

VII c
L $\frac{34}{156}$

m/f

16

Rokraksta vietā

[Lejins, Pēteris, doc.]

KRIMINĀLTIESĪBAS [doc. Lejins]

1940

343.977

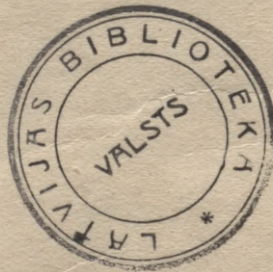
1957

✓

L. V. B.	
№	In. ~~373392~~

030601A083

р21в.3. II 86.

IEVADS

§ 1.

NOZIEGUMS

Kriminaltiesību pētīšanas objekts ir noziegums un sods.

Noziegumi sastopami visos laikmetos un visos kulturas attīstības posmos. Ja jautā, kas ir noziegums, tad pirmajā mirklī šis jautājums liekas vienkāršs, bet īstenībā noziegums ir grūti tverams un definējams jēdziens. Par noziegumu ir daudz teoriju un uzskatu. Bieži viens un tas pats nodarījums pēc dažādu valstu likumiem nav vienādi uzskatams par noziedzīgu. Bieži tas, vai zina- ma uzvešanās ir vai nav noziedzīga, atkarājas no vietējiem un lai- ka apstākļiem.

Noziegums nav nekas absoluts, bet kaut kas

no zināmas cilvēku grupas atzīts par nevēlamu.

Bez tā, ka grupa atzīst nodarījumu par nevēlamu, viņam jābūt arī aizliegtam ar valsts likumiem.

Pret nozieguma šādu uztveri var celt iebildumu: ja likumdevējs deklarētu, ka zādzība (vai cits noziegums) nav noziedzīga, tad zādzība vairs nebūtu noziegums. - Tāpēc valsts aizliegums nav ne- kāds kriterijs, lai noteiktu, kas ir noziegums.

Daudzās valstīs dzīvo emigranti, kas sastāda veselu koloniju, kas dzīvo savu patstāvīgu iekšēju dzīvi. Ja tie izdara kādu nodarī- jumu, kas pēc valsts likumiem ir noziedzīgs, tad viņi saņem sodu. No otras puses, šai kolonijā par noziedzīgiem uzskata arī dažus tādus nodarījumus, kas pēc attiecīgās valsts likumiem nav nozie- dzīgi. Šeit tā tad pastāv noziedzīgu nodarījumu kategorija, ku- riem trūkst valsts varas aizlieguma, - jo kolonijai nav valsts varas.

Šis piemērs rāda, ka jautājums par nozieguma būtību nav viegls.

Uz jautājumu, kāpēc noziegumi notiek, dotas dažādas atbildes:

1. Noziegumi notiek tāpēc, ka cilvēks brīvi izvēlas savu mēr- ķu sasniegšanai zināmus līdzekļus, kuri var būt arī noziedzīgi.

2. Pastāv sevišķa cilvēku šķira, kas ir noziedzīga, un kurai noziedzīgā griba ir iedzimta. Šī ir Lombrozo antropoloģiskā teo- rija.

3. Ne noziedznieku brīvā griba un ne iedzimtība nav vainoja- ma. Apstākļi, kuros cilvēks uzaug, nosaka viņa noziedzīgo rak- sturu.

4. Nevis atsevišķi faktori (brīvā griba, iedzimtība, apstākļi) bet visi šie 3 faktori kopā producē cilvēka noziedzīgo dabu.

SOCIALĀS GRUPAS REAKCIJA UZ NOZIEGUMU

Uz noziegumiem sabiedrība vienmēr ir reagējusi, un galvenais līdzeklis bijis sods. Sods ir tāds sabiedriskās dzīves inventars, ko visur atrodam. Tomēr socialās grupas reakcija ne vienmēr pastāv soda veidā. Reakcijas var būt dažādas, un sods ir tikai viena no tām. Bez tam sods nav tikai kriminaltiesību jēdziens, bet to pazīst arī etika un pedagogija.

Uzstādisim jautājumu: kāpēc noziedznieku soda?

1. Ja, piemēram, mantojuma dēļ kāds noindē savu brāli, dodot tam pamazām indes porcijas, kamēr beidzot attiecīgā persona nomirst, un vainīgais saņem mantojumu, - tad šai gadījumā mūs pārņem atriebības jūtas, kas prasa nodarīto atriekt. Te sods parādīsies kā atriebība.
2. Ja zēns, ļaunu iespaidu ietekmēts, izdara noziegumu un nonāk cietumā, tad mēs neizjūtam atriebības kāri. Mēs gribam šo zēnu labot, un uzlikto sodu iedomāsimies kā labošanas līdzekli.
3. Ja nosoda profesionālu zāgli, tad sajūtisim citu reakciju, ne atriebību vai labošanu. Mēs gribēsim paglābt sabiedrību, un reakcija būs drošības līdzeklis.
4. Ja kāds izdara noziedzīgu nodarījumu, tad var rasties vēl cita reakcija: mēs gribam noziedznieku atbaidīt, lai aturētu viņu no turpmākiem iespējamajiem noziegumiem.

Tā tad iemesli sodā uzlikšanai ir dažādi.

Ir vēl vairākas problēmas, kas attiecas uz sodu un palīdz atrisināt tā būtību. Pastāv brīvības sodi, ko var uzlikt uz noteiktu laiku, vai arī nenoteikti - uz 4 - 6 gadiem u.t.l., un cietuma administrācija pēc noziedznieka uzvešanās noteiks laika ilgumu. Atriebības sods būtu nosakams noteikts. Labošanas sods nav iepriekš nosakams, bet regulējams pēc vainīgā uzvešanās.

KRIMINOLOGIJA

Vārds "kriminoloģija" cēlies no crimen (noziegums) un logos (mācība). Tā tad kriminoloģija ir mācība par noziegumu.

Kriminoloģija ir zinātne par noziegumu, kas pētī noziegumu kā realu parādību.

Kriminoloģija ir empiriska zinātne, kas nodarbojas ar reālas īstības pētīšanu.

To daļu, kas attiecas uz sodiem, - daži liek priekšā saukt par penologiju (no poena - sods), bet to zinātnes daļu, kas nodarbojas ar noziegumu, - par kriminoloģiju. Šai klasifikācijai ir zināms pamats. Tagad kriminoloģiju lieto kā nosaukumu mācībai par noziegumiem, ietverot arī mācību par sodiem.

Pastāv vēl terminš "kriminalā etioloģija", kas ir mācība par noziedzību cēloniem.

Kriminalā antropoloģija un kriminalā socioloģija ir divi kriminoloģijas virzieni. Kriminalā antropoloģija

par noziegumu iemesliem uzskata antropologiskus cēloņus - iedzim-
tību. K r i m i n a l ā s o c i o l o ģ i j a par noziedzības
cēloņiem uzlūko socialos apstākļus.

KRIMINALTIESĪBAS

Kriminologija kā zinātne ir radusies 19.g.s., bet noziegums ir
tikpat vecs kā pati cilvēce. Cilvēki vienmēr meklējuši praktiskus
ceļus, kā reagēt uz noziegumiem, un ārējais veids vienmēr bijis
sods.

Primitīvajā sabiedrībā nozieguma, piem. zādzības, gadījumā cietu-
šais pats meklēja vainīgo, atņēma nozagto lietu un sodīja vainīgo.
Šāda kārtība izrādījās par neapmierinošu, jo noziedznieks varēja
ari pretoties, un tas veicināja savstarpēju atriebību, un tādā
kārtā viens noziegums kļuva par vairāku noziegumu cēloni (sal.asins
atriebību).

No šīs patvaļīgās sodīšanas sāka izvairīties, nošakot, kā attiecīgs
nodarījums sodams.

Sabiedriskā grupa arvien vairāk sāka piedalīties noziegumu un so-
du jautājuma kārtošanā, un krimināltiesības no privatām tiesībām
pilnīgi pārvērtās par publiskām tiesībām. Reakcija uz noziegumu
tomēr vienmēr bija sods, tikai tagad to uzlika valsts.

Nākamā pakāpē noziegumus un sodus uzraksta likumos. Tajos izslu-
dina noziegumu sastāvus, pieminot blakus piedraudēto sodu. Šis
ir tas reālais noziegumu apkarošanas veids, pie kā cilvēce prak-
tiski nonākusi, bez kādas kriminoloģijas palīdzības.

KRIMINALTIESĪBU ZINĀTNE

Ja kriminologija pētī noziedzības iemeslus, noziegumu būtību un
reakcijas veidus, - tad

krimināltiesību zinātne pētī tikai krimināltiesības,
kā noziegumu apkarošanas veidu.

Starpība starp kriminologiju un krimināltiesību zinātni.

1. Krimināltiesību zinātne ir tikai kriminoloģijas viena daļa.
2. Krimināltiesību zinātnes objekts ir normas (aizliegumi un
pavēles), un tāpēc tā ir galvenā kārtā normatīva zinātne.
Turpretī kriminoloģija ir empiriska zinātne.
3. Starpība ir arī metodēs. Krimināltiesību zinātnes galvenā
metode ir juridiskā metode.

Praktiski tomēr krimināltiesības ir svarīgākā kriminoloģijas daļa.

MUSLAIKU POZITĪVO KRIMINALTIESĪBU UN KRIMINALTIESĪBU ZINĀTNES RAKSTUROJUMS

Kriminoloģija, kas parādījās 19.gadu simtenī un gribēja atrast
noziedzības cēloņus, - nav spējīga atvīstot krimināltiesības.

Noziegumi ir ikdienas parādība, un tāpēc ne uz mirkli nav iespējams pārtraukt kriminaltiesības un noziedznieku sodīšanu. Jāatzīst tomēr, ka

mūslaiku kriminaltiesības pamazām pārņem sevī zinātniskas atziņas no kriminoloģijas,

jo kriminaltiesības tagad bieži pielieto noziegumu apkarošanai kriminoloģijas ieteiktos paņēmienus. Tā tad pašlaik kriminaltiesības atrodas lielā mērā pārejas stāvoklī.

Tas pats sakāms arī par kriminaltiesību zinātne. Tā vairs nav tīra kriminaltiesību zinātne, kāda tā bija pagājušā gadu simtenī. Modernā kriminaltiesību zinātne nodarbojas arī ar kriminoloģiskiem jautājumiem.

§ 2.

KRIMINALTIESISKAS NORMAS ATŠKIRĪBA

NO KONVENCIONALAS, RELIĢIJAS UN ETIKAS NORMAS

Kriminaltiesības varam raksturot kā k a t a l o g u, kas satur

- 1) aizliegtos uzvešanās veidus un
- 2) sodus - gndījumus, kad cilvēki tomēr uzvedīsies aizliegti.

Bez kriminaltiesībām pastāv vēl citas tiesību normas, bet ārpus tiesībām - konvencionālās, reliģijas un etikas normas.

KONVENCIONALĀS normas aizliedz nepieklājīgu uzvešanos, turpretī kriminaltiesības aizliedz sabiedrībai sevišķi bīstamu vai kaitīgu uzvešanos. Starpība starp kriminaltiesiskām un konvencionālām normām pastāv arī normas pārkāpšanas s e k ā s. Kriminaltiesību normas pārkāpšanai seko kriminalsods, bet konvencionālās normas pārkāpšanas sekas ir tās, ka sabiedrība uzskata pārkāpēju par nepieklājīgu cilvēku.

Dažreiz konvencionāla norma sakrīt ar kriminaltiesību normu; piem., parādīšanās piedzērušā stāvoklī atklātā vietā ir nevien nepieklājīga, bet arī kriminally sodāma uzvešanās. Turpretī tā konvencionālā norma, kas pavēl kungam pirmajam sveicināt damu, - nesakrīt ar kriminaltiesisku normu.

RELIĢIJĀ, darīšana ar g r ē k u, bet kriminaltiesībās - ar n o z i e d z ī g u n o d ā r ī j u m u. Grēkam nav katrā ziņā jāizpaužas uz ārieni. Grēks var būt tīri iekšējs. Turpretī, lai varētu runāt par noziedzīgu nodarījumu, ir nepieciešami, lai cilvēka domas kaut kādā veidā būtu realizējušās ārpusaulē, īstenībā.

Tāpat kā konvencionālās normas, arī reliģijas normas dažreiz sakrīt, bet citreiz nesakrīt ar kriminaltiesiskajām normām.

Arī ETIKAS normas

dažkārt sakrīt un dažkārt nesakrīt ar kriminaltiesiskām normām. Etikas normas pārkāpšanas sekas ir analogas konvencionālās normas pārkāpšanas sekām: sabiedrības sašutums, personas apzīmēšana par nemoralisku.

Daži zinātnieki, kā JELLINEKS, tiesības uzskata par etikas minimumu, t.i., to etikas daļu, kas tik nepieciešama, ka to priekšrakstu ievērošana jāprasa ar sodu piedraudējumiem; pret šo teoriju var celt iebildumu, ka pastāv tiesību normas, kuras pret morāli ir indiferentas.

Tā tad kriminaltiesiskās normas atšķiras no konvencionālām, reliģijas un etikas normām kā pēc jēdziēna, būtības, tā arī pēc sankcijas.

KRIMINALTIESĪBAS KĀ PUBLISKAS TIESĪBAS

Kriminaltiesības ir publiskas tiesības. Tas nozīmē, ka

kriminaltiesības regulē attiecības starp indi- vidu un valsti,

bet nevis starp atsevišķiem individiem. Piemēram, ja A nozog B - am piederošu lietu, tad ar šo faktu nekādas kriminaltiesiskās attiecības starp A un B nerodas, bet rodas gan attiecības starp A un valsti; proti, ar zagšanas faktu valsts iegūst tiesību sodīt A. Šo tiesību valsts iegūst tāpēc, ka iepriekš pastāvējis aizliegums zagt, un pastāvējis arī attiecīga soda piedraudējums. Valsts iegūst noteiktu tiesību - sodīt tā, kā paredzēts Sodu likumā. Turpretī noziedznieks iegūst pienākumu saņemt sodu, bet reizē ar to viņš iegūst arī tiesību - saņemt sodu tādā pašā veidā, kādā bija paredzēts likumā.

Ja mūslaiku kriminaltiesības ir publiskas tiesības, tad to nevar teikt par a g r ā k i e m laikiem. Kriminaltiesību attīstībā bijuši laikmeti, kad

kriminaltiesības bija privattiesības.

Tais laikos kriminalnodarījuma gadījumā radās attiecības nevis starp valsti un individu, bet starp 2 individiem - noziedznieku un cietušo. Šāds stāvoklis bija, piem., pastāvot germaņu kompo-
sīciju sistēmai, pēc kuras cietušajam tiesība saņemt no noziedz-
nieka zināmu naudas sumu.

Pakāpeniskas attīstības ceļā kriminaltiesības ieguva pilnīgi publisku raksturu, un tāpat arī zinātne nāca pie atziņas, ka kriminaltiesības pieskaitāmas publiskajām tiesībām. Tomēr kriminaltiesību zinātnē vēl ap 1800g. atradās pārstāvji, kas bija pārliecināti, ka kriminaltiesības arvien vēl ir privattiesības. Šie zinātnieki kriminaltiesības pa lielākai daļai konstruēja šādējādi: kriminaltiesības aizsargā privatpersonu intereses, un tāpēc viņas ir privattiesības.

Viens jautājums arī mūsu laikos rada lielu neskaidrību. Tas ir jautājums par privatapsūdzības un privāti - publiskām lietām.

I. PRIVATAPSŪDZĪBAS lietas

ir lietas par tādiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuru pastrādāšanas gadījumā kriminalvajāšana tiek iesākta tikai tad, kad cietušais par to sūdzas. Šāda noziedzīga nodarījuma piemērs ir apvainošana (LSL 508.p.). Apvainošanas gadījumā kriminalvajāšana tiek uzsākta tikai tad, ja pats cietušais kriminalvajāšanu ierosina (ar privātsūdzību); pie tam līdz tiesas sprieduma spēkā nākšanai kriminalvajāšanu iespējams izbeigt ar izlīgumu.

II. Ari PRIVATI - PUBLISKĀS LIETĀS

kriminalvajāšana tiek uzsākta tikai tad, ja cietušais to ierosina; bet ja lieta ierosināta, tad valsts vairs nevar izbeigt kriminalvajāšanu, izlīgums vairs n e v a r notikt.

Paceļas jautājums, vai kriminaltiesības patur savu publisko raksturu arī privatapsūdzības un privāti - publiskās lietās. Atbilde jānod pozitīva, jo šais gadījumos nekāda kriminaltiesiska attiecība starp cietušo un noziedznieku nerodas. Īpatnējais šīm lietām tikai tas, ka cietušajam piekrīt valstij piederošas tiesības realizēšanas ierosināšana.

Tā tad noziedzīga nodarījuma izdarīšanas gadījumā kriminaltiesiskas attiecības vienmēr rodas tikai starp noziedznieku un valsti.

Ja nu kriminaltiesības ir viscauri publiskas tiesības, tad jājautā, kā pēc p a s t ā v tādas privatapsūdzības un privāti - publiskās lietas. Tam 2 iemesli:

1. konkrētas uzvešanās aizlieguma var atkarāties no c i e t u š ā n o v ē r t ē š a n a s. Piem., dažreiz draugi viens otru draudzīgi "nolamā", un neviens otra vārdus neuzskata par apvainojumu. Ja nu uzrunātais nenovērtē otras personas vārdus kā apvainojumu, tad tas nozīmē, ka apvainošana nav notikusi, un līdz ar to nav noticis noziedzīgs nodarījums.
2. Ir cita gadījumu kategorija, kur valstij ir neapšaubama interese sodīt, neatkarīgi no tā, kā lietu uztver cietušais, bet valsts tomēr neuzsāk kriminalvajāšanu bez cietušā ierosinājuma. Motīvs te tas, ka cietušajam, kaut arī viņš nodarījumu uzskata par noziegumu, - tomēr ir daudz i z d e v ī g ā k, ka lietu vispār neiztirzā.

Šeit pieder noziegumi starp ģimenes atsevišķiem locekļiem; kriminalvajāšanas uzsākšana varētu izārdīt ģimenes saites.

KRIMINALTIESĪBU ATŠKIRĪBA NO CIVILTIESĪBĀM

Daļa zinātnieku atzīst, ka starp civiltiesisku un kriminaltiesisku pārkāpumu nav kvalitatīvas atšķirības. Vai zināma uzvešanās ir civiltiesiska vai kriminaltiesiska, tas atkarājas no tā, vai likumdevējs šo uzvešanos uzņēmis civiltiesībās vai kriminaltiesībās. Tā tad starp kriminaltiesisku un civiltiesisku pārkāpumu ir tikai formāla starpība, un tā pastāv s e k ā s. Ja sekas ir agrākā stāvokļa atjaunošana vai atlīdzība, tad ir darīšana ar civiltiesiskām attiecībām; ja, turpretī, sekas ir kriminalsods, tad darīšana ar kriminalnodarījumu.

Ka zināmu uzvešanās veidu var uzņemt tik pat labi kriminaltiesībās kā civiltiesībās, atkarībā no laika meta uzskatiem un vajadzībām, - to rāda v ē s t u r e. Bijuši laiki, kad daudzi nodarījumi, kas mūsdiā ir kriminaltiesiski, - ietilpa civiltiesisko pārkāpumu skaitā; un otrādi - kādreizējie kriminaltiesiskie pārkāpumi tagad pieder pie civiltiesībām. Piemēram, daži romiešu privāttiesiskie pārkāpumi, kā furtum, iniuria, damnum iniuria datum, - tagad ir par lielāku daļu kriminalnodarījumi. - Parāda nemaksāšana tagad rada gandrīz vienīgi civiltiesiskas sekas, turpretī senajos laikos Romā tas bija kriminalnodarījums, kas deva kreditoram tiesību sacirst parādnieku gabalos.

KRIMINALTIESISKA SODA ATŠKIRĪBA NO ADMINISTRATĪVĀ SODA

Ja krimināltiesisku pārkāpumu atšķiram no civiltiesiskā pārkāpuma pēc tā, vai kā sekas ir vai nav paredzēts sods, - tad rodas grūtība atšķirt kriminālnodarījumu no administratīvā pārkāpuma, jo arī par pēdējo uzliek sodu. Parastie administratīvie sodi ir naudas sods un ieslodzījums, tā tad tie paši soda veidi kā krimināltiesībās.

Rēdzam, ka soda veidā atšķirību atrast nevar.

Tā kā arī pašu jēdzienu (krimināltiesisks un administratīvi - tiesisks pārkāpums) būtībā grūti atrast starpību, tad daži zinātnieki, kā prof. P. MINCS, norāda tikai uz tīri formālu atšķirību:

1. Nodarījums, par ko sodu uzliek tiesa, likumā noteiktā kārtībā, - ir krimināltiesisks; un sods šai gadījumā ir kriminālsods.

2. Nodarījums, par ko sodu uzliek administratīva iestāde, ir administratīvs pārkāpums; un uzliktais sods ir administratīvs sods.

Tā tad zināmu nodarījumu un sodu mēs atzīstam par krimināltiesisku vai administratīvi - tiesisku, nevis raugoties uz nodarījuma saturu, un arī ne uz soda saturu, bet raugoties vienīgi uz to, kāda veida valsts iestāde sodu uzliek. Šis ir tīri praktisks kriterijs, un noderīgs vienīgi tad, kad likumdevējs kādam nodarījumam jau ir noteicis sodu un arī iestādi, kas šo sodu uzliks. Mums jāmeklē kriterijs, kas noderētu likumdevējam, kad viņš izšķir jautājumu, vai zināmu uzvešanos ierindot krimināltiesisko vai administratīvi - tiesisko pārkāpumu skaitā.

Tāpēc daži zinātnieki mēģinājuši atrast būtisku izšķirību starp krimināltiesiskām un administratīvi - tiesiskām normām. Apskatīsim

MAIERA (Max Ernst Mayer) teoriju.

Katrā sabiedrībā (plašākā nozīmē, piem., valstī), aizrāda Maiers, pastāv tādas normas (uzvešanās pavēles), kas cieši saistītas ar visu šīs sabiedrības locekļu dzīvi. Sabiedrībā, kas stāv uz zināmas kultūras pakāpes, pastāv un ir nepieciešamas citādas normas, nekā sabiedrībai uz citas kultūras pakāpes. Kultūras pastāvēšana sabiedrībā ir atkarīga no pilsoņu uzvešanās noteiktā veidā, un šīs uzvešanās priekšraksti ir minētās normas. Tāpēc šīs normas Maiers sauc par kultūras normām.

Dažas no šīm kultūras normām, kuras sevišķi svarīgas, valsts var:

- 1) izmeklē, izlasa,
- 2) formulē, jo dažreiz šīs normas sabiedrībā pastāv ne visai skaidrā veidā,
- 3) aizsargā ar soda piedraudējumu par normu pārkāpšanu.

Ar to valsts vara daļu no kultūras normām ir pārvērtusi par krimināltiesību normām.

Tā tad kultūras normu rašanās un pārvēršanās par krimināltiesību normām pēc Maiera teorijas īsumā ir šāda:

1. Sabiedrība izveido savu kulturu.

2. Dzīvojot kulturalā sabiedrībā, nepieciešams ievērot dažādas normas - kulturas normas.
3. Svarīgākās no kulturas normām valsts vara
  - a) izmeklē,
  - b) formulē,
  - c) aizsargā.

Bet valsts varai, turpina Maiers, nav tikai viena funkcija - aizsargāt, garantēt kulturas normas un sodīt tiesību normu pārkāpējus. Valsts varai ir arī vēl cita funkcija - p ā r v a l d ī š a n a s f u n k c i j a . Lai pārvaldīšana būtu iespējama, tad vajadzīgs, lai pilsoņi uzvestos zināmā veidā un ne citādi. Piemēram, aizliegts braukt pa ielas kreiso pusi, šķērsot ielu krustojumu pa diagonāli. Lai pilsoņi šos noteikumus ievērotu, tad valsts dod arī šiem priekšrakstiem sankcijas.

Starpība starp kримināltiesiskām un pārvaldības normām ir tā: valsts, radot kримināltiesības, ņem vissvarīgākās kulturas normas, kas sabiedrībā jau pastāv; turpretī, apsverot jautājumu, kā sekmīgāk veikt pārvaldības funkciju, valsts vara normas nemeklē, bet rada pati normas (pārvaldības, administratīvās normas). Piemēram, kamēr neattīstas liela kustība ielās, nepastāv norma, kas pavēl iet pa labo pusi.

Tā tad Maiers atrod principiālu starpību starp kримināltiesībām un administratīvajām tiesībām. Kримināltiesības sakņojas kulturā, turpretī administratīvās tiesības no kulturas viedokļa ir indifērentas (k u l t u r e l l i n d i f f e r e n t); tās radītas tikai pārvaldības interesēs.

Maiers piebilst, ka pārvaldības normas ar laiku var pārvērsties par kulturas normām, ja viņas tik tālu iesakņojas tautas dzīvē, ka bez to ievērošanas būtu nopietni traucējumi tajā dzīves veidā, kādā dzīvo attiecīgā tauta. Šādā gadījumā administratīvā norma nevien kļūst par kulturas normu, bet valsts vara to pārvērs arī par kримināltiesību normu.

Tā tad starpība starp kримināltiesisku un administratīvu sodu šīs teorijas gaismā ir tā, ka kримināltiesisku sodu uzliek, ja pārkāp-ta tiesību norma, kas reizē ir arī kulturas norma, - turpretī administratīvu sodu uzliek par tādas normas pārkāpšanu, kas nav kulturas norma, bet radīta tikai pārvaldes labā.

KRIMINĀLTIESISKA SODA ATŠKIRĪBA NO DISCIPLINARSODA

Valsts pie kримinālsoda parādas kā valsts, turpretī pie disciplinārsoda - kā priekšnieks, uzņēmuma saimnieks, administratīvi augstāk stāvoša persona, kurai ir attiecību komplekss ar padoto personu, un par zināmu noteikumu neievērošanu var sodīt zināmā mērā mājas kārtībā, negriežoties pie tiesas.

Disciplinārsodu uzlūko par pārpalikumu no patriarhalās iekārtas, kad ģimenes galvam bija tiesība pamācīt un pārmācīt ģimenes locekļus, kas pārkāpuši ģimenes tradīcijas. Atcerēsimies romiešu paterfamilias, kam piederēja tiesība ģimenes locekļus nogalināt.

Ka disciplinārsods nesakrīt ar kримinālsodu, to pierāda tas, ka ierēdņi var sodīt disciplināri, kas jau izcietis kримinālsodu. Viena persona var saņemt arī vairākus disciplinārsodus par vienu un to pašu nodarījumu, ja šī persona darbojas vairākās iestādēs.

MAIERS izsakas, ka disciplinārs sods atšķiras no kriminālsoda ar to, ka iepriekš nav stingri noteikts,

- 1) kāds disciplinārs sods uzliekams par zinamu nodarījumu,
- 2) vai disciplinārs sods vispār uzliekams,
- 3) likumā nav arī stingri noteiktu disciplinārpārkāpumu sastāvu.

Disciplinārsodīšana un disciplinārsoda izvēle atkarājas no priekšniecības brīvā ieskata. Tāpēc no priekšnieka tākta, psiholoģiski pareizas pieejas un situācijas izpratnes atkarājas tas, vai sods būs svētīgs. Disciplinārsods daudzos gadījumos var darīt daudz laba, var labot ierēdņi; bet, no otras puses, disciplinārsodīšana dod gandrīz neierobežotas iespējas patvalai. Daudzi mēģinājuši novērst patvaļu tādā veidā, ka proponējuši disciplinārsodīšanu uzticēt tiesai. Bet šādā gadījumā disciplinārsods gandrīz pārvēršas par kriminālsodu.

Tagad krimināltiesības ir pilnīgi atšķirtas no kriminalprocesa. Šī atšķiršana ir jaunāko laiku ieguvums.

A g r ā k o s laikos krimināltiesības nebija krasi šķirtas no kriminalprocesa. Likumos panti, kas attiecās uz krimināltiesībām, bija sajaukti ar pantiem, kas attiecās uz kriminalprocesu. Piem., slavenā kodeka "CAROLINA" 104.-180.p. vairāk attiecas uz krimināltiesībām, citi panti vairāk uz kriminalprocesu.

Jaunākajos laikos sāka atšķirt krimināltiesības no kriminalprocesa. Lai atšķirību kaut kā apzīmētu, tad pieņemts teikt, ka krimināltiesības ir m a t e r i a l a s tiesības, bet kriminalprocesa tiesības ir f o r m a l a s. Vai šis šķirojums ir izdevīgs par to var strīdēties. Ideja ir tā, ka krimināltiesības nosaka pašas tiesības, pašu materiālu, proti - valsts tiesību uz sodīšanu. Turpretī, kriminalprocesa normās vairāk ir noteikta forma, ārējais veids, kā šo tiesību var realizēt.

Arī mūsu laikos sodu likumos bieži ietilpinātas arī kriminalprocesa normas, un tāpat kriminalprocesa likumos atradīsim daudz noteikumu, kas no svara pašas materiālajās tiesībās. Tā tad šī starpība tagad gan daudz lielākā mērā apzināta kā agrākos laikos, bet nevar teikt, ka šīs tiesības būtu pilnīgi atšķirtas.

Zinātnē mēģināts dots uzskatamu pārskatu par

DAŽĀDU NORMU ATTIECĪBĀM AR KRIMINĀLTIESISKĀM NORMĀM.

Ja kādi cilvēki neuzvedas tā, kā sabiedrība to grib, tad viņa var pielietot d a ž ā d a s s a n k c i j a s: vispirms, teiksim, konvencionālo normu sankcijas, tad civiltiesiskās sankcijas; ja arī šo sankciju piedraudējums normu pārkāpējus neatbaida, tad tiek piedraudēts ar administratīvu sodu; bet kā pats b e i d z a m a i s l ī d z e k l i s visnopietnākos gadījumos nāk krimināltiesiskā sankcija, kā visstingrākā garantija.

Tā tad kriminalpiedraudējums parādas tad, kad citi līdzekļi nespēj panākt zinamu uzvešanos. Šis apstāklis devis pamudinājumu bieži runāt par to, ka krimināltiesībām esot a k c e s o r s vai palīga raksturs. Citi zinātnieki arī nostājas pret šādu apzīmējumu,

aizrādīdami, ka, uzsverot krimināltiesību akcesoro raksturu, varētu nākt uz domām, ka krimināltiesības ir nesvarīgas, ka citām tiesībām ir primārais raksturs. Mēs varētu teikt: ja pareizi saprotam, kas šeit domāts ar apzīmējumu "akcesors" raksturs", tad nepastāv briesmas, ka krimināltiesības varētu tikt nepareizi novērtētas. Šī raksturojuma ideja, kā redzējam, ir tā: valsts vara ķeras pie krimināltiesiskās sankcijas tikai tad, kad, tā sakot, visi striķi trūkst, - kad tas paliek vienīgais ceļš.

KRIMINĀLTIESĪBU UN KRIMINĀLTIESĪBU ZINĀTNES VĒSTURE

§ 3.

KRIMINĀLTIESĪBU ATTĪSTĪBAS PAMATVILCIENI

Krimināltiesību vēsturi var pētīt divos veidos:

1. var apskatīt atsevišķas valstis vienu pēc otras.
2. Var mēģināt atrast zinamus kopējus vilcienus un konstatēt krimināltiesību attīstības virzienu priekš visām valstīm.

Vispirms iepazīsimies ar šīs otrās metodes rezultātiem, un tikai pēc tam aplūkosim atsevišķās valstis.

Atrast krimināltiesību vispārējo attīstības virzienu - ir salīdzinošās tiesību vēstures zinātnes uzdevums. Šai virzienā daudz darīts, lai izdibinātu krimināltiesību attīstību. Ir pētītas mūs-laiku primitīvās tautas un tagadējo kulturalo tautu vēsture. Ir savākts liels daudzums materialu, bet slēdzieni tomēr jāuzlūko par hipotēzēm, - ne tāpēc, ka materiāli nebūtu pietiekoši, bet tāpēc, ka faktu izpratne ir grūta.

Viens ir skaidrs, ka krimināltiesības attīstas nevis pie visām tautām vienā un tai pašā laikā, bet attīstas kopā ar katras atsevišķas tautas kultūras attīstību. Piem., ja runājam par Eiropas tautu krimināltiesībām, kādas tās pastāvēja 2000 g. atpakaļ, tad nedrīkstam domāt, ka tad visām Eiropas tautām krimināltiesības bija uz vienas un tās pašas kapāpes.

Mēs varam gan konstatēt zinamu v i e n v e i d ī b u krimināltiesību attīstībā pie dažādām tautām.

Krimināltiesības visur sākumā ir p r i v a t t i e s ī b a s un vēlāk pakāpeniski izveidojas par p u b l i s k ā m tiesībām. Vienkāršāki izsakoties, par noziedzīgu nodarījumu no sākuma at-riebjas pats cietušais, cik tālu tas viņa interesēs; ja viņš negrib atriebties, tad neviens par to gadījumu tālāk neinteresēsies; ja viņš gribēs smagi atriebties, tad neviens atriebībai robežas nelīks.

Vēlākā stadijā noziedzīgu nodarījumu uzskata nevis kā nodarījumu tikai pret cietušo, bet kā nodarījumu pret valsti, - un vai cietušais grib sūdzēties, tas nav no svara.

Par krimināltiesību attīstības pašu sākumu ziņas ir neskaidras. Šai periodā mums jāšķiro divi noziegumu veidi:

1. Zinamas primitīvas sabiedrības loceklis noziedzas pret šīs pašas sabiedrības cita locekli.

Sākums kriminaltiesībās ir tāds, ka indivīds uz noziegumu reaģē pats. Cietušais paņem to, kas viņam nozagts; viņš atriebjas, soda par viņam nodarīto ļaunumu.

Tā ir pirmā attīstības pakāpe.

Trūkumi:

Dažreiz cietušais nav spējīgs reaģēt /ievainots, nogalināts/. Tāpat cietušais nevar atriebties, ja viņš vājāks par noziedznieku. Ja cietušais stiprāks, tad viņš atriebjas pārmērīgi. Ja abi vienādos spēkos, tad rodas cīņa, kas tik drīz neizbeidzas.

Otrā attīstības pakāpē parādas socialās kopības /sabiedrības/ elements. Šai periodā jāizšķir divi noziegumu veidi:

1. Kādas socialas grupas loceklis noziedzas pret citas, svešas grupas locekli.
2. Kādas socialas grupas loceklis noziedzas pret šīs pašas grupas citu locekli.

Pirmā gadījumā darīšana ārksternām kriminaltiesībām, bet otrā gadījumā - ar internām kriminaltiesībām.

/Ad 1/ Uz noziegumu, ko pastrādāja vienas sabiedrības loceklis pret citas sabiedrības locekli - reakcija bija asinsatriebība.

Personas, kas ar cietušo saistītas asinsradniecības saitēm, atriebās noziedznieka asinsradniekiem. Citiem vārdiem, viša grupa /piem., dzimts/ uzskatīja par savu pienākumu atriebties tai grupai, pie kuras pieder noziedznieks.

/Ad 2/. Šai gadījumā noziedznieku izstūma no grupas.

Trūkumi /šai periodā/:

Asinsatriebība noved pie cīņām grupu starpā.

Tāpēc meklēja izeju: mēģināja noteikt atriebības veidu un apmēru. Tai nolūkā uzstādīja taliona principu: atriebība līdzīgā veidā /"aci pret aci; zobu pret zobu"/. Pielietojot taliona principu noziedzniekam jācieš gluži tas pats ļaunums, kādu viņš sagādājis no noziedzīgā nodarījuma cietušajam.

Mums talions liekas nežēlīgs, bet toreiz tas nozīmēja progresu, jo talions noteica atriebības robežas, kuras nedrīkstēja pārkāpt.

Tai pašā nolūkā /panākt sodu noteiktību/ ievēda kompozīcijas sistēmu: par noziedzīgu nodarījumu jāatlīdzina mantiski, ar t.s. izpirkuma maksu /compositio/; pie tam noteica dažādas taksas.

Kompozīciju sistēma nozīmēja lielu soli uz priekšu, jo tā novērsa rīvēšanos starp atsevišķām grupām.

Līdz šim redzējam kriminallietu kārtošanu starp cietušo un noziedznieku resp. starp 2 nelielām grupām. Līdz šim kriminaltiesības vēl bija privatas tiesības. Tālāk nāk radikāls lūzums: kriminaltiesības pārvēršas par publiskām tiesībām. Kriminallietu kārtošanā iejaucas valsts, pie tam - divejadā veidā:

- 1/ valsts sāka piedalīties kriminallietu kārtošanā;
- 2/ noziedznieks maksāja ne tikai cietušajam, bet arī valstij - par starpniecību.

Beidzot kriminaltiesības izveidojās par pilnīgi publiskām tiesībām: kriminaltiesiskā attiecība izceļas un izbeidzas vienīgi noziedznieka un valsts starpā; cietušais neko nesāņem /zaudējumu atlīdzību viņš var saņemt uz civiltiesību pamata/.

Tas ir logiskais plāns, bet pie visām tautām tas neparādas pilnīgi vienādi. Šī hipotētiskā kriminaltiesību vispārējā attīstība dod iespēju orientēties atsevišķu tautu kriminaltiesību vēsturē.

KRIMINALTIESĪBAS SENAJĀ ROMĀ

Pazīstama tā pilnība, ko sasniegušas romiešu civiltiesības, turpretī krimināltiesības romieši nav nekā sevišķa devuši. Iemesls ir tas, ka kriminālās justīcijas laukā Romas valsts vara nevēlējās piekāpties tiesību idejas priekšā. Tāmdēļ romiešu krimināltiesībām galvenā kārtā ir policejisks raksturs.

No Romas dibināšanas (753.g.pr.Kr.) līdz Justiniana kodifikācijai (529.g.pēc Kr.) ir 1300 g.liels laika sprīdis, un tajā romiešu krimināltiesības piedzīvojušas tik lielas pārmaiņas, ka nav iespējams runāt par vienām romiešu krimināltiesībām, bēt jārunā par romiešu krimināltiesībām atkarībā no laikmeta.

Romiešu vēsturi iedala 3 periodos:

1. Kēniņu laikmetā: 753.g.-510.g.pr.Kr.
2. Republikas laikmetā: 510.g.-30.g.pr.Kr.
3. Imperijas laikmetā: 30.g.pr.Kr.-529.g.pēc Kr.

KĒNIŅU LAIKMETS

Par šo periodu ziņas ir trūcīgas. Tomēr ir zināms, ka jau šai laikmetā pastāvējusi centralā sodītāja vara. Tās pārstāvis ir Romas kēniņš. Šī vara izriet no kara vadona imperium un paliek tā rōkās arī pēc kara darbības izbeigšanās. Kēniņa vai magistratu sodīšanas varu sauca par coercitio.

Tādejādi sodam piemīt jau valstisks raksturs, un sakarā ar to krimināltiesības jau ir uz samērā augstas attīstības pakāpes.

Publiskiem noziegumiem tika pieskaitīti: 1) perduellio - nodevība un vispār noziegums pret valsti; 2) parricidium - kvalificēta slepkavība.

Tomēr palikuši arī krimināltiesiskie institūti no agrākajiem laikiem:

1. Gimenes tēva sodītāja vara par savas gimenes locekļiem šai laikmetā vēl ir plaša, - tā sniedzas līdz pat iusvitae ac necis.
2. Attriebības institūta atlieka ir tiesība nonāvēt nozieguma izdarīšanā pieķerto zagli (furtum manifestum) vai laulības pārkāpēju.
3. Komposīciju sistēmas atliekas ir uzglabājušās:
  - a) vārdā poena; tas atvasināts no grieķu vārda, kas nozīmē izpirkumu;
  - b) kā atpirkšanās no attriebības "delicta privata" gadījumos: furtum, iniuria (miesas bojāšana), damnum iniuria datum (lietas bojāšana).
4. Ari talions tiek atzīts. Piem., ja kāds nocirtis otram roku un nav panācis ar cietušo vienošanos, tad bija jānocērt roka arī noziedzniekam.
5. Sakrālā elementa pēdas uzglabājušās dažos tehniskos terminos, piem.: sanctio (sods), deo necari (nāves sods), sacer (notiesātais), consecratio bonorum (mantas konfiskācija), supplicium (sods). Mōmsens domā, ka supplicium nozīmē stāvēt uz ceļiem, tā tad - ziedošanu dieviem.

REPUBLIKAS LAIKMETS.

Republikas laikmetu raksturo individa cīņa par savu tiesību nodrošināšanu.

Šī cīņa vispirms izpaudās prasībā pēc kodificētām tiesībām, ko panāca ar 12 tabulu likumu izdošanu. Šais likumos vērojams spilgts taliona princips.

Otrs pilsoņu ieguvums bija "provocatio ad populum" instituts: notiesātam bija tiesība griesties ar sūdzību pie tautas par valsts varas nesēju krimināliem spriedumiem.

Galvenais republikas laikmetā ir quaestiones perpetuae (pastāvīgas tiesas) nodibināšana.

Pirmo šādu tiesu radīja tāpēc, ka provinču pārvaldnieki ārkārtīgi izspieda vietējos iedzīvotājus, uzliekot tiem pārāk augstus nodokļus. Pēc pārvaldnieka pārvaldības laika notecēšanas provinces iedzīvotāji bieži sūdzējās senatam par bijušā pārvaldnieka rīcību. Tā radās jēdziens repetundae (tas, kas atprasams atpakaļ). Tādēļ 149.g.pr.Kr. izdeva lex Calpurnia de repetundis, nodibinot pastāvīgu komisiju (quaestio perpetua) pie senata, kura skatītu cauri sūdzības par provinču pārvaldniekiem. Šī komisija bija civiltiesā, jo tā taisīja spriedumu tikai par to, ka netaisni izspiesta nauda jāatdod.

Lex Sempronia 123.g.piešķīra šai komisijai tiesību sodīt provinces pārvaldniekus. Tā bija radusies pirmā pastāvīgā krimināltiesā.

Kornelija SULLAS reforma ar leges Corneliae ap 80.g.pr.Kr. nodibināja 7 šādas tiesas, katram publiski - tiesisko noziegumu tipam savu quaestio perpetua. Šie publiski - tiesiskie noziegumi (crimina publica, pretstatā delicta privata) bija šādi: crimen maiestatis, repetundarum, falsi, de sicariis (dedzināšana) u.c.

Galvenais quaestiones perpetuae nopelns ir tas, ka tās pastrīpoja krimināltiesību publiski - tiesisko raksturu.

Otrā šo tiesu nozīme: tiesas funkciju atdalīšana no administratīvām.

Tomēr pastāvēja joprojam arī privattiesiskie delikti, pastāvēja arī coercitio un patria potestas.

IMPERIJAS LAIKMETS.

Imperatoru absolutās varas nodibināšanās atstāja iespaidu uz krimināltiesībām. Keizara un viņa prefektu patvaļīga iejaukšanās kriminālā tiesāšanā, kā arī administrācijas funkciju sajaukšana ar jurisdiktīvo funkciju - atjaunoja ķēniņu laikmeta krimināltiesību policejisko raksturu.

Quaestiones perpetuae pamazām nobīda otrā vietā. Izvirzās ekstraordināras keizaru ierēdņu tiesas.

Par progresu jāuzlūko:

1. jaunu noziegumu sastāvu izveidošana, kā: izspiešana, krāpšana u.c.
2. dažu privato deliktu (piem., laupīšana, smagākie zādības gadījumi) pārvēršana par publiskiem noziegumiem.

Visus šos noziegumus sauca par crimina extra ordinaria, un viņu īpatnība bija absolūti nenoteiktā sankcija - atkarīga no tiešesa ieskata (poena arbitraria).

Sodi kļūst fiziski mocoši, un individa stāvoklis - beztiesisks.

Imperijas laikmeta kriminaltiesības kodificētas Justiniana

- 1) digestu divās pēdējās grāmatās, kuras dēvē par libri terribiles (šausmīgās grāmatas),
- 2) 4.instituciju grāmatā,
- 3) 9.konstituciju grāmatā.

No romiešu kriminaltiesību vēstures mūs visvairāk var interesēt publiskā elementa izveidošanās.

FRANKU - GERMANU KRIMINALTIESĪBAS.

PIRMĀS ZIŅAS.

Pirmās ziņas par germanu kriminaltiesībām iegūstam no tā laika, kad romiešu kara vadonis MARIJS cīnījās ar germaniem (ap 100.g.pr.Kr.). Vēlāk par germaniem raksta CEZARS, un ap 100.g.pēc Kr. vēsturnieks TACITS saraksta darbu "Germania".

LEGES BARBARORUM.

Leges barbarorum ir nākamais vēstures avots. Tie ir mazo germanu tautiņu tiesību kodificējumi, uzrakstīti latīņu valodā. Ievērojamākie ir lex Salica (ap 500.g.pēc Kr.), lex Ribuaria (6.g.s.), lex Alamanorum (8.g.s.).

Šai laikmetā germanu kriminaltiesības atradās uz zemākas attīstības pakāpes, nekā romiešu tiesības. Germanu kriminaltiesības vēl bija privattiesības, jo valdīja asinsatriebība (Blutrache) un komposīciju (Suehnegeld) sistēma. Šis periods ir pārejas stadija no asinsatriebības uz komposīciju sistēmu. No izvēles starp asinsatriebību un komposīciju pamazām pāriet uz obligatorisko komposīciju.

Asinsatriebība izvērtās par privātiem kariem atsevišķu personu un cilšu starpā. Šādu cilšu par savām tiesībām apzīmēja ar vārdu Fehde.

Komposīciju sistēma pastāvēja iekš tam, ka

- 1) par smagiem noziegumiem bija jāmaksā vīra nauda (Wehrgeld, Manngeld),
- 2) par viegliem - Busse.

Izpirkuma maksu pēc kolektīvas atbildības maksāja ne vainīgais viens pats, bet visa viņa ģints (Sippe), un nevis cietušajam personīgi, bet visai tā ģintij.

Publiskais elements redzams nāves sodā, ko sociālā grupa (Sippe) uzliiek par sevišķi smagiem noziegumiem. Blakus stāv izstumšana no grupas - Friedlosigkeit. Tādā kārtā sabiedrība atņēma noziedzniekam iespēju baudīt to mieru, ko viņš bija traucējis.

KAPITULARIJI.

Tālākajā periodā germanu ciltis izveidoja valstis, no kurām lielākā

bija franku valsts ar ievērojamām dinastijām - merovingu un karolingu. Šo dinastiju ķēniņi izdeva likumus un rīkojumus, ko sauca par kapitularijiem. Ar kapitularijiem kriminaltiesībās ienāca publiski - tiesiskais elements. Sākumā ķēniņam piederēja vara tikai par savu karaspēku kara laikā, bet vēlāk karalis šo varu paturēja arī miera laikā, izplešot to pāri galma robežām uz tautu. Karalis izsūtīja missi dominici, kuri apceļoja valsts novadus, iztaujāja iedzīvotājus par novadā notikušiem noziegumiem, pēc tam izmeklēja šos noziegumus un sprieda tiesu.

CENTRALĀS VARAS SABRUKUMS.

Pēc karolingu dinastijas ziedu laikiem sākās regress, jo centralā vara zaudēja savu agrāko spēku. Šo laikmetu sauca par mēmiem gadusimteniem, jo nerodas nekādi jauni tiesiski faktori. Kapitularijus aizmirst, spēkā nāk atkal asinsatriebība - Fehde, un atkal pielaiž vienošanos par izpirkumu.

FAKTORI, KAS SEKMĒJUŠI KRIMINALĀS JUSTICIJAS ORGANIZĒŠANOS UN NOSTIPRINĀŠANOS.

I. Ar 12.g.s. tiesības uzrāda zinamas stabilizācijas pazīmes. Valsts vara sāk cīņu ar asinsatriebību, pasludinot Landfrieden ("zemes miers"), kas nozīmēja aizliegumu zināmā laikā izlietot fēdes tiesības.

Izšķir "Zemes mieru" 3 veidus:

1. likumiskus - uz likuma pamata,
2. līgumiskus - uz līgumu pamata,
3. mūžīgo mieru.

Pirmo "Zemes mieru" noslēdza 1103.g. pēdējo, "Mūžīgo zemes mieru" noslēdza Vormsā 1495.g., ar ko fēdes tiesības bija iznīcinātas uz visiem laikiem.

II. Šai laikmetā rodas t i e s ī b u g r ā m a t a s, kas ir privati darbi, bet kas ieguva likumu autoritāti. Pazīstamākā tiesību grāmata ir 1230.g. Sachsenspiegel, ko sarakstīja jurists Eike von Repgow.

III. Liela loma tiesību nostabilizēšanā piekrita arī p i l s ē t ā m, kur nodibinājās lielpilsētu dzīves apstākļi un vairējās noziegumi, kuru sekmīgai apkarošanai nebija piemērotas līdzšinējās germaņu tiesību normas. Tāpēc pilsētas sāka pārņemt noteiktākās un skaidrāk formulētās romiešu tiesības, gan ne viņu pirmatnējā veidā, bet tai veidā, kādā tās bija attīstījušās Itālijas ziemeļu pilsētās.

IV. Beidzot, liels iespaids tiesību izveidošanā bija k a n o n i s k ā m tiesībām un romiešu tiesību receptijai, kas palīdzēja izveidot stabilas tiesības.

KANONISKĀS KRIMINALTIESĪBAS.

Romā un franku monarchijā baznīca bija padota valstij; sabiedriskajā un tiesiskajā dzīvē galveno lomu nespēlēja baznīca, bet lai-

cīgā valsts vara. Bet drīz pēc franku monarchijas sabrukuma baznīca sāka izvirzīties priekšējā planā. Tā redzam 11 g.s. daudzus gadījumus, kad baznīcas varai, kuras centrs bija Roma, bija daudz lielāka noteikšana nekā laicīgai varai dažā valstī. Tā tas turpinājās 12., 13.g.simtānī, bet jau šai laikā laicīgā valsts vara sāka atkal nostiprināties, un baznīcas varas nozīme mazinājās. 15., 16.g.s. baznīcas varas loma bija jau daudz mazāka, kā agrāk. Tā tad varam konstatēt 3 laikmetus:

1. Kad baznīca nebija tik stipra, lai varētu laicīgai varai likt priekšā kaut ko darīt vai nedarīt.
2. Kad baznīcai bija vislielākā centralā vara Eiropā.
3. Kad laicīgā vara atkal nostiprinājusies un nepiegrieza tik lielu vērību baznīcas aizrādījumiem.

Jau Romas imperijas laikā kristīgā baznīca izveidoja zinamu iekšējo iekārtu, un šīs iekārtas uzturēšanai bija nepieciešami savi sodi. Tie bija baznīcas disciplinārsodi. Izņemot šīs disciplinārtiesību normas, baznīca pieturējās visumā pie Romas valsts likumiem. Pie romiešu tiesībām baznīca pieturējās arī turpmāk, un to izsaka ar formulu: ecclesia vivit lege romana. Vēlāk, kad Eiropā recipēja romiešu tiesības, tad šai faktā liela loma piekrita katoļu baznīcai, jo viņa pati jau bija pieturējusies pie šīm tiesībām.

Baznīcas tiesības tika fiksētas

CORPUS IURIS CANONICI,

kas nav viena laika produkts, bet sastādīts no dažādu laikmetu dekretiem. Corpus Iuris Canonici reprezentē to, ko sauc par baznīcas tiesībām viduslaikos. Baznīcas un laicīgās tiesības kopā viduslaikos apzīmēja ar vārdu ius utrumque (tulkojumā - abas tiesības).

Baznīcas tiesības izšķir:

1. Delicta mere ecclesiastica - tīri reliģiski delikti.
2. Delicta mixta - noziegumi, kurus varēja kaut kādā veidā vest sakarā ar reliģiju.

Katoļu baznīcai, sevišķi tās centram Romā, bija tieksme uz varu pār visu pasauli, un tāpēc baznīca lielā mērā iejaucās attiecībās, kur nekādi sakari ar reliģiju nebija. Krimināltiesībās šo iejaukšanos baznīca panāca, paplašinot, cik tālu vien iespējams, delicta mixta jēdzienu.

No atsevišķām idejām un j a u n i n ā j u m i e m, ko baznīca ienesusi krimināltiesībās, vispirms jāmin i n k v i s i c i j a s process.

No liela svara bija tas, ka baznīca uzsvēra nozieguma i e k š ē j o p u s i, jo baznīca jau vispār vairāk runā par moralisko, iekšējo pusi. Tas bija solis uz priekšu, jo privātajās krimināltiesībās nodomu, neuzmanību un nejaušību parasti nemaz neņēma vērā, bet vē-
rā nēma tikai nodarījuma rezultātu. Iekšējās puses ignorēšana tā tad bija privāto krimināltiesību mantojums, kas pastāvēja vēl viduslaikos, turpretī baznīca uzsvēra iekšējo pusi.

No otras puses, tam bija savi trūkumi, jo sajauca grēka un nozieguma jēdzienus. Krimināltiesībām nav darišana ar to, ko cilvēks domā, bet gan ar to, ko viņš dara.

Kanoniskās tiesības ir ienesušas zinamu v i e n l ī d z ī b u. Visi cilvēki ir vienlīdzīgi Dieva priekšā, tāpēc viņi jātiesā vienlīdzīgi. Šis apstāklis krimināltiesības padarīja demokratis-
kas.

Ar baznīcas tiesību ziedu laikiem saistas dažas negatīvas parādības:

1. Atsvabināšana no grēka un no atbildības par noziegumu - ar atlaizas zīmi, kuru varēja pirkt par naudu. Tā bija negatīva parādība kā no moraliskā, tā tiesiskā viedokļa.
2. Acīm redzams trūkums bija vispārējā izstumšana no baznīcas - excommunicatio generalis. Veselas pilsētas, apgabala vai valsts iedzīvotāji tika izstumti no baznīcas. Tā izcēlās jēdziens par vispārēju noziegumu, kurā visi vainīgi, tā tad jācieš arī tiem, kas nekā nav darijuši un pat nekā nav zinājuši par nodarījumu.

§ 4.

VAKAREIROPAS KODIFIKACIJAS SĀKOT AR 16.g.s.

ROMIEŠU TIESĪBU RECEPCIJA notika ap 1500.g., bet iesākusies tā bija jau agrāk. Šīs recepcijas galvenie cēloņi:

1. Viduslaiku sabiedrība bija tik tālu attīstījusies, ka tā vairs nevarēja iztikt ar primitīvajām franku - germanu tiesībām, kuras pastāvēja vēl 14. un 15. gadu simtenī. Bija vajadzīgs kaut kas modernāks, organizētai valstij vairāk atbilstošs. Kad sāka meklēt pēc parauga, tad tādu atrada romiešu tiesībās, kas tiešām bija piemērotas centralizētai, organizētai valstij.
2. Lielu lomu spēlēja arī tas apstāklis, ka romiešu tiesības bija ienestas Vācijā ar zinātnieku starpniecību. Proti, vienīgā vieta, kur zinātniski pētīja tiesības, bija Ziemeļ - Itālijas pilsētas viduslaiku beidzamos gadusimtenos. Vācieši, kas renesanses laikmetā daudz brauca uz Itāliju, brauca uz turieni arī mācīties romiešu tiesības, jo šīs bija vienīgās tiesības, kas vispār tikušas studētas. Kad juristi atgriezās Vācijā, tad viņi jūta, ka vajadzīgs kaut kur ņemt jaunas tiesības, un dabīgi, ka viņi skatījās uz romiešu tiesībām.

Romiešu civiltiesību recepcija notika pakāpeniski, - atsevišķi instituti tika uzņemti viens pēc otra. Turpretī kriminaltiesībās par ieradumu tiesībām daudz lielāku lomu spēlēja tiesību izsludināšana no centra. 16.g.s. izdoti vairāki likumi, kas apvienoja to, kas pārņemts no romiešu tiesībām, - ar to, kas piepaturēts no vietējām tiesībām.

No šādiem kodekiem, kas dibinas uz romiešu tiesību recepciju, jāmin

BAMBERGENSIS
(Constitutio Criminalis Bambergensis),

izdots 1507.gadā. To sarakstījis ŠVARCENBERGS, kas ir tik ievērojams jurists, ka der iepazīties ar viņa biogrāfiju. Jaunību viņš pavadījis diezgan vētraini: piedalījies bruņinieku turnīros, nodevies uzdzīvei Reinas pilis. Vēlāk viņš apsolījies kļūt nopietns, iestājies Bambergas bīskapa dienestā un sarakstījis minēto kodeku.

Nākošais kodeks ir

CONSTITUTIO CRIMINALIS CAROLINA,

jeb "Kaiser Karls V und des heiligen Roemischen Reichs Peinliche Gerichtsordnung". Šo Kārļa V. imperijas kriminālkodeku pieņēma 1532.g. Projektu sastādījis jau minētais Švarcenbergs, un vairāki imperijas reīchstagi ar to iepazīšies, pārstrādājuši. Švarcenbergs miris 4 gadus pirms kodeka pieņemšanas.

Parasti saka, ka Karolina ir kriminalprocesa kodeks, jo no 219 p. ir tikai 76 materialo kriminaltiesību pantī. Tā kā tomēr materialo kriminaltiesību viela ir plašāka, tad pareizāk teikt, ka Karolina ir jaukts kriminalprocesa un kriminaltiesību likums, kur galveno lomu spēlē kriminaltiesības.

Karolina tika ieviesta kā papildus sedu likums, jo pievienoja t.s. "clausula Salvatoria", kas nozīmēja, ka šis sodu likums pielietojams tikai kā palīglīdzeklis, atstājot galveno lomu vietējām, jau agrāk pastāvošām tiesībām. Tas rāda, ka arī Kārļa V. centrālā vara nebija vēl pietiekoši stipra, lai uz reizi ievestu visā valstī vienu kodeku. Likumdevējs zināmā mērā ieteica šī likuma piemērošanu. Tomēr praktiski, pateicoties kodeka pozitīvajām īpašībām, tas drīz tika pieņemts visās tiesās. Pat vēl 18.g.s. pirmajā pusē visā Eiropā pielietēja Karolinu kā galveno sodu likumu.

Pēc satura šis sodu likums mēģināja mīkstināt pastāvošos sodus, un no tā laika viedokļa uzskatams par lielu soli uz priekšu, arī no kārtības viedokļa: pats fakts, ka pieņemts viens kodeks tā jucekļa vietā, kas pastāvēja viduslaikos, bija jau ievērojams progress. Arī no juridiskā viedokļa kodeks bija liels solis uz priekšu. No mūsu laiku viedokļa tas gan atstāj barbariska kodeka iespaidu. Sodi tur ir ļoti nežēlīgi, daudz pantos paredzēts nāves sods, kas saistīts ar mocīšanu. Otrkārt, tiesnesis var izvēlēties sodu, - pārsvarā ir nenoteiktā sankcija.

Kad sāka sajost, ka Karolina ir novecojusies, tad sāka radīt jaunus kodekus. Gandrīz katra atsevišķa vācu valstiņa 18. un 19.g.s. radīja jaunu kodeku.

AUSTRIJA 1768.g. izdeva kodeku

THERESIANA

(Constitutio Criminalis Theresiana)

Šis kodeks ir saudzīgāks par Karolinu, bet no mūsu laiku viedokļa arī Teresianā paredzētie sodi ir nežēlīgi.

1787.g. Austrija izdeva vēl saudzīgāku kodeku -

Constitutio Criminalis Josephina.

BAVARIJA savu pirmo kodeku pieņēma 1751.g. -

Codex iuris criminalis Bavarici.

1813.g. Bavarija ieveda jaunu kodeku, kas slavens ar to, ka viņu izstrādājis Feuerbach's. Tāpat kā Švarcenberga Bambergensis, tā arī Feuerbacha kodeks iesāka jaunu laikmetu.

PRŪSIJA 1794.g. ieveda

Allgemeines Landrecht,

bet 1851.g. - Strafgesetzbuch.

Vācu valstīņu likumdošanas robeidzās ar to, ka 1870.g. izdod

Strafgesetzbuch fuer den Norddeutschen Bund,

un kad 1871.g. Vācija apvienojās, tad šo likumu attiecināja uz visu Vāciju un nosauca par

Strafgesetzbuch fuer das Deutsche Reich.

FRANCIJA . 843.gadā franku monarchija sadalījās Francijā un Vācijā. Līdz šim mēs apskatījām kriminaltiesību attīstību Vācijā. Attīstības gaitā Francijā bija citāda. Francijai izdevās daudz ātrāk nodibināt centrālo varu.

No kriminalkodekiem svarīgākie ir

1) Franciska I. 1539.g. kodeks "Ordonnance de Villers-Cotteret"

2) Ludviķa XIV. 1670.g. "Ordonnance des délits et des peines".

Tagad spēkā esošais Napoleona I. "Code penal" izdots 1810.g.

TAGAD SPĒKĀ ESOŠIE KRIMINALIE KODEKI VAKAREIROPAS VALSTĪS.

VĀCIJĀ spēkā ir jau minētais "Strafgesetzbuch fuer das Deutsche Reich". 1935.gadā ir grozīts šī kodeka 2.p. Šim grozījumam lielā principiālā nozīmē, jo tas principa "nullum crimen sine lege" vietā ir ievēdis principu "nullum crimen sine poena".

FRANCIJĀ joprojam vēl ir spēkā Napoleona "Code penal". Tagad tas stipri novecojies, jo nekad nav ticis radikāli reformēts. Galvenais šī kodeka trūkums ir viņa kazuistika.

Norvegijā tagad spēkā kriminalkodeks, kas pieņemts 1902.g. Viņš savā laikā bija ļoti moderns kodeks.

ITALIJĀ 1930.g.pieņēma Rocco kodeku. Lombrozo skolnieks Ferri 1921.g. izstrādāja kodeku uz kriminoloģijas principu pamata, bet šis projekts par likumu nekluva.

DĀNIJĀ jaunākais kriminalkodeks pastāv no 1930.g.

ŠVEICES kodeks pieņemts 1937.g., spēkā stāsies 1942.gadā.

KRIMINALTIESĪBAS ANGLIJĀ.

Anglija savā tiesiskajā izīvē, arī kriminaltiesībās, stāv pavisam nomalus no citām valstīm. Galvenā angļu tiesību īpatnība ir tā, ka šīs tiesības nav kodificētas, - centrālā vara neizdod kodekus kā citās Eiropas valstīs.

Angļu tiesības sastāv no 3 normu masām:

1. Common law - ieradumu tiesības
2. Statute law - centralās varas likumi
3. Cases - precedenti.

Bijuši mēģinājumi apvienot kriminaltiesības. Daži angļu juristi sastādījuši kodeka projektus, bet nav izdevies tikt cauri parlamentam. Tāpēc Anglijas kriminaltiesības no mūsu viedokļa ir chaotiskā stāvoklī. Zināmā mērā sakārtoti ir tikai likumi - statute law. Šo apvienošanu izdara 1861.g. ar "Consolidation act" izdošanu.

ZIEMEĻ - AMERIKAS SAVIENOTĀS VALSTĪS

atsevišķos štatos ievesti savi kodeki. Kā zinams, ZASV tiesības stipri līdzinās angļu tiesībām.

KRIEVIJAS KRIMINALTIESĪBU VĒSTURE.

Vecākais krievu kriminaltiesību pieminekļis ir 11.gs. beigās sakārtotais ieradumu tiesību un likumu kopojums - "Rusckaja Pravda", kas uzglabājies dažādos izdevumos - spiskī (noraksti). Izšķir vecākos, vidējos un jaunākos norakstus. Vecākais ir t.s. "Akadēmiskais noraksts", vidējais ir "Troicka noraksts". Salīdzinot šos atsevišķos izdevumus, var konstatēt, ka kriminaltiesības attīstas no asinsatriebības uz kompozīciju sistēmu. Pirmajā izdevumā asinsatriebība ir sīki regulēta, bet vidējā norakstā aizrādīts, ka atriebība atcelta un viņas vietā jāmaksā zinams izpirkums. Bez tam paredzēts, ka jāmaksā zinama naudas suma arī valdniekam - kņazam. Tā tad kriminaltiesības no privatām kriminaltiesībām pāriet uz publiskām kriminaltiesībām.

No paša sākuma sodi nebija precīzi izstrādāti. Par smagu noziegumu draudēja mantas konfiskācija un nodošana vērzdzībā, acīm redzot, cietušajam vai vēlāk, varbūt, kņazam.

Nākošais avots ir "Dvinskaja sudnaja gramota" (14.g.s.beigās). Šeit sodi vairāk izveidoti.

Nostiprinoties centralai varai, tiek izdoti sodu likumi, kas stipri atšķiras no agrākajiem. Tie ir:

- 1) Maskavas lielkņaza 15.g.s. beigās izdotais likums
- 2) Cara Jāņa Briesmīgā 1550.g. izdotais likums.

Kā Karolina Rietumeiropā, tikpat svarīgs Krievijā ir 1649.g. "Cara Alekseja Michailoviča Nolikums".

Pēteris Lielais 1716.g. izdeva

"Voinskije Ustavi",

kas domāts kā militars kriminallikums, bet tam bija arī liels iespaids uz krievu kriminaltiesībām vispār. Šis likums patiešībā satur pārņemtas zviedru tiesības.

1833.gadā cara Nikolaja I. laikā parādas krievu likumu kopojums - "Svod zakonov", kura 15. sējums saturēja kriminallikumus, bet, protams, neorgani-

zētā veidā. Nākošos gados veica sistematizācijas darbu, un šī darba rezultāts parādījās

1845.g. kā "Nolikums par krimināliem un labojošiem sodiem" (Uloženije o nakazanijach ugolovnich i izpravitel'nych).

Šis sodu likums bija spēkā Krievijā visu laiku līdz 1917.g.oktobra revolūcijai.

Sakarā ar Aleksandra II. tiesu iekārtas reformu

1864.g. izdeva "Ustav o nakazanijach".

Šis sodu likums domāts tikai mirtiesniešiem.

To, ka pastāvēja 2 sodu likumi, - izjuta kā trūkumu un tāpēc izstrādāja apvienošanas projektu, kuru apstiprināja 1903.g., bet no šī projekta dzīvē izveda tikai dažus pantus.

1922.g. Krievijā iznāca pirmais komunistiskais sodu likums, un 1926.g. - otrs sodu likums.

§ 5.

KRIMINALTIESĪBAS LATVIJĀ.

Ja būtu izdarīti pētījumi, varētu rekonstruēt kriminaltiesības no latviešu tautas dziesmām un pasakām. Šo problēmu atstāsim Latvijas tiesību vēstures kursam. Tāpat neapskatīsim agrāko svešo varu radītās kriminaltiesības. Iepazīsimies tikai ar

LATVIJAS SODU LIKUMA VĒSTURI.

Mūsu sodu likuma pamatos ir Krievijas 1903.g. sodu likuma projekts "Ugolovnoje uloženiye", - tāpēc jāiepazīstas ar šī projekta izcelšanās vēsturi.

1864.g. Krievijā izdeva Ustav o nakazanijach - mirtiesniešu sodu likumu, kas Baltijas gubernās gan tikai vēlāk stājās spēkā. Radās stāvoklis, ka pastāvēja divi kodeksi: 1845.g. "Uloženiye o nakazanijach" un "Ustav o nakazanijach".

Radās doma izdot jaunu, apvienotu kodeku. Bija vairāki iemesli, kāpēc vajadzēja ķerties pie jauna kodeka izstrādāšanas:

1. Bija neskaidrības, kad jāpielieto viens, kad otrs kodeks.
2. 1863.gadā ierobežoja miesas sodus, pie tam sievietēm miesas sodus pavisam atcēla. Tas lielā mērā grozīja visu 1845.g. sodu likuma sodu sistēmu.
3. Tika izstrādāts jauns kara nolikums. Ar šo jauno likumu vajadzēja saskaņot 1845.g. sodu likumu.
4. Zināmu iespaidu atstāja Vakareiropas likumdošanas un teorijas. 1871.gadā parādījās vācu Strafgesetzbuch, un tas radīja jauninājumus doktrinā, kas iespaidoja krievu valdību reformas virzienā.

Reformu izveda pamazām. Nodibināja daudzas komisijas, līdz beidzot

1877.gadā radīja Grota komisiju.

Viņa divu gadu laikā izveidoja jaunu sodu sistēmu.

Kad izstrādāja šo jauno sodu sistemu priekš Uloženije o nakazani-
jach, tad kļuva skaidrs, ka ar to vien nepietiek.

1881.gadā iecēla Friša komisiju,

kas kērās pie visa sodu likuma reformas. Šī komisija sarakstīja
vairākos sējumos paskaidrojumus pie sava projekta un tos izsūtī-
ja juristu biedrībām, tiesnešiem un citām amatpersonām, sūtīja
ari uz ārzemēm, lai saņemtu atsauksmes. Beidzot, pēc ļoti rūpī-
gas apspriešanas

1903.g. 22.martā projekts tika apstiprināts kā

Ugolovnoje Uloženije,

bet spēkā tas nestājās. Tikai atsevišķas daļas vairākos panēmie-
nos vēlāk tika izsludinātas par spēkā esošām; piem., 1904.gadā
nodalās par valsts noziegumiem (3.un 4.nodaļa) un ari vispārējā
daļa, ciktāl viņa ir šo nodaļu pamatos. Tā tad, ja tiesa izsprie-
da zādības lietu, tad 1903.g. likuma vispārējo daļu neņēma vērā,
bet ja sprieda par valsts noziegumu, tad to ņēma vērā. - Tālāk,
1906.g. ievēda spēkā ari nodaļu par noziedzīgiem nodarījumiem pret
religiju. Bez tam vairāki atsevišķi panti vēlāk ievēsti.

Vācu okupācijas vara 1903.g. likumu ievēda spēkā Latvijas
teritorijā, izdarot šai likumā dažus grozījumus.

Nodibinoties Latvijas valstij, Tautas Padome

1918.g. 6.decembrī pieņēma "Pagaidu nolikumu par Latvijas tiesām
un tiesāšanas kārtību."

Likums publicēts 1918.g. 14.decembrī, un tajā teikts, ka Latvijas
tiesas darbojas pēc tiem vietējiem Krievijas likumiem, kādi te
bija spēkā līdz 1917.g. 24.oktobrim, kriminallietās pieturoties
pie 1903.g. sodu likuma. Par Latgali šai 1918.g. 6.dec. likumā
teikts, ka Latgalē pagaidām atjaunotas Krievijas pagaidu valdī-
bas ievēstās tiesas, un pielietojami likumi, kas bija spēkā
Krievijaspagaidu valdības laikā.

1920.g. 15.martā Tautas Padome pieņēma "Likumu par Krievijas
1903.g. sodu likuma ievēšanu Latvijā". Tā tad 1903.g. likums
ievēsts Latvijā divos paņēmienos.

Piemērojot 1903.g. likumu Latvijā, vispirms pacēlās jautājums par
ši likuma pieskaņošanu viselementārākā veidā mūsu vajadzībām.
Tāpēc 1920.gadā nodibināja

Tieslietu Ministrijas juriskonsultācijas
komisiju,

kas darbojās Jakobi vadībā līdz 1921.g., noturot 38 sēdes un pie-
skaņoja 1903.g. likumu Latvijas iekārtai.

Otra bija tieslietu ministra Holcmaņa iecelta komisija, kas
darbojas pie Tieslietu ministrijas no 1921.g. līdz 1927.g. Šī

Tieslietu ministrijas komisija

bija istā Latvijas sodu likuma izstrādāšanas komisija. Tā no-
turēja 169 sēdes. Tās sastāvs vairāk reižu grozījies. Sākumā
priekšsēdētājs bija senators Gobiņš, bet vēlāk prof. Mincs.
Šī Tieslietu ministrijas komisija samērā ātri - jau 1923.gadā
- bija pabeigusi izstrādāt vispārējo daļu, un valdība to ies-
niedza saeimai. To nodaļu izstrādāšanu, kas attiecās uz politis-
kiem un religiskiem noziegumiem, - komisija pabeidza 1924.gadā,
bet pārējo - 1927.g., ko saeimai iesniedza 1928.gadā
Saeimā bija nodibinājusi

juridiskās komisijas apakškomisiju,

kurai vajadzētu skatīt projektu cauri. Tā kā šī komisija neko sevišķu nedarija un projektu tālāk nevirzīja, tad

Ministru kabinets, vienojoties ar saeimu, izņēma šo likumprojektu no saeimas un nodeva specialai

Ministru kabineta komisijai.

Tā projektu izskatīja ātri, un jau

1930.g.25.septembrī Ministru kabinets satversmes 81.p.kārtībā izdeva sodu likumu, nosakot, ka tas stājas spēkā tikai 1931.g. 31.martā.

Saeima tomēr sodu likuma spēkā stāšanās vairākkārtīgi atlika, jo sodu likumu pēc pieņemšanas Ministru kabinetā vajadzēja atkal nodot saeimai. Saeima nodibināja specialu

Sodu likuma komisiju,

kas sāka skatīt projektu cauri, pieprasot atsauksmes no juristu biedrībām, tiesnešu biedrības, zvērinātu advokatu padomes. Saeima paspēja projektu izskatīt tikai 2 lasījumos, jo saeimas pilnvaru laiks izbeidzās, un bija jānāk jaunai saeimai.

Jaunā saeima atkal nodibināja Sodu likuma komisiju, kas skatīja cauri 3.lasījumā un darbu nobeidza 1932.g.maijā.

Toreizejais Tieslietu ministrs Ozols lika priekšā

Ministru kabinetam, piekrītot saeimas vairākumam, izņemt projektu no saeimas un izdot to satversmes 81.p.kārtībā. Ministru kabinets to darīja un

sodu likumu izdeva 1933.g.24.aprīlī.

1933.g.16.jūnijā ar specialu likumu noteica, ka sodu likums stāties spēkā 1933.g.1.augustā.

KRIMINALTIESĪBAS IGAUNIJĀ.

Pirms pasaules kara Igaunijā bija tādas pašas krimināltiesības, kā Latvijā - Krievijā pastāvošās krimināltiesības.

Vācu okupācijas laikā, tāpat kā Latvijā, Igaunijā ievēda 1903.g. sodu likumu. Prof.P.Minca "Krimināltiesību kursā" teikts, ka Igaunijā vācu okupācijas vara neesot paspējusi ievest 1903.g.sodu likumu. Kā tagad noskaidrojies, tad okupācijas vara tomēr ir paspējusi ievest Igaunijā šo likumu.

Pretēji Latvijai, kas, patstāvīgai valstij nodibinoties, ievēda to pašu 1903.g.sodu likumu, - Igaunija, iegūstot patstāvību, atgriezās pie tām krimināltiesībām, kas Igaunijas teritorijā pastāvēja līdz vācu okupācijai, proti, Igaunija ievēda 1845.g.Uložeņije o nakazaņijach, 1864.g.Ustav o nakazaņijach un tās 1903.g.sodu likuma daļas, kas bija spēkā Krievijā.

Tāds stāvoklis turpinājās līdz 1935.g.1.febr., kad stājās spēkā pašu igauņu izstrādātais sodu likums:

Krimināl seadustik.

Šī likuma izstrādāšanu iesāka 1922.gadā speciala komisija, kurā aktīvi darbojies igauņu profesors un tagadējais senators SAARMANN. Viņu lielā mērā uzskata par Igaunijas sodu likuma tēvu. Komisija beidza darbu 1925.g. un tūlīt iesniedza likumprojektu parlamentam, bet parlaments kavējās ar sodu likuma projekta apstiprināšanu, un tas tika apstiprināts tikai 1929.g. Tāpēc Igaunijas sodu liku-

mu parasti sauc par 1929.g.26.marta sodu likumu. Līdz 1935.g.1.febr. tas nestājās spēkā dažādu apstākļu dēļ, starp citu tāpēc, ka igauņi gribējuši, lai spēkā stātos uz reizi vairāki likumi. 1935.gadā stājās spēkā bez sodu likuma arī jauns kriminalprocesa likums, likums par sodu izpildīšanu, kara sodu likums un disciplinārais nolikums.

Igaunijas sodu likums nav tulkots svešvalodās. Nav arī literatūras mums zināmās valodās. Franču valodā ir īss pārskats par Igaunijas sodīšanas sistēmu. To izdeva "Commission International penal et pénitentiaire". Šī komisija izdod pārskatus: "Aperçu du système pénitentiaire". Par Igauniju tāds publicēts 1937.g.6.sējuma, un to sarakstījuši Saarmann un Kann.

Jaunais Igaunijas likums ļoti tuvs 1903.g. sodu likumam. Cik pēc dažiem pantiem var spriest, tad Igaunijas sodu likums ir tuvāks 1903.g. likumam nekā mūsu sodu likums.

KRIMINALTIESĪBAS LIETUVĀ.

Lietuvā ir spēkā 1903.g. sodu likums ar Lietuvas patstāvības laikā izdarītiem pārgrozījumiem.

Attiecībā uz pašu pirmo laiku doc.P.Lejiņam nav izdevies noskaidrot, kā īsti norisinājusies 1903.g. likuma pieņemšana. Vispirms, tāpat kā Latvijā un Igaunijā, arī Lietuvā vācu okupācijas vara ievēda 1903.g. likumu.

Nodibinoties Lietuvas valstij, 1918.g.2.novembrī publicēja Lietuvas konstitūciju, kuras 24.pantā noteica, ka likumi, kurus ievēdusi okupācijas vara, ir atcelti, un spēkā ir likumi, kas pastāvējuši pirms tam.

1919.g.16.janv. izdots likums par tiesu iekārtu. Šis likums nosaka, ka Lietuvā ievēsts 1903.g. sodu likums. Lietuvju profesori nevar dot noteiktu atbildi, vai starplaikā starp 1918.g.2.nov. un 1919.g.16.janv. tikuši piemēroti agrākie Krievijas likumi. Lai to noskaidrotu, būtu jāpētī tiesu arhīvi. Ja pieņemam, ka Lietuvā 1903.g. sodu likums stājies spēkā tikai ar 1919.g.16.janv. likuma izdošanu, tad Lietuva attiecībā uz 1903.g. sodu likuma ievēšanu ieņem v i d ē j u stāvokli starp Latviju un Igauniju.

Pašreiz Lietuvā darbojas divas komisijas, kas izstrādā jaunu sodu likumu. Viena komisija pastāv pie Valsts Padomes. Tā ir oficiāla komisija un strādā jau vairākus gadus. Otra ir privāta komisija pie juridiskas biedrības, kas veic darbu uz privātas iniciatīves pamata. Nav zināms, kad darbs būs pabeigts.

Arī par Lietuvas kriminaltiesībām trūkst literatūras. Franču valodā "Commission International pénal et pénitentiaire" publicētajā "Aperçu du système pénitentiaire" ir raksts par Lietuvu, ko sarakstījis Žalkauskas.

§ 6.

KRIMINALTIESĪBU ZINATNES ATTĪSTĪBA.

GLOSATORI UN POSTGLOSATORI.

Kriminaltiesību pētīšana iesākusies viduslaikos Itālijā, Bolonjas universitatē. Pirmais materials, ko sāka pētīt, bija

Justiniana likumdošana un Corpus iuris canonici, galvenokārt „decretum Gratiani”.

Pirmais tieši kriminaltiesībām veltītais zinātniskais apcerējums, kas radās sakarā ar šiem pētījumiem, - parādījās 1204.g. zem nosaukuma

„De ordine malefactorum”, ko sarakstījis

Rolandinus de Romanis.

Zinātniekus, kas viduslaiku beigās nodarbojās ar tiesībām, to starpā ar kriminaltiesībām, sauc par glosatoriem un postglosatoriem jeb komentatoriem.

G l o s a t o r u skolas zieda laiki skaitās 1100. - 1250.g. Slavenākais no glosatoriem - Accursius (miris 1260.g.), kas sarakstījis „Glossa ordinaria”.

P o s t g l o s a t o r u s datē 1250. - 1450.g., un ievērojamākie ir Bartolus un Baldus.

Ja glosatori izskaidroja pašas kriminaltiesības, tad postglosatori jeb komentatori izskaidroja ne pašu likuma tekstu, bet galvenā kārtā likuma pielietošanu praksē; bez tam postglosatori izskaidrojuši jau agrāk rakstītās glosas. Postglosatori ņēmuši ne tikai romiešu un kanoniskās tiesības, bet arī germanu un toreizejo vietējo Itālijas tiesību elementus. Tā tad postglosatoru doktrīna nav tīra romiešu, bet jaukta doktrīna.

Mūsu laikos vārdus „glosators”, „postglosators”, „scholastiķis” dažreiz izrunā ar nicināšanu, jo viņu darbība esot bijusi mīnāšanās uz vietas, ticis tikai samaitāts tas, kas bijis agrāk. Tiesām, pārmetumu var taisīt, ka viņu pētīšanas metode bija stipri formāla, kas noveda pie ārišķības un pārliecīga pedantisma. Piemēram, norisinājās diskusija par to, ko darīt gadījumā, ja sods paredzēts rokas nociršana, bet noziedzniekam vienas rokas trūkst. Par šo jautājumu daudz rakstu sarakstīti. Cits piemērs: zinātniek Gandinus, iziedams no domas, ka noziegumus var pastrādāt 4 veidos dicto, scripto, facto, consilio - , uzbūvē visu kriminaltiesību sistemu uz šīm 4 iespējamībām, tīri ārējām pazīmēm.

Tomēr pilnīgi nokritizēt šos zinātniekus nevar, jo jāņem vērā 2 apsvērumi:

1. Pirms viņiem kriminaltiesību zinātnes nebija. Viss tas, ko viņi darīja, šīs klasifikācijas, lai arī no mūsu viedokļa neizdevīgas, - tomēr bija zināms solis uz priekšu.
2. Pārmetums, ka viņi esot sabojājuši romiešu tiesības, - nav ņēma mēs vērā. Ja viņi ienesuši svešus elementus, savas tautas elementus, tad tas tiesībām nācis tikai par labu, jo nevar prasīt, lai kriminaltiesības, kā-

das tās izveidotas Romā, būtu piemērojamas 12.gadusimtenī. To var prasīt tikai romiešu tiesību fanatisks piekritējs.

I t a ļ u jurisprudences visaugstākais attīstības posms ir 16.g.s.
Tad darbojās jurists

CLARUS, kas sarakstījis darbu "Receptae sententiae".

Vēl jāmin FARINACIUS (miris 17.g.s.sākumā),

spānietis COVARRUVIAS,

holandietis DAMHOUDER, kas sarakstījis Praxis rerum criminalium.

VĀCU SKOLA.

Sakarā ar Carolina's parādīšanos sākās jauna kriminaltiesību pētīšana. Jāmin vācu zinātnieks

BENEDICT CARPZOW (1595 - 1666),

kas 1635.g. izdeva "Practica nova Imperialis Saxonica rerum criminalium". Šis darbs pa daļai komentārs, bet pa daļai kriminaltiesību sistēma, ko Karpcovs uzbūvējis uz Karolīnas pamata, izlietojot lielā mērā ari praksi, kas bija izveidojusies 100 gadu laikā pēc Karolīnas spēkā stāšanās.

Savos uzskatos Karpcovs lielā mērā pieturējies pie atmaksas principa, un bijis stingrs, nežēlīgs, apsveicis raganu dēdzināšanu.

Karpcovam bija ārkārtīga autoritāte. Viņa komentāru uzskatīja par kriminalistu bībeli. Viņa autoritāte sāka mazināties tikai pēc 100 gadiem, kad

1732.gadā iznāca BOEHMER'a grāmata: Elementa jurisprudentiae criminalis.

Boehmers ir pirmais, kas piegriezies kriminaltiesisku jēdzien - nu dziļākai analīzei. Ar viņu sākās zināmā mērā jēdzienu jurisprudence kriminaltiesībās.

APGAISMĪBAS LAIKMETS.

Uz apgaismības laikmeta tiesību filozofijas pamatiem radās arī kriminaltiesiskas idejas. No tiem kas rakstījuši arī par kriminaltiesībām, pazīstamākie ir

Hugo GROTIUS (miris 1645.g.), kas sarakstījis "De iure belli ac pacis",

HOBESS, LOKS, PUFFENDORFS, TOMASIUS, Kristians VOLFS,
MONTESKJĒ, RUSO, VOLTĒRS.

Visus šos zinātniekus interesē tiesību jēdziena būtbūve, un kriminaltiesībās viņi sāka pētīt jautājumus, kas ir noziedzums, kas ir sods, kāds soda mērķis. Viņi necenšas praksi iztulkot un labot no tehnikas viedokļa, bet uzstāda ideālus, kas atbilst viņu filozofiskajiem pamatprincipiem. Izejot no uzstādītiem ideāliem, viņi sāk asīkriēt pozitīvās tiesības.

Kriminaltiesībās šis virziens devis slavenu teoretīki - Bekāria.

BECCARIA

1764.gadā Bekāria izdeva darbu "Par noziegumiem un sodiem". Tā ir neliela grāmata, bet viņai bija ārkārtīgi panākumi, tā sacēla veselu vētru krimināltiesībās. Autora dzīves laikā tai grāmatai itaļu valodā bijuši 20 izdevumi; tā tulkota gandrīz visās valodās.

Bekāria pieslienās uzskatam, ka visas sabiedriskās dzīves pamatos ir s a b i e d r i s k a i s l ī g u m s. Cilvēki brīvi vienojušies organizēt savā starpā sadzīvi, atsakoties no absolūtās brīvības, atsakoties no zinamas

b r ī v ī b a s d a ļ a s, kuru nodod sabiedrībai.

Ja nu ierobežošana ir nepieciešams ļaunums, kas jācieš, lai varētu dzīvot kopā, - tad labāk, ja iespējams iztikt ar mazākiem ierobežojumiem. Tāpēc, jo mazāk sabiedrība ierobežo individuus, jo labāk ;

jo m a z ā k i sodi, jo labāk

Tiesnesim stingri jāseko valsts likumiem, viņš nedrīkst patvarīgi rīkoties, nedrīkst dot paplašinošus vai sašaurinošus likuma tulkumus, jo indivīdi brīvības ierobežojumu uzticējuši valstij, nevis atsevišķiem pilsoņiem - tiesnešiem.

Šī doktrīna māca h u m a n u apiešanos ar noziedzniekiem.

HOWARD

Anglis Džons Hauards veltījis savu uzmanību c i e t u m i e m un nācis pie slēdziena, ka apstākļi, kādos atrodas ieslodzītie, ir neciešami, necilvēcīgi. Tāpēc viņš prasījis cietumu refermu l i b e r a l ā virzienā.

FEUERBACH

Jaunu laikmetu krimināltiesībās 19.g.s. sākumā iezīmēja Bavārijas kriminalists Anzelms Feuerbachs, kas 1813.g. sarakstīja Bayerisches Strafgesetzbuch.

Feuerbachs ir ļoti spilgta personība. Pat vēl tagad krimināltiesības ir zem viņa iespaida.

Feuerbacha mācībai raksturīga ir jēdzienu analīze un jēdzienu sistematizācija, - taisni tas, uz kā mūsu doktrīna uzbūvēta.

Otrs, kas saistās ar viņa vārdu, ir viņa slavenā g e n e r a l - p r e v e n c i j a s teorija: sodus piedraud tāpēc, lai katrs pilsonis, kuram būtu vēlšanās pastrādāt noziedzīgu nodarījumu, saņemtu no šī piedraudējuma pretmotīvu savā psihē. Vāciski šo teoriju sauc arī par Theorie des psychologischen Zwanges.

Beidzot, Feuerbachs ir principa "nullum crimen sine lege" liels aizstāvis.

KRIMINĀLTIESĪBU ZINĀTNES VIRZIENI 19.gadusimtenī.

HEGELA skolnieki ABEGG, BERNER, KOESTLIN u.c. izveidoja krimināltiesību doktrīnu, kas kopā ar Feuerbacha skolu sastādīja t.s.

m e t a f i z i s k o v i r z i e n u krimināltiesību zinātnē.

19.gs. radās arī vēsturiskā skola, kuras galvenie pārstāvji: Vācijā VECHTERS (Waechter), Francijā ELĪ (Hélie), Anglijā STĪFENS (Stephen).

Beidzot rodas tiesību salīdzinošais virziens, kādā darbojās HOLCENDORFS.

§ 7.

KRIMINOLOGIJA.

19.g.s. otrā pusē izveidojās krimināltiesību doktrīna, kuru apzīmē par krimināltiesību klasisko skolu.

Šī skola uzskata, ka ar noziedzībām jācīnās tādā veidā, ka jāuzstāda aizliegumi un pavēles kaut ko darīt, - un šīs skolas pārstāvji pārliecināti, ka cilvēks var izšķirties starp divām iespējamībām (ievērot normu vai pārkāpt to), un ja viņš rīkojas pretēji aizliegumam vai pavēlei, tad viņš jāsoda.

Pēc klasiskās skolas izveidošanās parādījās kas pilnīgi jauns - kriminoloģija.

Kriminoloģija ir zinātne par noziedzībām un noziedzniekiem. Par kriminoloģijas nodibinātāju uzskata LOMBROZO. Tā kā viņš noziedzības cēloņus saskatīja pašā noziedzīgajā cilvēkā, tad viņa mācību sauc par kriminālo antropoloģiju.

KRIMINALĀ ANTROPOLOĢIJA.

Itāļu zinātnieks, ārsts - psihiatrs, kriminologs LOMBROZO 1871.g. - 1876.g. izdeva darbu "Noziedzīgais cilvēks". Šai darbā Lombrozo uzstāda pilnīgi jaunas prasības attiecībā uz noziedzību apkarošanu, nekā tās līdz šim bija izveidojušas krimināltiesības un krimināltiesību zinātne. Lombrozo nāca ar noziedzības, noziedznieku teoriju, bet nevis tiesību teoriju.

Lombrozo teorijas kodols ir tas, ka noziedznieki ir īpaša, īpatnēja cilvēku šķira, suga, kuri jau piedzimst kā noziedznieki.

Tā tad tādi cilvēki nevar brīvi izvēlēties, vai izdarīt noziegumu, vai ne.

Noziedznieks ir arī tīps savā fiziskā konstrukcijā. Tāpat kā mums ir baltā rase, dzeltenā rase u.t.t., tāpat ir

antropoloģiski tip i: godīgs cilvēks un noziedznieks.

Noziedzniekam raksturīgās īpašības: proporcijas trūkums ķermenī, deformētas ausis un deguns, garas rokas, īsas kājas un vēl citi trūkumi.

Otrs, ko apgalvo Lombrozo, ir tas, ka šīs noziedzīgās īpašības izskaidrojamas kā

a t a v i s m s.

Kā zināms, par atavismu sauc to parādību, ka zināma īpašība, kas kādreiz bijusi tipiska kādai sugai, parādas pie vēlākām paaudzēm, kad šīm īpašībām nav nekādas nozīmes.

Lombrozo bija iedomājies cilvēku senču kā mežonūs, kuriem bija raksturīgas īpašības, kas raksturo tagad noziedznieku, kuram šīs īpašības atavisma ceļā parādījušās. Piedzimst cilvēks, kādi bijuši cilvēki 10 vai 100.000 gadu atpakaļ, ar mežona īpašībām, un tāds cilvēks ir noziedznieks.

Pēc Lombrozo domām noziedznieks ir spilgti izteikts antropoloģisks tips, un mēs varam mērīt ar antropoloģisku mērijumu palīdzību un konstatēt, vai zināms cilvēks ir vai nav noziedznieks. Šādus mērijumus Lombrozo izdarījis vairākos cietumos, un pēc viņa datiem pierādījies, ka 40% no ieslodzītajiem pieder pie spilgti izteikta noziedznieku tipa. Pārejiem ieslodzītajiem šīs īpašības atrodas apslēptā, latentā stāvoklī.

Pēc Lombrozo teorijas iznāk, ka nav nozīmes šodam, jo noziedzniekam nav brīvas gribas. Vienīgais, ko varētu darīt, ir - mēģināt p a s a r g ā t s a b i e d r ī b u no tālākām noziedzībām, vai nu noziedzniekus ieslogot uz visu mūžu vai iznīcinot.

Lombrozo teorija bijusi ārkārtīgi populāra, bet tagad pierādīts, ka šī teorija nepareiza.

Pirmais, kas Lombrozo apgalvojumus atspēkoja bija anglis

Čarls GORINGS,

kas 1913.g. izdeva darbu "The English Convict". Šai darbā Gorings nizrāda, ka viņš izdarījis mērijumus pie noziedzniekiem un konstatējis, ka viņi

fiziskās uzbūves ziņā neatšķiras

no godīgiem cilvēkiem.

Ari vairāki citi zinātnieki izdarījuši mērijumus un nākuši pie slēdziena, ka Lombrozo nav taisnība.

Visjaunākajā laikā Amerikas antropologs

HUTONS (Hooton)

izdarījis mērijumus un nācis pie slēdziena, ka par zināmām atšķirībām starp noziedzniekiem un nenoziedzniekiem var runāt. Bet šķiet, ka viņa dati nav droši.

KRIMINALĀ SOCIOLOĢIJA.

Otrs virziens, kas parādījās 19.g.s. pašās beigās, ir socioloģiskais virziens.

Antropoloģiskā skola meklē noziedzības cēloņus individuā, bet socioloģiskais virziens noziedzības cēloņus meklē tai s o c i a l a j ā v i d ē, kurā indivīds ir uzaudzis. Bērns bez vecākiem sliktā sabiedrībā kļūst par noziedznieku.

Attiecībā uz socioloģiskā virziena parādīšanos nav tādas noteiktības kā attiecībā uz pirmo virzienu. Vienlaicīgi parādījušies

vairāki zinātnieki.

No antropologiem ievērojamais Lombrozo skolnieks

Enriko FERRI

kļuvis lielā mērā par sociologu, nākdams pie slēdziena, ka nevien iedzīmtās īpašības, bet arī sabiedrības iespāidi piedalās noziedznieka veidošanā.

Daudz agrāk, ap 19.gs.vidu, līdzīgas videjas par socialās vides iespāidu uz noziedznieku izveidošanos parādījās Anglijā - plašajos

Londonas noziedzības pētījumos un aprakstos.

Sevišķi ievērojamu zinātnieku tur nebija, bet tika bieži aizrādīts, cik liels iespāids socialiem apstākļiem uz noziedznieku izveidošanos.

No sociologiskā virziena pārstāvjiem jāmin

itaļi TURATTI un KOLOJANI,

frānči LAKASANJS (Lacassagne) un TARDS

un mūslaiku ZASV sociologi (ZASValstīs valdošais ir sociologiskais virziens).

Lakasanjs bieži atkārtojis teikumu, kas palicis par sociologiskā virziena tezi: sabiedrība pelnī savus noziedzniekus. Katra sabiedrība ir nopelnījusi tos noziedzniekus, kas viņu apdraud.

Sociologisko virzienu isumā grūti raksturot. Mēģināsim raksturot, izejot no socialās grupas organizācijas jēdziena.

Kriminologijas sociologiskais virziens pataisa kriminologiju par sociologijas daļu. Ja noziedzības cēloņi ir sociali, tad kriminologija pārvēršas par sociologijas daļu. Sociologija māca par cilvēku sabiedrisko dzīvi, un šī sabiedriskā dzīve vienmēr norisinās grupās. Zinātnē radīts jēdziens par

organizētu, normalu socialu grupu.

Tā ir tāda, kurā

trūkst sabiedriskās dzīves negativās parādības.

Tur nav darīšana ar nemieriem, materialā ziņā apstākļi pareizi nokārtoti, nav pārāk lielas nevienādības, nav arī noziedzības. Sociologiskā virziena kriminologija sāka, ka tad,

kad grupa ir normala, organizēta, tad viņā nav noziedzības. Noziedzība nozīmē socialās grupas de z o r g a n i z a c i j u .

No vienas puses, noziedzība parādas kā dezorganizācijas fakts; no otras puses, šī noziedzība ir arī dezorganizācijas simptoms, jo dezorganizācija varētu būt daudz dziļāka nekā atsevišķās noziedzības. Ka grupā kaut kas nav kārtībā, to pierāda noziedzības fakti.

SINETISKĀIS VIRZIENS.

Trešais virziens ir sintetisks, jo tas atzīst, ka zināmu lomu spēlē kā individualie, tā socialie cēloņi.

Visi šie trīs virzieni pieder pie kriminologijas. Kriminologija ir empiriska zinātnē, tā neinteresējas par tiesībām.

TĀ SAUCAMĀS "TRĒŠĀS SKOLAS".

Bez iztīrītajiem trim kriminoloģijas virzieniem un kriminaltiesību klāiskās skolas - ir vēl t.s. trešās skolas. Viņu pārstāvji

savieno kriminoloģiju ar
kriminaltiesībām.

Te pieder mūslaiku kriminaltiesības. Ari Latvijas sodu likums grib sodīt, bet tas grib arī sabiedrību pasargāt, ieslogot tos, no kuriem var sagaidīt, ka viņi pastrādās noziegumus; tas grib arī labot, pieradināt pie darba.

Ari mūslaiku kriminaltiesību zinātne pieskaņojas jaunājiem uzskatiem, un tāpēc mūsu kriminaltiesību zinātne nav tīra kriminaltiesību zinātne, un nav arī tīra kriminoloģija, bet ir šai zinā kombinācija.

MĀCĪBA PAR KRIMINALLIKUMU

§ 8.

KODEKU VISPĀRĒJĀ UN SPECIALĀ DAĻA.

Sodu likums ir aizliegto uzvešanās veidu katalogs, pie kam katram šādam uzvešanās veidam piedraudēts sods.

Sodu likums sadalās atsevišķos pantos. Ir divējāda rakstura panti. Vieni panti ir tādi, kas nerunā par kādu noteiktu noziedzīgu nodarījumu, bet runā par to,

kas attiecas uz visiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Tie ir vispārīgie panti un ietverti kodekā

vispārējā daļā.

Vispārējās daļas pantus var stādīt priekšā kā kopējos reizinātājus, kas ņemti aiz iekavām.

Panti, kur iet runa par

kādu noteiktu noziedzīgu nodarījumu,

ir speciālie panti, un no tiem sastādas kodeka

speciālā daļa.

Ar vārdu "kriminallikums" bieži saprot speciālās daļas pantu, un viņa parastākā forma ir tāda: kas izdarījis to un to, tas sodams šādā veidā.

Tā tad

kriminallikumā ir 2 daļas: dispozīcija un sankcija.

Tā daļa, kur ir nodarījuma apraksts, saucas dispozīcija, - bet tā daļa, kurā minēts sods, - saucas sankcija.

DISPOZICIJA

Dispozīcijā dots apraksts, praecceptum legis, sastāvs, saturs. Dispozīcija var būt trejāda:

1. vienkārša dispozīcija. Piem., 429.p.: "Kas izdarījis slepkavību..."
2. salikta dispozīcija. Šādā gadījumā patiesībā vairāki sastāvi saņemti vienā dispozīcijā. Piem., 546.p.: "Kas slepeni vai atklāti paņēmis svešu kustamu mantu ar nolūku paturēt to nelikumīgi savā vai citas personas labā." Te var radīt 4 sastāvus.
3. Blanketa dispozīcija. Šī dispozīcija atstāj noziedzīgās uzvešanās tuvāku noteikšanu kādam citam likumam vai rīkojumam. Pats uzvešanās apraksts sodu likumā neietilpst. Piem., 156.p.: "Kas nav izpildījis saistošu noteikumu". Uzvešanās veidi paredzēti saistošos noteikumos.

ABSTRAKTAIS SASTĀVS

Dispozīcijā doto sastāvu apzīmē par abstrakto sastāvu.

Viņš saucas par abstraktu tāpēc, ka viņā uzņemtas tikai nepieciešamās, bet tai pašā laikā arī pietiekošās pazīmes, lai raksturotu kādu konkrētu gadījumu, kurā, varbūt, ir vēl citas pazīmes, bet kuras nav vajadzīgas, lai gadījumu varētu ietilpināt zināmā kategorijā.

Konkrēts gadījums varētu būt tāds, ka viens pilsonis, kas dzīvo Jelgavā, aiz attriebības stāsta par citu pilsoni, ka tas piesavinājis naudu; pie tam vienu reizi viņš to stāsta darba vietā, bet otrreiz viesībās. Tas ir konkrētais sastāvs. No tā jāatšķir abstraktais sastāvs, kas minēts LSL 509.p.: "Kas cēlis personai neslavu, izpauzdams, kaut arī viņai klāt neesot, apstākli, kurš dara viņai negodu." Redzam, ka nav svarīgas tās konkrētā sastāva pazīmes, ka neslavas cēlētājs dzīvo Jelgavā, - ka nodarījums noticis aiz attriebības, - ka stāstīšana notikusi darba vietā un viesībās.

Tiesneša darbība pastāv iekš tam, lai piemērotu abstraktus sastāvus reālās dzīves gadījumiem. Tiesnešim jāprot konkrētās situācijās, kas tiek atstāstītas tiesā, atrast to, vai ir

nepieciešamās pazīmes, kuras padarītu konkrēto situāciju par pakārtojamo zināmam abstraktam sastāvam.

Galvenais likumdošanas uzdevums krimināltiesību laukā ir radīt labus abstraktos sastāvus. Ja sastāvi ir labi, tad viss atrisināts, jo no sastāviem atkarājas visa krimināltiesību būtība.

Nevēlama ir kazuistika kodekā. Katram sastāvam jābūt pietiekoši vispārīgām, jo sastāvu kazuistisks formulējums neaptver pietiekoši daudz gadījumu.

Krimināltiesībām jāizvairas no kazuistikas, bet krimināltiesības nedrīkst iet arī otrā galejībā. Ari pārāk liela vispārība būtu kļūda, jo tad sastāvam varētu pakārtot pārāk daudz gadījumu.

SANKCIJA

Sankcija var būt:

1. absoluti nenoteikta sankcija, ja likumā nodarījums atzīts par sodamu, bet nav minēts soda veids, un tāpēc tiesnesis var piespriest jebkuru sodu. Piemērs no romiešu tiesībām: poena arbitraria.
2. absoluti noteikta sankcija, ja likumā stingri noteikts soda veids un apmērs (piem., spaidu darbi uz visu mūžu), kas jāpiespriež.
3. relatīvi noteikta vai relatīvi nenoteikta (abi apzīmējumi nozīmē to pašu) sankcija: likumā noteiktas robežas (piem., pārmācības nams 2 - 4 g.), kurās tiesnesis piespriež sodu.

Absoluti nenoteiktās un absoluti noteiktās sankcijas mūsu laikos reti sastopamas.

BINDINGA NORMU TEORIJA

Vācu zinātnieks BINDINGS sarakstījis darbu "Die Normen und ihre Uebertretung", kura 1.sējums parādījies 1872.g., bet pēdējais, piektais - 1919.g. Šai darbā Bindings izklāsta savu normu teoriju.

Noskaidrosim, kas ir norma.

Piemēra dēļ ņemsim LSL 429.p.; izlasot šo pantu, no viņa dispozīcijas un sankcijas jātaisa slēdziens, ka nedrīkst slepkāvēt. Tādēļ šis pants, ja viņu gribētu uzrakstīt pilnīgāk, skanētu apmēram tā: Nedrīkst slepkāvēt; ja kāds tomēr izdara slepkavību, tad viņš sodams ar spaidu darbiem uz laiku, ne mazāku par 8 gadiem.

Cits piemērs: no LSL 562.p. izlobam, ka zināmām personām zināmos apstākļos jāspēr soļi uzņēmuma lietu likvidēšanai.

Tā tad no katra panta var izlobīt valsts varas aizrādījumu, ka zināmu darbību nedrīkst darīt, vai - ka tā jādara. Šis aizrādījums ir norma, par ko runā Bindings.

Tā tad norma ir panta trešā daļa, kuru sodu likumā neatrodam, bet kuru ļoti viegli dabūjam laukā, izkonstruējām no panta.

Norma ir vispārīga uzvešanās p a v ē l e kaut ko darīt vai a i z l i e g u m s kaut ko darīt.

Bindings māca, ka

normas ir pilnīgi neatkarīgas no sodu likuma.

Logiski normai vajadzētu pastāvēt jau pirms sodu likuma izdošanas. Likums tikai dod sankciju normai, un tā rodas kriminallikums.

Tomēr nāk priekšā gadījumi, ka sodu likums rada normu: valsts vara izdod sodu likumu, no kura varam secināt, ka turpmāk pastāvēs zināma norma, piem., tāda norma, kas aizliedz braukt ar automobili ātrāk par 50 km stundā.

Pēc Bindinga uzskata tādā gadījumā valstij vispirms vajadzētu deklarēt, ka, no šīs dienas sākot, nedrīkst ar automobili braukt ātrāk par 50 km stundā, - un tikai pēc tam izdot kriminallikumu.

Ja normu nedeklarē, tad tāpēc, ka pieņem, ka tāda norma jau pastāv tautas apziņā, - vai arī pieņem, ka normu var viegli izsecināt no jaunā sodu likuma.

Bindinga teorijai ir piekritēji, kas šo teoriju veidojuši tālāk, - bet ir arī daudz pretinieku. Daudzi kriminalisti saka, ka norma ir kriminallikuma sastāvdaļa. Citi izteikušies, ka normas tiek radītas tikai ar kriminallikumiem. Bindings, turpretī, saka, ka normas pastāv pilnīgi neatkarīgi no sodu likumiem. Normas var izsecināt ne tikai no sodu likumiem, bet arī no citām tiesībām. Ir tiesiskas normas, kuras nav aizsargātas ar sodiem. Tikai dažos gadījumos, t.i., tais gadījumos, kas minēti sodu likumā, par normu pārkāpumu draud sods.

Kā uz spilgtu piemēru normām, kas nav saistītas ar sankciju, Bindings norāda uz 10 baušļiem.

NORMU VEIDI

BINDINGS devis divas normu klasifikācijas:

- I.
1. A b s o l u t a s jeb kategoriskas normas (unbedingte Normen) ir tādas, kuras jāizpilda katrā gadījumā, visos apstākļos; piem., norma: nedrīkst slepkavot. Lielākā daļa normu ir šādas absolūtas normas.
  2. R e l a t i v a s jeb nosacītas normas (bedingte Normen) ir tādas, kuras jāizpilda tikai pie zināmiem apstākļiem; piem., norma, kas uzliek pienākumu palīdzēt otram cilvēkam, kura dzīvība ir apdraudēta.
- II.
1. P a v ē l e s
    - a) Pavēle darīt kaut ko tieši derīgu (Verursachungsgebot), piem., maksāt nodokļus, izpildīt karaklausību.
    - b) Pavēle sekmēt kaut kā derīga iestāšanos (Befoerderungsgebot), piem., ziņot policijai, ja redz, ka kāda persona grib izdarīt noziegumu.
Policija apturēs nozieguma izdarīšanu, un līdz ar to paziņotājs būs sekmējis zināma labuma iestāšanos.
    - c) Vienkārša pavēle: pavēle darīt kaut ko itkā nenozīmīgu, kas itkā nedod nekādu derīgu rezultātu (Gebot schlechthin), piem., pavēle slēgt naktslokalu plkst.2 naktī. Ar lokāla slēgšanu tieši nekāds labums netiek panākts, un ja šo pavēli pārkāptu, tad, varbūt, nekas slikts nenotiktu, - sevišķi, ja neviens viesis nav lokālā. Pavēle jāizpilda tāpēc, ka ar tās izpildīšanu gan ne konkrētā gadījumā, bet visumā, a b s t r a k t i, ar šo pavēli tiek sasniegts zināms pozitīvs rezultāts: ja vispār cilvēki nepalikis lokālos pēc plkst.2 naktī, tad tautas morale un veselība uzlabosies.

2. A i z l i e g u m i

- a) Aizliegums tieši kaut kam kaitēt vai kaut ko iznīcināt (Verletzungsverbot), piem., aizliegums slepkavot.
No normām, kuras izlobamas no sodu likuma,

lielākā daļa ir aizliegumi. No pēdējiem, savukārt, lielākā daļa pieder šai pirmajai grupai, kurā ietilpst aizliegumi kaitēt zināmam, noteiktam tiesiskam labumam.

- b) Aizliegums nostādīt zinamu tiesisku labumu konkrētās briesmās (Gefahrdungsverbot); piem., LSL 458.p.; šeit pats normas pārkāpējs neizdara tieši kaut ko ļaunu, bet viņš nostāda tiesisku labumu tādā stāvoklī, ka pastāv liela varbūtība, ka šim tiesiskajam labumam notiks kas ļauns.
- c) Vienkāršs aizliegums (Verbot schlechthin), piem., - aizliegums pārāk ātri braukt ar auto. Šeit briesmas nedraud zinamai, noteiktai personai, bet draud a b s t r a k t a s b r i e s m a s, briesmas vispārībai.

Jāpiezīmē, ka jēdzienus abstraktie labumi un abstraktās briesmas Bindings nav izteicis, tos radījuši Bindinga klasifikācijas komentatori.

M. E. MAYER'a KULTURAS NORMU

TEORIJA.

Bindinga normu teorija izsaukusi daudz polemikas. Neviens nemēģina noliegt, ka, izlasot kriminallikumu, jānāk pie slēdziena, ka aiz šī likuma ir kāda norma. Bet polemika vēršas pret to veidu, kādā Bindings raksturo normas.

Apskatīsim tikai vienu kontroverzi - domstarpību ar Mayeru.

Maiers un Bindings asi polemizējuši, bet patiesībā domstarpība nav nemaz tik liela.

Normas Bindings sauc par t i e s ī b u n o r m ā m (Rechtsnormen). Tās ir valsts pavēles, prasības pret pilsoņiem. Normas pārkāpšana ir nepaklausība (Unbotmaessigkeit).

Turpretī, Maiers neapmierinājas ar to, ka konstatē normu pastāvēšanu, bet viņš mēģina izdibināt normu izcelšanos, pie tam vairāk no socioloģiskā nekā juridiskā viedokļa.

Maiers ieskata, ka normu ir daudz; tie ir noteikumi, kā uzvesties cīlvēku kulturalā sabiedrībā. Daļa no viņām palikusi kā konvencionālas, etikas normas, bet daļu no tām (svarīgākās normas) valsts izlasījusi (Ausleseprozess), un atzinusi (Anerkennung) tādā veidā, ka tās formulejusi (Gestaltung) un aizsargājusi (Schutz) ar to, ka prasa viņu obligatorisku ievērošanu, bet neievērošanas gadījumā uzliek sodu.

Tā tad tikai daļa no kulturas normām pārvērsta par tiesību normām.

Maiera teoriju varētu uzskatīt par Bindinga teorijas turpinājumu. Kamēr Bindings ņēma normas d o g m a t i s k i (konstatēja, ka normas pastāv), Maiers mēģināja tās izskaidrot g e n e t i s k i.

Daži pārmet Maieram, ka viņš mazinot tiesību nozīmi, jo viņš pirmā vietā stādot kulturas normas.

Pēc doc.P.Lejiņa domām Maiera teorijā nav saskatams nekas tāds, kas mazinātu tiesību nozīmi.

§ 9.

PRINCIPI "NULLUM CRIMEN SINE LEGE"un "NULLUM CRIMEN SINE POENA"

Teiciens "Nullum crimen sine lege" (nav nozieguma bez likuma) izsaka to principu, ka par noziedzīgu nodarījumu var runāt tikai tādā gadījumā, ja ir formulēts aizrādījums no valsts varas, ka

- 1) tādā un tādā veidā nedrīkst uzvesties, un
- 2) kas tā tomēr uzvedīsies, tas saņems sodu.

Ja, turpretī, zinams uzvešanās veids nav aizliegts likumā ar soda piedraudējumu, tad šī uzvešanās nav noziedzīga, un attiecīgā persona nav sodāma.

Pie šī principa pieturas lielākā daļa kulturalo valstu, arī Latvijas kriminaltiesības, kā redzam no LSL l.p.: Par noziedzīgu atzīstams nodarījums, kurš tā izdarīšanas laikā noliegts likumā ar soda piedraudējumu.

PRETĒJS PRINCIPS IR "Nullum crimen sine poena" (nav nozieguma bez soda), kas izteic to, ka neviens nodarījums, ko sabiedrība izjūt kā noziedzīgu, nedrīkst palikt bez soda. Vai sodu likumā šāds nodarījums ir paredzēts vai nav, tam nav nozīmes, - nodarījuma pastrādātājs jāsoda, jo par noziedzīgu atzīstams nodarījums, ko sabiedrība izjūt kā noziedzīgu.

Pirmais uzskats (nullum crimen sine lege) pieturas pie noziedzīgā nodarījuma formālā jēdziena (noziedzīgs nodarījums ir tāds, kas paredzēts sodu likumā), bet otrais uzskats piemēro noziedzīgā nodarījuma materiālo jēdzienu: noziedzīgs nodarījums ir tas, kas par tādu atzīstams pēc sava satura, t.i., noziedzīgs ir tāds nodarījums, kas sevišķi kaitīgs sabiedrībai; un uz jautājumu, kas ir un kas nav sabiedrībai sevišķi kaitīgs, atbildi dod sabiedrības (tautas) izjūta.

Principa "nullum crimen sine lege" piekritēju galvenie argumenti:

1. Valsts vara uzskata dažus uzvešanās veidus par tik svērgiem, ka tie jānodrošina ar soda piedraudējumu. Valsts ar to parāda, ka par citiem uzvešanās veidiem viņa negrib sodīt. Tā tad, ja likumā ir robi, tad tāpēc, ka valsts vara šos robus gribējusi.
2. Ja atklājas, ka likumdevējs nav paredzējis kādu nodarījumu, kas būtu sodāms, tad katrā laikā iespējams likumdošanas kārtībā papildināt sodu likumu. Tas fakts, ka paliks bez soda tie, kas izdarījuši attiecīgo nodarījumu līdz likuma papildināšanai, - nebūs pārāk liels ļaunums. Droši var pieņemt, ka visi sevišķi kaitīgas uzvešanās veidi ir sodu likumā jau paredzēti.
3. Sodis ir ciešānu sagādāšana, zināma tiesiska labuma atņemšana. Tāpēc sodīšanai jāpieiet uzmanīgi, nedrīkstam cilvēkam atņemt vairāk, nekā tas taisni nepieciešams. Sodu likums ir noziedznieka "Magna Charta".
4. Ja sodis par nodarījumiem, kas sodu likumā nav paredzēti, tad zudis nepieciešamā notekība. Pilsoņi

nezinās, ko viņi drīkst un ko nedrīkst darīt. Tāds stāvoklis lielā mērā mazinātu individu uzņēmību, enerģiju sabiedriskā un saimnieciskā dzīvē.

5. Atļaujot tiesnešiem spriest pēc "tautas izjūtas", īstenībā radīsies liela tiesnešu p a t v a l ā, un zudīs tā uzticība tiesām, kādu viņas tagad bauda.

Principa "nullum crimen sine poena" svarīgākie argumenti:

1. Sodu likums radīts tāpēc, lai apkarotu noziedzību. Ja sodu likums ir nepilnīgs, tad tas nenozīmē, ka mums nevajaga novērst trūkumus. Jāsoda arī tad, ja likuma nepilnības dēļ kāds noziedzīgs nodarījums tur nav paredzēts.
2. Princips "nullum crimen sine lege" bieži nāk par labu izvēicīgām noziedzniekiem, kas prot izdarīt noziegumu tādā veidā, ka viņa darbību nevar pavest zem kāda SL panta, un tādā kārtā tās noziedznieks paliek bez soda.

19.gadusimtenī princips "nullum crimen sine lege" bija atzīts visu kulturalo valstu kriminaltiesībās, un šo principu uzskatīja gandrīz par aksiomu.

Tūlīn pēc pasaules kara no šī principa atteicās P a d o m j u K r i e v i j a un 1935.g. - arī nacionālsociālistiskā V a c i j a. Vācijā to izdarīja tādā veidā, ka grozīja StrGB 2.p., nosakot, ka par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ne tikai likumā paredzētais, bet arī tads nodarījums, kas pēc likuma pamatprincipiem un tautas veselīgas izjūtas pelnī sodu; pēdējos gadījumos jāpiemēro pēc nozīmes vistuvāk stāvošais likuma pants.

ŠO PRINCIPU IESPAIDS UZ PROBLEMĀM PAR:

A) SODU LIKUMU IZTULKOŠANU.

Kā zināms, likumus iespējams tulkot ierobežojoši vai paplašinoši.

Pie ierobežojošās iztulkošanas turas strikti pie tā, kas likumā izteikts.

Ja iztulkojam paplašinoši, tad ejam pāri tam, kas ir izteikts; vārdus, kas likumā lietoti, mēs saprotam plašāki.

Principa nullum crimen sine lege piekritēji atzīst, ka krimināllikumi tulkojami tikai ierobežojoši.

Nullum crimen sine poena principa aizstāvji saka, ka tādā gadījumā, ja nav taīsnī tādā likuma panta, kas burtiski piemērojams, tad jāpaplašina likuma nozīme un jāattiecinā uz drusku lielāku gadījumu aploku.

Jāsaka, ka šeit starpība vēl nav sevišķi liela. Ar paplašinošu iztulkojumu vēl sevišķi nepalielinās noziedzīgo nodarījumu aploks.

B) ANALOGIJAS PIELIETOŠANU KRIMINALTIESĪBĀS.

Par noziedzīgiem atzīstamu nodarījumu skaits pieaug, ja tiesa pielieto analogiju.

Pie ierobežojošās un paplašinošās iztulkošanas iet runa par to, kā sapratīsim atsevišķus likuma vārdus, bet pielietojot analogiju, mēs vienu pantu piemērojam līdzīgiem gadījumiem,

kas ne ar kādu paplašinošu vārdu izpratni nav izlobami.

Kā labs piemērs noder pazīstamais strīds par elektrības zādzību, kas pirmo reizi tika ierosināts Vācijā. Jautājums grozījās ap to, vai elektrība ir kustama manta. Kad Vācijas likumā radīja zādzības pantu, tad par elektrību nebija domāts. Pacēlās jautājums, vai varētu pēc analogijas šo pantu pielietot attiecībā uz elektrības zādzību. Vācijā šo jautājumu atrisināja pozitīvi, t.i., sodīja par šo nodarījumu uz analogijas pamata.

Šis bija t.s. likuma analogijas piemērs: vienam gadījumam pielieto likumu, kas attiecas uz citu, līdzīgu gadījumu.

Otrs analogijas veids ir tiesību analogija: pielieto nevis līdzīgu likumu, bet vadās no visas krimināltiesību sistēmas, gara.

Kas atzīst, ka nodarījums, kas nav paredzēts likumā, nav noziedzīgs (nullum crimen sine lege), - tie uzstājas pre t analogiju.

"Nullum crimen sine poena" piekritēji aizstāv analogiju: ja kāds zog elektrību, tad mēs visi sajūtam, ka tas ir noziedzīgs nodarījums.

C) SODU LIKUMU ATPAKALEJOŠO SPĒKU.

Kas grib apkarot noziedzību principā un nerēķinas ar sodu likumiem, izteiktos tā: ja valsts soda par zinamu nodarījumu, tad tāpēc, ka šis nodarījums ir sabiedrībai kaitīgs; ja valsts agrāk nav sodījusi, tad tas bija zinams trūkums; tāpēc jaunais likums piemērojams arī nodarījumiem, kas izdarīti pirms šī likuma spēkā stāšanās.

Nullum crimen sine lege piekritēju viedoklis ir pretējs: tā kā nodarījums nebija paredzēts sodu likumā, tad tas nebija noziedzīgs, un tāpēc nav sodams, jo pilsonis, varbūt, zinādams, ka šis nodarījums nav aizliegts, to izdarījis pilnīgi godīgā apziņā, ka viņa uzvešanās nav kaitīga.

D) TIESNEŠA FUNKCIJĀM.

Kas piekrīt likuma ierobežojošai iztulkošanai un noliedz analogiju, tie atzīst ka tiesnesim savā darbībā tikai jāiztulko krimināllikumu un jāpielieto realās dzīves situācijām. Tiesnesim jābūt zināmā mērā par juridisku tulku, kas iztulko sodu likumu, iztulko konkrētu situāciju un skatās, vai var sodu likumu piemērot attiecīgajā konkrētā gadījumā.

Otra virziena piekritēji saka, ka tiesnesis nedrīkst būt tikai likuma tulkotājs un piemērotājs, bet viņam ir augstāka funkcija: rūpēšanās par taisnības realizēšanu sociālā dzīvē. Ja tiesnesim jāapspriež nodarījums, kas nepārprotami ir noziedzīgs, bet trūkst attiecīga sodu likuma, tad tiesnesis drīkst aizpildīt sodu likuma robu, tādā kārtā darbojoties kā tiesību radītājs, tautas tiesiskās apziņas iztulkotājs, starpnieks.

Pārskatāmības labad abu principu piekritēju viedokļus apskatītajos 4 jautājumos attēlosim sekojošā tabulā:

Nullum crimen sine lege

Nullum crimen sine poena:

a) ierobežojoša iztulkošana,	a) paplašinoša iztulkošana,
b) analogija nepielaižama,	b) analogija pielaižama,
c) SL-am nav atpakālejoša spēka,	c) SL-am var būt atpakāļ.spēks
d) tiesnesis nav tiesību radītājs.	d) Tiesnesis ir tiesību radītāj

SODU LIKUMU DARBĪBA LAIKĀ

Kriminaltiesību doktrīna izšķir kriminallikumu formālo un materiālo darbības laiku.

K r i m i n a l l i k u m a FORMALAIS darbības laiks ir tas laiks, kurā pats likums ir spēkā.

Skaidrs, ka viņš ir spēkā no tās dienas, kas noteiktajā viņa spēkā stāšanās dienā, - un likums ir spēkā līdz tam laikam, kad viņš tiek atcelts.

Piem., ja kriminallikumu izdod decembrī, un tiek noteikts, ka viņš stāsies spēkā nākošā gada 1.janvarī, tad no šīs dienas skaitīsies likuma formālais darbības laiks.

K r i m i n a l l i k u m a MATERIALAIS darbības laiks ir tas laiks, kurā notikušas darbības, uz kurām sodu likums tiek attiecināts.

Ja likumu piemērojam nodarījumam, kas izdarīts pirms likuma formālā darbības laika, tad mēs dodam likumam atpakālejošo spēku.

Uz kriminallikumu parasti attiecina principu, ka formālais un materiālais darbības laiks sakrīt.

VADOŠIE PRINCIPI

Kriminaltiesībās tagad izkristalizējušies divi principi:

1. Kriminallikumam n a v atpakālejoša spēka, bet
2. Labvēlīgākam likumam i r atpakālejošs spēks (vainīgajam labvēlīgāks likums ir tāds, kas atņem nodarītājam mazāk tiesisku labumu).

Tāds ir principa "nullum crimen sine lege" piekritēju viedoklis, un tas pieņemts arī Latvijas sodu likumā (1. un 12. p.)

Tā kā izņēmuma pielaišana attiecībā uz labvēlīgāko likumu s a t r ī c ī n a principu, ka kriminallikumam nav atpakālejoša spēka, tad daži "nullum crimen sine lege" konsekvēnti aizstāvji izsakas: ja kāds pelnījis sodu pēc vecā likuma, tad viņu nedrīkstētu sodīt vieglāk; ja ir princips, ka jāsoda pēc likuma, kas pastāvējis nozieguma izdarīšanas laikā, kāpēc tad grozīt principu.

Šai jautājumā citi "nullum crimen sine lege" principa piekritēji atraduši izeju sekojošā konstrukcijā:

Princips, ka kriminallikumam nav atpakālejoša spēka, īstenībā n e t i e k l a u s t s. Valstij uz vecā likuma pamata ir pretenzija uz sodu. Bet valsts, ja grib, var no šīs pretenzijas atteikties. Ja valsts vēlāk nākusi pie slēdziena, ka piedraudē-

tais sods bijis par stingru, tad viņa attiecībā uz tiem nodarījumiem, kas izdarīti agrāk, var ņemt vērā jauno likumu, bet ne tādā veidā, ka piešķir tam atpakālejošo spēku, bet - a t s a k a s no savas sodīšanas p r e t e n z i j a s vai šīs pretenzijas zinamas daļas.

Tā tad faktiskais stāvoklis tāds, itkā pielietotu jauno likumu, bet patiesībā pie m ē r o v e c o l i k u m u, valstij at- sakoties no pretenzijas vai tās daļas.

LSL 12.pantā teikts, ka likuma grozīšanas gadījumā piemērojams vainīgajam labvēlīgākais likums. Tā tad nūpat attēlotā konstrukcija LSLikumā nav izvesta.

Vācijā stāvoklis drusku citāds. Tur nav likumā teikts - "pie m ē r o j a m s", bet gan: "Tiesnesis var piemērot jauno likumu". Latvijā tā tad tiesnesim katrā ziņā jāpiemēro vainīgajam labvēlīgākais likums, bet Vācijā tiesnesis var to arī nepiemērot.

Abus principus (likumam nav atpakālejoša spēka; piemērojams labvēlīgākais likums) pielieto arī attiecībā uz n o i l g u m u.

STARPLAIKA LIKUMI

Starplaika likums ir tāds, kas izdots pēc noziedzīga nodarījuma pastrādāšanas, bet pirms iztiesāšanas jau bijis atcelts.

Pacēlas jautājums, vai tiesāt pēc starplaika likuma, ja tas labvēlīgāks. Uz to atbild, ka

Starplaika likums nemaz n a v ņ e m a m s v ē r ā.

Starplaika likums ar to, ka tas ticis drīz atcelts, pierādījies kā n e d e r ī g s, klūdains likums.

PAGaidu LIKUMI

Pagaidu likums ir tāds, kas izdots uz zinamu laiku.

Teiksim, valstī sākusies epidemija. Uz laiku, kamēr epidemija pastāv, zināmi uzvešanās veidi tiek pastiprināti sodīti. Ja nu lietu iztiesā pēc tam, kad epidemija pārgājusi un pastiprinātie sodi atcelti, tad pacēlas jautājums, vai jāpielieto pastāvošais, vainīgajam labvēlīgākais likums. Atbilde:

Jāpielieto tomēr pagaidu likums,

jo viņa ideja bija tā, ka taisni zināmā laikā nedrīkst zinamu nodarījumu pastrādāt.

Ja pagaidu likums atcelts, tad īstenībā nav atcelts likums kā tāds, bet konstatēts, ka apstākļi, kuriem pastāvēt, likumam vajadzēja darboties, vairs neeksistē. Ja izdots kriminallikums, kurā teikts, ka tas spēkā līdz 1.aprīlim, tad varam teikt: nevis likums būs spēkā līdz 1.aprīlim, bet - sodīs tos, kas likumā paredzēto nodarījumu izdarīs līdz 1.aprīlim.

§ 10.

SODU LIKUMU DARBĪBA TELPĀ.

Katra valsts izdevusi savus sodu likumus. Atbilde uz to, kur šie sodu likumi ir spēkā, būtu vienkārša, ja katras valsts pilsoņi dzīvotu tikai savā valstī. Patiesībā pilsoņi ceļo arī pa ārzemēm, vai pat pastāvīgi dzīvo ārzemēs, dažkārt izdarot arī noziegumus. Rodas jautājums, kurā valstī un pēc kādiem likumiem šādi noziedznieki jā soda, - un vai jāņem vērā arī trešās valsts likumi, ja nozieguma objekts saistīts ar trešo valsti.

Tā ir problēma par sodu likumu darbību telpā. Ir izstrādāti 4 principi, kā šo problēmu var atrisināt:

teritorialais,
personalais,
universalais un
realais princips.

I. TERITORIALAIS princips:

Kādas valsts sodu likums piemērojams noziedzīgiem nodarījumiem, kas izdarīti šīs valsts teritorijā.

Šim principam ir zināms trūkums: ja kāds izdara noziedzīgu nodarījumu citā valstī, tad viņš sodu nesaņem. Ja Latvijā būtu stingri izvests teritorialais princips, tad Latvijas pilsonis varētu aizbraukt uz Lietuvu, izdarīt tur noziedzīgu nodarījumu, piem., slepkavību, - un ja viņam izdotos atgriesties Latvijā, tad viņš netiktu sodīts.

Šo teritorialā principa trūkumu grib novērst arī izdošana institūta palīdzību: ja valsts, kurā izdarīts noziedzīgais nodarījums, prasa izdot noziedznieku, tad otra valsts izdod.

Bez tam ir izveidots eksteritorialitātes jēdziens: diplomātiskie pārstāvji, kas atrodas svešā valstī, skaitas itkā uz savas valsts teritorijas; tāpat kugis, kaut arī iebrauc svešā ostā, skaitas kā savas valsts teritorijā.

II. PERSONALAIS princips:

Kādas valsts sodu likums piemērojams noziedzīgiem nodarījumiem, kurus izdarījuši šīs valsts pilsoņi,

jo valsts jāuztver nevis kā teritorija, bet kā personu kopums, kas pie šīs valsts pieder. Ja pastāv sodu likums, tad tas domāts šim personu kopumam. Ja daži no pilsoņiem pastrādā noziedzīgus nodarījumus ārpus valsts teritorijas, tad šim apstāklim (teritorijai) nav nozīmes.

Arī šim principam ir trūkums: Piem., amerikānis iebrauc Francijā un izdara noziegumu. Francijā viņu nevarētu sodīt, jo franču likumi radīti tikai frančiem. Tā tad noziedznieks būtu jā sūta uz Ameriku.

Lai varētu tomēr piemērot personālo principu, izgudroja speciālu pilsoņu kategoriju: subditi temporāri. Tie ir zināma laika pilsoņi, pagaidu pilsoņi. Par tādiem grib uzlūkot ārzemniekus, lai viņus varētu sodīt pēc tās valsts likumiem, kur viņi atrodas.

Tomēr paliek atklāts jautājums: ko darīt, ja bezpavalstnieks izdara noziedzīgu nodarījumu uz nevienam nepiederēšas teritorijas. Viņu nevar sodīt ne pēc teritoriālā, ne pēc personālā principa.

III. UNIVERSĀLAIS princips:

Sodu likums piemērojams visiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Universālais princips pamatojas uz ideju, ka valsts vara pēc savas būtības ir visu aptveroša, viņa tiecas uz visu pasauli. Valsts robežas ir tikai faktiskas, kas radušās tāpēc, ka pastāv arī citas valstis, kuras aprobežo vienas valsts pretenzijas uz tālāku iespaidu.

Ja katrai valstij ir šādas universālas tieksmes, tieksmes uzturēt kārtību pasaulē pēc saviem likumiem, kurus viņa uzskata par vispareizākiem, - tad nav no svāra, kas izdārijis noziedzīgu nodarījumu, un kur tas izdarīts. Ja šis noziedznieks ierodas kādā valstī, tad šai valstij vienmēr tiesība šo personu sodīt.

IV. REALAIS princips:

Kādas valsts sodu likums piemērojams noziedzīgiem nodarījumiem, kas aizkāruši šīs valsts vai viņas pilsoņu intereses.

Šī principa ideja ir tā, ka katra valsts aizsargā savas un savu pilsoņu intereses, tiesiskos labumus. Nav no svāra, kādā vietā un kura persona šīs intereses traucējusi. Piem., ja Latvijas pilsonis tiek noslepkavots, tad nav no svāra, kas slepkavību izdārijis un kurā valstī to izdārijis.

LSL NOTEIKUMI PAR SODU LIKUMA PIEMĒROŠANAS ROBEŽĀM

Nav tāda sodu likuma, kas būtu pilnīgi konsekventi izveidots uz vienu no aplūkotajiem principiem. Parasti ir kombinācija no visiem 4 principiem.

Tāda kombinācija izvesta arī mūsu sodu likumā.

Latvijas sodu likuma pamatā likts teritoriālais princips (LSL 4.p.).

Tālāk redzam teritoriālā principa blakus institutu - eksteritorialitāti (LSL 5.p.).

Tad parādas personālais princips (7.p.) attiecībā uz smagiem noziegumiem, noziegumiem un dienesta pārkāpumiem. Par citiem pārkāpumiem, ko Latvijas pilsonis izdārijis ārpus Latvijas teritorijas, Latvijā soda tikai tad, ja šāda sodamība

paredzēta Latvijas noslēgtā konvencijā.

Tālāk redzam u n i v e r s a l o principu (7.p.) smagu noziegumu un dienesta noziegumu gadījumos.

Beidzot, LSL 7.p. sastopams arī r e a l a i s princips, jo LSL piemērojams noziegumiem, kas vērsti pret Latvijas pilsoņu tiesībām, Latvijas valsts mantu vai ienākumiem.

Tā tad mūsu likumā parādas visi 4 principi.

Jāievēro, ka gadījumā, ja pēc LSL kāda persona būtu sodama, bet tai vietā, kur noziedzīgais nodarījums izdarīts, šis nodarījums nav sodams, - tad s o d a m ī b a a t k r ī t.

Tāpat persona netiks sodīta, ja viņa ārvalstī attaisnota, vai atsvabināta no soda, vai izcietusi sodu, amnestēta vai arī apžēlota.

IZDOŠANA

Valsts, kas pieturas pie teritorialā principa, negrib sodīt par nodarījumiem, kas pastrādāti ārvalstīs, bet zinamos apstākļos valsts ir ar mieru izdot noziedznieku tai valstij, kas to pieprasa. Tādējādi izdošana ir teritorialā principa korektīvs.

Mūsu laikos parasti izdošanu nokārto konvenciju ceļā starp atsevišķām divām valstīm.

Starptautiskā praksē izkristalizējušies šādi

i z d o š ā n a s p a m a t p r i n c i p i :

1. S a v s t a r p ī b a.

Viena valsts izdod otrai valstij noziedzniekus tikai tadā gadījumā, ja šī otra valsts, savukārt, izdod noziedzniekus pirmajai valstij.

2. I z v ē l e s t i e s ī b a.

Šaubu gadījumos izdošanas lūguma saņemējai valstij ir tiesība izvēlēties: izdot vai neizdot. Pat ja būtu noslēgta konvencija, tad tomēr, ja valstij rastos šaubas par konkrētas izdošanas taisnīgumu vai lietderību, - viņa var izvēlēties, un otra valsts nedrīkst protestēt.

3. S o d a m ī b a s v i e n ā d ī b a (identitate).

Identitates princips jāsaprot nevis tā, ka sodamībai jābūt absolūti vienādai, bet: sodamībai vispār jāpastāv abās valstīs. Tā tad neizdod valstij, kur nodarījums ir aizliegts, ja pirmā valstī šis nodarījums nav aizliegts ar soda piedraudējumu.

4. S p e c i a l i t a t e.

Specialitātes princips nozīmē, ka valsts izdod personu tikai speciali tā nozieguma iztiesāšanai, par kuru otra valsts izdošanu prasījusi. Piem., ja kāda valsts pieprasa izdot noziedznieku, kas izdarījis laupīšanu, - un izdošana notiek, tad nedrīkst šo cilvēku tiesāt vēl par kādu citu noziegumu. Šis princips radīts tāpēc, lai kāda valsts nemēģinātu dabūt kādu personu pie sevis, lai izrēķinātos, bet kā iemeslu uzdo-

tu kādu citu nodarījumu, ne to, par ko īsti grib sodīt.

Parasti pati izdošana notiek

d i p l o m a t i s k ā c e l ā,
konvencijā paredzētā kārtībā.

Konvencijās parasti paredzēts, ka izdod tiesāšanai

p a r a s t ā t i e s ā,

bet nevis kādā ārkārtējā, specialā tiesā. Tad, kad valsts izdod zināmu personu, viņa pazīst otras valsts iekārtu, tās garantijas, kuras dod otras valsts kārtējā tiesa. Bet valsts negrib izdot, sevišķi savu pilsoni, ārkārtējai tiesai, kuras garantijas viņa nepazīst.

Paša

izdodamā piekrišana n e t i e k prasīta.

Izdodamais ir tiesību objekts.

Tomēr nevar teikt, ka viņam nebūtu nekādu tiesību. Viņš var aizstāvēties tādā kārtā, ka pieprasa, lai izdošana notiktu saskaņā ar pastāvošajiem likumiem un konvencijām, resp. lai izdošanu no-raidītu saskaņā ar likumiem un konvencijām.

Paceļas jautājums, kā rīkoties, ja notikusi

d i v u v a i v a i r ā k v a l s t u
p r a s ī b u k o l i z i j a

attiecībā uz vienas personas izdošanu. Piem., Igaunija un Lietuva prasa starptautiska noziedznieka izdošanu no Latvijas.

Šādu strīdu var atrisināt pēc 3 principiem:

1. Pēc p r i o r i t a t e s:

izdod tai valstij, kurā
noziedzums pastrādāts agrāk; vai: izdod tai valstij,
kura pirmā iesniegusi lūgumu.

2. Pēc n o z i e g u m a s m a g u m a.

izdod tai valstij,
kurā pastrādāts smagāks noziedzums.

3. Jānodrošina t a i s n a t i e s a, tāpēc izdod tai valstij, kura varētu labāk iztiesāt, piem., tai valstij, kurā ir vairāk liecinieku un citu pierādījumu.

P O L I T I S K O N O Z I E D Z N I E K U I Z D O Š A N A.

Lieli strīdi vienmēr izcēlušies par noteikumu konvencijās, kuru sauc par

p o l i t i s k o n o z i e d z n i e k u k l a u z u l u.

Šī klauzula nosaka: lai gan starp valstīm pastāv konvencija par noziedznieku izdošanu, tomēr politiskos noziedzniekus neizdod.

Argumentus par labu šai klauzulai min šādus:

1. Politiskam noziedzumam nav absolūta rakstura. Ja iekārta zināmā valstī grozas, tad tas, ko noziedznieks gribēja sasniegt, vairs nav noziedzums. Tā tad politisks noziedzums ir tikai noziedzums konkrētos apstākļos.

2. Tai valstī, no kuras prasa izdot politisku noziedznieku, var pastāvēt tāda iekārta, saskaņā ar kuru attiecīgais nodarījums nav sodams. Piem., monarha apvainotājs aizbēg uz republiku, un monarchija prasa izdošanu, bet republikā nav tāda likuma, kas paredzētu sodu par monarha apvainošanu.
3. Ar izdošanu grib nodrošināt taisnīgu tiesu, un labākus iztiesāšanas apstākļus. Noziegumu, kas pastrādāts Spānijā, vieglāk iztiesāt Spānijā, kaut arī noziedznieks ir Latvijas pilsonis. Bet attiecībā uz politiskiem noziedzniekiem ar izdošanu nepanākam taisnīgu tiesu. Parasti ar izdoto personu izrēķinas politiskie pretinieki.

Ņemot visu to vērā, politiskos noziedzniekus neizdod, un konvencijās to deklarē ar politisko noziedznieku klauzulu. Tomēr šeit pastāv izņēmums. Pie šīs klauzulas bieži pievieno citu klauzulu, kuru sauc par

a t e n t a t a k l a u z u l u :

Ja politiskos nolūkos izdarīts atentats uz valsts galvu vai viņa ģimenes locekli, tad atentata izdarītājs t i k s i z d o t s. Dažreiz konvencijās atentata vietā runā par crime atroce (sevišķi smags noziegums).

Izšķir absolūti politiskos noziegumus un relatīvi politiskos jeb jauktos noziegumus.

A b s o l u t i p o l i t i s k u n o z i e g u m u p i e m ē r i :
Tīri politiskas teorijas sludināšana; sacelšanās.

R e l a t i v i p o l i t i s k s j e b j a u k t s n o z i e g u m s ir reizē politisks un reizē parastais noziegums. Piemērs: bankas izlaupīšana, ekspropriācija kādas partijas labā. Šāds nodarījums ir reizē arī parastais noziegums - laupīšana.

Bieži konvencijās paredz, ka par tīri politiskiem noziegumiem neizdod, bet var izdot par relatīvi politiskiem noziegumiem.

LATVIJAS NOSLĒGTĀS KONVENCIJAS

Konvencijās ar I g a u n i j u un L i e t u v u ievests n e i z d o š a n a s princips absolūti - politisku noziegumu gadījumos un f a k u l t a t i v a s izdošanas princips jauktu noziegumu gadījumos, ja pēdējiem piemīt "crimes atroces" raksturs. Nav izslēgta arī savu pilsoņu izdošana, bet tā atkarājas no tās valsts ieskatiem, no kuras izdošana pieprasīta.

Konvencijas ar Z.A.S.V., Somiju, Lielbritāniju, Franciju, Beļģiju, Norvegiju, Ungāriju, Zviedriju, Spāniju, Holandi, Dāniju un Vāciju sastādītas mazliet citādi. Bet neviena no tām nepieļauj izdošanu par politiskiem noziegumiem.

SODU LIKUMU DARBĪBA ATTIECĪBĀ UZ PERSONĀM

Sodu likums attiecas uz visām tām personām, kas atrodas likuma darbības telpā un dzīvo likuma darbības laikā. Ja paceļ jautājumu par kriminallikumu darbību attiecībā uz per-

sonām, tad tikai sakarā ar izņēmumiem, kas attiecinami uz dažām personu kategorijām, kuras kriminallikumam nav padotas.

Mēdz izšķirt 2 izņēmumu veidus: 1) no kriminaltiesību viedokļa, 2) no kriminalprocesa viedokļa.

N o K R I M I N A L T I E S Ī B U v i e d o k ļ a sodu likums neattiecas uz šādām personām:

1. Citu valstu galvas un pašas valsts galva: monarchs, regents, pāvests.
2. Citu valstu diplomatiekie pārstāvji, sūtņi un vispār tās personas, kurām pieder eksteritorialitātes tiesības.
3. Citu valstu karaspēka daļas, dažreiz arī tās pašas valsts karaspēks.
4. Dažkārt parlamenta locekli: par ieskatu izteikšanu, izpildot deputāta funkcijas.

N o K R I M I N A L P R O C E S A v i e d o k ļ a sevišķi raksturīgs izņēmums ir parlamenta locekli. Viņi ir padoti kriminaltiesībām. Ja viņi izdara noziedzīgu nodarījumu, tad valsts iegūst tādu pašu sodīšanas pretenziju, kā attiecībā uz citiem pilsoņiem. Tomēr, lai varētu parlamenta locekli tiesāt, tad vajadzīga parlamenta piekrišana.

Var piezīmēt, ka Maiers izsakas, ka kriminaltiesību zinātnes sistēmā nav vajadzīga šī nodaļa par sodu likumu darbību attiecībā uz personām. Pēc Maiera domām, šo jautājumu pietiekoši izsmēlot jau nodaļas par sodu likumu darbību telpā un laikā. Turpretī, Mecgers apskāta šo problēmu diezgan plaši.

M Ā C Ī B A P A R N O Z I E D Z Ī G U N O D A R I J U M U

§ 11.

N O Z I E D Z Ī G A N O D A R I J U M A J Ē D Z I E N S

Uz jautājumu, kāds nodarījums ir noziedzīgs, LSL l.p. dod šādu atbildi: "Par noziedzīgu atzīstams nodarījums, kurš tā izdarīšanas laikā noliegts likumā ar soda piedraudējumu".

1. Tā tad formali jautājuma atrisinājums ir vienkāršs: jāskatās sodu likumā, kādi nodarījumi ir aizliegti.
2. Bet kā lai rīkojas likumdevējs? Kādi nodarījumi ievietojami sodu likumā?

Lai uz to varētu atbildēt, mums bez noziedzīgā nodarījuma formālā jēdziena vajadzīgs vēl jēdziens ar pazīmēm, kuras nepieciešamas un pietiekošas, lai noziedzīgu nodarījumu konstatētu.

Noziedzīga nodarījuma jēdzienam ir

4 nepieciešamas un pietiekošas pazīmes:

- 1) uzvešanās,
- 2) prettiesīgums,
- 3) vaina,
- 4) sodamība.

1. Noziedzīgs nodarījums ir cilvēka uzvešanās.
2. Šī uzvešanās ir prettiesīga.
3. " " " vainojama.
4. " " " aizliegta ar soda piedraudējumu.

Tā tad noziedzīgs nodarījums ir cilvēka uzvešanās, kas ir prettiesīga, vainojama un aizliegta ar soda piedraudējumu. Īsāki izsakoties,

noziedzīgs nodarījums ir prettiesīga, vainojama un sodama cilvēka uzvešanās.

Daži zinātnieki, to starpā prof.P.Minos, saskata noziedzīgam nodarījumam vēl

5. pazīmi: atbilstība vienam no tipiskiem sastāviem (Tatbestandsmaessigkeit).

Ar to ir teikts, ka noziedzīgs nodarījums ir uzvešanās, kas atbilst vienam no Sodū likuma specialās daļas tipiskiem, abstraktiem sastāviem.

Citi zinātnieki, kā Hippel's, aizrāda, ka tas fakts, ka uzvešanās paredzēta vienā no SL pantiem, jau ir pieminēts definīcijā ar to, uzvešanās apzīmēta par sodamu (4.pazīme), jō sodamība paredzēta vienā no SL pantiem.

Pēc doc. P.Lejiņa domām nav liela kļūda, ja piemin 5. pazīmi, bet šī pazīme nav nepieciešama.

Turpmāk apskatīsim pēc kārtas visas noziedzīgā nodarījuma pazīmes.

UZVEŠANĀS

Lielākā daļa zinātnieku, to starpā prof. P.Minos savā mācības grāmatā "Kriminaltiesību kurss", - lieto nevis terminu "uzvešanās", bet - "darbība". Daudz izdevīgāks tomēr ir termiņš "uzvešanās", kā to redzēsīm, runājot pār noziedzīgās uzvešanās veidiem.

Lai uzvešanos varētu uzskatīt par noziedzīgu, tai jābūt

B R Ī V A I,

t.i., tai jābūt apzinātai un gribētai no uzvešanās subjekta.

Uzvešanās nav apzināta un gribēta šādos gadījumos:

1. Refleksa kustības. Ja kāds pēkšņi saslimst, zaudē samānu, krīt un sadauza porcelana figuru, tad nav darīšana ar uzvešanos kriminaltiesību nozīmē, jo cilvēks nav brīvs,

kad viņš izdara refleksa kustības. Refleksa kustību cēlonis gan ir pašā cilvēkā, tomēr viņam nav varas pār šīm kustībām.

2. V i s a b s o l u t a. Cilvēks ir pie apziņas, bet kāda ārēja vara viņu piespiež kaut ko izdarīt, piem., ieliek viņa rokā revolveru un ar varu nospiež viņa pirkstu pret mēlīti. Cilvēks ir apzinājies, kas notiek, bet nav varējis vadīt savu rīcību ārējas fiziskas varas dēļ.

3. V i s c o m p u l s i v a. Arī šeit ir spēks no āruses, bet šis spēks neiespaido cilvēka locekļus, bet iespaido viņa gribu. Cilvēks varētu pretoties, bet viņam pietrūkst psihiskas izturības - fizisku vai moralisku sāpju dēļ. Piemērs: cilvēku tik ilgi sit vai viņam draud ar tuvinieku nonāvēšanu, līdz beidzot viņš piekrīt dokumenta parakstīšanai.

Jāpiezīmē, ka "vis compulsiva" gadījumos uzvešanās nav brīva tikai tad, ja cilvēks pietiekoši pretojies.

Lai uzvešanās būtu noziedzīga, tai jābūt

I Z T E I K T A I.

Ar domāšanu vai gribēšanu vien nepietiek:

cogitationis poenam nemo patitur.

Uzvešanās ir noziedzīga tikai tad, ja tā parādījusies, realizējusies kādās kustībās uz ārieni.

Varētu celt iebildumu, ka pie palaiduma cilvēks neko nedara. Tomēr arī pie palaiduma ir pārgrozības ārpasaulē. Ja pārmijnieks nepārbīda sliedes, tad sliedžu nepārbīdīšana ir rezultāts, kas realizējas ārējā pasaulē. Ja kāds neregistrējas, tad neparādas atzīmes grāmatā, kuras citādi tur būtu.

Tā tad tīrā domāšana un gribēšana (nuda voluntas) ir tāda, kas ārējā pasaulē nekādu iespaidu neatstāj.

Noziedzīgā uzvešanās domāta kā

C I L V Ē K A uzvešanās.

Citiem vārdiem, noziedzīgi uzvesties var tikai cilvēks. Tikai cilvēks var būt par noziedzīga nodarījuma subjektu.

DZĪVNIEKI KĀ NOZIEDZĪGA NODARIJUMA SUBJEKTI

Agrākos laikos par noziedzīga nodarījuma subjektiem atzina arī dzīvniekus. Vēl 13., 14. gadusimtenī un pat 19.g.s. sastopam procesus, kuros par tiesājamiem ir dzīvnieki, galvenā kārtā cūkas un vērši. Dzīvnieki par savu "noziedzīgo" uzvešanos saņēma miesas sodus vai nāves sodu. Dzīvnieku pakarot, dažreiz to apgērba cilvēku drēbēs. Dzīvniekus parasti tiesāja par to, ka tie uzbrukuši cilvēkiem. Kukaiņus, kuri iznīcinājuši lauku ražu, tiesāja garīgā (baznīcas) tiesā, kas taisīja spriedumu, ka šie kukaiņi nolādami un ka viņiem jāpavēl atstāt zinams apgabals.

Daži dzīvnieku tiesāšanas un sodīšanas piemēri:

15.g.s. Bazelē sadedzināts gailis par to, ka tas izdējis olu,

jo šis fakts norādot gaiļa sakarus ar velnu.
Anglijā 1863.g. par bērna slepkavību gailis sodīts ar nāvi.

M ū s l a i k o s dzīvnieku uzvešanos neuzskata par noziedzīgu. Ja tiesnesis pavēl saimniekam suni piesiet, tad tā nav suņa tiesāšana, bet tikai p i e s a r d z ī b a s l ī d z e k l i s, lai bīstamais kustonis neapdraudētu cilvēkus.

JURIDISKAS PERSONAS KĀ NOZIEDZĪGA NODARIJUMA SUBJEKTI

Juridiska persona var stāties sakaros ar citām juridiskām un fiziskām personām, slēgt līgumus, iesniegt protestus u.t.t. Tā tad juridiska persona var uzvesties un iegūt ar šo uzvešanās zinamu reputāciju sabiedrībā, pie kam šī reputācija paliek, kaut arī biedru sastāvs pēc vairākiem gadiem būtu pilnīgi mainījies.

Tāpat kā attiecībā uz dzīvniekiem, arī attiecībā uz juridiskām personām paceļas jautājums: vai juridiskas personas uzvešanās var būt noziedzīga, - vai juridiska persona var būt noziedzīga nodarījuma subjekts?

Nesim piemēru: Tenisa klubs uzaicina ārzemju tenisistu, apsolot maksāt tam 25% no sacīkšu ienākuma. Kluba valde tomēr nolemj bilešu grāmatā viltot pārdoto bilešu skaitu, lai tenisistam varētu uzrādīt mazāku ienākumu. Rūdas jautājums, vai tenisa klubs pastrādājis noziedzīgu nodarījumu.

Šis jautājums par juridisko personu kā noziedzīga nodarījuma subjektu - ir strīdīgs. Pastāv 2 skolas. Viena skola atzīst, ka juridiska persona var būt par noziedzīga nodarījuma subjektu, bet otrs virziens atzīst, ka juridiska persona nevar būt par noziedzīga nodarījuma subjektu.

Teoriju, ka juridiska persona nevar būt par noziedzīga nodarījuma subjektu, parāsti saista ar

SAVINJI un FEIERBACHA

vārdiem. Viņu domu izteic formula:

societas delinquere non potest.

Šīs teorijas argumenti:

1. Juridiskai personai ir tiesība darīt tikai to, kas paredzēts viņas statutos. Juridiska persona darbojas kā juridiska persona tikai tik tālu, cik tālu viņa darbojas pēc s t a t u t i e m. Darbību, kas neatbilst statutiem (un noziedzīgs nodarījums nekad neatbilst statutiem), izdara nevis juridiskā persona, bet - attiecīgās fiziskās personas (piem., valdes locekļi).

Tā tad juridiska persona jau pēc savas būtības, konstrukcijas, nevar izdarīt noziedzīgu nodarījumu.

2. Lielākā daļa s o d u nav piemērojami juridiskām personām: nav iespējams juridisku personu ievietot cietumā, likt pie spaidu darbiem, sodīt ar nāves sodu utl. Ja nu sodi pa lielākai daļai nav pielietojami, tad nav nekādas nozīmes atzīt juridisku personu par noziedzīga nodarījuma subjektu.

3. Ja juridisku personu sodītu, tad no soda ciestu visi juridiskajā personā iesaistītie locekļi. Tas nebūtu taisnīgi, jo nevainīgi ciestu arī mazākums, kas protestēja un balsoja pret priekšlikumu izdarīt noziedzīgu nodarījumu.

Pretejā teorija, kuras galvenie pārstāvji ir

GİRKE un LISTS,

- mēģina atspēkot šos 3 argumentus, lai pierādītu, ka juridiska persona var būt par noziedzīga nodarījuma subjektu:

1. Nepareizs ir ieskats, ka statutu pārkāpšanas gadījumā rīkojas ne juridiskā persona, bet tikai attiecīgās fiziskās personas. Īstenībā juridiskai personai statuti ir tas pats, kas pilsoniem likumi. Kā juridiskai personai jāievēro statuti, tā pilsoņiem jāievēro likumi. Ja pilsonis pārkāpj likumu, tad mēs viņu sodam, jo nevienam nav nācis prātā teikt, ka likuma pārkāpšanas gadījumā pilsonis vairs nerīkojas kā pilsonis, un tāpēc viņš nebūtu sodams. Tāpat arī juridiska persona, pārkāpjot statutus un izdarot noziedzīgu nodarījumu, rīkojas kā tā pati juridiskā persona, un tāpēc viņa šai gadījumā ir noziedzīgā nodarījuma subjekts.

Kā redzam, GİRKE un Lists noliedz starpību starp statutiem un likumiem.

2. Nav ņemams vērā aizrādījums, ka juridiskām personām nav iespējams piemērot visus sodus. Arī ne visas fiziskās personas iespējams sodīt ar visiem soda veidiem. Nabagu nevaram sodīt ar naudas sodu, jo viņš to nespēj samaksāt. Tomēr mēs nesakām, ka nabags nevar pastrādāt noziedzīgus nodarījumus, kas sodami ar naudas sodu.

Juridisku personu iespējams sodīt ar mantiskiem sodiem.

3. Uzliekot mantisku sodu, niecietis mazākums (kas bijis pret noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu), jo soda naudu iekasēs nevis no atsevišķām personām, bet no juridiskās personas mantas. Tā tad cietis tieši juridiskā persona.

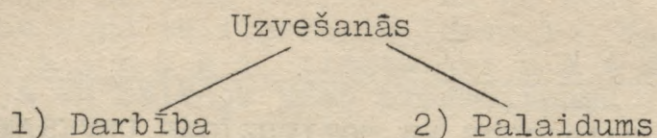
Valdošais uzskats ir tas, ka juridiska persona nevār būt par noziedzīga nodarījuma subjektu. Uz šāda viedokļa nostājas arī LSL 51.p.

Mūsdienās juridiskas personas spēlē arvien lielāku lomu, tāpēc daudz jārunā par juridisku personu uzvešanos. Sakarā ar to jaunākā tendence literatūrā ir pretēja valdošam uzskatam. Šī tendence prasa juridisku personu sodīšanu. Sodi varētu būt:

- 1) mantiskie sodi,
- 2) juridisku personu slēgšana pavisam (analogiski fizisku personu nāves sodam),
- 3) juridisku personu slēgšana uz laiku (analogiski fiz. personu brīvības sodam).

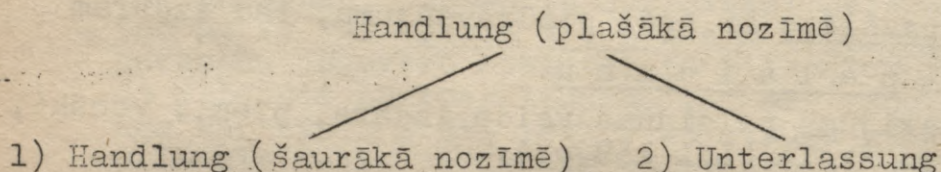
Ja tagad juridiska persona kādreiz tiek slēgta sakarā ar dažu viņā iesaistīto individu darbību, tad šī slēgšana nav kriminalsods, bet tikai sabiedrības aizsardzības līdzeklis.

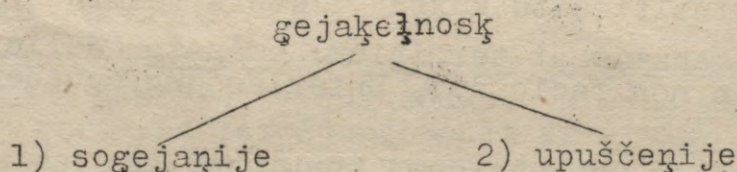

Turpretī vācu un krievu valodā nav pietiekoši skaidri izdomāti 2 jēdzieni: uzvešanās un darbība.

Vācu valodā ar "Handlung" apzīmē kā uzvešanos, tā darbību:

Pēc būtības tāds pats stāvoklis ir krievu valodā:

Tāpat prof. Mincis termiņa "uzvešanās" vietā lieto termiņu "d a r b ī b a"; darbības veidi esot izdarījums un palaidums.

Lietojot mūsu terminologiju (uzvešanās, darbība, palaidums), nekāda problēma nerodas. Turpretī, pastāvot aprādītai vācu un krievu terminologijai, radās jautājums:

kā iespējams, ka Handlung paveids ir "nekā nedarišana"?
Kā var būt, ka apakšjēdziens ir pilnīgi pretējs virsjēdzienam?

Radās debātes literāturā. Spilgti šo jautājumu apstrādāja vācu tiesībnieks

RADBRUCHS.

Katrā darbībā ("Handlung" šaurākā nozīmē), saka Radbruchs, ir 2 elementī:

- 1) griba
- 2) ķermeņa kustības.

Turpretī palaidumam trūkst abu šo elementu. Pie palaiduma griba gan var būt (cilvēks apzinīgi nedara to, kas jādara), bet griba nav nepieciešama, jo palaidums ir arī tad, ja cilvēks aizmirsis savu pienākumu.

Ja nu darbībai (Handlung šaurākā nozīmē) nav neviena kopēja elementa ar palaidumu, tad, apzīmējot darbību par "A", palaidums jāapzīmē par "non A". Logiski pilnīgi neiespējami, saka Radbruchs, pakārtot "A" un "non A" vienam kopējam virsjēdzienam.

Ja nu darbību un palaidumu nav iespējams pakārtot vienam virsjēdzienam, tad Radbruchs ieteic krimināltiesību sistemu dalīt 2 daļās:

- 1) kriminaltiesības darbībām un
- 2) kriminaltiesības palaidumiem.

Citi zinātnieki atspēkojuši Radbrucha uzskatu. Darbībai ir netikai viena īpašība, darbība nav tikai A, bet tā ir: $A+B+C...$ Ja trūkst vienas īpašības (A), tad mūsu priekšā ir jēdziens: $\text{Non } A+B+C...$

Uz tā pamata, ka abos jēdzienos ietilpst arī citas īpašības, - mēs varam viņus savilkt vienā virsjēdzienā.

Darbībai un palaidumam iespējams radīt virsjēdzienu - uzvešanās.

PALAIIDUMS KĀ NOZIEDZĪGA REZULTATA CĒLONIS

Ja palaidums ir nekā nedarišana, tad paceļas jautājums:

kādā veidā nedarišana var izsaukt reālas sekas - noziedzīgu rezultātu?

Katrai reālai parādībai (piem., nāvei) ir savs cēlonis. Vai "nekas" var būt cēlonis kādai reālai parādībai? Šo jautājumu asprātīgi formulē Meegers: "Wie kann aus nichts Etwas entstehen?"

Uz šo jautājumu dotas vairākas atbildes. Vecāko atbildi - ap 1840.g. - devis vācu kriminalists

LUDENS, teikdams: noziedzīgais rezultāts, kas radies pēc palaiduma, ir izsaukts ar to darbību, kuru noziedznieks ir darījis tās darbības vietā, kas viņam bija jādara.

Tā tad Ludens atzīst, ka "nekas" nevar radīt "kaut ko"; bet šo "kaut ko" radījusi palaiduma laikā darītā darbība.

Šī teorija asi nokritizēta. Ka šī teorija noved līdz absurdam, rāda šāds spilgts piemērs: māte nebaro bērnu, un bērns nomirst badā; ja nu māte tai laikā, kad viņai vajadzēja barot bērnu, - lāpija zeķes, tad pēc šīs teorijas iznāk, ka bērna nāves cēlonis ir zeķu lāpīšana.

Citā teorija: ne bezdarbība, bet kāda agrāka darbība, ko izdarījis noziedznieks, - izsaukusi noziedzīgo rezultātu.

Šī teorija pareiza tikai attiecībā uz omissio per commissionem. Ir citi gadījumi, kad iepriekšējās darbības nav.

BINDINGA "Interferenztheorie": ja cilvēks iesācis piedalīšanos zināmā attīstības gaitā (piem., dienesta gaitā), tad, pārtraucot savu piedalīšanos cēloniskās attīstības gaitā, viņš ar to izdara palaidumu; ar šādu parastās kauzalitātes tecējuma pārtraukšanu cilvēks izsauc noziedzīgu rezultātu.

Šis izskaidrojums ir stipri mākslots.

Jautājumu atrisinājis

LISTS: palaidums tiešām kauzāli neiedarbojas; noziedznieks sodams nevis par to, ka viņš kaut ko izsaucis, - bet par to, ka viņš nav novērsis to, kas viņam bija jānovērš. Lists zināmā mērā gan paiet problēmai garām, jo viņš atbild, kāpēc mēs sodam: sodam par to, ka palaiduma izdarītājs nav pildījis pienākumu.

Ja pieņemam tādu atbildi, ka palaiduma ļaunums izskaidrojams ar to, ka noziedznieks nav izdarījis to, kas viņam bija jādara, tad par ceļas jautājums:

• kādos gadījumos cilvēkam ir pienākums kaut ko darīt?

Parasti min 5 gadījumu grupas, kad cilvēkam ir pienākums kaut ko darīt:

1. Zinamu darbību par pienākumu uzlicis likums, noteikums vai instrukcija.
2. Līgums rada pienākumu virkni.
3. Tuvas attiecības, sevišķi ģimenē, rada pienākumu vienam par otru rūpēties.
4. Iepriekšēja darbība rada pienākumu darīt vēl ko citu: ja strādnieks izracis bedri, tad viņš ar to radījis sev pienākumu - nodrošināt gājējus pret iekrišanu bedrē.
5. Nekustamas mantas īpašniekam pienākums viņa mantas robežās novērst visu to, kas varētu apdraudēt citus cilvēkus.

§ 12.

NOZIEDZĪGAS UZVEŠANĀS ANALIZE

Uzvešanos varam dalīt 2 daļās - iekšējā un ārējā pusē.

IEKŠĒJĀ PUSE

Iekšējā puse sastādas no 2 elementiem - intelekta un impulsa.

I n t e l e k t s ir apziņa par to, ko cilvēks dara, - apziņa par to, kas notiek.

I m p u l s s ir griba kaut ko darīt.

ĀRĒJĀ PUSE

Ārējā puse ir viss tas, ar ko cilvēka uzvešanās parādas ārējā pasaulē: viņa ķ e r m e ņ a k u s t ī b a s. Nav vajadzīgs, lai tās būtu lielas. Dažreiz kustību taīsnī nav, kā pie palaiduma; šeit šo kustību trūkums jau ir pietiekošs, lai būtu noziedzīga uzvešanās.

Kā trešais nāk

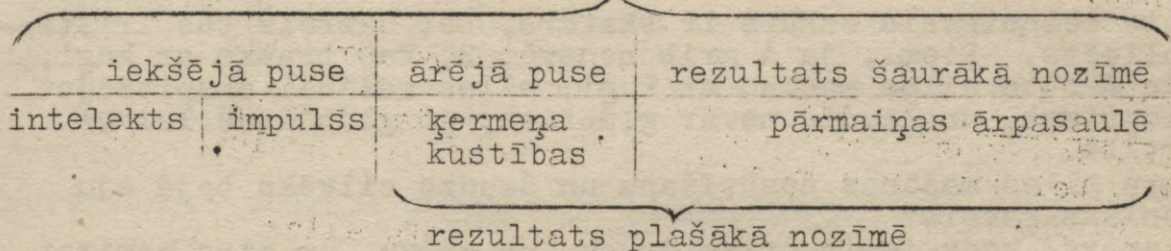
REZULTATS,

pārgrozības, kas izsauktas ār pasaulē.

Slepavībā vispirms cilvēks pārdomā nenāvēšanu, tad viņš grib to izdarīt un tāpēc izstiepj roku, šauj, un parādas rezultāts: upuris ievainots un mirst. Cilvēka nāve ir ārējais rezultāts.

REZULTATS ŠAURĀKĀ un PLAŠĀKĀ IZPRATNĒ

uzvešanās

Ikdienīškā dzīvē zem rezultāta saprot trešo daļu (kas nāk pēc ķermeņa kustībām), piem., cilvēka nāvi, viltotu dokumentu, ievainojumu, lietas bojājumu.

Turpretī krimināltiesības rezultātu var saprast arī citādi. Dažos gadījumos krimināltiesības nemaz neprasa, lai rastos kādas pārmaiņas ārpusē, bet krimināltiesības uzskata par noziedzīgām jau pašas ķermeņa kustības. Ja kāds pārāk ātri brauc, rezultāta vārda ikdienīškā nozīmē (kā pārmaiņas ārpusaulē) vēl nemaz nav. Tomēr jau pašu pārāk ātro braukšanu krimināltiesības ieskaita noziedzīgo uzvešanos sarakstā.

Tāpēc krimināltiesību nozīmē var runāt par rezultāta tādu jēdzienu, kurā ietilpst ne tikai pārmaiņas ārpusaulē, bet arī pašas ķermeņa kustības.

Tādā gadījumā iznāk rezultāts plašākā nozīmē, - rezultāts kā noziedzīgs nodarījums.

DARBĪBAS un REZULTĀTA NOZIEDZĪGI NODARIJUMI

Jautājumu par rezultātu šaurākā un plašākā nozīmē - noskaidroja tikai pēdējos desmit gados, bet līdz tam pacēlās vienmēr jautājums par t.s.

Erfolgssdelikte (rezultāta noziedzīgi nodarījumi) un

Taetigkeitsdelikte (darbības noziedzīgi nodarījumi).

Rezultāta noziedzīgs nodarījums

Tas ir tāds nodarījums, kura sastāvā paredzēts zinams rezultāts šaurākā nozīmē. Piem., slepkavība pastrādāta tikai tad, ja iestājusies cietušās personas nāve.

Darbības noziedzīgs nodarījums

ir tāds, kura sastāvā nav paredzēts kāds rezultāts šaurākā nozīmē, bet paredzēta tikai darbība, piem., pārāk ātra braukšana.

Bindings proponēja Taetigkeitsdelikte saukt par coupierete Erfolgssdelikte (prof. Mincis tulko: noziedzīgi nodarījumi ar nogriestu sastāvu; patiesībā, varbūt, vajadzētu runāt par nogriestu rezultātu, pie tam, rezultātu šaurākā nozīmē).

CĒLONISKAIS SAKARS

Kad darīšana ar noziedzīgiem nodarījumiem, kas nemeklē rezultātu

ārpasaulē ("darbības noziedzīgie nodarījumi"), tad par cēlonisku sakaru nav jārunā.

Turpretī, ja kāda noziedzīga nodarījuma jēdzienam nepieciešams rezultāts šaurākā nozīmē, tad jājautā:

kādam jābūt cēloniskam (kauzalam) sakaram starp to, ko noziedznieks dara un starp rezultātu?

Bieži šis cēloniskais sakars ir skaidrs, bet dažreiz tas ir stipri komplicēts. Piem., ja A grib nonāvēt B, kas brauks ar kugi, un tāpēc A sūta elles mašīnu ar kugi; elles mašīnai eksplodējot, kugis nogrimst, un ļaudis nevar glābties, jo glābšanas laivas nav kārtībā.

Vai starp elles mašīnas nosūtīšanu un daudzo cilvēku bojā eju ir cēlonisks sakars?

Cits piemērs: kāds iesit otram drusku pa galvu, un otrs nomirst, jo viņam bija augonis.

KOESTLINS izteicies, ka cilvēks ar savu darbību zināmā mērā ieliek ārpasaulē dīgļi, un tālāk šis dīgļis attīstas, izveidojas; viņu iespaido daudzi ārēji apstākļi, bet arvien tas ir tas pats dīgļis, kas beidzot izaug par zinamu pārmaiņu ārpasaulē, par noziedzīgu rezultātu.

Tas, kas šo dīgļi ir ielicis ārpasaulē, piem., nosūtījis elles mašīnu, - arvien paliek atbildīgs par to, ko viņš iesācis, lai kāda būtu ārējo apstākļu piejaukšanās.

Kritizēdams šo uzskatu, Tagancevs pieved spilgtus piemērus: A grib nonāvēt B. B iet uz vilcienu, un A sagaida pie vilciena un viņam iedur, bet dūriens neizrādas nāvīgs, - tas izsaucis tikai ievainojumu. B iet uz slimnīcu, un pēc dažām stundām, kad ievainojums pārsiets, dodas atpakaļ uz staciju. Ejot pa ielu, no kāda nama nokrīt ķieģelis B-am uz galvas, un B mirst.

Paceļas jautājums, vai ir cēlonisks sakars starp ieduršanu un nāvi. Ja A nebūtu dūris, nāves nebūtu.

Šī piemēra cits variants: B-am atrodoties slimnīcā, pilsētā notiek zemes trīce, un B iet bojā. Ja B nebūtu sadurts, tad viņš būtu ar vilcienu jau aizbraucis.

Ja mēs teiktu, ka šādos gadījumos ir kauzals sakars, tad mēs piekrītu Kestlina teorijai. Bet ja jau mēs atzīstam cēlonisku sakaru starp ieduršanu un nāvi minētajos piemēros, tad mums jābūt konsekventiem un jāatzīst, ka cēlonisks sakars pastāv arī šādā gadījumā: Es ielūdzu ciemā savu draugu. Pēdējais nāk pie manis, bet, ejot gar kādu namu, gājējam uz galvas uzkrīt ķieģelis, un sekas - nāve.

Pieturoties pie Kestlina teorijas, es esmu atbildīgs par drauga nāvi.

Redzam, ka nonākam līdz absurdam.

Bez Kestlina teorijas, kuru varētu saukt par dīgļa teoriju (literatūrā tāds apzīmējums gan nav lietots), pastāv 3 teorijas par cēlonisko sakaru:

I. EKVIVALENCES TEORIJA

Šī teorija (Aequivalenz-jeb Bedingungstheorie) par līdzvērtību runā tādēļ, ka runa iet par divām kauzalitātēm, un šī teorija tās uzskata par līdzvērtīgām.

Runa iet par vienkāršo, dabas zinātnisko kauzalitāti, un par

kriminaltiesisko kauzalitāti.

Dabas zinātniskā kauzalitāte
pastāv tādā gadījumā,

ja nevaram iedomāties, ka rezultāts būtu iestājies, ja izdarītājs nebūtu to izdarījis, ko viņš ir izdarījis.

Tā kā minētajā piemērā nāve nebūtu iestājusies, ja cilvēks nebūtu sadurts, tad šeit ir cēlonisks sakars. Cēlonis dabas zinātniskās kauzalitātes nozīmē ir tāds cēlonis, ko nevar izslēgt, ignorēt (Ursache, die man sich nicht wegdenken kann).

Ekvivalences teorija dabas zinātnisko kauzalitāti pielīdzina
kriminaltiesiskai kauzalitātei.

Ja zinams apstāklis bija nepieciešams, lai ārējā pasaulē iestātos zinamais rezultāts, tad no kriminaltiesību viedokļa indivīdam, kas radījis šo apstākli, jāatbild.

Šo teoriju aizstāvēja sevišķi vācu jurists BURI.

Šī teorija patiesībā grib pamatot dīgla teoriju. Tāpēc ekvivalences teorija ir noraidāma.

II. ADEKVANCES TEORIJA

Šīs teorijas pārstāvji (BAR, KRIES) saka: Ne katru uzvešanos var uzskatīt par cēloni rezultātam. Par cēloni varam uzskatīt tikai tādu uzvešanos, kas parasti var izsaukt šādu rezultātu. Cēlonis ir tikai tāda uzvešanās, kas pēc veselīga saprāta ir atbilstoša, adekvāta, lai šādu rezultātu izsauktu. Ja kāds otram iedūris ar dunci, un cilvēks mirst, tāda duršana ir adekvāts cēlonis. Ja, turpretī viens iesit otram plauku, nezinādams, ka otram ir augonis, un sitiena saņēmējs mirst, tad plauka nav piemērots cēlonis, lai izsauktu nāvi parastos apstākļos. Sakarā ar to nevaram sodīt cilvēku par nāves izsaukšanu.

Tā tad

tikai tad ir kauzāls sakars starp noziedznieka uzvešanos un rezultātu, ja uzvešanās ir atbilstoša, adekvāta, parasti pietiekošs cēlonis, lai izsauktu šādu rezultātu.

Ja dažādu ārēju apstākļu dēļ rezultāts iznāk kas ārkārtējs, neatbilstošs tam, kas parasti sekotu tam, ko izdarījis nodarītājs, tad kauzalitāti nevar konstatēt.

Tā tad šī teorija atzīst tikai normalos cēloniskos sakarus.

Šīs ir divas galvenās teorijas. Mecgers nāk ar trešo teoriju, kuru viņš nosauc par relevances teoriju.

III. RELEVANCES TEORIJA

Īstenībā MECGERA relevances teorija neatšķiras no adekvances teorijas tādā mērā, lai to varētu saukt par patstāvīgu teoriju.

Pēc Mecgera domām adekvances teorija runā par piemērotiem, adekvātiem cēloniskiem sakariem vispār, no ikdienišķās dzīves viedokļa, turpretī pēc Mecgera ieskata vajaga uzsvērt nevis adekvātos sakarus, kādus varam iedomāties, bet tādus, kādus prasa kriminal-

tiesības. Mums nav jārunā par adekvātiem, bet relevantiem sakariem, proti, par tādiem cēloniskiem sakariem, kas ir juridiski relevanti pie pastāvošas krimināltiesību sistēmas.

Citiem vārdiem, mums darīšana ar

kauzālu sakaru tikai tad, kad saskaņā ar pozitīvo krimināltiesību sistēmu cēloniskais sakars, kas dabā pastāvējis, ir juridiski relevantants.

Kad Mecgers vēl nebija nācis ar savu teoriju, pastāvēja strīds adekvances teorijas piekritēju starpā par subjektīvo un objektīvo adekvances teoriju. Šis strīds pa daļai radīja nepieciešamību Mecgeram nākt ar savu teoriju.

Pacēlās jautājums, kam jānovērtē, ka sakars ir adekvāts; vai jānovērtē

uzvešanās subjektam (subjektīvā adekvances teorija), vai tiesai (objektīvā adekvances teorija)?

Piemērs: cilvēks mirst no plaukas; kam jāparedz, ka no plaukas parasti nevar iestāties nāve? Vai pietiek ar to, ka sitējs bija pārliecināts, ka nāve nevar iestāties, - jeb vai tiesnesim objektīvi jānovērtē, vai tādā gadījumā izdarītājam bija jāparedz, ka var iestāties nāve, - vai nebija jāparedz?

Cēloniskā sakara problemā ietilpst vēl jautājums par klātnākošiem spēkiem (apstākļiem).

Jāizšķir 2 gadījumi:

1. Klātnākošais apstāklis ir tā paša cilvēka uzvešanās, kurš iesācis noziedzīgu nodarījumu.
2. Klātnākošais apstāklis ir trešās personas uzvešanās.

I. Tā paša cilvēka klātnākoša uzvešanās.

Piemērs: A, gribēdams nonāvēt B, iesit pēdējam, un tas nokrīt bez samaņas. A domā, ka B ir beigts; tāpēc, lai slēptu noziegumu, A grib simulēt B pašnāvību; viņš paņem "liķi" un to pakar.

Izrādas, ka B nebijis nonāvēts ar sitienu, bet nomirst tikai no pakāršanas.

Jautājums: par ko varam vainot A? Vai viņš ar nodomu ir nonāvējis, vai nonāvējis neuzmanīgi?

Šo jautājumu atrisina tādā veidā, ka runā par t.s.

dolus generalis.

Cilvēkam ir vispārējs nodoms nonāvēt, un kā īsti viņš to izdarījis, tam nav nozīmes.

II. Citu personu klātnākoša uzvešanās.

1. Pirmais rīkojas ar nodomu, otrs - neuzmanīgi.

Piemērs: A grib nonāvēt B, bet tikai ievaino un atstāj gulam. Nāk C, notur gulošo par nonāvētu, sāk baidīties,

ka viņu (C) neapvaino slepkavībā, un tāpēc viņš iemet B upē, lai straume to aiznestu. Izrādas, ka cilvēks bijis tikai bez samaņas, un nāvi sagādājusi iemešana upē.

2. Pirmais rīkojas neuzmanīgi,
un arī otrs rīkojas neuzmanīgi.

Piemērs: Aptiekā provizors aiz neuzmanības atstāj ļoti indīgas zāles uz galda. Aptiekas māceklis, nepārbaudot zāles, izsniedz tās kādam aptiekas apmeklētājam. Pēdējais zāles iedzer un mirst.

III. 3. Pirmais rīkojas neuzmanīgi,
bet otrs ar nodomu.

Piemērs: provizors atstāj indi uz galda aiz neuzmanības, bet cits to ierauga, izmanto gadījumu, paņem indi un tīšām iedod ienaidniekam, kas nācis uz aptieku, un pēdējais nomirst.

4. Pirmais rīkojas ar nodomu,
un arī otrs rīkojas ar nodomu.

Piemērs: A grib nonāvēt B, iesit tam un, domādams, ka B miris, aiziet. Nāk C un, redzēdams, ka viņa ienaidnieks B ir nesamaņā, iemet viņu upē, lai tas noslīktu.

Šo 4 gadījumu atrisinājums ir tāds:

klātnākoša neuzmanīga rīcība nepārt rauc
kauzālo sakaru un līdz ar to pirmās personas krimināltiesisko
atbildību par gala rezultātu, par cik pirmā persona šo rezultātu
varēja paredzēt.

Turpretī, ja klātnākošā persona rīkojas ar nodomu, tad katrs atbild tikai par to, ko viņš izdarījis: 3.piemērā provizors atbild tikai par zāļu neuzmanīgu atstāšanu, bet nevis par nāvi; indes devējs atbild par slepkavību.

Šo atrisinājumu izteic tā:

nodomāta klātnākoša rīcība pārrauj
cēlonisko sakaru,
bet neuzmanīga rīcība cēlonisko sakaru
nepārrauj.

NOZIEDZĪGĀS UZVESANĀS VIETA

Noziedzīga uzvešanās ir norise telpā.

Uz jautājumu, kur noziedzīgs nodarījums noticis, bieži ir ļoti viegli atbildēt; piem., ja persona nošauta Rīgā, tad noziedzīgs nodarījums noticis Rīgā.

Bet dažreiz noziedzīgs nodarījums iesākas vienā vietā, un rezultāts iestājas citā vietā. Piem., kāds sūta elles mašīnu ar kugi, un elles mašīna sprāgst kugim atrodoties jūrā vai kādā ostā.

Jautājums par noziedzīga nodarījuma vietu ir svarīgs no krimināltiesību starptautiskā aspekta. Ja noziedzīgs nodarījums sācies vienā valstī, bet rezultāts iestāties otrā valstī, tad paceļas jautājums, kurā valstī noziedznieks jāsoda un pēc kādas valsts

likumiem.

Ja nodarījums noticis vienas valsts robežās, tad no noziedzīgā nodarījuma vietas noteikšanas atkarājas jautājums par piekritīgo tiesu.

Redzam, ka noziedzīga nodarījuma vietas noteikšana sagādā grūtības gadījumos, kad starp nodarījuma sākumu un beigām ir zinams attālums, distance.

ATTĀLUMA DELIKTS

Noziedzīgu nodarījumu, kas sākas vienā vietā, bet kura rezultāts iestājas citā vietā, sauc par attāluma deliktu (Distanzdelikt).

Jau itali viduslaikos debatēja par jautājumu, kuru vietu uzskatīt par noziedzīgā nodarījuma vietu: vai te vietu, kurā noziedznieks darbojas, vai to vietu, kurā iestājas noziedzīgais rezultāts. Itālijā pastāvēja daudz mazu valstiņu, un tāpēc bija viegli iespējams, ka noziegums savā norisē skar vairākas valstis. Parastais piemērs, par ko disputēja, bija: kāda persona, stāvēdama vienā valstī pie robežas, nošauj otru personu, kas stāv aiz robežas otrā valstī. Jautājums: kur noticis noziegums?

I. "Consummationis delicti" teorija uzskatīja rezultāta vietu par noteicošu. Tāpēc šī teorija atzina, ka noziedzīgs nodarījums noticis tur, kur iestāties rezultāts. No sākuma Itālijā šī teorija bija valdošā.

II. "Incohatationis (iesākuma) delicti" teorija par galveno uzskatīja noziedznieka darbību. Tāpēc šī teorija par noziedzīgā nodarījuma vietu atzina darbības vietu. Šo teoriju aizstāvēja jau daži itāli viduslaikos.

III. Vienības jeb jauktā teorija ir mūsdienu atzītā teorija: ir izdarīšanas vieta, ir rezultāta iestāšanās vieta uzskatāmas par tādām, kur noziedzīgais nodarījums noticis. Tāpēc var sodīt ir tur, ir tur. Par vienības jeb jauktu teoriju to sauc tādēļ, ka viņa abus viedokļus apvieno, abas agrākās teorijas viņā sajauktas.

Vai noziedznieku sodīs divas reizes? Nē, te vadas no principa "non bis in idem". Ja kāds izcietis sodu vienā vietā, tad viņu netiesās vairs otrā vietā.

Attiecībā uz palaidumu atzīst, ka palaidums noticis tur, kur nav notikusi tā darbība, kas tikusi palaidta. Ja kādam vajaga izpildīt pienākumu vienā valstī, tad šai valstī noticis noziedzīgais nodarījums, kaut rezultāts iestāties citā valstī.

NOZIEDZĪGĀS UZVESANĀS LAIKS

Noziedzīgā uzvešanās ir norise nevien telpā, bet arī laikā. Attiecībā uz laiku vispārējais princips ir tāds, ka noziedzīgam nodarījumam piemēro to likumu, kas pastāvējis tad, kad darbība tikusi izdarīta.

Tā tad, ja kāds sūta atļautu sūtījumu, bet sūtīšanas laikā tiek izdots likums, kas aizliedz sūtīt šādu sūtījumu, - tad ieskata, ka nodarījums nav noziedzīgs, ka tas noticis pirms likuma izdošanas.

Ja šai gadījumā (kad jāizšķir jautājums par uzvešanās laiku viena vai otra likuma darbības laikā) uzvešanās laiku saistam ar darbību, - tad citā gadījumā noziedzīgā nodarījuma laiku var saistīt arī ar rezultata iestāšanās momentu. Tā attiecībā uz noilguma sākuma momentu vācu 1927.g. Sodu likuma projektā teikts: ja sastāvā ietilpstošais rezultats iestājas vēlāk, tad noilgums sākas ar rezultata iestāšanās momentu.

NOZIEDZĪGU NODARIJUMU ŠKIROŠANA 3 KATEGORIJĀS

Mūsu sodu likums noziedzīgu uzvešanos šķiro 3 kategorijās:

1. Smagie noziegumi
2. Noziegumi
3. Pārkāpumi.

Ja vēsturiski interesējamies par šo jautājumu, tad šāds vai līdzīgs šķirojums pastāvējis jau sen.

Itaļu viduslaiku juristi runāja par

1. delicta levia,
2. delicta atrocia,
3. delicta atrocissima.

Karolinā noziedzīgi nodarījumi šķiroti 2 grupās:

1. Peinliche Faelle
2. Buergerliche Faelle.

Mūsu kodekā izvestās klasifikācijas pamatos nav ne itaļu juristu, ne Karolinas, bet gan Francijas Code penal klasifikācija.

Franču kodeks noziegumus dala:

1. crimes,
2. délits,
3. contraventions.

Lielā mērā zem franču likuma iespaida vācieši savā Strafgesetzbuch izveda dalījumu:

1. Verbrechen
2. Vergehen
3. Uebertraetung.

Dažās valstīs šo dalījumu saista arī kriminalprocesā ar dažāda veida tiesām: katrai noziedzīga nodarījuma šķirai viena tiesa. Tā Francijā "crimes" iztiesā zvērināto tiesa, noziegumus (délits) tiesā "tribunal correctionnel", pārkāpumus izspriež "tribunal de police".

No pašas noziedzīgās uzvešanās būtības viedokļa noteiktas robežas starp atsevišķām kategorijām grūti novilkt. Protams, var runāt par sevišķi kaitīgu noziegumu, tad par tādu, kas nav tik kaitīgs u.t.t., bet tie nav precīzi jēdzieni.

Tāpēc šķirojumu izved pēc

likumā piedraudētā augstākā soda.

Tā Latvijā smags noziegums ir tāds noziedzīgs nodarījums, par ko likumā kā augstākais sods noteikti spaidu darbi; noziegums ir tāds nodarījums, par ko kā augstākais sods piedraudēts pārmācības nams vai cietums; pārkāpums - ja piedraudēts arests vai naudas sods.

Attēlosim šķirojumu šādā pārskatamā veidā:

Noziedzīgu nodarījumu	Piedraudētais augstākais
<u>k a t e g o r i j a</u>	<u>s o d s</u>

1. Smags noziegums	----	spaidu darbi
2. Noziegums	----	pārmācības nams vai cietums
3. Pārkāpums	----	arests vai naudas sods

Noteiktas teoretiskas robežas starp šīm trim kategorijām nav. Katra valsts izšķir pēc sava ieskata.

Francijā pārkāpums ir tāds nodarījums, par ko draud cietums līdz 5 dienām vai naudas sods līdz 15 frankiem. Turpretī, Latvijā par pārkāpumu var piespriest arestu (aresta maksimālais laiks - 6 mēneši) vai naudas sodu.

Jāievēro, ka šķirojums notiek pēc p i e d r a u d ē t ā soda smaguma. Ja vainu pamazinošu apstākļu dēļ tiesa sodu mīkstinātu, piespriežot zemākas pakāpes sodu, - tad nodarījums tomēr paliek savā pirmatnējā kategorijā.

Daudzi, sevišķi Vācijā, izsakas pret dalījumu 3 grupās. Propozēts izvest dalījumu 2 grupās: 1) noziegumi, 2) pārkāpumi.

Dalījuma n o z ī m e: Daži teoretiski izsakas, ka šim dalījumam neesot nekādas nozīmes. Tas esot pilnīgi patvarīgs dalījums, robežas patvarīgi novilkta.

Patiesībā šim dalījumam tomēr ir liela praktiska nozīme no likumdošanas t e c h n i k a s viedokļa.

Dalījums atvieglo izteikt dažas vispārīgas lietas specialī par katru kategoriju (piem., LSL 46.p.3. - 5.d.; 47.p.2. - 3.d.; 49.p.2.d.). Ja dalījuma nebūtu, tad dažus noteikumus, kurus tagad ievietojam vispārīgajā daļā un attiecinam uz vienu kategoriju, piem., vieglākiem nodarījumiem, - būtu vajadzīgs atzīmēt pie katra vieglāka nodarījuma - specialā daļā.

§ 13.

P R E T T I E S Ī G U M S .

"Prettiesīgs" ir negatīvs jēdziens, un tādēļ viņa saturu nosaka atbilstošais pozitīvais jēdziens: tiesīgs. Tā tad prettiesīgs ir tas, kas ir pret tiesībām. Atkarībā no tiesību jēdziena grozīsies prettiesīguma jēdziens.

Pastāv dažādi uzskati par to, kas ir tiesības: spēks, aizsargātas intereses, labumi, brīvības ierobežojumi u.t.t. Atkarībā no katras teorijas "prettiesīgs" nozīmēs ko citu.

Kriminaltiesībās vienkāršības dēļ varam pieņemt, ka tiesības ir aizsargātas intereses (labumi).

Aizsargāta interese, labums ir tiesiska interese, labums. Prettiesīgi rīkojas tas, kas traucē no tiesībām aizsargātu interesi, labumu.

Prettiesīgums var būt civils, kriminaltiesisks u.t.t. Parasti saka, ka kriminaltiesību laukā darīšana ar sodamu prettiesīgumu. Varbūt, šis izskaidrojums daudz nepaskaidro, jo šāds teiciens ir pa daļai tautologija.

OBJEKTIVAIS UN SUBJEKTIVAIS PRETTIESĪGUMS

Ir uzskats kriminaltiesību teorijā, pret kuru jāieņem stāvoklis. Tas ir uzskats, ko pārstāv

BINDINGS un MERKELS, kuri domā, ka prettiesīguma pazīme ir katrā gadījumā vaina. Bindings saka: die schuldlose Uebertretung der Norm ist fuer das Recht ein Zufall. Normas pārkāpšana bez vainas priekš tiesībām ir tikai gadījums, tāpēc šādā gadījumā nav prettiesīguma. Pēc Bindinga domām

prettiesīgums un vainojamība ir tas pats;

neeksistē t.s. objektīvais prettiesīgums. Ja tiesības tikušas traucētas, tad tas, pēc Bindinga ieskata, vēl nenozīmē, ka ir prettiesīgums. Prettiesīgums ir tikai tad, ja ir vaina. Tā tad Bindings un Merkels prettiesīgumu uzskata par subjektīvu prettiesīgumu.

Bindinga un viņa piekritēju rakstos šis uzskats konsekventi izvests.

V a l d o š a i s uzskats ir tas, ka var runāt par objektīvu prettiesīgumu. Ja tiek traucētas intereses, tad ir prettiesīga darbība, neatkarīgi no tā, vai darītājs ir vainojams vai nē. Pietiek ar to, ka objektīvi pastāvošās tiesības (tiesība uz dzīvību, mantu u.t.t.) tikušas pārkāptas, traucētas. Šādos gadījumos, objektīvi ņemot, noticis tiesību traucējums.

PRETTIESĪGUMA IZSLĒGŠANAS GADĪJUMI

Dažos gadījumos tiesiska aizsardzība tiek atņemta zinamiem tiesiskiem labumiem. Tāpēc šais gadījumos šo tiesisko labumu aizkaršana netiek uzskatīta par prettiesīgu. Šeit prettiesīgums izslēgts.

Piemērs: Divi tiesību aizsargāti labumi var sadurties tā, ka abi nevar pastāvēt. Piem., cilvēks slīkst; lai viņu izglābtu, citi cilvēki grib izmantot laivu, jo tie neprot peldēt. Laiva ir piesieta, un tā pieder svešai personai. Lai izglābtu slīkstošā dzīvību, nepieciešams salauzt atslēgu, kaut arī šāda rīcība ir trešās personas tiesiski aizsargātu interešu traucējums. Glābēju rīcība nav prettiesīga, jo īpašuma tiesības uz laiku pēkšņi aizsardzību zaudē, un darbība, kas būtu prettiesīga, pēkšņi zaudē prettiesīgumu.

Apskatīsim atsevišķos prettiesīgumā izslēgšanas gadījumus:

I. L i k u m ī g s p i e n ā k u m s. Piem., sargkareivim pienākums šaut uz katru, kas neatlauti tuvojas. Šeit šaušana

nav noziedzīga, jo trūkst prettiesīguma, kaut arī būtu konstatējamā visas pārējās noziedzīga nodarījuma pazīmes.

II. Likumīga pavēle. Piem., pavēle šaut uz nemierniekiem.

Jāievēro, ka jāizpilda tikai tāda pavēle,

- 1) kas dota piekritības robežās; ja pie kara spēka pienāk, piem., pastnieks un dod pavēli šaut, tad šaušana būs prettiesīga;
- 2) kas nav acīmredzami noziedzīga. Pavēli, kas satur kaut ko acīmredzami noziedzīgu, pavēles saņēmējam ir nevien tiesība, bet pat pienākums neizpildīt. Ja tādu pavēli izpildīs, tad izpildīšana neizslēgs prettiesīgumu. Tā tad pavēles nav akli jāpaklausa, bet tās jāpārbauda, jānovērtē.

III. Pienācīga līdzekļa izlietošana likumīga mērķa sasniegšanai.

Šis prettiesīguma izslēgšanas gadījums domāts galvenā kārtā ārstu aizsardzībai.

Jautājumu, vai nepieciešama operējamās personas piekrišana, parasti izšķir tā, ka šī piekrišana nepieciešama; bet ja slimnieks, būdams nesamaņas stāvoklī, nav spējīgs piekrišanu dot, tad to var dot piederīgais; bet ja tāda nav, tad, ja kavēšanās saistīta ar slimnieka dzīvības briesmām, - ārstam atļauts rīkoties pēc labākās apziņas.

IV. Cietušā piekrišana. Volenti non fit iniuria.

Tomēr ne visos gadījumos piekrišana izslēdz prettiesīgumu. Daži labumi tik svarīgi arī visai sabiedrībai, ka indivīds nedrīkst atteikties no labuma aizsargāšanas. Piem., tādš labums ir dzīvība, un tāpēc indivīds nevar dot piekrišanu sevi nonāvēt (nonāvētāju sodis).

Katrā ziņā indivīds var atteikties no tādiem aizsargātiem labumiem, kuru traucēšanas gadījumā kriminalvajāšana ierosinama tikai privatapsūdzības ceļā.

V. Savu tiesību izlietošana. Qui suo iure utitur, neminem laedit.

Piem., vecākiem tiesība pārmācīt bērnus.

VI. Pašpalīdzība. Sākumā pašpalīdzība bijusi visu kriminallietu kārtošanas pamatā. Nodibinoties sociālā grupā centralai varai, kriminallietu kārtošana pārgāja uz centralo varu. Tomēr arī vēl tagad dažos gadījumos, kad centralai varai nav iespējams zināmu gadījumu nokārtot vai ja privatpersonai ir izdevīgāk reagēt uz noziedzīgo nodarījumu, - centralā vara neceļ iebildumu, ja privatpersonas savas tiesības aizsargā pašpalīdzības ceļā. Ja, realizējot pašpalīdzību, cilvēks traucē otras personas tiesības, tad trūkst prettiesīguma.

Kriminaltiesībās sakarā ar pašpalīdzību sevišķi izcelti 2 institūti: nepieciešamā aizstāvēšanās un nepieciešamības stāvoklis.

NEPIECIEŠAMĀ AIZSTĀVĒŠANĀS

Nepieciešamā aizstāvēšanās ir prettiesīga uzbrukuma atvairīšana, savukārt uzbrūkot kādam uzbrucēja labumam.

VĒSTURE. Romiešu tiesībās un itāļu statutārās tiesībās nepieciešamo aizstāvēšanos pielaida plašos apmēros. Turpretī Karolinā nepieciešamā aizstāvēšanās atlauta tikai kā subsidiārs līdzeklis (t.i., ja nav iespējams aizbēgt). No tā laika nepieciešamo aizstāvēšanos arvien vairāk ierobežo, un 18.g.s. (ari 1810.g. Code penal) to pielaiž vienīgi dzīvības un miesas neaizkaramības aizsargāšanai.

19.g.s. otrā pusē stāvoklis stipri mainījies. Vācu 1871.g. "Strafgesetzbuch" nepieciešamo aizstāvēšanos (Notwehr) atzina par veicinamu institutu. Tādu pašu viedokli ieņem arī mūslaiku krimināltiesību doktrina.

MŪSLAIKU KRIMINĀLTIESĪBU DOKTRINAS ATZĪTIE PAMATPRINCIPI:

1. Jābūt uzbrukumam pret kādu labumu.
2. Šim uzbrukumam jābūt prettiesīgam, bet tam nav jābūt taisni noziedzīgam.
3. Tiesības no uzbrukuma. Ja uzbrukums draud tikai nākotnē, tad nepieciešamā aizstāvēšanās nav attaisnojama; šādā gadījumā apdraudētajam iespēja griesties pie attiecīgām iestādēm.
4. Zinams samērs starp uzbrukumu un atvairīšanu. Ja mazs bērns bez ieroča uzbrūk pieaugušam cilvēkam, un pēdējais bērnu nošauj, tad nav samēra starp uzbrukuma briesmām un atvairīšanas intensitāti.
5. Netiek prasīts, lai nepieciešamo aizstāvēšanos pielietotu tikai subsiidiāri. Personai, kurai uzbrūk, nav jāpārdomā, vai bez nepieciešamās aizstāvēšanās nav kāds cits aizsargāšanas veids, piem., bēgšana vai citu cilvēku saukšana palīgā. Pastāvot šādam viedoklim, nepieciešamā aizstāvēšanās tiek veicināta, ieteiktā.

Nepieciešamās aizstāvēšanās plašu pielietošanu sevišķi ieteica IHERINGS, kas tiesības uzskatīja par cīņas rezultātu, un tāpēc atzina, ka par tiesībām vajaga cīnīties. Kas necīnas par savām tiesībām, tas neesot cienīgs, ka viņam šīs tiesības pieder.

Princips par nepieciešamās aizstāvēšanās samēru pacel jautājumu par nepieciešamās aizstāvēšanās robežām. Kādās robežās drīkst aizstāvēties, lai būtu samērs?

Robežas noteiktas 2 virzienos: apmēra un laika ziņā.

Apmēra ziņā atvairīšanas intensitāte nedrīkst par daudz pārsniegt uzbrukuma intensitāti.

Tomēr robežu pārkāpšanu krimināltiesības piedod (LSL 44.p.), izņemot sevišķi norādītus gadījumus. Šādi gadījumi, kad nepieciešamās aizstāvēšanās robežu pārkāpšana tiek sodīta, ir: uzbrucēja noslepkavošana vai smagu miesas bojājumu nodarīšana

viņam - ja aizstāvēšanās nav notikusi pret dzīvības apdraudējumu vai pret izvarošānu (LSL 433. un 446.p.).

L a i k a z i ņ ā nepieciešamās aizstāvēšanās robežas ir pār-
kāptas, ja pretuzbrukumu izdara pēc briesmu pāriešanas, kad uz-
brukums jau beidzies.

Tomēr parasti atzīst, ka drīkst šaut uz zagli, kas bēg ar nozagto lietu.

Tā kā nepieciešamā aizstāvēšanās ir veicināma, tad, iztulkojot nepieciešamās aizstāvēšanās tiesības, tās jāiztulko paplašinoši.

NEPIECIEŠAMĪBAS STĀVOKLIS

Nepieciešamības stāvoklis (Notstand, galēja nepieciešamība) ir tāds stāvoklis, kurā

ar aizliegta (in abstracto) nodarījuma palīdzību tiek glābts briesmās esošs tiesību apsargāts labums.

Nepieciešamības stāvokli raksturo ar vārdiem: necessitas non habet legem, Not kennt kein Gebot.

Tas ir tāds ārkārtējs stāvoklis, kad likumi it kā pārtrauc darboties, - kad parādās cilvēka instinkti, un šie instinkti tiesībām jāatzīst, jāakceptē.

Ja nepieciešamās aizstāvēšanās institūts krimināltiesību teorijā labi izstrādāts, un tur maz strīdu, - tad pretējais jāsauc par nepieciešamības stāvokli. Šis jēdziens vēl nav galīgi izveidots. Zinātnieki un likumdevēji nojauš, ka pastāv kaut kas, ko varētu apzīmēt par nepieciešamības stāvokli, - ka tas jāregulē ar krimināllikumu palīdzību, bet - kas tas īsti ir, un kādus gadījumus varētu šķirot, par to nav skaidrības.

Vispirms apskatīsim nepieciešamības stāvokļa piemērus:

1. Cilvēks slīkst, un glabējs ņem svešu laivu. Te divi tiesību aizsargāti labumi: dzīvība un īpašums. Lai glābtu vienu labumu, upurē otru labumu.
2. Deg teātris; lai tas nenodegtu pavisam, nepieciešams nojaukt citu, privatu ēku. Lai gan otras ēkas īpašnieks pretojas, tomēr ēku nojauc, lai pasargātu vērtīgāko labumu.
3. Kad grūtniecei draud nāve, tad, lai glābtu viņas dzīvību, iznīcina augli.
4. Grimst kugis; ūdenī uz glābšanas riņķi ir 2 pretendenti. Viens izrauj riņķi otram no rokām, - otrs noslīkst.

TEORIJA PAR NEPIECIEŠAMĪBAS STĀVOKĻA JURIDISKO DABU

Krimināltiesību teorijā pastāv 3 virzieni:

1. Pirmais virziens uzskata, ka nepieciešamības stāvokļa gadījumos to, kas traucējis cita labumu, nesoda tāpēc, ka trūkst viņa rīcības pret tiesīguma. Tas labums, ko šī persona aizskar, dotajā situācijā nebauda tiesisku aizsardzību.

2. Pēc otra uzskata trūkst nevis prettiesīguma, bet trūkst vainas. Piem., ja kāds nogrūž otru no glābšanas rīcība, tad pirmo nevaram vainot (jo viņa dzīvība bijusi apdraudēta, un tas bija vienīgais ceļš, kā glābt savu dzīvību).

Abas šīs teorijas ir vienotas teorijas (Einheitlichkeitstheorien), jo visus nepieciešamības stāvokļa gadījumus tās izskaidro vai nu ar prettiesīguma trūkumu (1. teorija), vai ar vainas trūkumu (2. teorija).

3. Trešā ir jaukta teorija. Tā atzīst, ka pie visiem nepieciešamības stāvokļa gadījumiem nevar pieiet ar vienādu kritēriju. Dažos gadījumos trūkst prettiesīguma, dažos trūkst vainojamības. Tādēļ nepieciešamības stāvokļa gadījumus šīs teorijas pārstāvji šķiro 2 grupās. Šo teoriju tāpēc sauc par Differenzierungstheorie. Modernākā ir šī trešā teorija. Tomēr vēl nav izveidotas schemas, kuros gadījumos trūkst prettiesīguma un kuros trūkst vainas. Līdz šim labākais attēlojums atrodams pie Mecgera.

NEPIECIEŠAMĪBAS STĀVOKĻA GADĪJUMU KLASIFIKĀCIJA

Beidzamā laikā radušies mēģinājumi nepieciešamības stāvokļa gadījumus klasificēt:

1. Pienākumu sadursme. Vienai personai 2 pienākumi, kas jāizpilda vienā laikā; pie tam, izpildot vienu, nav iespējams izpildīt otru pienākumu. Jāizšķir 2 gadījumi:
  - a) Viens pienākums svarīgāks nekā otrs. Piemērs: Policists devis rīkojumu saimniekam nekavējoši novākt dārzā kāpurus no kokiem. Tai pašā laikā saimnieks saņem ziņas, ka tuvākā pilsētā kāds gatavo noziegumu. Saimnieka pienākums novērst noziegumu ir svarīgāks par pienākumu novākt kāpurus, tāpēc saimniekam jāizpilda svarīgākais pienākums, pārkāpjot policista rīkojumu.
  - b) Abi pienākumi vienādi pēc svarīguma. Šādā gadījumā persona var brīvi izvēlēties, kuru pienākumu izpildīt. Piem., ja ārsts vienlaicīgi aicina 2 pacientus, kuru dzīvības apdraudētas, tad ārsts var izvēlēties, pie kura vispirms doties. Ja otrs slimnieks nomirst, tad ārsts nav atbildīgs.
2. Mantisko labumu sadursme. Labumi jāsalīdzina un jāglābj svarīgākais labums, upurējot otru. Piem., nojauc privatu ēku, lai glābtu teatri.
3. Mantiskā labuma sadursme ar personisku labumu. Jāglābj personiskais labums (dzīvība), upurējot mantisko interesi.
4. 2 dzīvību sadursme. Ja saduras 2 dzīvības, tad jāatzīst pašuzturēšanās dzīve; dzīvību salīdzināšanu nevaram prasīt.

Visas šīs kategorijas sadala 2 grupās:

1. Ī s t a i s nepieciešamības stāvoklis. Te ietilpst pēdējā kategorija (2 dzīvību sadursme).
2. N e ī s t i nepieciešamības stāvokļi ir visi pārējie gadījumi, kur 2 tiesiskās intereses jāsalīdzina.

Atšķirībā no nepieciešamās aizstāvēšanās, ko atzīst par veicināmu, nepieciešamības stāvoklī neko pozitīvu neredzam; drīzāk redzam instinktu parādīšanos. Tāpēc nepieciešamības stāvokļa izmantošana pēc iespējas jāierobežo. Tāpēc nepieciešamības stāvokli izmantot drīkst tikai s u b s i d i ā r i, t.i., kad nav cita līdzekļa.

LSL nepieciešamības stāvokli pieļauj diezgan plaši.

45.p. 1.daļa runā par īsto, bet 2.daļa - par neīsto nepieciešamo stāvokli.

45.p. 3.daļu var attiecināt, piem., uz ugunsdzēsēju, jo viņam pienākums doties briesmās.

§ 14.

V A I N A

Ja ir konstatēts cēloniskais sakars un prettiesīgums, tad tālāk jāmeklē, vai prettiesīgā uzvešanās pieskaitāma cilvēkam par vainu.

Vainu grūti definēt. Doc. P.Lejiņš liek priekšā šādu definīciju:

Vaina ir tādas n o r i s e s individa p s i c h ē, kuru dēļ mēs šo individu uzskatām kā a t b i l d ī g u par viņa uzvešanos.

Vācu literatūrā sastopams šāds formulējums: Schuld ist die Vorwerfbarkeit eines rechtswidrigen Verhaltens (vaina ir prettiesīgas uzvešanās pārmetamība).

Gan arī vājprātīga cilvēka psihē notiek zināmas norises (viņš domā, vērtē, kaut arī nepareizi; viņš arī grib kaut ko), tomēr vājprātīga cilvēka psihē nav tāda, ka viņa prettiesīgo uzvešanos varētu pieskaitīt viņam par vainu.

Ja nav vainas, tad, lielākais, var būt tikai objektīvs prettiesīgums.

Objektīvs prettiesīgums ir, piem., tad, kad bērns vai vājprātīgais nošauj otru cilvēku.

Cits piemērs: Aptiekars sagatavo zāles un atstāj uz galda. Apkalpotājs, nevēriģi tīrot galdu, apgāž pudeli, un zāles izlīst. Negribēdams atzīties, apkalpotājs atslēdz skapi un piepilda pudeli, kā viņam liekas, ar pareizām zālēm. Izrādas, ka viņš ielēģis indi. Pudeli izsniedz pacientam, pēdējais indi iedzer un mirst. Pacienta nāvē aptiekars nav vainojams, ja vien viņš savā rīcībā ievēroģis nepieciešamo uzmanību.

VAINAS JĒDZIENS KRIMINALPROCESĀ UN KRIMINALTIESĪBĀS

K r i m i n a l p r o c e s ā teiciens, ka cilvēks ir vainģgs, nozģmģ to, ka ir konstatģģts cģlonģģks sakars starp cilvēka uz-

vešanas un notikumu, konstatēts prettiesīgums, konstatēts tas, ka cilvēks iekšēji vainīgs un, sakarā ar visu to - sodams. Tā tad vaina kriminalprocesā nozīmē, ka mūsu priekšā ir

pilnīgs noziedzīgs nodarījums, t.i., pastāv cēlonisks sakars, prettiesīgums, vainīgums, sodamība.

Kriminaltiesībās vaina ir tikai psichiskās norises, pateicoties kurām, cilvēka uzvešanos varam uzskatīt par viņam pārmetamu.

Redzam, ka kriminalprocesā lietotais vainas jēdziens ir plašāks, un tas atbilst ikdienišķajā valodā lietotajam un saprastajam vainas jēdzienam.

VAINAS PSICHOLOĢISKAIS UN NORMATIVAIS JĒDZIENS

Vainas psiholoģiskais jēdziens.

Ja sakam, ka vaina ir zinama veida norises cilvēka psichē, tad mums ir vainas psiholoģiskais jēdziens.

Vairāki zinātnieki saprot vainu tikai šādā nozīmē.

Vainas normatīvais jēdziens: vaina nav tās norises, kas notiek cilvēka psichē, bet gan tas vērtējošais (pie tam - negatīvais) spriedums, ko par cilvēka psihi dod tiesiskā iekārta.

Tā tad vaina ir negatīvais vērtējums par psihisko norisi (negatīvs tāpēc, ka atrod pārmetamību).

Psicholoģiskā vainas jēdziena piekritēji pārmet, ka, lietojot vainas normatīvo jēdzienu, vaina atrodas nevis noziedznieka, bet citū cilvēku galvā; ja vaina nav psihiskās norises noziedzniekā, tad iznāk, ka vaina atrodas nevis pie noziedznieka, bet pie tiesneša, kas izdara novērtējumu.

Vainas normatīvā jēdziena piekritēji atbild, ka vaina ir spriedums sakarā ar psihisko norisi (novērtēta norise).

Daži zinātnieki runā par psiholoģisko un normatīvo vainas jēdzienu, saprasdami ar šiem apzīmējumiem kaut ko citu.

Par psiholoģisko un normatīvo jēdzienu augstāk attēlotajā izpratnē runā, piem., Meegers. Turpretī Hipels u.c. šos vārdus lieto citā izpratnē:

Vainas psiholoģiskais jēdziens:

Cilvēks ir vainojams, ja viņš zina, ko viņš dara (kas notiek), un ja viņam ir spēja vadīt savu gribu.

Ja ārprātīgais apzinātos, ka viņa rokā ir nazis, ka viņa priekšā ir cilvēks, un ka ar dūrienu viņš cilvēku nonāvē, tad ārprātīgais būtu vainīgs.

Normatīvais vainas jēdziens: Cilvēks

vainojams tikai tad, ja viņš nevien apzinas, ko dara, un spēj vadīt savu gribu, - bet arī apzinas, ka viņa darbība ir noziedzīga.

Pie psiholoģiskā vainas jēdziena (otrā izpratnē) pieturējies

Lists, atzīdams, ka vaina ir arī tad, ja cilvēks nezina, ka tas ir noziegums, ko viņš dara.
 Normativo vainas jēdzienu aizstāvējuši Bindings, Hipels u.c.

GRIBAS BRĪVĪBAS PROBLEMA KRIMINALTIESĪBĀS

Ja pieskaitam cilvēkam viņa nodarījumu par vainu, tad mēs uzskatām, ka viņš ir vainojams tāpēc, ka viņam bijušas 2 iespējas: kaut ko darīt un to nedarīt; un ja viņš izvēlējies to, ko nevarēja darīt, tad par šo izvēli viņu sodām.

Šai domu gājienā ir viens svarīgs loceklis: cilvēkam bija iespēja kaut ko darīt vai nedarīt. Ar šo locekli pieejam problēmai par g r i b a s b r ī v ī b u.

D e t e r m i n i s t i ieskata, ka cilvēka
gribo n a v brīva.

Viņi saka, ka visu, ko cilvēks dara, viņš dara nevis tāpēc, ka viņam bija iespēja izvēlēties, bet tāpēc, ka apstākļi, audzināšana, konkrētā situācija, - viss tas viņu spiedis zināmā veidā rīkoties. Tāpēc

vainas jēdziens ir strīpojams.

Determinists teiktu: ja kāds cilvēks būtu uzaicināts nolikt roku uz galda pa labi vai kreisi, pēc paša izvēles, - tad, ja mēs pārzinātu visu šī cilvēka fizisko un garīgo attīstību un dažādos faktorus, kas spēlē lomu psihē un miesā, tad uz šo cēlonu pamata mēs varētu iepriekš pateikt, kur cilvēks roku noliks. Viņa brīvā izvēle ir tikai šķietama.

I n d e t e r m i n i s t i

atzīst gribas brīvību.

Cilvēkā esot kaut kāds brīvības faktors, kas ļauj cilvēkam izvēlēties vienu no vairākām iespējām.

Pacēlās strīds kriminaltiesībās, vai varam runāt par vainas jēdzienu. Bijuši arī mēģinājumi sarakstīt kriminaltiesības bez vainas jēdziena. Tā Ferri 1921.g. sarakstīja sodu likuma projektu no deterministu viedokļa: cilvēks nevis sodams par to, ka viņš izdarījis ko ļaunu, bet kaut kā galā jātiek ar cilvēkiem, kas savas attīstības dēļ cēloniski novesti pie tā, ka viņi izdarījuši to, kas aizliegts.

Pēc doc. P. Lejīna ieskata kriminaltiesību teorijā gribas brīvības problēma līdz šim vēl nav atrisināta.

V a l d o š a i s uzskats kriminaltiesību teorijā atzīst gribas brīvības problēmu par i r r e l e v a n t u priekš vainas jēdziena,

jo nevar piekrist ne absolutam determinismam, ne absolutam indetermīnismam.

Ja būtu absoluts determinisms, tad visa etika, vērtēšana zaudē katru savu nozīmi.

Absoluts indetermīnisms nav pieņemams tāpēc, ka, ja mēs pieņemam, ka cilvēka griba ir pilnīgi brīva, tad viņa nav atkarīga arī no motīviem; ja viņa nav atkarīga no motīviem, tad nevar būt runa par sodu piedraudējuma atbaidošu motivāciju, jo, neskatoties uz to, ka cilvēkam draud sods, viņš tomēr uzvedīsies tā, kā brīvā

griba nolems.

Tāpēc valdošā virziena pārstāvji saka, ka cilvēka griba nav ne absolūti brīva, ne absolūti nebrīva, bet griba ir pa daļai brīva un pa daļai nebrīva.

§ 15.

VAINĪGUMA VEIDI: NODOMS un NEUZMANĪBA

NODOMS

Nodoms ir savas uzvešanās apzināšanās, tās seku paredzēšana, un realizēta griba šādi uzvesties.

Nodoms nav tikai kriminaltiesību jēdziens. Par kriminaltiesisku nodomu runā tad, kad uzvešanās ir noziedzīgs nodarījums. Nodoma īsāka definīcija: nodoms ir uz noziedzīga nodarījuma sastāva realizēšanu vērsta griba.

INTELEKTUALAIS un IMPULSIVAIS ELEMENTS PIE NODOMĀTAS UZVEŠANĀS

Nodomā 2 elementi: intelektuālais un impulsīvais.

I n t e l e k t u a l a i s elements ir savas rīcības apzināšanās un seku paredzēšana.

I m p u l s i v a i s elements ir griba, kas vērsta uz uzvešanos.

SEKU PAREDZĒŠANA

Izšķir 3 seku veidus: neizbēgamas, ticamas un iespējamās sekas.

1. Neizbēgamas sekas ir tādas, kuras neizbēgami iestājas.

Kad ārsts pacientam izņem sirdi, tad pilnīgi droši var paredzēt, ka pacients mirs.

2. Ticamas sekas ir tādas, kuras, pēc piedzīvotajiem spriežot, pa lielākai daļai iestājas.

Ja vējainā laikā deg koka nams, tad ticams, ka vairākas citas blakus ēkas nodegs.

3. Iespējamās sekas ir tādas, kuras pa lielākai daļai neiestājas, bet arī nav izslēgtas.

Piem., es ielūdzu pie sevis paziņu; pēdējais, nākot pie manis, uz ielas krīt un pārlauž kāju. Kājas pārlaušana ir iespējamās sekas no ielūguma.

Neizbēgamas un ticamas sekas ir jāparedz. Iespējamās sekas nav jāparedz, par tām nav jāatbild.

A g r ā k o s l a i k o s sodija galvenā kārtā par sekām (Erfolgshaftung). Noziedzīga nodarījuma iekšējo pusi ievēroja mazāk. Turpretī tagad kā ideāls kriminaltiesībās tiek uzstādīta atbildība par vainu (Schuldhaftung). Skat. LSL 40.p.

Tomēr arī mūslaiku pozitīvās tiesībās dažos gadījumos tieši no sekām atkarājas soda mērs (piem., LSL 441. un 442.p.).

MALDĪŠANĀS un TĀS NOZĪME KRIMINALTIESĪBĀS

Zināšana un seku paredzēšana var būt arī kļūdaina. Sakarā ar šādu kļūdišanos, maldīšanos, kriminaltiesībās uzveidojusies mācība par maldīšanos (error).

Kļūdai var būt dažāda nozīme.

Ja slepkava domā, ka upurim ir pēlēkas acis, bet patiesībā tās ir zilas, tad šai maldībai nav nozīmes, - tā ir juridiski pilnīgi irrelevanta kļūda.

Piemēri, kuros kļūdai ir nozīme:

Ja kāds iedomājas, ka naudas pakaltaisīšana pati par sevi (kamēr nauda nav laista apgrozībā) nav sodama, tad viņš kļūdas par likumu. Šai kļūdai ir nozīme, cilvēks tiks sodīts.

A, sarunājoties ar B, dod apvainojošu atsauksmi par C. Izrādas, ka C ir B brālis, bet A nav zinājis, ka tie radnieki. Šai maldībai ir nozīme, un A neatbild pēc LSL 508.p.

Maldīšanos iedala:

1. Maldīšanās par faktu (error facti).
2. Maldīšanās par tiesībām (error iuris): cilvēks domā, ka zinams nodarījums nav aizliegts.

Ilgu laiku kriminaltiesībās pastāvēja princips:

error facti non nocet,
error iuris semper nocet.

Ja kāds aiz kļūdišanās faktā ir izdarījis prettiesīgu darbību, tad šo kļūdu nem vērā, un cilvēku atvaino vai nosoda, bet katrā ziņā maldīšanās ir relevanta.

Par kļūdu tiesībās nepiedod.

Attiecībā uz nodomu:

Ja kāds rīkojas ar nodomu un maldās par kādu faktu, tad nav nodoma. Turpretī, ja kāds kļūdas par tiesību normu, tad tomēr nodoms ir, kaut arī cilvēks domājis, ka nozieguma nav.

Jaunākos laikos šo aso starpību starp error facti un error iuris vairs nepastrīpo tik krasi. Aizrāda, ka "error iuris semper nocet" nenozīmē, ka cilvēkam vienmēr jāzina tiesības, un ja nezina, tad vienmēr skaita par ļaunu.

Tagad nav piedodama tiesību nezināšana tikai tādā gadījumā, ja viņš bija iespējams zināt. Turpretī, ja tiesības nebija iespējams zināt, tad tiesību nezināšanu piedod.

DELICTUM PUTATIVUM

Pie mācības par maldīšanos pieder piemērs par delictum putativum (šķietams, iedomāts noziedzīgs nodarījums). Cilvēks domā, ka viņš pastrādā noziedzīgu nodarījumu, bet viņš maldās, jo tas, ko viņš dara, nav noziedzīgs nodarījums. Viņa maldīšanās var būt maldīšanās par faktu vai tiesībām.

Error facti piemērs:

Tumšā naktī zemnieks grib zagt kaimiņa sienu, bet patiesībā aiz pārskatīšanās aizved savu paša sienu.

Seit noziedzīga nodarījuma nav, kaut gan zemnieks domā, ka viņš

izdara noziedzīgu nodarījumu.

Error iuris piemērs:

Izbeidzoties kara stāvoklim, tiek atcelts aizliegums iziet vakaros uz ielas. Kāda persona, nezinādama, ka aizliegums atcelts, vakarā slapstīdamies iet pa ielu un domā, ka pastrādā noziedzīgu nodarījumu.

Ari šeit nav noziedzīga nodarījuma.

Redzam, ka error iuris nocet tikai tad, ja pastāv aizliegums, bet cilvēks domā, ka tāds nepastāv. Turpretī, ja aizlieguma nav, bet cilvēks maldīgi domā, ka tāds pastāv, tad maldīšanās nekaitē -- noziedzīga nodarījuma nav.

NODOMA VEIDI

1. Dolus directus (tiešais nodoms) ir tad, kad noziedzīgās sekas ir tīši gribētas. Piem., A grib nonāvēt B, lai atriebtos. Tāpēc A iedur dunci B sirdī, un B mirst.
2. Dolus eventualis (eventualais nodoms) ir tad, kad sekas apzināti pielaistas, kaut arī cilvēks nav tās tieši vēlējis. Piem., Arsts, kas interesējas par zinātni, konstatē pie pacienta sirds anormaliju. Zinātniskas intereses dzīts, ārsts izņem sirdi, un patients mirst. Pacienta nāvi ārsts nav vēlējis, bet tomēr viņš labi zināja, ka patients pēc sirds izņemšanas nomirs.

Agrāk kriminaltiesības izšķīra vēl citus nodoma paveidus:

- I.
  1. Iepriekšējs nodoms (kāds ilgāku laiku sagatavo noziedzīgu nodarījumu).
  2. Pēkšns nodoms (kāds pēkšņās dusmās otram iesit).

Iepriekšējs nodoms esot sodams smagāk. Jāiebilst, ka huliganiskos nodarījumos izšķīrošā nozīme taisni ir tam apstāklim, ka nodoms ir piepešs, - un tāpēc soda stingrāk.
- II.
  1. Noteikts nodoms (dolus determinatus).
  2. Nenoteikts nodoms (dolus indeterminatus).
- III.
  1. Dolus generalis (nodoms, kas iziet, piem., vispār uz nonāvēšanu).
  2. Dolus specialis (vērstis uz zināmu darbību).

Runāja vēl par d o l u s s u b s e q u e n s. Tas esot nodoms, kas radies pēc darbības izdarīšanas. Piemērs: A nejauši vai aiz neuzmanības ieslēdz otru cilvēku telpās; vēlāk, dabūjis zināt, ka ieslēgtais ir viņa ienaidnieks, A neatslēdz telpas un tādā kārtā laupa otram brīvību.

Istenībā dolus subsequens jēdziens ir nepareiza konstrukcija. Patiesībā te ir palaidums. Pienākums atslēgt telpas un izlaist otru cilvēku ārā - radies no iepriekšējas darbības.

NODOMS LSL

Likumdevējs LSL 46.pantā uz abiem nodoma veidiem attiecina vārdu

"tišs", bet labāk būtu to lietot tikai attiecībā uz pirmo nodoma veidu (dolus directus).

Mūsu sodu likumā kā normalais nodoma veids pieņemts eventualais nodoms. Dolus directus bieži rada kvalifikāciju, t.i., sodamības pastiprināšanu.

NEUZMANĪBA un TĀS VEIDI

Neuzmanība ir tad, ja cilvēkam vajadzēja paredzēt savas darbības sekas un tāpēc neuzvesties tādā veidā, kā viņš uzvedies.

Cilvēks vai nu cerējis pārgalvīgi šīs sekas novērst, vai šīs sekas nemaz nav paredzējis, lai gan tās bija jāparedz.

Tādējādi parādas 2 neuzmanības veidi:

1. Pārgalvība (luxuria): cilvēks paredz sekas, bet pārgalvīgi cer tās novērst.
2. Nolaidība (negligentia): cilvēks neparedzēja sekas, bet viņam tās vajadzēja paredzēt.

Pārgalvības piemērs: A saka, ka viņš esot labs šāvējs un grib izšaut naudas gabalu no B rokas; tomēr lode ķer sirdi un nonāvē B. A ir paredzējis draudošās briesmas, bet cerējis, ka briesmas viņš novērsīs, proti, ar precīzu šaušanu.

Nolaidības piemērs: A šauj uz draugu, domādams, ka bīse nepielādēta; patiesībā tā ir pielādēta, un lode ķer draugu.

NEUZMANĪBAS ATŠKIRĪBA NO NODOMA un GADĪJUMA

Neuzmanības teorijas divi galvenie uzdevumi: norobežot neuzmanību no nodoma un no gadījuma (casus).

Neuzmanības atšķirība no nodoma:

1. Pie pārgalvības: tāpat, kā pie nodoma, arī pie pārgalvības cilvēks paredz sekas. Atšķirība ir tā, ka pārgalvīgais cer sekas novērst.
2. Pie nolaidības cilvēks sekas neparedz.

Tā tad priekš katra neuzmanības veida ir citāda atšķirība no nodoma.

Neuzmanības atšķirība no gadījuma: pie gadījuma, tāpat, kā pie nolaidības, cilvēks sekas neparedz. Ja šīs sekas bija neizbēgamas vai ticamas, tad darīšana ar nolaidību, bet ja sekas bija tikai iespējamās, tad darīšana ar gadījumu, jo, kā zinām, sekas, kas pa lielākai daļai neiestājas (iespējamās sekas), nav jāparedz.

Ir vēl citi mēģinājumi izvest atšķirību starp nodomu un neuzmanību:

Nodoma rezultātā vienmēr esot kaitējums, turpretī, pie neuzmanības kāds labums tikai nostādīts briesmās. Pie pārgalvīgas šaušanas un tāpat pie nolaidīgas rīkošanās ar šauteni pastāv tikai briesmas, jo nav teikts, ka kādu nošaus.

Šis šķirojums neiztur kritiku, jo, kad neuzmanība realizēta, ir ne tikai briesmas, bet arī kaitējums.

NEUZMANĪBAS SODĪŠANA LSL

LSL 46.p.: S m a g i n o z i e g u m i sodami tikai tad, ja tie izdarīti tiši.

Patiesībā tas ir tikai likumdošanas tehnikas formulējums, jo pie visiem smagiem noziegumiem paredzēts sevišķs pants sodamībai par neuzmanību. Piem., 429.p. runā par slepkavību, bet 437.p.: kas aiz neuzmanības nonāvējis, sodams ar cietumu.

Tā tad jautājums par smagiem noziegumiem, pastrādātiem aiz neuzmanības, - atstāts specialai daļai.

Aiz neuzmanības izdarīti n o z i e g u m i sodami tikai likumā sevišķi norādītos gadījumos.

Tā tad princips: n e s o d a, izņemot, ja speciāli aizrādīts, ka jāsoda.

Attiecībā uz p ā r k ā p u m i e m taisni pretējais. Te princips: s o d a, izņemot, ja speciāli aizrādīts, ka nesoda.

Tā tad neuzmanības sodamība ir šāda:

- 1. Par smagiem noziegumiem - nesoda.
- 2. Par noziegumiem - nesoda, izņemot, ja speciāli aizrādīts, ka jāsoda.
- 3. Par pārkāpumiem - soda, izņemot, ja speciāli aizrādīts, ka nesoda.

ERROR IN OBJECTO

Piemērs: A grib nonāvēt ministru, bet notur kādu citu personu par ministru un to nogalina.

Cilvēks maldījies noziedzīgā nodarījuma objektā. Tā kā maldīšanās notikusi tās pašas sugas objektā, tad šādā gadījumā runā par dolus generalis (vispārējs nodoms nonāvēt cilvēku), un nodarījumu sauc par s u g a s noziedzīgu nodarījumu.

Šeit maldīšanās neatvaino, kaut arī noslepkavotais pēc izskata būtu pilnīgi līdzīgs ministram. Likums aizliedz noslepkavot cilvēku, un tā kā nodarījuma subjekts nodarījuma brīdī zināja, ka viņš noslepkavo cilvēku, tad viņš ir izdarījis n o d o m ā t u s l e p k a v ī b u.

Bez tam slepkava ir izdarījis konkrētas personas (ministra) noslepkavošanas sagatavošanos vai mēģinājumu, bet tā kā sagatavošanās vai mēģinājums ir mazāk svarīgas noziedzīgās uzvešanās pakāpes, tad slepkavība tās aptver.

ABERRATIO ICTUS

Aberratio ictus (dūriena, sitiena novirzīšanās) piemērs: A grib nonāvēt B un šauj uz viņu, bet šāviens iet garām un trāpa personu C. Pie aberratio ictus nav maldīšanās, bet - darbības virziens gājis ne tur, kur gribēts.

Novirzīšanos var izsaukt iekšēji vai ārēji iemesli:

1. Iekšēji iemesli: piem., A neprata labi tēmēt, vai - tieši pirms šāviņa viņa roku savilka krampji.
2. Ārēji iemesli: piem., kāda cita persona uzsita pa A roku, vai - lode atsitās pret mūri un ar rikošetu trāpīja C.

Ja iemesls ir slikta tēmēšana, tad darīšana ar mēģinājumu noslepkavot B un personas C nonāvēšanu aiz neuzmanības (vai - c a s u s, ja nevarēja paredzēt, ka notikuma tuvumā bez A un B atrodas vēl kāda cita persona).

Ja aberratio ictus noticis rokas krampju dēļ, vai tāpēc, ka kāda cita persona uzsitusi pa roku, vai tāpēc, ka noticis neticams rikošets, tad darīšana ar mēģinājumu noslepkavot B un c a s u s (gadījumu).

§ 16.

PIESKAITAMĪBA

Pieskaitīt personai viņas nodarījumu par vainu varam tikai tādā gadījumā, ja šī persona ir pieskaitīga.

Pieskaitamība (Zurechnungsfähigkeit) ir normalas psihes konstrukcija, kas nepieciešama, lai varētu cilvēkam viņa prettiesīgo uzvešanos pieskaitīt par vainu.

Dažreiz pieskaitamību apzīmē arī par kriminālo darbības spēju. Vācu valodā ir arī apzīmējums "Schuldfähigkeit" (spēja būt par vainīgu krimināltiesiskā nozīmē). Lai personu varētu vainot, minētai spējai jāpastāv noziedzīga nodarījuma izdarīšanas momentā.

Iekš kam pastāv šī spēja? Psihes procesos mēs izšķiram intelektuālo un impulsīvo pusi.

Tāpat pieskaitamība ir 2 elementi:

1. Intelektuālais elements:
  - a) spēja apzināties un saprast to, kas notiek;
  - b) spēja vērtēt notiekošo no tiesiska viedokļa (spēja novērtēt, vai uzvešanās ir tiesiska vai prettiesīga).
2. Impulsīvais (gribas) elements: spēja vadīt savu uzvešanos saskaņā ar normu prasībām.

Pieskaitamības jēdziens izveidojies tikai pakāpeniski. Vēsturiskā attīstībā saskatām 2 virzienus:

1. Viens virziens pieskaitamību grib saskatīt prāta sferā, tā tad intelektuālo momentu uzskata par galveno.
2. Otrs virziens uzskata par galveno impulsīvo momentu.

Tā senie romieši par nepieskaitīgu uzskatīja tādu cilvēku, kuram nav gribas (furiosi nulla voluntas est).

Turpretī, viduslaikos itāļu skolas juristi pastrīpojuši intelektuālo momentu: nepieskaitīgs ir tas, qui nescit quid faciat.

Stāvoklis tagad kriminaltiesībās ir tāds, ka katra pieauguša persona tiek uzskatīta no tiesas par pieskaitīgu.

Šī pieskaitāmības prezumpcija ir praesumptio iuris. Ja kāds tiesā apgalvo, ka viņš nav pieskaitīgs, tad šis apgalvojums viņam jāpierāda. Pieskaitāmības neesamību pierāda ar to, ka pierāda zināma apstākļa pastāvēšanu, kas iznīcina pieskaitāmību.

Kodekos uzskaitīti apstākļi, kas iznīcina pieskaitāmību. Tā tad izejas punkts nav pieskaitāmības definīcija, bet gan nepieskaitāmības gadījumu uzskaitīšana.

NEPIESKAITĀMĪBAS JĒDZIENA IZVEIDOŠANĀS VĒSTURE

Vispārēja formula - kas ir nepieskaitīgs - ilgi nav bijusi. Sodulikumi aprobežojušies ar garu nepieskaitāmības gadījumu uzskaitījumu.

Pirmais kodeks, kas devis kaut cik vispārēju nepieskaitāmības formulējumu, ir vācu Strafgesetzbuch. Šī kodeka 51.p. teikts: sodamas darbības nav, ja darītājs uzvešanās laikā aiz nesamaņas stāvokļa vai samaņas traucējuma, kas cēlies vai nu no slimīgiem traucējumiem attiecībā uz gribu, vai no gara vājības, - nav spējīgs saskatīt savas rīcības neatļautību, vai - nav spējīgs saskaņā ar savu ieskatu rīkoties.

Tā tad izkristalizējies tas, ka tāda persona nevar saskatīt savas darbības prettiesīgumu (intelektualais elements), vai nevar vadīt savu darbību atbilstoši normām (gribas elements).

Pēc šāda vispārējā definējuma, kas ir nepieskaitīgs, vācu kodeks tomēr 58. pantā runā par kurlmēmiem, kas nav sodami, kaut gan teoretiski viņu nepieskaitāmību var izvest no 51.p. Bez tam ir vēl norādījums uz nepilngadīgiem.

NEPIESKAITĀMĪBAS GADĪJUMI LSL

LSL 38.pantā pareizi definēta nepieskaitāmība (skat.arī 39.p.1). Nepieskaitāmības gadījumi ir:

1. Garīga neattīstība:
  - a) normāla (konstatējama pie katra cilvēka līdz zināmam vecumam),
  - b) nenormāla.
2. Slimīgs gara darbības traucējums.
3. Nesamaņas stāvoklis.

I. GARĪGA NEATTĪSTĪBA

A. NORMALĀ NEATTĪSTĪBA

Parasti aizrāda uz Romu, kur radušies 2 galvenie uzbūves pamati: zināma vecuma noteikšana un starpība starp absolūto un relatīvo nepieskaitāmību.

Romieši uzskatīja par absolūti nepieskaitīgiem bērņus līdz 7 g. vecumam (infantes). Bērņi no 7 - 14 g. vecumam (impuberes) ir pieskaitīgi vai nepieskaitīgi (relatīvā pieskaitāmība), atkarībā

no bērna attīstības.

Par infantēs mēdza sacīt, ka viņi ir doli incapades.

Impuberes dalija pubertatei tuvākos un bērnībai tuvākos: pubertati proximi, infantiae proximi.

Šie principi parādas arī modernās likumdošanās.

ABSOLUTĀ NEPIESKAITAMĪBA

Vācijā tagad absolutās nepieskaitamības robeža noteikta uz 14 g (agrāk bija 12).

Francijā, Itālijā - 13 g.

Šveicē līdz 6 g. ir absoluta nepieskaitamība, bet 6 - 14 g. vecus bērnus iespējams nodot audzināšanā zem uzraudzības.

Latvijā 1903.g. sodu likumā absolutās nepieskaitamības robeža bija 10 g., bet tagadējais sodu likums šo robežu paaugstinājis uz 12 g.

Prettiesīgos nodarījumus, kurus bērni izdara absolutās nepieskaitamības periodā, nekādā gadījumā tiem nepieskaita par vainu.

RELATIVĀ NEPIESKAITAMĪBA

Relativās nepieskaitamības periods:

Latvijā	12 - 18 g.
Vācijā	14 - 18 g.
Francijā	13 - 18 g.
Šveicē	14 - 18 g.

Cilvēks šai vecumā tiek prezumēts par nepieskaitīgu, bet šī prezumpcija pielaiž pretpierādījumu: ja pierādas, ka uzvešanās subjekts bijis tik tālu attīstījies, ka apzinājies, ko viņš dara, sapratis uzvešanās prettiesīgumu un spējis vadīt savu gribu atbilstoši normām, - tad šo cilvēku atzīst par pieskaitīgu.

Pieskaitamība šai periodā ir relatīva, nosacīta, atkarībā no cilvēka garīgās attīstības.

B. NENORMALĀ NEATTĪSTĪBA

Šai neattīstībai var izšķirt 2 galvenos iemeslus: viens no tiem ir kāds fizisks defekts, otrs - kāds garīgs defekts.

F i z i s k s d e f e k t s ir, piem., kurlmēmums; tas var būt iedzimts vai - radies agrā bērnībā.

G a r ī g s d e f e k t s ir vājprātība, idiotisms. Ari tas dažreiz var būt izcēlies kādas slimības dēļ.

II. SLIMĪGS GARA DARBĪBAS TRAUCĒJUMS

Te ir daždažādi gadījumi, visādas gara slimības. Šos gadījumus mēģināts klasificēt. Klasifikācijas ir dažādas:

Daži klasificē pēc etioloģijas (pēc izcelšanās, cēloņiem).
Citi klasificē pēc simptomiem (pēc veida, kā gara darbības traucējumi parādas).

Trešie klasificē pēc abiem 2 principiem. Tās ir jauktās klasifikācijas.

Tā tad ir etioloģiskās, simptomatiskās un jauktās klasifikācijas.

Gara darbības traucējumus iedala ilgstošos jeb kroniskos un pārējošos.

Ilgstošie gara darbības traucējumi ir gara slimības.

Pārējošie gara darbības traucējumi: histerija, fizioloģiskais afekts. Šie traucējumi dažreiz rodas sakarā ar fizioloģiskiem procesiem pubertātes laikmetā.

Teorijā pacelts jautājums par to, kas gara darbībā tiek traucēts: intelekts vai griba? Krimināltiesību teorijai patiesībā ar šādiem jautājumiem nav jānodarbojas, jo atbildi, ja vispār, var dot tikai psihiatri.

Sakarā ar slimīgiem gara darbības traucējumiem apskata jautājumu par

t.s. moralisko jeb tikumisko sajukumu (moral insanity).

Ideja ir tā: Tāpat, kā cilvēks var būt akls un tāpēc neredzēt gaismu, - būt daltonists un tāpēc neredzēt krāsas, - būt kurls un tāpēc nedzirdēt skaņas, - tāpat cilvēks var nesaprast, kas ir tiesisks un prettiesisks. Normali cilvēki zina, ka zādzība ir prettiesiska, tikpat skaidri, kā to, ka puķe ir sarkana un lapas ir zaļas. Cilvēki, kuriem tiesiskuma un prettiesīguma starpība nav skaidra, ir noziedznieki.

Šāda teorija ir izvirzīta, bet tā ir drīzāk hipoteze. Pret šo hipotezi iespējams celt iebildumu, ka daudzi noziedznieki labi apzinas, kas ir saskaņā ar likumiem un kas ir pret likumiem. Tā tad viņi nav akli šai jautājumā. Šī teorija saka, ka ir noziedznieki, kas šo starpību saprot, bet ir gadījumi, kur noziedznieki starpību nesaprot.

Sevišķi visjaunākajos laikos sakarā ar tīri medicīniskiem novērojumiem, rakstīts par slimību

encephalitis epidemica:

smadzeņu gripa, kas kā sekas izsauc tiesisku aklumu. Šis jautājums vēl nav galīgi noskaidrots. Šī konstrukcija ir bīstama. Ja atzītu zināmu daļu no noziedzniekiem par tādiem, mēs viņus uzskatītu par nepieskaitīgiem. Tos nevarētu sodīt; tikai par aizsardzības līdzekļiem varētu būt runa.

III. NESAMANAS STĀVOKĻIS

Izšķir pilnīgus un nepilnīgus nesamanas stāvokļus.

Pilnīgs nesamanas stāvoklis ir, piem., pilnīgs miega stāvoklis. Ja miegā kaut ko nodara, piem., māte nospiež bērnu, tad nav iespējams pieskaitīt nodarījumu par vainu.

Pēc dažām teorijām hipnotiska miega stāvoklis var tikt uzskatīts par pilnīgu miega stāvokli. Pilnīgā hipnotiskā miegā cilvēks

neapzinas savas kustības.

N e p i l n ī g s nesamaņas stāvoklis gadas dažos hipnozes gadījumos, pie patologiskā afekta un pie apreibuma no alkoholiskiem dzērieniem. Dažos gadījumos apreibums ir tik liels, ka to var uzskatīt par pilnīgu nesamaņas stāvokli.

PAMAZINĀTĀ PIESKAITAMĪBA

Paceļas jautājums, vai pieskaitamība ir pamazināta, ja cilvēks piedzēras, lai iegūtu drosmi izdarīt zinamu noziedzīgu nodarījumu.

Atbilde: taisni otrādi, šē varētu gandrīz vainot vairāk, jo te ir nopietni sagatavots noziegums.

Ja piedzēras bez ļauna nolūka, tad dažos gadījumos varētu runāt par samazinātu atbildību.

Dažos gadījumos pašu piedzēšanos var uzskatīt par neuzmanību. Ja cilvēkam svarīgi pienākumi, bet viņš tomēr lieto alkoholiskus dzērienus, tad alkohola lietošana ir noziedzīga neuzmanība.

Ir vēl viens gadījums: cilvēks, lai izdarītu noziedzīgu palaidumu, piedzēras, lai nevarētu izdarīt darbību. Te ir omissio per commissionem jeb actio libera in causa.

VAINAS IZSLĒGŠANAS GADĪJUMI

Dažos gadījumos vainas trūkst, neskatoties uz to, ka cilvēks rīkojas ar nodomu vai neuzmanīgi, un neskatoties uz to, ka viņš ir pieskaitīgs.

Tādi gadījumi:

1. N e p i e c i e š a m ī b a s s t ā v o k l i s. Par šo stāvokli pastāv dažādas teorijas. Dažas teorijas uzskata visus nepieciešamības stāvokļus par prettiesīguma trūkuma gadījumiem. Citas teorijas saka, ka visos gadījumos trūkst vainas. Bez tam ir jauktas teorijas.

Ja ņemam otro vai trešo virzienu, tad vismaz daži nepieciešamības stāvokļi būs vainas izslēgšanas gadījumi. Teiksim, cilvēks slīcis pēc kuga bojā iešanas, un viņš atgrūdis glābšanas rīņķi no otra cilvēka. Viņš rīkojas ar nodomu un ir pieskaitīgs, bet vaina tomēr atkrīt.

2. Ja kāds rīkojas pie v i s c o m p u l s i v a, tad viņa darbība ir apzināta, viņš vada savu gribu, bet tomēr nodarījumu nepieskaita viņam par vainu.

3. Interesanta konstrukcija izstrādāta jaunākos laikos: Nichtzumutbarkeit. To varētu tulkot: neiespējamība iedomāties, ka cilvēks varētu rīkoties citādi. Tās vispārējs jēdziens, ko grib ievest krimināltiesībās. Tas jēdziens izsaka: dažos gadījumos izdarīta prettiesīga uzvešanās, ir klāt arī nodoms vai neuzmanība, cilvēks ir pieskaitīgs un tomēr mēs viņu nevainojam, jo nevaram stādīties priekšā, ka normāls cilvēks

tādos apstākļos rīkotos citādi. Piem., daži nepieciešamības stāvokļa gadījumi: kāpēc attaisnojam cilvēku, kas atgrūdis otru reflektantu no glābšanas riņķa? Pēc vienas konstrukcijas trūkst prettiesīguma, pēc otras konstrukcijas atkrīt vaina. Jaunās konstrukcijas piekritēji saka: attaisnojam tāpēc, ka nevaram stādīties priekšā, ka kāds cilvēks varētu citādi rīkoties; katrs cilvēks darītu tāpat kā viņš, tāpēc atkrīt noziedzīgums.

Šī mācība ir jauna, tā nav vēl izstrādāta. Pēc doc.P.Leiņa domām šis virziens ir uz pareiza ceļa.

§ 17.

SODAMĪBA KĀ NOZIEDZĪGA NODARIJUMA PAZĪME

Prettiesīga un vainojama uzvešanās pati par sevi vēl nav noziedzīgs nodarījums. Tikai tad ir darīšana ar noziedzīgu nodarījumu, kad prettiesīga un vainojama uzvešanās ir saistīta ar soda piedraudējumu.

Tas patiesībā ir fakta, realitātes jautājums: Kad valsts ir piedraudējusi sodu, tad ir noziedzīgs nodarījums, - bet kad valsts sodu atcēlusi, tad nav vairs noziedzīga nodarījuma.

UZVEŠANĀS, KAS ATBILST VIENAM NO SPECIALĀS DAĻAS
ABSTRAKTIEM SASTĀVIEM (TATBESTANDSMÄSSIGKEIT),
KĀ NOZIEDZĪGA NODARIJUMA PAZĪME

Daži zinātnieki gribējuši atrast vēl noziedzīga nodarījuma 5.pazīmi: atbilstība vienam no specialās daļas abstraktiem sastāviem. Vācu valodā šo pazīmi sauc Tatbestandsmässigkeit (atbilstība sastāvam).

Nevar būt iebildumu, ka šo 5.pazīmi uzņem noziedzīga nodarījuma jēdzienā, bet tā nav nepieciešama.

5.pazīmes piekritēji saka: uzvešanās būs tikai tad noziedzīga, ja tā burtiski atbilst abstraktam sastāvam; ja trūkst kaut viena locekļa, tad nav vairs noziedzīga nodarījuma.

NODOMĀTA PABEIGTA NOZIEDZĪGA NODARIJUMA JĒDZIENS
UN OTRĀS ŠĶIRAS (PAKĀPES) NOZIEDZĪGAS UZVEŠANĀS FORMAS

Pirmās šķiras noziedzīgs nodarījums ir tad, ja nodomāts nodarījums izvests līdz galam. Ja cilvēks apzinās, ko viņš grib un izved nodarījumu līdz galam, tad ir standarta noziedzīga nodarījuma tips: n o d o m ā t s, p a b e i g t s noziedzīgs nodarījums.

Bet var gadīties, ka iekšējā puse nav tik pilnīga, ka cilvēks pilnīgi apzinātos, ko grib. Tāpat var būt, ka ārējā puse nav izvesta līdz galam. Šādā gadījumā darīšana ar

otrās šķiras (pakāpes) noziedzīgās uzvešanās formām.

Kriminaltiesības piedraud sodus ne tikai par nodomātiem, pabeigtiem noziedzīgiem nodarījumiem, bet arī par otrās šķiras formām. Ar vienu tādu jau iepazīties. Tas ir gadījums, kad iekšējā puse nav pilnīga: noziedzīgs nodarījums aizneuzmanības.

Cits veids: ārējā puse nav pilnīga, jo tā nav izvesta līdz galam.

Te ir sagatavošanās un mēģinājums.

Trešais veids: līdzdalība.

§ 18.

SAGATAVOŠANĀS

No stāvokļa, kad noziedzīga nodarījuma vēl nav, līdz tam momentam, kad noziedzīgais nodarījums ir pabeigts, - paiet laiks, kurā noziedzīgais nodarījums rodas. Mēdz teikt, ka šai laikā noziedzīgais nodarījums attīstas, atrodas ceļā (crimen in itinere).

Noziedzīga nodarījuma attīstības gaitu varam sadalīt šādās stadijās:

1. Doma - pastrādāt noziedzīgu nodarījumu.
2. Griba izdarīt noziedzīgu nodarījumu.

Doma un griba sastāda iekšējo pusi. Kamēr doma un griba nav izpaudušās uz ārieni, tikmēr par tām nesoda (nuda voluntas netiek sodīta).

3. Paziņojums.

Ja noziedznieks paziņo, ka viņš grib izdarīt noziedzīgu nodarījumu, tad par šo paziņojumu nesoda. Iznēmums: sodami draudi. Tas ir delictum sui generis (specifisks noziedzīgs nodarījums); LSL 474.p. (kā likumā teikts, tad draudi sodami tikai tad, ja tie varēja radīt bažas, ka tiks izpildīti).

4. Sagatavošanās. Cilvēks sagatavo mehāniskas ierīces, ar ko noziegumu izdarīt, vai citādi sagatavojas uz noziedzīga nodarījuma pastrādāšanu.

SAGATAVOŠANĀS SODAMĪBA

Sagatavošanos nesoda, izņemot likumā sevišķi norādītus gadījumus, ja pie tam sagatavošanās apturēta no vainīgā gribas neatkarīga apstākļa dēļ (LSL 48.p.).

Sagatavošanos nesoda tāpēc, ka

- 1) sagatavošanās lauks ir stipri grūti konstantējams. Ja kāds nopērk indi, tad var aizbildināties, ka pircis citos nolūkos;
- 2) sagatavošanās sodamība dotu attiecīgām iestādēm patvaļīga rīkošanās iespējas.

Tāpēc sagatavošanās sodama tikai tad,

- 1) kad darišana ar sagatavošanos uz sevišķi smagu noziegumu; pēc LSL šādi nodarījumi ir dumpis (70., 71.p.), naudas pakalptaisīšana (407.p.), slēpkavība (431.p.), dedzināšana (531.p.);
- 2) kad sagatavošanās darbība jau pati par sevi satur zinamas brīesmas; piem., sprāgstošu vielu iegādāšanās, nepareizu svaru turēšana (var katru brīdi notikt krāpšana); LSL 363.p.

SAGATAVOŠANĀS VEIDI

Sagatavošanās veidi var būt dažādi:

1. Piedalīšanās apvienībā, kas sastādījusies noziedzīgiem nolūkiem.
2. Dalībnieku, līdzdalībnieku vai slēpēju sameklēšana.
3. Līdzekļu iegādāšana.
4. Līdzekļu savešana gatavības stāvoklī (piem., ieroča pielādēšana).
5. Ierašanās nodomātā nozieguma vietā, vai vispār sevis nostādīšana piemērotā stāvoklī.
6. Izlūkošana.
7. Pēdu slēpšana iepriekšēji.

MĒGINĀJUMS

Pēc sagatavošanās sākas mēģinājums (conatus, Versuch).

Svarīgs jautājums: kur ir robeža starp sagatavošanos un mēģinājumu?

Tagadnes krimināltiesībās uz šo jautājumu ir tikai viena atbilde:

mēģinājums sākas tur, kur ir noziedzīga nodarījuma izpildīšanas sākums.

Šādu mēģinājuma definīciju pirmo reizi deva franču Code pénal. Šo formulējumu pārņēma Prūsijas un Vācijas kodeki, un to atrodam arī LSL 47.pantā.

MĒGINĀJUMA JURIDISKĀ DABA

1. Subjektīvās teorijas mēģinājumā saskata un soda cilvēka ļauno gribu. Izpildīšanas sākums ir simptoms kas mums neapšaubāmi parāda, ka pastāv ļauna griba. Pēc šīs teorijas izpildīšanas sākums ir katra darbība, no kuras var spriest, ka pastāv noziedzīga griba. Šāds atrisinājums var radīt prokuratūras un tiesas patvaļu.
2. Objektīvās teorijas piegriež šai jautājumā galveno vērību ne noziedznieka psihei, bet darbībai. BIRKMEIERS šķiro cēloni un nosacījumu (piem., dūriens ar dunci ir nāves cēlonis, bet duncā iegādāšana ir nosacījums).

Pēc Birkmeiera ieskata mēģinājums sākas tad, kad noziedznieks sāk darīt to, kas ir rezultāta cēlonis.

Visskaidrākā ir H. MEIERA konstrukcija: Kamēr noziedznieks vēl nav nonācis līdz noziedzīgā nodarījuma abstraktā sastāva realizēšanai, viņš atrodas sagatavošanās stadijā. Mēģinājums sākas, tiklīdz noziedznieka darbība iespiežas to darbību lokā, kurās izveido abstraktā sastāvu. Tā tad

mēģinājums sākas tur, kur ir noziedzīga nodarījuma abstraktā sastāva izpildīšanas sākums.

Robeža starp mēģinājumu un pabeigtu noziedzīgu nodarījumu: kamēr viss noziedzīga nodarījuma abstraktais sastāvs nav realizēts, tikmēr ir tikai mēģinājums.

MĒģINĀJUMA VEIDI

Mēģinājumu daļa nepabeigtā un pabeigtā mēģinājumā.

Nepabeigts mēģinājums ir tad, kad izdarītājam vēl pašam kaut kas jādara, lai noziedzīgais nodarījums tiktu pilnīgi realizēts.

Pabeigts mēģinājums ir tad, kad noziedznieks ir izdarījis visu, kas no viņa atkarājas. Piem., A izšauj uz B. Vai lode ķers B, un ja ķers, vai tad iestāsies nāve, - tas vairs neatkarājas no šāvēja. Ja nāve iestāsies, tad būs pabeigts noziedzīgs nodarījums - slepkavība, bet ja šāviens būs nesekmīgs, tad būs tikai pabeigts slepkavības mēģinājums.

Izšķir vēl šādus mēģinājuma veidus:

Mēģinājums, kas vērsts pret neesošu objektu. Piem., A grib nonāvēt B; tāpēc A cērt ar cirvi gultā, kur B parasti gul, bet kur šoreiz viņš neatrodas.

Mēģinājums, kas vērsts pret nederīgu objektu.

Piem., A, lai nonāvētu B, šauj uz gulošo B. Izrādas, ka B jau bijis miris, tā tad A šāva uz līķi; līķis ir nederīgs objekts slepkavībai.

Mēģinājums ar nederīgiem līdzekļiem. Piem., kāds grib otru nonāvēt ar buršanas palīdzību.

MĒģINĀJUMA SODAMĪBA PĒC LSL

Mēģinājums izdarīt

smagu noziegumu - vienmēr sodams;

noziegumu - sodams tikai likumā norādītos gadījumos;

pārkāpumu - nav sodams.

Nav sodams mēģinājums, kas vērsts pret neesošu vai nederīgu objektu, vai kas izdarīts ar nederīgiem līdzekļiem (LSL 47.p.),

ja šie līdzekļi izvēlēti aiz galīgas mulķības vai mānticības.

S o d a m ē r s:

Pēc franču Code pénal mēģinājums sodams tāpat kā pabeigts noziedzīgs nodarījums.

Vācu kodeks mēģinājuma gadījumā sodu mīkstina.

Tāpat pēc LSL (47.p.) sods par mēģinājumu jāmīkstina pēc 52.p. noteikumiem.

Paceļas 2 jautājumi par mēģinājuma iespējamību:

I. Vai iespējams mēģinājums pastrādāt noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības?

Tāds mēģinājums ir iespējams.

Piemērs: A aiz neuzmanības mērķējis citam ar pielādētu šauteni, turēdams to par tukšu, bet šāviena momentā trešā persona atgrūduši šautenes stobru, kādēļ ievainošana nav notikusi.

Tomēr, tā kā noziedzīgs nodarījums, kas pastrādāts aiz neuzmanības, un tāpat mēģinājums - ir otrās šķiras noziedzīgās uzvešanās formas, tad mēģinājums pastrādāt noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības - ir dubulta otrās šķiras noziedzīgas uzvešanās forma. Tā ir vāja forma, tāpēc par to "non curat praetor", par to nesoda.

Ka šāds mēģinājums nav sodams, tas izlobams no LSL 47.p., kas runā tikai par "darbību, ar kuru sākas tā noziedzīgā nodarījuma izpildīšana, kuru vainīgais gribējis izdarīt." Tā tad LSL apskata tikai mēģinājumu izdarīt noņemtu noziedzīgu nodarījumu. Ja LSL nerunā par mēģinājumu izdarīt noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības, tad skaidrs, ka šāds mēģinājums nav sodams.

II. Vai iespējams palaiduma mēģinājums? Kā cilvēks var sākt kaut ko nedarīt?

Palaiduma mēģinājumu ir iespējams konstruēt, kaut arī mazliet mākslotā veidā. Palaiduma mēģinājums ir, piem., tad, ja cilvēkam kaut kas jādara, bet viņš to nedara, un tāpēc viņu piespiež to izdarīt.

ATTEIKŠANĀS

Atteikšanās (Rücktritt) ir noziedzīgās uzvešanās labprātīga pārtraukšana.

Cilvēks grib izdarīt noziedzīgu nodarījumu, noved to līdz sagatavošanās vai nepabeigta mēģinājuma stadijai, bet tad pārdomā un vairs negrib noziedzīgo nodarījumu pastrādāt. Piemērs: kāds paceļ ieroci, grib šaut, bet tad ieroci nolaiž, nešauj.

Kriminaltiesību doktrīna prasa šādā gadījumā atsvabināt no soda.

Kāpēc attaisnot?

1. Kriminaltiesiskās teorijas argumentē tādā veidā, ka noziedzīgā griba jau no paša sākuma nemaz neesot bijusi, vai - no sākuma gan bijusi, bet atteikšanās momentā zudusi, vai - ar atteikšanos griba ievērojamā mērā vājinājusies;

tāpēc sagatavošanās vai mēģinājums esot neesošs. Visas šīs konstrukcijas ir mākslotas.

2. Kriminalpolitiskā teorija: Jāatbrīvo no soda tāpēc, lai cilvēkiem būtu stimuls noziedzīgus nodarījumus pārtraukt. Ja sodis sagatavošanos vai mēģinājumu arī tad, ja notikusi atteikšanās, tad cilvēki neatteiksies no iesāktas izdarīšanas, jo domās: mani sodīs tā kā tā.

Lai stimulu padarītu spēcīgāku, kriminaltiesības nepiegiež vērību motiviem (bailes, aprēķins u.c.). Sodamība pēc atteikšanās atkrīt vienmēr, - vienalga, kāds atteikšanās motivs.

Tiek prasīts, lai atteikšanās būtu labprātīga un lai tā būtu galīga (pārtraukšana uz kādu laiku - nav atteikšanās).

AKTIVA NOŽĒLOŠANA

Kamēr mēģinājums nav pabeigts, no noziedzīga nodarījuma pastrādāšanas var atteikties, neizdarot pārējo darbību.

Ja mēģinājums pabeigts, tad ar atteikšanos, nedarišanu, vairs nepietiek, jo noziedzīgā rezultata iestāšanos tad ar nedarišanu vairs nevar novērst. Lai rezultata iestāšanos varētu novērst, vajadzīga kāda aktīva darbība, iznīcinot iepriekš izdarīto. Ja cilvēks pielicis mājai uguni, viņam aktīvi jā mēģina apturēt ugunsgrēku.

Ja aktīva nožēlošana beidzas ar sekmēm, t.i., ja ar aktīvu nožēlošanu noziedzniekam izdodas panākt to, ka noziedzīgais rezultāts neiestājas, tad sodamība atkrīt.

Arī pie aktīvās nožēlošanas kriminaltiesības nepiegiež vērību motiviem.

Un tāpat aktīvai nožēlošanai jābūt labprātīgai; noziedzīgais nodarījums nedrīkst būt pamanīts.

Par atteikšanos un aktīvu nožēlošanu LSL tieši nerunā. 47.p., definējot mēģinājumu, runā par noziedzīga nodarījuma nepabeigšanu no noziedznieka gribas neatkarīga apstākļa dēļ. Tā tad, ja noziedzīgā uzvešanās pārtraukta pēc uzvešanās subjekta gribas, tad sodamība atkrīt, jo par šādu mēģinājumu LSL nemaz nerunā. Par soda mīkstināšanu vai atsvabināšanu no soda aktīvas nožēlošanas gadījumā runā LSL 99.p., un par nesodamību - 539.p.

§ 19.

CONCURSUS DELINQUENTIUM

Concursus delinquentium ir tad, ja pie viena noziedzīga nodarījuma darbojas vairākas personas.

Iespējami dažādi veidi:

I. BLAKUS IZDARĪTĀJI

Ja noziedzīgs rezultāts tiek sagādāts no vairākām personām, no kurām neviena negrib, ka arī citas personas šai virzienā kaut ko

(Nebentāter). Piemērs: Aptieknieks aiz neuzmanības atstāj uz galdā indi, kolega aiz neuzmanības to izsniedz pacientam, kas mirst. Te rezultāts sagādāts no 2 personām, bet trūkst subjektīvā elementa, kas saistītu abu personu darbības. Tikai ārēji, no objektīvā viedokļa, iznāk 1 noziedzīgs nodarījums.

II. NOZIEDZĪGA NODARIJUMA NETIEŠA PASTRĀDĀŠANA

Noziedzīga nodarījuma netieša pastrādāšana (mittelbare Täterschaft) ir tādā gadījumā, ja viena persona ir itkā ierocis otras personas rokās. Šī otra persona liek pirmajai kaut ko izdarīt, ko pirmā persona neapzinas un nesaprot. Piemērs: A iedod sērķociņu 5 g. vecam zēnam un saka, lai tas aizdedzinot kaimiņa māju. Šeit noziedzīgu nodarījumu netiešā veidā pastrādā A.

Ja persona, kas izlietota kā ierocis, ir pieskaitīga persona, bet tā atvainojamā kārtā nezina, ap ko lieta grozas, tad runā par ī n t e l e k t u a l u c ē l o n ī b u.

III. DALĪBA

Ja vairākas personas piedalās noziedzīga nodarījuma s a s t ā v a realizēšanā, un ja starp šīm personām pastāv iekšējs sakars, tad šādas personas sauc par noziedzīga nodarījuma d a l ī b n i e - k i e m (Mittäter). LSL 49.p. l.d.

Piemērs: Divas personas uzbrūk un sit kādai trešai personai, pie tam šīs divas personas ir norunājušas, ka sitīs abi.

Cits piemērs: 2 personas vilto naudu; viens zīmē zīmes vienu pusi, otrs - otru pusi.

IV. LĪDZDALĪBA

Līdzdalībnieks ir persona, kas pati nepiedalās noziedzīga nodarījuma sastāva izpildīšanā, bet kas vai nu uzkūda citu personu uz noziedzīga nodarījuma sastāva izpildīšanu, vai - piegādā līdzekļus (vai novērš kavekļus) citai personai, noziedzīga nodarījuma sastāva realizētājam.

Tādējādi līdzdalības (Teilnahme) veidi ir uzkūdišana un pabalstīšana. LSL 49.p.

Tie ir visi gadījumi, kad ir vairākas personas pie viena nozieguma.

Šī schema izveidota jauno laiku kriminaltiesību zinātnē, un to atrodam arī LSL.

LĪDZDALĪBAS VEIDI

Līdzdalības veidi ir pabalstīšana un uzkūdišana.

P a b a l s t ī š a n a (Beihilfe) ir tipiskāks, izplatītāks līdzdalības veids nekā uzkūdišana.

Pabalstītājs piegādā līdzekļus vai novērš kavekļus noziedzīga nodarījuma pastrādāšanai.

PABALSTĪŠANAS ATŠKIRĪBA NO IZDARĪŠANAS

Zinātnieki daudz strīdējušies par pabalstīšanas atšķirību no izdarīšanas resp. dalības.

1. Viena teorija: starp dalību un pabalstīšanu nav nekādas starpības.
Pie šāda uzskata nāca tāpēc, ka grūti bija izvest loģisku starpību.
Te pieder krievu doktrīna: Tagancevs, Foinickis. Norvēģu kriminalists Gecs panāca, ka Norvēģijas 1902.g. soļu likuma vispārējā daļā pabalstīšanas jēdziens nemaz nav ieviests; tā kā šī likuma specialā daļā tomēr daži panti runā par pabalstīšanu, tad tas rāda, ka starpība starp dalību un pabalstīšanu tomēr ir.

Citi zinātnieki atzīst, ka ir starpība starp pabalstīšanu un izdarīšanu resp. dalību.

2. Objektīvās teorijas: izdarītājs darā vairāk nekā pabalstītājs.
Tā tad šīs teorijas atšķir pabalstītāju no izdarītāja pēc ārējiem kriterijiem.
3. Subjektīvās teorijas: Ārējā puse nav istā izšķirēja. Starpība meklējama psihē. Tas, kas notiek pabalstītāja dvēselē ir cits, nekā tas, kas notiek izdarītāja dvēselē. Izdarītāja psihē ir vairāk noteiktības.
4. Jauktā teorija: Tīri objektīvi vai tīri subjektīvi kriteriji nav pietiekoši. Jārēķinas kā ar ārējo, tā iekšējo pusi.
Šīs jauktās teorijas autors ir Birkmeiers. Attiecībā uz ISL šo teoriju izveidojis prof. Mincs.

Cik tālu pabalstīšana un izdarīšana atšķiras ārēji?

Izdarītājs vai dalībnieks izpilda vismaz kādu daļu no sastāva.

Pabalstītājs nekā neizpilda no noziedzīga nodarījuma sastāva.

Pabalstītājs neieiet noziedzīga nodarījuma sastāva aplokā, viņš rīkojas tikai sagatavošanās robežās. Ja viņš sāk izpildīt sastāvu, tad viņš ieiet mēģinājuma robežās, un līdz ar to viņš kļūst par dalībnieku.

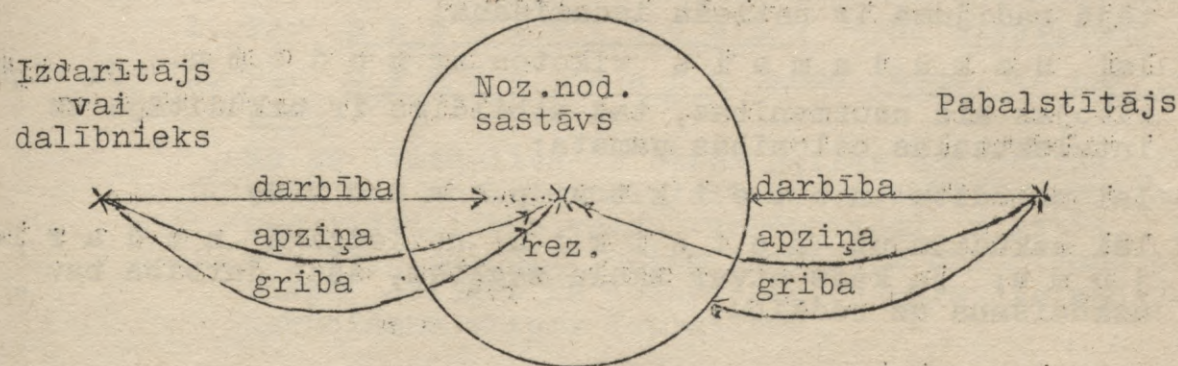
Pabalstītājs nevar atsacīties dot liecību.

Starpība no psihes viedokļa:

Psihē ir griba un intelekts. Attiecībā uz intelektu pabalstītājs neatšķiras no izdarītāja. Abi apzinās, kāds būs noziedzīgā nodarījuma rezultāts.

Attiecībā uz gribu pastāv starpība. Cik tāl griba ir realizēta, tad katrs realizē tikai tik daudz, cik katrs grib realizēt. Pabalstītājs tikai piegādā līdzekļus vai novērš kavēkļus.

Izdarīšanas un pabalstīšanas atšķirību attēlosim grafiski:

PABALSTĪŠANAS VEIDI:

Pabalstīšana var būt

f i z i s k a (ieroču piegādāšana, kavekļu novēršana) vai i n t e l e k t u ā l a (padoms, svarīgas ziņas, solījums slēpt pēdas vai nekavēt noziedzīga nodarījuma izdarīšanu).

Var runāt par

divkārši reducētām formām:

- ir iespējama: neuzmanīga pabalstīšana,
- neuzmanības pabalstīšana,
- mēģinājuma pabalstīšana,
- pabalstīšanas mēģinājums.

Nav nozīmes šādas divkārši reducētas formas sodīt.

Šiem gadījumiem var konstruēt piemērus, bet tā ir scholastiska nodarbošanās.

UZKŪDĪŠANA

Uzkūdišana ir otrs līdzdalības veids.

Uzkūdišanas legalā definīcija (LSL 49.p.) daudz neko nepaskaidro.

MECGERS uzkūdišanu definē šādi:

Uzkūdišana ir noziedzīga rezultata tīša sagādāšana, izsaucot citā personā noziedzīgu apņemšanos, vai: uzkūdišana ir noziedzīga rezultata tīša sagādāšana ar citas personas stārpniecību, kura ir pilnā mērā atbildīga par to, ko tā izdara.

Skat. senata 2.paskaidrojumu pie 49.p.

Ja kāds, uzkūdijis citu, arī pats piedalās šai noziedzīgajā nodarījumā, tad krimināltiesības uzskata, ka ir darīšana nevis ar uzkūdišanu un dalību, bet tikai ar dalību. Par uzkūdiātāju atzīst tikai tādu, kas pats paliek ārpus noziedzīgā nodarījuma sastāva realizēšanas.

Lai varētu runāt par uzkūdišanu, nepieciešams:

- 1) n o d o m s uzkūdit (tīšums). Iespējams konstruēt arī uzkūdišanu aiz neuzmanības, bet to nesoda.

- 2) lai uz k ū d a m a i s būtu p i e s k a i t ī g s. Pre-
tējā gadījumā ir netieša izdarīšana;
- 3) lai uz k ū d a m a i s rīkotos ar n o d o m u. Ja viņš
rīkojas aiz neuzmanības, tad atbildīgs ir uzskūditājs uz
intelektualās cēlonības pamata;
- 4) lai uzskūditu n o t e i k t u p e r s o n u;
- 5) lai uzskūditu uz n o t e i k t u noziedzīgu n o d a r i-
j u m u; ja kāds atver skolu zagļiem, šāda darbība nav
uzskūdišana uz zādību.

Jaizšķir šādi termini:

1. U z k ū d ī š a n a (augšā izskaidrotā nozīmē).
2. M u s i n ā š a n a (Aufreizung) atšķiras no uzskūdišanas
ar to, ka pie musināšanas neiet runa par noteiktu personu.
Musināšanu var izdarīt, piem., pūlī.
LSL III.p. runā par musināšanu, ne uzskūdišanu. Par musinā-
šanu soda kā par delictum sui generis. Par uzskūdišanu soda
tikai tad, ja uzskūdamais izdarījis noziedzīgo nodarījumu.
Noziedzīgā propaganda ir musināšanas veids.
3. P a m u d i n ā š a n a (Aufforderung), ko dažreiz LSL
apzīmē arī ar vārdu "pierunāšana". Pamudināšanai nav ak-
cesora rakstura, par pamudināšanu soda neatkarīgi no tā,
vai pamudinātā persona ir vai nav izdarījusi noziedzīgu
nodarījumu.

Ja kāds uzskūda otru, bet izrādas, ka šai otrai personai jau
bijusi noziedzīgā apņemšanās, tad uzskūdišanas nav: kas tā kā
tā izdarīs noziegumu (o m n i m o d o f a c t u r u s), to
nav iespējams uzskūdit, un tāpēc atkrīt "uzskūdišanas" sodamība.
Ja tomēr pirmā persona devusi svarīgus padomus, tad tā ir inte-
lektuala pabalstīšana.

Uzskūdišanas veids nav no svāra. Uzskūdamam gan jāpaliek brī-
vam, jāatbild par savu rīcību. Vis absoluta un vis compulsi-
va gadījumus nevar uzskatīt par uzskūdišanu.

Ja uzskūdamais izdarījis vairāk nekā to, uz ko notikusi uzskū-
dišana, tad šādu gadījumu sauc par
e x c e s s u s m a n d a t i. Piemērs: A uzskūda B, lai tas
piekauj C; B ne tikai piekauj, bet pat nosit C. Šādos gadīju-
mos uzskūditājs nav sodams par to, ko uzskūdamais ir vairāk iz-
darījis.

Uzskūdišanas specialis paveids ir t.s. p r o v o k a c i j a.
Provokators grib, lai tiktu izdarīts noziegums ne tāpēc, lai
būtu rezultats, bet lai varētu pieķert izdarītāju pie noziedzīga
nodarījuma pastrādāšanas.

Provokators jāsoda par neuzmanību (pārgalvību), ja viņš gribējis
rezultātu novērst, bet nav izdevies novērst.
Bet ja provokators nolēmis pielaist sekas (rezultātu), tad viņš
sodams par uzskūdišanu.

LĪDZDALĪBAS SODAMĪBA LSL

Līdzdalības sodamībā jāšķiro līdzdalība smagā noziegumā vai
noziegumā un - līdzdalība pārkāpumā (49.p.).

I. Līdzdalība smagā noziegumā vai noziegumā:

1. Par pabalstīšanu sods mīkstinams.
2. Par uzkūdišanu soda tāpat, kā par izdarīšanu.

Tā kā līdzdalība ir otrās šķiras noziedzīga uzvešanās, tad no krimināltiesiska viedokļa uzkūdišanu (kā līdzdalības veidu) varētu sodīt mīkstāk. Tomēr aiz kriminalpolitiskiem iemesliem uzkūdišanu soda tikpat stingri kā izdarīšanu, jo pretējā gadījumā uzkūdišana stipri izplatītos.

II. Par līdzdalību pārkāpumā soda tikai likumā sevišķi norādītos gadījumos.

LĪDZDALĪBAS AKCESORITĀTE

Līdzdalība (pabalstīšana un uzkūdišana) nav patstāvīgs noziedzīgs nodarījums. Līdzdalība juridiski eksistē tikai tad, kad otra persona (pabalstamais, uzkūdamais) izdarījusi noziedzīgo nodarījumu.

Daži, kā HIPELS, gan grib līdzdalībā saskatīt patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu.

Mūsu SL-ā manams mācības par akcesoritāti iespaids.

Akcesoritātes princips nozīmē, ka

- 1) jābūt izdarītam noziedzīgam nodarījumam;
- 2) izdarītāja rīcības apjoms ir robeža tam, par ko var sodīt līdzdalībnieku (līdzdalībnieku nevar sodīt par to, ko izdarītājs nav izdarījis).

Iespējama līdzdalība līdzdalībā. Tādā gadījumā sodu divkārt nemīkstina un runā par līdzdalību pašā noziedzīgajā nodarījumā.

Iespējama pabalstīšanas un uzkūdišanas kombinācija. Tad smagākais veids aptver vieglāko: sods ar uzkūdišanu.

Personu, kurai pieder noziedzīgā nodarījuma objekts, nav atzīstama par līdzdalībnieku.

Saskaņā ar akcesoritātes principu, - līdzdalības vieta un laiks ir galvenā noziedzīgā nodarījuma vieta un laiks.

SEVIŠKĀS ATTIECĪBAS UN APSTĀKĻI,
KAS NOTEIC NODARIJUMA NOZIEDZĪGUMU
UN TĀDI, KAS PALIELINA, PAMAZINA VAI IZSLĒDZ ATBILDĪBU

Kādu iespaidu atstāj uz citām personām tās sevišķās attiecības un apstākļi, kuri attiecas tikai uz izdarītāju vai tikai uz līdzdalībnieku?

Vispirms ir skaidrs, ka sevišķās attiecības un apstākļi, kas attiecas uz līdzdalībniekiem, neatstāj nekādu iespaidu uz izdarītāju.

jiem.

Jautājumā par to, vai sevišķās attiecības un apstākļi, kuri attiecas uz izdarītāju, atstāj iespaidu uz līdzdalībniekiem, - uzskati dalās:

1. Atomizējošā teorija atsevišķus noziedzniekus padara par atsevišķiem atomiem, kuri atbild neatkarīgi viens no otra. Tā tad pēc šīs teorijas izdarītāja sevišķās īpašības neatstāj iespaidu uz līdzdalībnieku.
2. Hiperakcesorā teorija pārspilē līdzdalības akcesoritāti, jo šī teorija saka, ka katra īpašība, kas piemīt izdarītājam, atstāj iespaidu uz līdzdalībnieku. Pēc šīs teorijas iznāk, ka, ja A uzkūda B nogalināt savu (B-a) tēvu, tad A būtu sodams ar sodu, kas paredzēts par kvalificētu slepkavību, lai gan A ar B tēvu neatrodas nekādā radniecībā.

Pie pareizā atrisinājuma nākam, izšķirot sevišķo attiecību un apstākļu 2 grupas:

I. Sevišķās attiecības un apstākļi, kas noteic nodarījuma noziedzīgumu:

Piemēram, personas atrašanās publiskā dienestā ir tāds apstākļis, kas zinamus viņas nodarījumus konstituē par noziedzīgiem; persona, kas neatrodas dienestā, šādus noziedzīgus nodarījumus (t.s. dienesta noziedzīgos nodarījumus) nevar pastrādāt.

Šīs attiecības un apstākļi, kas nodibina nodarījuma noziedzīgumu, atstāj iespaidu arī uz līdzdalībnieku (LSL 49.p. 5.d.), bet viņam piespriežamais sods mīkstinams pēc 52.p.noteikumiem.

Tā tad persona, kas neatrodas dienestā, var būt par līdzdalībnieku dienesta noziedzīgā nodarījumā (pēc 1903.g.sodu likuma tas nebija iespējams).

II. Sevišķās attiecības un apstākļi, kas palielina, pamazina vai izslēdz atbildību:

Šādas attiecības un apstākļi neiespaido pārējo dalībnieku vai līdzdalībnieku atbildību (LSL 49.p. 4.d.).

Tā tad augstāk minētajā piemērā A sodams nevis par uzkūdišanu uz kvalificētu, bet vienkāršu slepkavību, jo slepkavas radniecība ar noslepkavoto ir sevišķa attiecība, kas palielina atbildību.

§ 20.

PIESAISTĪBAS JĒDZIENS

Ari pēc noziedzīga nodarījuma sastāva realizēšanas notiek ziņama uzvešanās no citu personu puses, kas ir sakarā ar noziedzīgo nodarījumu.

Piemēri: 1) Cilvēks pēc nozieguma izdarīšanas mēģina slēpt pēdas, un kāda cita persona viņam palīdz.

- 2) Kāda persona uzpērk nozagtās lietas par lētu cenu, tā tad gūst sev labumu un arī palīdz noziedzniekam izmantot noziedzīga nodarījuma augļus.

Kā zinām, līdzdalība norisinās sagatavošanās stadijā. Tā kā daudzos gadījumos nav lielas starpības starp līdzdalību (piem., palīdzība pēdu iepriekšējās slēpšanas veidā) un pēc nozieguma notiekošo palīdzību (piem., palīdzība pēdu slēpšanā pēc nozieguma izdarīšanas), tad daudzi šo palīdzību uzskata par kaut ko līdzīgu līdzdalībai un to (palīdzību) saista ar galveno noziedzīgo nodarījumu un apzīmē ar vārdu piesaistība (Beguenstigung).

Pret piesaistīgās darbības saistīšanu ar noziegumu pastāv dibināts iebildums: līdzdalības gadījumā vienmēr ir cēlonisks sakars starp to, ko līdzdalībnieks izdarījis, un noziegumu. Turpretī, pēc nozieguma izdarīšanas notiekošā palīdzība nēstāv cēloniskā sakarā ar noziegumu; šī palīdzība nevar noziegumu ne izsaukt, ne novērst (var gan teikt, ka noziegums ir piesaistīgās darbības cēlonis, bet šis apstāklis mūs nēinteresē). Tāpēc beidzamā laikā sāk izvirzīt domu, ka par piesaistību nemaz nebūtu jārunā.

Strīds piesaistības jautājumā negrozās ap to, vai, piem., noziedznieka slēpēju un ar noziegumu iegūto lietu uzpircēju sodīt vai nesodīt, - bet gan ap to, vai ievest piesaistību kā patstāvīgu jēdzienu Sodū likuma vispārējā daļā.

BELINGA MĀCĪBA

Jaunākos laikos vienīgais no ievērojamākiem zinātniekiem, kas uzskata, ka piesaistību vajadzētu uzņemt vispārējā daļā, ir Belings. Viņš runā par Taeterzusammengehoerigkeit, kas var attiekties vai nu uz Vortat vai Nachtat.

V o r t a t gadījumā darīšana ar līdzdalību, bet N a c h t a t gadījumā - ar piesaistību.

Piesaistības jēdziens esot jāuzņem Sodū likuma vispārējā daļā un jāsoda pēc tā noziedzīgā nodarījuma, pēc kura cilvēks piesaistīgi rīkojies.

Belinga ieskats nav atzīts par pareizu ne teorijā, ne likumdošanā, jo piesaistība, atšķirībā no līdzdalības, nēstāv cēloniskā sakarā ar galveno noziedzīgo nodarījumu.

Spilgtus piemērus, cik absurdi būtu sodīt par Nachtat, pieved Tagancevs:

A noslepkavojis B, lai apprecētu viņa sievu; mācītājs, kas salaulās A ar B atraitni, būs palīdzējis slepkavam izmantot nozieguma augļus, tāpēc mācītājs būs piesaistīgs un sodams sakarā ar slepkavību.

A palīdz noziedzniekam bēgt no cietuma, nemaz nezīnot, par ko noziedznieks notiesāts. Ja pēdējais notiesāts par mazu zādzību, tad A palīdz noziedzniekam izbēgt no soda par zādzību un tāpēc A piesaistīgs zādzībai, - bet ja noziedznieks bijis slepkava, tad A ir piesaistīgs slepkavībai un sodams bargāk.

PIESAISTĪBAS PROBLEMAS ATRISINĀJUMS LSL

Līdzīgi citiem kriminālkodekiem, piesaistību kā vispārēju jēdzienu LSL nav uzņēmis, bet tikai uzņēmis vairākus pantus specialā daļā, kas parēdz daļus atsevišķus piesaistības gadījumus kā delicta sui generis.

Tipiskākie gadījumi: 1) paša noziedznieka slēpšana, 2) nozieguma pēdu slēpšana, 3) nepaziņošana par noziedzīgu nodarījumu.

Visi šie gadījumi apvienoti nodaļā par pretdarbību tiesai (LSL 11.nod.).

Otra piesaistīgu nodarijumu grupa ir nozieguma augļu izmantošana no trešām personām, kas vai nu paši iedzīvojas no nozieguma, vai palīdz noziedzniekam iegūt labumu, ko viņš cerējis iegūt, izdarot noziedzīgu nodarijumu.

Šo grupu atrodam nodaļā par launprātību attiecībā uz mantu (LSL 38.nod.; piem., 570. un 571.p.).

Tādā kārtā LSL apiet piesaistības jēdziena radīšanu.

CONCURSUS DELICTORUM

Līdz šim runājām par concursus delinquentium (noziedznieku daudzējību). Tālāk apskatīsim noziedzīgu nodarijumu daudzējību (concurus delictorum; vācu valodā - Verbrechenskonkurrenz).

Concurus delictorum nozīmē, ka

persona vai personu grupa pastrādājusi vairākus noziedzīgus nodarijumus (šķietami vai tiešām).

Piemēri: kāds pierunā draugu kopīgi izdarīt ielaušanās zādzību Jelgavā. Abi brauc bez biļetes vilcienā uz Jelgavu. Viņi nopērk bez atļaujas revolveru; tad viņi ielaužas, izdara zādzību; uz ielas tos grib aizturēt saimnieks, bet viņi iesit saimniekam un aizbēg.

Cits piemērs: kāds ubago un dienas laikā prasa naudu 50 personām.

Apskatot šādus piemērus, rodas jautājumi:

1. Ko uzskatīt par vienu noziedzīgu nodarijumu, un kādos gadījumos ir darīšana ar vairākiem noziedzīgiem nodarijumiem?

2. Kā sodīsim par vairākiem noziedzīgiem nodarijumiem?

Uz pirmo jautājumu (kas ir viens vienots noziedzīgs nodarijums?) teoretiski atbildēt nav grūti:

viens noziedzīgs nodarijums ir tad, kad

- 1) no ārējās puses: tas, kas izdarīts, atbilst kriminālkodekā specialās daļas vienam abstraktam sastāvam,
- 2) no iekšējās puses: izdarītais ir vienota psihiska akta rezultāts.

Gadījumu, kad rezultāts ir neapšaubami viena psihiska akta rezultāts, nav daudz (piem., nolamāšana). Tāpēc rodas grūtības viena vienota noziedzīga nodarijuma konstatēšanā.

Grūtības rada šādi faktori:

1. Laiks. Ir maz noziedzīgu nodarijumu, kas izdarīti vienā acumirkli. Paceļas jautājums, vai ir viens akts, ja cilvēks darbojies 6 mēnešus.
2. Darbību daudzums.
3. Līdzekļi. Bieži noziedzīga nodarijuma pastrādāšanai vajadzīgi vairāki līdzekļi. Katra līdzekļa pielietošanai vajadzīgs savs psihes virziens, gribas akts.

IDEALĀ KOPIĒBA

Noziedzīgu nodarījumu daudzējībā izšķir 1) ideālo kopību, 2) likumu kopību un 3) reālo kopību.

Ideāla kopība (Idealkonkurrenz) ir tad, kad viena darbība var tikt pakārtota vairākiem likumiem (kriminālkodeksa specialās daļas pantiem), kuri viens otru neizslēdz.

Tomēr ideālās kopības gadījumā piemēro tikai vienu likumu, proti, to, kas paredz smagāko noziedzīgo nodarījumu. Šeit notiek aptveršana.

Ideālās kopības piemērs: A šauj caur logu uz B, pēdējo nogalinot. Šeit ar vienu darbību notiek svešas lietas (loga) bojāšana un slepkavība. A tomēr sodams tikai par slepkavību.

IDEALĀS KOPIĒBAS GADĪJUMI:

- I. Noziedzīgs nodarījums ar ilgstošu rezultātu. Ja kāds izsit cilvēkam aci, tad cilvēks visu mūžu neredz, tā tad pastāv ilgstošs rezultāts. Tāpat, ja kāds salaulājas, pastāvot pirmajai laulībai; daudzsievība ir ilgstošs rezultāts. Šādus gadījumus novērtē kā vienu noziedzīgu nodarījumu, kas noticis, piem., ar acs izsišanu, otrās laulības noslēgšanu.
- II. Noziedzīgs nodarījums ar ilgstošu darbību ir tāds, kas izpaužas nepārtrauktā aizliegumu pārkāpšanā, pie kam nevienam atsevišķam aktam nepiešķir izšķirīgu nozīmi noziedzīgā rezultātā sagādāšanā. Piemērs: klaidonība. Te varētu konstruēt daudzus aktus, bet tomēr pieņem, ka ir tikai viens noziedzīgs nodarījums.
- III. Turpināms noziedzīgs nodarījums, atšķirībā no iepriekšējās kategorijas, ir tāds, kurā skaidri izceļas atsevišķi akti.
  1. Ir gadījumi, kur uzvešanās ir noziedzīga tikai tad, ja viena un tā pati darbība vairāk reizi atkārtota. Ja darbību izdara vienu reizi, tad tā nav tik kaitīga, bet ja ar to sāk nodarboties sistemātiski, tad krimināltiesības šādu uzvešanos uzskata par noziedzīgu. Ja vairāki akti nepieciešami, lai konstruētu noziedzīgu nodarījumu, tad, protams, darīšana tikai ar vienu noziedzīgu nodarījumu. Piemērs: sievietes izlietošana lai gūtu mantiskus labumus.
  2. Ir citi noziegumi, kuru sastāvā tāpat ietilpst vairākas darbības, bet - nevis vienas darbības atkārtošana, bet gan vairāku dažādu darbību kombinācija. Piemērs: launprātīgs bankrots. Pie launprātīga bankrota nepieciešamas 2 darbības: 1) maksāšanas pārtraukšana, 2) mantas slēpšana. Arī šeit ir tikai 1 noziedzīgs nodarījums.
- IV. Salikts noziedzīgs nodarījums sastāv nevis no 2 aktiem kuri katrs par sevi nav noziedzīgi, bet gan no 2 noziedzīgiem

nodarījumiem, kas būtu sodami arī katrs par sevi, bet gūst citu nozīmi, ja tos pārstrāda kopā. Piemērs: laupīšana. Te ir sodami draudi un svešas kustamas mantas paņemšana. Tomēr uzskatam, ka ir tikai viens noziedzīgs nodarījums.

LIKUMU KOPIĒBA

Likumu kopības jēdzienu ievēdis Meegers. Likumu kopība ir ideālās kopības paveids.

Pie ideālās kopības ir viena darbība, un uz to varētu attiecināt vairākus Soduma likuma specialās daļas pantus, kuri viens otru neizslēdz.

Likumu kopība ir tad, kad viena darbība varētu tikt pakārtota vairākiem likuma pantiem, kuri viens otru izslēdz.

1. Vispārējā un specialā likuma

konkurence. Šādā gadījumā jāievēro princips: specialais likums izslēdz vispārējo likumu.

Piemērs: māte nogalinājusi savu ārtaulības bērnu, tam piedzimstot. Šeit būtu iespējams piemērot 429.p., bet tā kā ir specialais 435.p., kas paredz bērna noslepkavošanu, tad jāpiemēro pēdējais pants.

2. Pamatlikuma un subsidiārā likuma

konkurence šādā gadījumā jāpiemēro subsidiārais likums.

Piemērs: LSL 60.p.beigās teikts: "ja par tādu varas pārkāpšanu... likumā nav noteikts sevišķs sods". Tā tad, ja noteikts sevišķs sods, tad personai uzliekams sevišķais sods, bet pretējā gadījumā pielietojams 60.p.

REALĀ KOPIĒBA

Ja pastrādāti vairāki noziedzīgi nodarījumi, un tos nav iespējams apvienot vienā, tad ir realā kopība. Citiem vārdiem, realā kopība ir tad, kad persona izdarījusi vairākus patstāvīgus noziedzīgus nodarījumus.

Šādā gadījumā persona sodama par atsevišķiem nodarījumiem, bet ar kopēju sodu.

Kā noteikt kopējo sodu?

1. Kumulācijas sistema: saskaita sodus par atsevišķiem nodarījumiem.

Piemērs: ja kāds izdarījis 2 slepkavības, un ja par katru slepkavību piespriež 10 g. spaidu darbus, tad kopējais sods iznāk 20 g. spaidu darbi.

Šī sistema liekas visloģiskākā, bet tomēr tā nav pieņemama, jo izciešamais sods iznāk pārāk liels.

Kumulācijas sistema ir nevien nežēlīga, bet dažreiz arī neiespējama, piem., ja piespriežts nāves sods un spaidu darbi uz visu mūžu.

2. Aptveršanas sistema: smagākais sods aptver vieglākos.

Piem., ja kādu notiesā uz spaidu darbiem un ar arestu, tad arestu atlaiž.

Šīs sistēmas trūkums: cilvēks, kas pastrādājis noziegumu un tiek no policijas meklēts, var droši izdarīt pārkāpumus, jo par tiem viņam nebūs jācieš sods.

3. Asperācijas sistēmā: paaugstina smagāko no piespriestiem sodiem.

Sī sistema labākā, jo te trūkst kumulācijas sistēmas neželīguma un aptveršanas sistēmas privilēģijas.

Latvijā galvenā ir asperācijas sistēma; tiesa var pielietot arī aptveršanas sistēmu (LSL 58.p.).

RECIDIVS

Recidivs (Rueckfall) nozīmē noziedzīgu nodarījumu atkārtotību.

Vispārējs recidivs ir tad, kad viena persona pastrādā vienu noziedzīgu nodarījumu un vēlāk izdara citu noziedzīgu nodarījumu, kaut vai pilnīgi citādu nekā pirmo.

Recidivs šādā plašā nozīmē būtu, piem., arī tad, ja kāds izdarījis slepkavību un pēc tam brauc ar auto neatļautā ātrumā.

Speciāls recidivs ir tad, kad viena persona pastrādā noziedzīgu nodarījumu un pēc tam - otru noziedzīgu nodarījumu, kas ir pilnīgi tāds pats, kā pirmais, vai - līdzīgs pirmajam.

Piemērs: kāds izdara zādzību un pēc tam atkal izdara zādzību; kāds izdara zādzību un pēc tam krāpšanu (abi noziedzīgie nodarījumi izdarīti mantkārīgos nolūkos:).

Parasti teorijā un likumdošanā par recidīvu atzīst tikai specia-
lo recidīvu.

Jautājums: vai recidīvs ir tikai tad, ja atkārtoti pēc sodīšanas par pirmo noziedzīgo nodarījumu, jeb vai recidīvs ir arī tad, ja atkārtoti pirms pieķeršanās un sodīšanas?

Parasti par recidīvu runā tikai tad, kad atgriešanās pie noziedzības notikusi pēc sodīšanas.

Tā kā recidīvs rāda, ka cilvēks nodarbojas ar attiecīgo noziedzīgo nodarījumu kategoriju sistemātiski, tad par recidīvu soda smagāk, lai atturētu no recidīva.

Par recidīvu runā LSL 62.p.

Redzam, ka

- 1) par recidīvu LSL atzīst tikai noziedzīgās uzvešanās atkārtotanos pēc soda izciešanas;
- 2) runa iet tikai par speciālo recidīvu;
- 3) sodu var paaugstināt pēc 58.p. otrās daļas noteikumiem, izņemot gadījumus, kuros likumā noteikti sevišķi sodi par atkārtojumu;
- 4) pastāv speciāls noilgums.

NOZIEDZĪGU NODARIJUMU PASTRĀDĀŠANA AMATA VEIDĀ un AIZ PARADUMA

Kad atzina, ka ar recidīva jēdzienu vien nepietiek, lai sekmīgi apkārotu noziedzību (jo par recidīvu parasti atzīst tikai noziedzības atkārtotību pēc soda izciešanas), tad Sodu likumos ievēda jēdzienus: noz. nodarījumu pastrādāšana amata veidā un aiz paraduma.

Noziedzīgu nodarījumu pastrādāšana amata veidā (profesionālā noziedzība):

Profesionālō noziedznieku raksturo šādas pazīmes:

1. Noziedznieks aktīvi meklē izdevības izdarīt zinamas kategorijas noziegumus.
2. Noziedznieks ar noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu pelnī sev ūzturu.
3. Noziedznieka rīcībā parādas zinamas ierašas, kas raksturīgas profesionāliem noziedzniekiem (piem., specialie vārdi un izteicieni); profesija attīsta zinamu profesionālo etiku (piem., nedrīkst noņemt savus biedrus).

Noziedzīgu nodarījumu pastrādāšana aiz parāduma:

Noziedznieks izdara noziedzīgus nodarījumus aiz parāduma, ja viņam ir tendence, tieksme pastrādāt noteikta veida noziedzīgus nodarījumus.

Piem., ja kāds cilvēks pēc izrikojumiem parasti sāk kauties, tad var teikt, ka viņš izdara noziedzīgus nodarījumus (kaušanos) aiz parāduma.

Par noziedzīgiem nodarījumiem, pastrādātiem amata veidā vai aiz parāduma - runā LSL 58.p. 2.d., kurā teikts, ka šādos gadījumos tiesa, ja atzīst par vajadzīgu, sodu pa augsstina.

Raksturīgākais, atšķirībā no recidīva, tas, ka neprasa, lai atkārtotās būtu notikusi pēc sodīšanas.

Bez tam specialā daļā ir daudz pantu, kur iet runa par zinamu noz. nodarījumu sodamību tad, kad tie izdarīti aiz parāduma vai profesijas veidā.

Šāda veida noziedzīgu nodarījumu apkarošanai domāts arī drošības ieslodzījums un darbā nams.

Tagad esam pabeiguši apskatīt mācību par noziedzīgu nodarījumu.

Prof. P. MINCS savā "Kriminaltiesību kursā" mācību par noz. nodarījumu uzbūvējis pēc šādas sistēmas:

1. Subjekts.
2. Objekts.
3. Darbība: a) iekšējā puse, b) ārējā puse.
4. Blakus veids: līdzdalība.
5. Specialas noziedzīgu nodarījumu parādības: piesaistība, daudzējība.

Doc. P. LEJIŅŠ mācību par noziedzīgu nodarījumu apskatījis pēc sistēmas, kas radīta, izejot no noz. nodarījuma jēdziena (uzvešanās, kas ir prettiesīga, vainojama un sodāma) un sa- grupējot materialu pēc noz. nodarījuma pazīmēm. Beigās apskatīti otrās šķiras noz. nodarījumi un specialās parādības.

Šīs sistēmas priekšrocības:

1. Visa tagadējā literatūra vairāk piemērojas šai sistēmai.
2. Tādi jēdzieni, kā prettiesīgums, vaina u.c., pie prof. P. Minca sistēmas itkā pazūd aiz citiem nosaukumiem.

REAKCIJA UZ NOZIEDZĪGO NODARIJUMU

§ 21.

ATMAKSA, LABOŠANA, SABIEDRĪBAS AIZSARDZĪBA

Uz noziedzīgu nodarījumu sabiedrība reaģē vai nu ar atmaksu, sodu, vai ar noziedznieka labošanu, vai ar sabiedrības pasargāšanu no noziedznieka!

Praksē neviena no reakcijām neparādas tīrā veidā, kā vienīgā reakcija.

Piem., Anglijā ir specialas labošanas iestādes - Borstal iestādes, kas domātas 16 - 23 g. veciem noziedzniekiem. Kaut gan noziedzniekus te labo, tad tomēr, tā kā viņiem pastāvīgi jādzīvo šai iestādē, - viņi sajūt arī sodu. Kamēr noziedznieks uzturas labošanas iestādē, sabiedrība ir pasargāta no viņa.

Tā redzam, ka ievietošana labošanas iestādē ir reakcija, kurā labošanas ideja ir p ā r s v a r ā.

Ja ņemam drošības ieslodzījumu, tad te galvenā ideja ir sabiedrības aizsardzība, tomēr šai ieslodzījumā notiek arī labošana, un noziedznieks ieslodzījumu uzskatīs kā sodu. Tā tad atkal varam runāt tikai par centrālo ideju. Tas pats jāsakapār citiem praktiskiem reakcijas veidiem.

Sods vienmēr nāk p ē c noziedzīga nodarījuma, turpretī labošana un sabiedrības aizsardzība var aizsteigties noz. nodarījumam p r i e k š ā, ja sabiedrības rīcībā ir simptomi, kas rāda, ka noz. nodarījumi ļoti iespējami.

Kāpēc labošanas un aizsardzības līdzekļi paredzēti S o d u l i k u m ā? Tam 2 iemesli:

1. Agrāk gandrīz vienīgā reakcija bija sods. Kad nāca klāt labošana un sabiedrības aizsardzība, tad nebija izdevīgi izveidot šiem jaunajiem paņēmieniem atsevišķu sistemu; tāpēc tos ietilpināja vecajā sistēmā. Tā tad parādība izskaidrojama vēsturiski.
2. Visas reakcijas iet līdztekus. Piem., arī tur, kur ir labošana, ir arī zināma sodīšana (tiesību traucēšana).

RESOCIALIZACIJAS JĒDZIENS

Resocializācija ir jēdziens, ko izvirzījis kriminoloģijas socioloģiskais virziens. Šis jēdziens rodas no noziedzīgas uzvešanās kā antisocialas parādības uztveres.

Resocializācija ir noziedznieka padarīšana par sociālu personu. Vistuvāk resocializācijas jēdziens stāv labošanas jēdzienam, bet resocializācija ir plašāks jēdziens.

PREVENCIJA

Prevencija attiecībā uz noziegumiem nozīmē aizsteigšanos noziegumiem priekšā un to n o v ē r š a n u.

Ja ir simptomi, ka cilvēks atrodas uz slidena ceļa, tad var mēģināt novērst nākotnē iespējamus noz. nodarījumus. Prevencija ir, piem., tad, kad policists apcietina personu, kas gatavojas izdarīt noziegumu.

Prevencijas ideja var iet tālā; piem., visas socialās dzīves apstākļu uzlabošana: nabadzības novēršana, algu paaugstināšana u.t.t.

REAKCIJA, KURĀ PĀRSVARĀ ATMAKSAS IDEJA

§ 22.

SODA JĒDZIENS

Noziegumi un sodi vienmēr pastāvējuši sabiedrībā. Tā tad sods ir faktiski novērojama parādība. Jautāsim: kas ir šī realā parādība?

Sodus pazīst ne tikai kriminaltiesības, bet arī pedagogija, reliģija. Visos šais novados

Sods ir zināma ļaunuma, ciešanu sagādāšana tam individam, kas uzvedies ne tādā veidā, kā viņam vajaga uzvesties (no tās grupas vai personas viedokļa, kam noteikšana).

Pret šādu soda jēdziena uztveri varētu celt 2 iebildumus:

1. Dažreiz indivīds, kuru soda, neuzņem sodu kā ļaunumu. Piem., daži kļaidoņi pastrādā sīkus noziegumus, lai tiktu pa ziemu cietumā.

Tomēr jāsaprot, ka tas apstāklis, ka atsevišķos gadījumos tas, ko sabiedrība domā kā ļaunumu, individam neiznāk ļaunums, - vispārējo principu nenoliedz.

2. Soda gala rezultāts nereti ir pozitīvs, svētīgs noziedzniekam: soda izciešana atstāj tādu iespaidu, ka cilvēks noziegumus vairs nepastrādā. Šeit sods galu galā nav bijis ļaunums, bet gan labums.

Tomēr arī šis apstāklis neiznīcina vispārējo principu, ka sods ir ļaunuma, ciešanu sagādāšana, jo: sodīšana traucē tiesiskās intereses, atņem zināmu tiesisku labumu, piem., brīvību. Tā tad tomēr notiek iebrukums aizsargāto, tiesisko labumu sferā. Tikai jātaisa atšķirība starp absolūto un relatīvo soda ļaunumu.

Absolūti sods nav ļauns, bet relatīvi (no noziedznieka puses) sods tiek saprasts kā ļaunums.

Ja zinām, kas ir sods, tad tālāk jājautā, kāda ir

sodīšanas jēga,

kāda nozīme sodīt.

Šis jautājums izsaucis plašas diskusijas, radušās dažādas teorijas.

Izšķir negatīvās un pozitīvās teorijas; pozitīvās teorijas, savukārt dalās absolūtās un relatīvās teorijās.

NEGATIVĀS TEORIJAS

Negativās teorijas noliedz sodīšanas jēgu (tāssaka, ka sodīt nevajaga). Negativās teorijas nesaka, ka uz noziegumiem nav vajadzīga nekāda sabiedrības reakcija.

Reaģēt uz noziegumiem vajaga, tikai šai reakcijai jābūt citādai, piem., tā var pastāvēt labošanā, ārstēšanā, noziedznieka iznīcināšanā.

TOLSTOJS, Solovjovs u.c. izveidojuši mācību par nepretošanos ļaunumam ar ļaunumu.

Sodu noliedz arī t.s. jaunā skola (antropoloģiskā un socioloģiskā kriminoloģija).

Pēc antropoloģiskās kriminoloģijas mācības noziedznieks par tādu piedzimis. Tāpēc sodam nav nozīmes. Vienīgais, ko var darīt, ir - sabiedrības pasargāšana.

Pēc socioloģiskās kriminoloģijas socialā vide izaudzinājusi cilvēku par noziedznieku. Tāpēc kā vienīgai reakcijai jābūt - noziedznieka pāraudzināšanai.

POZITIVĀS TEORIJAS

Pozitivās teorijas atzīst, ka par noziegumiem jāso da. Pozitivās teorijas sadalās 2 grupās: 1) absolutās teorijas un 2) relativās teorijas.

Absolutās teorijas saka, ka jāso da tāpēc, ka noziegums ticis pastrādāts; noziegums prasa pēc soda. Te lieto formulu: punire quia peccatum est.

Relativās teorijas sauc par relativām tāpēc, ka viņas atzīst sodīšanu ne par kaut ko absolūti nepieciešamu, bet - par atkarīgu no mērķa, kura dēļ soda. Sodam nav absolutas nozīmes, viņam nav pašvērtības; ja mērķis iet zudumā, tad arī sodīt nevajadzētu. - Šīs teorijas lieto formulu: punire ne peccetur.

ABSOLUTĀS TEORIJAS

Ir vairākas absolutās teorijas:

I. Sensualistiskās teorijas saka, ka cilvēks pēc savas psihiskās konstitūcijas uztver dažas parādības kā noziegumus, un viņam ir vēlšanās, lai noziegumiem sekotu sods.

Sodam jābūt samērīgam ar noziedzīgo nodarījumu. Ja sods ir par lielu, tad mūsu simpatijas pāriet noziedznieka pusē.

Šī teorija neatbild uz jautājumu, kāda jēga sodam.

II. Reliģiskās teorijas soda jēgu pamato Dieva grībā, kas prasa, lai noziegumam sekotu sods.

No mūsaiņu zinātnes viedokļa šāds izskaidrojums nav pietiekošs.

III. Moraliskās teorijas saka, ka morale prasa, lai noziegumam sekotu sods. Ar noziegumu esot traucēts moraliskais

līdzsvars, un tā atjaunošanai vajadzīgs lai noziedznieks izciestu sodu.

Atkal jājautā: kāpēc morale to prasa?

IV. Logiskās teorijas: cilvēka prāta likumi (ne jūtas, kā saka sensualistiskās teorijas), Logikas likumi prasa, lai noziegumam sekotu sods. Šādā ieskatā bijuši Kants un Hegels.

KANTS teica, ka soda nepieciešamība dibinas uz cilvēka prāta būtiskā īpašībām. Cilvēka prāts prasa, lai katram tiktu atlīdzināts pēc nopelniem.

Cilvēks ir mērķis, viņš nedrīkst būt par līdzekli (turpretī relatīvās teorijas prasa sodīt kāda mērķa dēļ, izlietojot cilvēku kā līdzekli.

Sodam jālīdzinas vainai (tā Kants nonāk pie taliona).

• Īstenībā arī Kants atbildi uz jautājumu nedod.

HEGELA teorija saistīta ar viņa filozofisko mācību, kuras pamatos ir materijas un gara identitāte; materijs un gars ir vienas lietas 2 aspekti, 2 parādības. Materijs un gars ir padoti dialektiskas attīstības likumam. Proti, vispirms parādās zināma teze, apgalvojums, pozīcija. Pēc tam šī pozīcija, apgalvojums tiek noliegts, parādās kaut kas tam naidīgs; tā ir antiteze. Beidzot nāk sinteze.

Šo shemu Hegelam bija viegli pielietot krimināltiesībās:

1. Pastāv zināma absoluta tiesiskā griba (tā ir teze).
2. Pret to uzstājas noziedznieks ar savu personīgo gribu (antiteze).
3. Pret noziedznieku uzstājas kopuma griba, kas protestē pret noziegumu, soda noziedznieku (sinteze).

Tā ir pilnīgi schematiska teorija.

RELATIVĀS TEORIJAS

I. Teorijas, kuras par soda mērķi uzskata sabiedrības iespaidošanu.

A. Ar sodu izpildīšanu sabiedrība (potencialie noziedznieki) jāatbaida. Tāpēc nāves un mīestas sodi jāizpilda atklāti, tāpat spriedumi jāpasludina publiski, vainīgais jānoliek pie kauna staba.

Pret šo teoriju vērs argumentu, ka pie sodu atklātas izpildīšanas pamazam notrulinās cilvēku jūtas. Un tāpēc rodas vajadzība sodus kāpināt (piem., no nāves soda jāpāriet uz kvalificētiem nāves sodiem), ko vēsturē vienu laiku arī redzam.

Ka atbaidīšana ar soda izpildīšanu nedod vēlamo rezultātu, to rāda vēsture: Anglijā kādreiz par sīkām zādzībām sodīja ar pakāršanu. Tomēr tai pašā laikā, kad sodu atklāti izpildīja, kabatzagli apzaga cilvēkus, kas vēroja soda izpildīšanu.

B. Ģenerālās preventīvas teorija. Šo

teoriju izstrādājis Feiebachs.

Motivi, kas runā par labu nozieguma izdarišanai, cilvēka apziņā cīnās ar motiviem, kas runā pret nozieguma izdarī-

šanu. Ja cilvēks zina soda piedraudējumu, tad tas ir svarīgs noziedzuma izdarīšanas pretmotīvs, kas palīdz ņemt pārsvaru motīviem, kas runā pret noziedzuma izdarīšanu. Šo teoriju sauc par generalās prevencijas teoriju tāpēc, ka pēc šīs teorijas ar soda piedraudējumu visus potenciālos noziedzniekus mēģina atturēt no noziedzumiem.

Šo teoriju sauc arī par psicholoģiskās iespaidošanas teoriju.

Pašai soda izpildīšanai pēc šīs teorijas ir tikai tā nozīme, lai cilvēki redzētu, ka soda piedraudējumi nav tukša skaņa.

II. Teorijas, kuras par soda mērķi uzskata noziedznieka iespaidošanu.

- A. Noziedznieka atbaidīšanas teorija. Tā ir primitīva teorija, jo tā domā, ka sods pastāv tādēļ, lai noziedznieks, kas izjutis pie sevis ciešanas, kādas sagādā sods, - vairs nepastrādātu noziedzumu.
- B. Specialās prevencijas teorija grib iespaidot noziedznieku, to labojot.
- C. Ar sodīšanu noziedznieku padaram nekaitīgu sabiedrībai.
To nevar teikt par visiem soda veidiem.

SINTETISKAIS VIEDOKLIS PAR SODA FUNKCIJĀM

Sintetiskais viedoklis apvieno visas teorijas šādā veidā:

1. Gādījumā noziedzniekus, kas noziedzumu pastrādā nejauši, vajaga atbaidīt (te atzīst generalās prevencijas teoriju).
2. Parādumā noziedzniekus vajaga labot (te galvenā kārtā specialā prevencija).
3. Nelabojamos noziedzniekus vajaga padarīt nekaitīgus: nonāvēt, ieslodzīt.

Tā tad izvirzīti 3 soda mērķi attiecībā uz atsevišķām noziedznieku kategorijām.

Redzam, ka šis ir sintetisks viedoklis par reakciju (ne tikai par sodu) uz noziedzīgu nodarījumu.

Ari modernie kriminālkodeki pieņēmuši sintetisko viedokli.

Bez tam vēl aizrāda, ka likumdevējam ir savs viedoklis par sodu, tiesnēsīm savs, un soda izpildītājam savs viedoklis.

1. Likumdevējs sodu pie draud, tā tad viņš rīkojas no generalās prevencijas viedokļa.
2. Tiesnesis domā par atmaksu, taisnību (absolutā teorija).
3. Soda izpildītājs par galveno uzskata noziedznieka labošanu.

SODA ĪPAŠĪBAS

Jautājumā par to, kādam jābūt kримinalsodam, teorijā izvirzīti šādi

p a m a t p r i n c i p i :

1. Sodam jābūt i n d i v i d u a l a m. Kriminalsodam ir tieši jāskar tā persona, kas pastrādājusi noz. nodarījumu. Vēsturē ir laikmeti, kad par nodarījumu atbildēja vesela sociāla grupa, pie kuras piederēja noziedznieks. Tā bija dzimts, neliela valsts. Mūsu laikos grupu atbildība nepastāv. Tomēr zināma uzmanība jāveltī ģimenei: ģimene nedrīkst pārāk daudz ciest, ja kāds no viņas locekļiem pastrādājis noz. nodarījumu un tiek sodīts; tāpēc beidzamā laikā ir nopietni iebildumi pret vispārējo mantas konfiskāciju vai sevišķi stingriem naudas sodiem.
2. Sodam jābūt e l a s t ī g a m. Līdzīgi tam, ka noz. nodarījumi var būt dažāda smaguma, tāpat sodam jābūt dažāda smaguma, lai labi varētu pielietot dažādām noziedzīgu nodarījumu pakāpēm. Šai ziņā ideāli ir brīvības sodi, jo šeit soda gradācija var būt bezgalīga. Turpretī oti neelastīgs sods ir nāves sods. Iespējami gan kvalificētie nāves sodi, bet te jau lieta grozas ap iepriekšēju miesas sodu.
3. Sodu r e s t i t u c i j a. Ja atklātos, ka persona nepatiesi notiesāta un sodīta, tad jāatjauno agrākais stāvoklis, un tāpēc sodiem jābūt tādiem, lai šī restitūcija būtu viegli iespējama. Visnerestituējamākais sods ir nāves sods. Tāpat kropļojošie miesas sodi. Tur iespējama zināma atlīdzība, bet iepriekšējais stāvoklis atgriežams nav.
4. Sodu i z m a k s a. Sodu pielietošana valstij resp. nodokļu maksātājiem maksā. Jau tā noziedznieks izdarījis ļaunumu; pastāv aparats, lai noķertu un tiesātu, kas viss jau maksā. Tā tad sodi nedrīkst izmaksāt pārāk dārgi. Vislētākais sods būtu nāves sods. Daži domā, ka brīvības sodi izdevīgi tāpēc, ka cilvēks tai laikā var strādāt. Bet tādu ieslodzījuma vietu, kur noziedznieki atpelnī iestādes uzturēšanās izdevumus, gandrīz nemaz nav. Ienesīgs sods būtu naudas sods.

SODU SISTEMAS

Ar sodu sistemu saprot to soda veidu kopību, kurus piemēro zināmā laikā zināmā valstī.

Lielu iespaidu ir atstājusi romiešu sistēma un kanoniskā sistēma.

Atzīmēsīm K r i e v i j a s 1903.g. sodu likuma sodu sistēmu:

- 1) nāves sods; 2) spaidu darbi; 3) izsūtījums nometinājumā;
- 4) ieslodzījums pārmācības namā; 5) ieslodzījums cietoksnī;

6) ieslodzījums cietumā; 7) arests; 8) naudas sods.

1917.gadā nāves sodu un izsūtījumu noņemšanai atcēla. Šādā kārtā vienkāršota 1903.g. sodu likuma sodu sistēma bija spēkā Latvijā līdz 1933.g. 1.aug.

LSL sodu sistēma:

1) spaidu darbi; 2) pārmācības nams; 3) cietums;
4) arests; 5) naudas sods.

Turpmāk apskatīsim s o d a v e i d u s. Ja sods ir tiesiska labuma traucēšana, tad, tā kā cilvēkam ir daudz tiesisku labumu, — teoretiski iespējami daudzi soda veidi. Tomēr izkristalizējušies tradicionāli sodīšanas veidi, un tādu nav sevišķi daudz.

§ 23

NĀVES SODS

VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA. Nāves sods cēlies s e n. Jau tad, kad pastāvēja vēl a t r i e b ī b a (privāta vai grupas atriebība), nāves sods bija pazīstams. Sevišķi par smagiem nodarījumiem vienmēr mēģināja atriebties pēc iespējas stiprāk, nonāvējot vainīgo.

Seno laiku nāves sodam bieži piemita s a k r a l s raksturs. Pie daudzām primitīvām tautām sodīšana ar nāvi nozīmēja upurēšanu dieviem.

Kad kримināltiesības atsvābinājās no atriebības un sakara ar reliģiju, nāves sods tomēr vēl palika, jo c e n t r a l ā v a r a, gribēdama sevi un savu autoritāti aizsargāt, turpināja pielietot nāves sodu.

Mūsu laikos nāves sods ir izmirstošs sods. Tas s a m a z i n a s ne tikai tai ziņā, ka to piespriež arvien retāk, bet arī tai ziņā, ka sodu likumos to noz. nodarījumu daudzums, par kuriem nāves sods ir piespriežams, paliek mazāks; un vispār to valstu skaits, kas pieļauj nāves sodu, pakāpeniski samazinas. Tas ir t.s. abolicionisma kustības rezultāts (abolicionisms = atsacīšanās no kaut kā.).

Atsacīšanās no nāves soda gājusi pakāpeniski. Vispirms atteicās Toskana, kur 1765. gadā faktiski (un dažus gadus vēlāk arī formāli) nāves sods ticis atcelts. Tas notika galvenā kārtā sakarā ar Bekarija propagandu.

Attiecībā uz nāves soda iznīcināšanu radikāli izturējusies Krievija. 18.g.s. vidū nāves sods atcelts noziedzniekiem, kas jaunāki par 17 gadiem, un drīz nāca pilnīga nāves soda atcelšana. Lai gan teoretiski nāves sods ticis atcelts, bet faktiski tas nāca priekšā, jo pastāvēja bargi miesas sodi, kas bieži beidzās ar nāvi.

Tāpēc par pilnīgu atsacīšanos no nāves soda var runāt tikai 19.g.s. dažās valstīs.

Lielākā valstu daļa nāves sodu ir paturējusi, bet lielā mērā sama-

zinājos gadījumu skaits, kuros to pielieto. Karolinā gadījumu skaits bija 44; turpretī, vācu sodu likumā pirms beidzamām pārgrozībām bija tikai 2 gadījumi. Anḡļu krimināltiesībās savā laikā bija 160 gadījumu.

Krievijas 1903.g. sodu likuma projektā nāves sods vēl bija paredzēts. LSL nāves sodu nepazīst. Tomēr šī atsacīšanās no nāves soda patiesībā bija tikai deklarativa. Noziedznieku, kas pastrādājis sevišķi smagu noziegumu, var nodot tiesāt kara tiesā, un pēdējā var piespriest nāves sodu. Katru gadu viens vai pāris noziedznieku Latvijā tiek notiesāti uz nāvi.

ABOLICIONISTU ARGUMENTI

Nāves soda noliedzēju, abolicionistu galvenie argumenti ir šādi:

1. Cilvēce paliek arvien kultūralāka, un tāpēc tik nežēlīgs līdzeklis, kā nāves sods, vairs nav vajadzīgs. Nāves sods pielietojams uz zemāka kultūras līmeņa. Nāves sods atstāj demorālizojošu iespaidu ne tikai uz izpildītājiem, bet arī uz visiem iedzīvotājiem.
2. Nāves sods neatbilst vairākiem pamatprincipiem, kurus prasa no katra soda. Viņš ir neelastīgs, pilnīgi atkrīt restitūcija.
3. Nāves sodu izpildīšana rada jūtu notrulinājumu. Tāpēc, lai panāktu atbaidīšanas efektu, nāves sods būtu jākapina.

NĀVES SODA PIEKRITĒJU ARGUMENTI:

1. Iebildums pret norādījumu uz kulturu: slepkava mūsu kultūrā neiederās, un tāpēc viņam var piespriest nāves sodu. Tāpēc formula: "Lai slepkavas iesāk pirmie!" Lai slepkavas atsakas no slepkavībām, tad sociālā grupa atteiksies no nāves soda.
2. Nāves sods lēts. Ilggadīgs ieslodzījums iznāk dārgs.
3. Attiecībā uz humānitāti: ar nāves sodu cilvēks tiek mazāk mocīts, nekā ar mūža ieslodzījumu. Pēdējā gadījumā viņš itkā dzīvs aprakts. Šim argumentam ir zināms pamats. Tomēr procesā apsūdzētais cīnās par to, lai saņemtu nāves soda vietā mūža spaidu darbus.
4. Ir nelabojami noziedznieki, kuriem nekādi līdzekļi nav pielietojami. Te nāves sods pēc būtības vairs nav sods, bet sabiedrības aizsardzības līdzeklis.

MIESAS SODS

Miesas sods ir fizisku sāpju sagādāšana noziedzniekam.

Tāpat, kā nāves sods, arī miesas sods pieder pie izmirstošiem soda veidiem. Tomēr pašos beidzamajos gados viņš parāda zināmu tendenci uz atdzimšanu, ja ne tik daudz praksē, tad teorijā. Tā radusies no kritikas pret brīvības sodiem.

MIESAS SODU KLASIFIKACIJA.

Miesas sodu veidi:

1. K r o p l o j o š o miesas sodu nolūks sakropļot cilvēka ķermeni, iznīcinot kādu locekli vai organu (rokas nociršana, acs izduršana u.t.t.).
2. S ā p ī g o miesas sodu nolūks sagādāt fiziskas sāpes (sišana, pēršana).
3. A p k a u n o j o š o miesas sodu nolūks sagādāt morālas ciešanas (nostādīšana pie kauna staba, apzīmēšana).

VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA.

Miesas sodi agrāk bija visai izplatīti.

Kāpēc miesas sodi pastāvējuši? Ir vairāki iemesli:

1. A t r i e b ī b a s jūtas, atmaksa. Miesas sods ir visefektīvākais līdzeklis atriebties.
2. S p e c i a l ā s p r e v e n c i j a s ideja. Ja cilvēks dabūjis ciest, tad tā ir labākā garantija, ka viņš turpmāk noziegumus nepastrādās. Tāpēc mūsu laikos aizrāda, ka recidivistus brīvības sodi nevar izlabot, tāpēc jāpiemēro būtu miesas sodi.
3. N o g e n e r a l ā s p r e v e n c i j a s viedokļa miesas sods sevišķi atbaidošs. Te jāiebilst tas pats, kas teikts par nāves sodu: cilvēku jūtas ātri notrūlinas pret miesas sodiem. Ja miesas sodus gribētu paturēt kā spēcīgu līdzekli, tad vajadzētu viņus vienmēr kāpināt. Vēsturē arī redzam, ka miesas sodi tika kāpināti. Tāpēc tie noved pie nežēlības, un sakarā ar to tie neatbilst kulturalas sabiedrības prasībām.
4. I n s t r u m e n t a s c e l e r i s iznīcināšana. Ja kāds ir melojis vai apvainojis vārdiem, tad viņam izgriež mēli; zaglim nogriež pirkstu vai roku.
5. Noziedznieku padara p a z ī s t a m u: pieres apzīmogošana, nāšu plēšana u.t.l. paņēmieni. Katrs, kas tādu ierauga, zina, ar ko viņam darīšana, un tāpēc viņš būs piesardzīgs.

Sākot ar 18.g.s., miesas sods sāk izmirt. Miesas soda iznīkšanu sekmēja šādi apstākļi:

1. Vispārēja t i k u m i s k ā attīstība.
2. K ā r t u atšķirības iznīcināšana.
3. Vēlēšanās iegūt no noziedznieka e k o n o m i s k u labumu u.c.

Francijā miesas sodu atcēla 1791.gadā. Napoleona kodeks pazīst dažus apkaunojošus miesas sodus, bet 1832.gadā tos atcēla.

1848.gadā Vācijā (izņemot Virtembergu un Saksiju) miesas sodus atcēla, un tos nepazīst arī Vācijas 1871.g. Strafgesetzbuch.

Tas pats agrāk vai vēlāk notika arī pārējās Eiropas valstīs.

Krievijas 1903.g. sodu likuma projekts mīestas sodus nepazīna. Tie bija uzglabājušies Likumā par izsūtītiem un Likumā par apcietinātiem.

L a t v i j a s Sodu likums mīestas sodus nepazīst, ja neskaita važas, kuras var uzlikt ar spaidu darbiem notiesātiem.

Savrūp stāv A n g l i j a, kur vēl tagad pēršanu piemēro. 1939.g. Anglijā izstrādāja kriminalās justīcijas likumprojektu (Criminal Justice Bill), kam vajadzēja iziet cauri parlamentam 1939.g. oktobrī, bet kara dēļ tas nenotika. Sai likumprojektā mīestas sods atstāts tikai cietumā.

ARGUMENTI P R E T MĪESTAS SODIEM

1. Sodīšana ar mīestas sodiem noved pie galīgas p a š c i e ņ a s i z n ī c i n ā š a n ā s cilvēka. Ja noziedznieks noziedzies, tad tomēr iespējams, ka viņš labosies, mēģinās palikt par godīgu sabiedrības locekli, pret kuru citiem būs cīenība. Ja cilvēku noper, tad parasti šim cilvēkam sevišķi grūti atgūt savu socialo stāvokli, kāds tam bijis agrāk sabiedrībā.
2. Sabiedrībai, kur mīestas sodus pielietoja, bija klasu, k ā r t u raksturs. Tā Krievijā muižnieki bija pilnīgi izslēgti no mīestas sodiem. Tāpēc mūsu laikos, kad pret kārtu uzbūvi valstī ceļ iebildumus, šo kārtu valsts pazīmi - mīestas sodus - grib izskaust.
3. Visi a r g u m e n t i, kas vērsti pret n ā v e s s o d u, spēkā arī attiecībā uz mīestas sodiem.
4. Kropļojošie mīestas sodi padara noziedznieku n e d e r ī g u n o r m a l a i d z ī v e i.
5. Mīestas sodu izpildīšana prasa i z p i l d ī t ā j u. Pēdējais tiek m o r a l i s k i galīgi s a b o j ā t s.
6. Agrāk mīestas sodiem vienmēr pārmeta, ka mīestas sodu s ā p i g u m s atkarājas ne no tiesneša, bet no i z p i l d ī t ā j a.
7. Vienā personā jūt vairāk, cita mazāk; tāpēc viens un tas pats mīestas sods var izrādīties n e v i e n m ē r ī g s.

ARGUMENTI P A R MĪESTAS SODIEM

1. L ē t u m s.
2. Mīestas sods, pretēji brīvības sodam, noziedznieku neizņem no viņa d a r b a g a i t a s.
3. B r ī v ī b a s sods parasti saved kopā v a i r ā k u s no z i e d z n i e k u s.
4. H u l l i g a n s cietuma nebaidas. Vienīgais, ar ko varētu iebaidīt, te ir mīestas sods.

MANTISKIE SODI

VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA.

Mantiskie sodi vēsturiskās attīstības gaitā 2 reizes spēlējuši

lomu:

Pirmo reizi tad, kad atreibību nomainīja vainas izpirkšana (komposīciju sistēma), un otru reizi mūsu laikos, kad cilvēku labklājība pacēlusies, nauda un īpašums sākuši spēlēt lielu lomu, un radusies iespēja cilvēkam sagādāt jūtamas nepatīkšanas ar īpašuma atņemšanu. Mantiskie sodi šoreiz nāca miesas un brīvības sodu vietā.

VEIDI.

Jāizšķir mantisko sodu 2 kategorijas: 1. konfiskācija
2. naudas sods.

- I. Konfiskācija ir mantas atņemšana (kā sodu veids). Tā iespējama kā a) vispārējā konfiskācija, t.i., visas mantas atņemšana, un kā b) speciālā konfiskācija, kad konfiscē vai nu noziedzīga nodarījuma rīkus vai produktus.

Visas mantas konfiskāciju krimināltiesību teorija kritizē, jo

- 1) visas mantas konfiskācija zaudē individuālo raksturu (cieš piederīgie, ģimene);
- 2) šāda konfiskācija atstāj noziedznieku bez līdzekļiem, un ja noziedzniekam neizdodas atrast darbu, tad viņš spiests atkal izdarīt jaunus noziegumus;
- 3) vēsturē valsts varas nesēji bieži apvainoja bagātus pilsoņus tikai tāpēc, lai ar viņu mantas konfiskāciju valsts kase gūtu ienākumus, iedzīvotos.

Latvijā visas mantas konfiskācija (fakultatīva) paredzēta tikai par smagākiem politiskiem noziegumiem (LSL 27.p.)

- II. Naudas sods. Kad naudas sodus sāka ieviest, uz viņiem lika lielas cerības, to pašu iemeslu dēļ, kāpēc tagad tiek cerības uz miesas sodiem, t.i., brīvības sodu trūkumu dēļ.

Naudas sods ir viens no popularākiem sodiem; tas konkurē ar brīvības sodu; viens virziens grib arestu atvietot ar naudas sodu.

Naudas soda VEIDI:

- 1. Naudas sods kā patstāvīgs sods.
- 2. Naudas sods kā papildus sods.
- 3. Naudas sods kā alternatīvs sods (tiesa pēc savas izvēles piespriež arestu vai naudas sodu).

Naudas soda NEGATIVĀS ĪPAŠĪBAS.

Pret naudas sodu iebilst, ka tas sodītos skar nevienmērīgi. Ciešana, ko sagādā šis sods, atkarājas no noziedznieka turības.

Lai naudas sods neradītu nevienlīdzību, naudas soda piekritēji liek priekšā proporcionālo naudas sodu: jāuzliek zinams % no personas mantas vērtības.

Tomēr nevienlīdzība paliek joprojām, jo trūcīgais zināma % zaudējumu sajūtīs smagāk nekā bagātais. Tāpēc liek priekšā izstrādāt progresīva naudas soda tabeļi.

Naudas soda POZITIVĀS ĪPAŠĪBAS:

1. Naudas sods var būt s ā p ī g s, tas ne katrreiz ir viegls, nenozīmīgs.
2. Naudas sods var būt zinamos gadījumos pilnīgi i n d i v i d u a l s.
3. E t a s t ī b a pie naudas soda ir bezgalīga.
4. Šis sods ir arī labs r e s t i t u c i j a s z i n ā, jo restitūcija var notikt pilnīgi.

NAUDAS SODS LSL.

LSL paredz naudas sodu kā vieglāko soda veidu.

Naudas sods nosakams latos, pie kam mazākais naudas sods var būt 1 ls.

Naudas soda samaksu tiesa var atlikt vai sadalīt patermiņiem (LSL 26.p.).

Ja naudas sodu no noziedznieka nevar piedzīt, jo viņam nav naudas, tad naudas sods pārvēršams arestā (pēc 57.pantā dotās tabeles).

§ 24.

BRĪVĪBAS IEROBEŽOŠANAKĀ PAMATA SODA VEIDS JAUNĀKO LAIKU SODU SISTEMĀS

Vērojot sodu sistēmas dažādos laikos pie dažādām tautām, var redzēt, ka parasti kāds atsevišķs soda veids ieņem sodīšanas sistēmā centrālo vietu, izvēršas par galveno soda veidu.

Krievijā līdz pat 1845.g. galvenais soda veids bija miesas sods. (Galvenā kārtā sodīšana ar "knuta" palīdzību). "Knuts" tautas apziņā tiktāl saistījās ar kriminālrepresijas jēdzienu, ka tad, kad 1824.gadā pacēlās balsis par knuta atcelšanu, tomēr neuzdrošinājās to darīt, baidoties, ka tauta šo soli saprastu kā noziegumu kriminālsodamības pilnīgu atcelšanu.

M ū s l a i k o s sodu sistēma balstas uz brīvības sodu. Šis sods atņem pirmā kārtā pārvietošanās brīvību, bet bez tam ieslodzījuma vietas režīms paredz daudzus sīkākus brīvības ierobežojumus: sarunāšanās, smēķēšanas u.t.t. ierobežošana.

BRĪVĪBAS SODA NOVĒRTĒJUMS

Brīvības soda p r i e k š r o c ī b a ir tā, ka viņš pieņemams no v i s u t e o r i j u (soda jēgas teoriju) viedokļa.

Saskaņā ar a b s o l u t a j ā m t e o r i j ā m sods ir loģiski, moraliski (vai citādi) prasīta konsekvence, atmaksa. Brīvības sods par šādu atmaksu ļoti labi var būt.

No g e n e r a l ā s p r e v e n c i j a s viedokļa brīvības sods var būt par stimulu atturēšanai no noziedzīgu nodarījumu pastrādāšanas.

No s p e c i a l ā s p r e v e n c i j a s un citu teoriju

viedokļa, kas prasa noziedznieka labošanu, - brīvības sods ir visizdevīgākais, jo noziedznieks nonāk pilnīgi valsts rokās, un tāpēc notiesāto var dažādi iespaidot, labot, pāraudzēt.

Tāpat brīvības sods atbilst teorijai, kas prasa novērst noziedznieka kaitīgumu, aizsargāt sabiedrību. Pa soda izciešanas laiku noziedznieks ir gandrīz pilnīgi nekaitīgs.

No soda īpašību (pamatprincipu) viedokļa brīvības sods ir visai piemērots:

1. Brīvības sods ir individuāls (protams, var ciest arī ģimene, bet grūti iedomāties tādu soda veidu, kuru pielietojot, ģimene nekādā gadījumā neciestu).
2. Brīvības sods ir ļoti elastīgs, kā ilguma, tā režīma ziņā.
3. Restitūcija gan nav pilnīgi iespējama, bet kompensēt finansialā ziņā te vairāk iespējams, nekā pie miesas soda.
4. Vienīgais trūkums brīvības sodam ir tas, ka viņš ir dārgs. Jo labāk brīvības sods nostādīts, jo dārgāk tas izmaksā: jāiekārto telpas, jāalgo kvalificēti skolotāji, jāierīko darbnīcas, bibliotēkas u.t.t. Ja gribētu iziet uz lētumu, tad brīvības sods no labošanas viedokļa kļūtu sliktāks: ieslodzījums pārvērstos par noziedznieku skolu.

BRĪVĪBAS SODU VEIDI

Brīvības sodus iedala brīvības ierobežošanas ziņā: 1) izraidīšana, 2) izsūtīšana 3) ieslodzījums

Pirmie divi veidi mūsu dienās reti sastopami.

IZRAIDĪŠANA (VĒSTURE)

Izraidīšana ir pilsoņa izmešana, izstumšana no valsts teritorijas, atņemot tam tiesību atgriesties atpakaļ uz visu mūžu vai uz zinamu laiku.

Redzam, ka izraidīšana nav tikai iekšvalstisks jautājums, bet starptautiska problēma. Tā kā pilsonim kaut kur jāpaliek, tad viņam neizbēgami jānonāk citas valsts teritorijā. Iespējams, ka otrā valstī ne grib, ka viņas teritorijā nonāk noziedzīgi elementi (izņēmums var būt attiecībā uz politiskiem noziedzniekiem). Tāpēc mūsu dienās izraidīšanu gandrīz nekur nepielieto, un šim sodam galvenā kārtā vēsturiska nozīme.

Tagad valstis pasaulē aizņem visu teritoriju, tautas dzīvo viena otrai blakus. Turpretī, senatnē valstis bija kulturalas oazes (Griekija, Roma). Tur izraidīšana nenozīmēja, ka pilsonis pāriet citā valstī. Pilsonis nonāca itkā tuksnesī vai mūža mežā. Cilvēks ar izraidīšanu tika gandrīz pilnīgi iznīcināts. Tāpēc senos laikos šis sods bija ārkārtīgi smags. Ka šis sods bija

smags, to rāda tas, ka izraidīšanu notiesātais ne reti drīkstēja izvēlēties nāves soda vietā.

Griekijā

izraidīšana pastāvēja 3 veidos, un tikai viens no tiem bija kriminalsods.

1. Izraidīšanu kā k r i m i n a l s o d u piesprieda augstākā tiesa - a r e o p a g s. Šis sods bija izraidīšana un reizē visu tiesību atņemšana un visas mantas konfiskācija.
2. O s t r a k i s m s bija izraidīšana kā p o l i t i s k s līdzeklis. Tautas sapulcē bija tiesība nobalsot par kāda politiska darbinieka izraidīšanu/lai demokrātija būtu pasargāta no eventualiem tiraniem/.
3. Izraidīšana kā t ū r i a d m i n i s t r a t i v s līdzeklis - ar e f e t u tiesas lēmumu. Kad slepkāvam izdevās nokļūt tādā vietā/piem., templī/, kas deva viņam p ā t v ē r u m a tiesības, tad noslepkavotā radnieki nedrīkstēja slepkavu vairs vajāt. Šādā gadījumā ar efetu tiesas lēmumu slepkava tika administratīvā, policejiskā kārtā izraidīts/valsts grib kaut kādā veidā atsvaināties no nevēlama individa/.

Arī Romā

izveidojās 3 izraidīšanas veidi:

1. E x i l i u m bija izraidīšana kā k r i m i n a l s o d s, kas nozīmēja, ka notiesātais labprātīgi izvēlējies atstāt savu valstī nāves soda vietā. Šai izraidīšanai sekoja tiesību atņemšana un mantas konfiskācija.
2. R e l e g a t i o bija izraidīšana kā a d m i n i s t r a t i v s sods, ne ar tiesas, bet konsulu rīkojumu.
3. I n t e r d i c t i o c e r t o r u m l o c o r u m bija līdzeklis, ko pielietoja ķeizari.

Pēc Griekijas un Romas parauga izraidīšanu praktizēja vēlāk citas valstis.

Francija:

1. A d m i n i s t r a t i v a i izraidīšanai līdz 1789.g. revolūcijai ļoti bieži pielietoja lettres de cachet/izrunā: letr dō kašē/
2. K r i m i n a l t i e s i s k a i s izraidīšanas veids - b a n n i s s e m e n t/izr.: banisemān/. To sastopam vēl Napoleona kodekā attiecībā uz politiskiem noziedzniekiem, ja tā valsts, uz kuriem noziedznieku grib izraidīt, tam piekrīt.

Anglijā:

Piespiedu izraidīšana kā k r i m i n a l t i e s i s k s sods - b a n i s h m e n t/izr.: bēnišment/ pastāvēja līdz 1215.g., kad to ar "Magna Charta" atcēla. Pēc tam līdz Jēkaba I laikam palika tikai labprātīgā izraidīšana, kad noziedznieks nāves soda vietā izvēlējās valsts atstāšanu, dodot zvērstu, ka viņš neatgriezīsies.

Arī Krievijā bija pazīstama izraidīšana, sevišķi tādos gadījumos, kad kāds Krievijas pilsonis bija aizbraucis uz ārzemēm un neatgriezās uz valdības aicinājumu, vai - kad viņš iestājies ārvalsts dienestā bez valdības atļaujas.

Šī izraidīšana īstenībā ir a i z l i e g u m s atgriezties

1903.g.sodu likums un LSL izraidīšanu nepazīst.

IZSŪTĪŠANA.

Izsūtīšana atšķiras no izraidīšanas ar to, ka ar izsūtīšanu noziedznieku neiztumj ārpus valsts, bet noziedzniekam atņem pārvietošanās brīvību, izsūtot uz t ā s p a š a s valsts zināmu apgabalu, kur viņam jādzīvo.

Šī vieta ir attālāka, mazāk kulturala valsts daļa.

Izsūtīšana pa lielākaī daļai attīstījusies no izraidīšanas. Kad valstis bija mazas, tad noziedznieku vienkārši izmeta no valsts. Kad valstis kļuva lielākas, tām radās attālāki apgabali, kolonijas, tad noziedzniekus sūtīja uz šiem apgabaliem.

ROMĀ bija pazīstami 2 izsūtīšanas veidi:

1. R e l e g a t i o, kas no izraidīšanas pārveidojās par izsūtīšanu. Šim izsūtīšanas veidam neija pazemojoša rakstura. Parasti izsūtīja uz kādu salu/relegatio in insulam/.
2. D e p o r t a t i o. Tam bija apkaunojoša soda piegārša.

Izsūtīšana sevišķi pazīstama Anglijā, Francijā un Krievijā. ANGLIJĀ izsūtīšanu sauc par t r a n s p o r t ā c i j u /transportation/.

Vispirms izsūtīja uz A m e r i k u. Izsūtīšanai tad bija vērdzības raksturs, jo izsūtītie tika nodoti uzņēmēju rokās, kuri tos nodēva tiem, kam vajadzēja strādniekus.

Izsūtīšana šai laikā bija smags sods.

Vēlāk radās konflikts ar Amerikas brīvajiem kolonistiem, jo tie nevēlējās uzņemt savā vidū noziedzniekus. Kad Z. A. S. V. atdalījās no Anglijas, zuda šī izsūtīšanas iespēja.

Tad sākās jauns periods noziedznieku izsūtīšanā: izsūtīja uz A u s t r a l i j u /1786.-1870.g./.

Izsūtīšanā uz Austrāliju, savukārt, 3 periodi:

1. Tā kā labprātīgu kolonistu bija maz, tad izsūtītie bija gandrīz vienīgie Austrālijas iedzīvotāji, un tie varēja apmesties kā k o l o n i s t i. Tāpēc šis ir labākais laikmets izsūtīšanas vēsturē. Daudzi izsūtītie kļuva par godīgiem kolonistiem.
2. Radās labprātīgi kolonisti, kas brauca uz Austrāliju. Režims kļuva s t i n g r ā k s, izsūtītos noziedzniekus sāka turēt a t š ķ i r t i no pārējiem.
3. Izsūtīšanu uzbūvē uz p r o g r e s i v a s z i s t e m a s pamatiem. Izsūtīšanu izveido par 2. pakāpi. Pirmo pakāpi izcīnīta Anglijā, un otrā pakāpe bija izsūtīšana uz Austrāliju. Pēdējais transports uz Austrāliju aizgāja 1870.g..

Līdzīgs stāvoklis bijis FRANCIJĀ, tikai te nav bijis tāda sekmīga laikmeta, kā Anglijā /pirmais periods izsūtīšanā uz Austrāliju/.

Francijā pastāvēja

1. Déportation /izr.: deportasjón/. To ievēda 1791.g., bet 19.g.s. atcēla. To pielietoja pret politiskiem noziedzniekiem.
2. Transportation /izr.: transportasjón/. To pielietoja notiesātiem uz spaidu darbiem. Transportācija pastāvējusi jau sen, un zināmā mērā tā pastāv vēl tagad. Vispirms sūtīja uz Gvianu, tad uz

Jaunkaledoniju, tad atkal uz Gvianu. Gvianā slikts klimats, tāpēc daudzi izsūtītie tur drīzi mira.

3. R é l é g a t i o n /izr.:relegasjón/ ir recidivistu izsūtīšana; tai ir līdzība ar mūsu drošības ieslodzījumu.

KRIEVIJĀ pastāvēja 3 izsūtīšanas veidi:

1. Izsūtīšana s p a i d u d a r b o s.
2. Izsūtīšana uz n o m e t i n ā j u m u Sibīrijā.
3. Izsūtīšana uz d z ī v i - Sibīrijas rietumdaļā/pielietoja privilēģēto šķirņu noziedzniekiem/.

Izsūtītie veica k o l o n i z a c i j a s darbu, jo izsūtītie parasti neātgriezās.

LATVIJĀ izsūtīšana nav pazīstama.

Izsūtīšanai tikai vēsturiska nozīme, jo vajadzīgi mazapdzīvoti apgabali. Izsūtīšana pati sevi iznīcina, jo ar izsūtītajiem apgabali tiek kolonizēti. Ja praktiskas iespējas būtu, tad izsūtīšana būtu labs institūts.

IESLODZIJUMS.

VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

Ieslodzījums ir v i s i z p l a t ī t ā k a i s mūslaiku sodīšanas veids, un tas pazīstams jau s ē n. Tomēr senos laikos ieslodzījumu pielietoja citos nolūkos nekā tagad. R o m i e š u k a r c e r s bijis tikai a i z t u r ē š a n a s līdzeklis.

Par ieslodzījuma autoru jāuzskata katolu b a z n ī c a viduslaikās, kas noziedzniekus turēja k l o s t e r o s.

Pēc tam ieslodzījumu sāka kopēt pilsētas, vasali, valdnieki. Ieslodzījums sākumā bija ļoti n e ž ē l ī g s sods, jo ieslodzītos turēja pagrabos, kas bija mazi, auksti un mitri.

Cietums mūslaiku nozīmē vispirms izveidojās A n g l i j ā, kur 1555.g. nodibināja labošanas namu B r a i d v e l ā /Bridewell/. Tāpēc vēlāk visus šādus namus sauca par "Braidveliem". Seit ieslodzītie strādāja d a r b u. Ar to cietums iegūst to raksturīgo pazīmi, kas viņiem piemīt līdz mūsu laikiem: ar cietumu cilvēku ne tikai soda, bet šeit mēģina noziedznieku arī labot/pieradinot pie darba/.

Pēc angļu parauga H o l a n d ē nodibināja braidvelam līdzīgas iestādes, darba namus: 1595.g. nodibināja vīriešiem Tuchhuis /nosaukums atbilst vācu Zuchthaus/ un 1597.g. sievietēm Spinhuis.

Pēc dažu zinātnieku domām darba nami esot v i s p i r m s radušies Itālijā, un holandieši darba namu ideju pārņēmuši no Itālijas.

Viens no Z.A.S.V. dibinātājiem, William's Penn's, prasījis visus Z.A.S.V. cietumus izveidot par darba namiem.

Kaut gan a p s t ā k ļ i šais Anglijas, Īrlandes, Itālijas un Z.A.S.V. darba namos bija nesalīdzināmi labāki, kā viduslaiku ieslodzījuma vietās, tomēr no musu laiku viedokļa apstākļi darba namos bija ļoti slikti, kā iespaids ziņā uz noziedzniekiem, tā higieniskā ziņā; tāpēc anglis Hauards Howard uzsāka enerģisku cīņu par apstākļu uzlabošanu ieslodzījumos. Viņam radās sekotāji, un tāpēc sākās apstākļu uzlabošana ieslodzījumos.

TĀ SAUCAMĀS CIETUMU SISTEMAS.

Ieslodzījuma attīstībā vislielāko lomu spēlējušas 2 valstis: Anglija un Z.A.S.V. Pēdējā, kā jauna valsts, negribēja kopēt tradīcijas, bet sāka eksperimentēt, izmēģināt dažādus ieslodzījuma vietu režīmus, kurus mēdz saukt par "cietumu sistemām".

Kā pirmā jāmin Filadelfijas jeb Pensilvānijas sistema

PENSILVĀNIJAS SISTEMA.

Filadelfijas jeb Pensilvānijas sistema pastāv iekš tam, ka noziedznieku grib paglābt no citu ieslodzīto launā iespaids. Tāpēc noziedzniekus ievieto a t s e v i š k ā s kamerās un n e ļ a u j viņiem nevienu mirkli s a t i k t i e s.

Katrai kamerai ir savs dārziņš, pa kuru ieslodzītais var pastaigāties. Uz baznīcu ieslodzītos ved ar aizsegtām galvām, lai viņi viens otru neredzētu.

Pensilvānijas sistemu pārņēma A n g l i j ā - Bentonvilas cietumā. Te ieslodzītos turēja atsevišķās kamerās, bet viņus apmeklēja tādi cilvēki, kas varētu viņus labot: mācītāji, skolotāji.

Pensilvānijas sistema Z.A.S.Valstīs izrādījās n e p i e m ē r o t a, jo viņa

1. par daudz komplicēta, jo katram ieslodzītajam jāierīko sava kamera,
2. tāda pilnīga izolācija bieži nevis laboja, bet noveda ieslodzīto gandrīz līdz ārprātam,
3. ieslodzītie ar visādu zīmju palīdzību tomēr s a z i n ā j ā s savā starpā.

Kad šī sistema neattaisnojās, tad radās Obernas sistema.

OBERNAS SISTEMA.

Obernas sistema dabūjusi savu nosaukumu no Obernas pilsētas Wujerkas štata. Šo sistemu sauc arī par k l u s ē š a n a s s i s t e m u. Ieslodzītie dienā satiekas, strādā kopā, bet viņiem aizliegts sarunāties savā starpā. Šī sistema pastāvēja neilgu laiku, jo ieslodzītie tomēr sazinājās ar zīmēm.

PROGRESIVĀ SISTEMA

Progresīvā sistema radusies l r i j ā, kur to ievēdis kroftons.

Progresīvās sistēmas principi:

I. Šīs sistēmas ideja ir noziēdznieka pakāpēniskā resocializācija /pakāpēniskā noziēdznieka pārvērsana par godīgu sabiedrības locekli/.

No sākuma ieslodzīto pakļauj stingram režīmam, tad piešķir arvien vairāk brīvības, kamēr beidzot atgriežas ar parasto dzīvi kļūst gluži maza, un tad atvābina no ieslodzījuma. Tā tad noziēdznieka progresē ir savas brīvības ziņā, kas viņam pamazām tiek piešķirta, - ir savas labošanās ziņā.

II. Šīs sistēmas otrs pamātmoments ir zināma uzticitība, ko parāda ieslodzītajam: viņam dod zināmu patstāvību. Ideja ir tā, ka, ja noziēdzniekam netiktu parādīta nekāda uzticitība, un viņu pastāvīgi kontrolētu, tad viņa grābā netiktu vingrināta /labošanās ziņā/. Izcietis sodu un izlaists no cietuma, cilvēks atkal rīkotos tāpat kā pirms ieslodzīšanas, jo ieslodzījumā viņš bijis godīgs tikai mechanisku šķēršļu dēļ. Tāpēc vajaga stiprināt ieslodzīto atbildības jūtas, piem., vajaga uzticēt atslēgas, neuzraudzīt viņu kādā darbā /ieslodzītais nodod tikai darba rezultātu/.

III. Ieslodzītajam par labu uzvešanos dod mazus apbalvojumus, privileģijas, piem., 5 papirosus dienā līdzsinejā 1 papirosa vietā, 3 vēstules pusgada laikā - 1 vēstules vietā, apmeklējums katru nedēļu, ko drīkst saņemt u.t.t.. Šie mazie apbalvojumi noder par pamudinājumu laboties.

PROGRESIVĀS SISTĒMAS METODES.

Progresīvā sistema dažādās valstīs izveidota dažādi. Noskatīsim īru sistēmu.

Te ir 4 pakāpes:

1.pak.: vienieslodzījums. Tas ilgst 9 mēn.. Šie sliktas uzvešanās laiku var pagarināt, pie labas uzvešanās - saīsināt. Ieslodzītiem jāstrādā grūts darbs, un viņiem dod tikai vegetārus ēdienus.

2.pak.: vienieslodzījums naktī, bet dienā darbs kopā ar cietīem.

Šī pakāpe dalās 5 klasēs. Šā otrās pakāpes laiku ieslodzītiem dod atzīmes, t.s. markas. Šās dod par uzvešanos, mācību, izglītību un darbu. Lai tiktu no vienas klases otrā, vajaga saņemt zināmu skaitu marku.

Pēdējā klase ir speciālā klase, kur markas vairs nedod, bet spriež pēc uzvešanās, vai pārvēst uz trešo pakāpi.

3.pak. ir t.s. pāreja s c i e t u m s /intermediate prison/. Tur ir daudz lielāka brīvība, ieslodzītos atļauj bez apsardzības uz baznīcu, tāpat iepirkties. Viņi saņem zināmu algu par savu darbu.

4.pak. ir nosacītā atsvabināšana. Notiesāto izlaiš

no ieslodzījuma, ar nosacījumu, ka viņš labi uzvedīsies; lai kontrolētu nosacīti atsvabinātā gaitas brīvībā, pastāv u z r a u d z ī b a /līdz zināmam laikam no atsvabināšanas momenta/.

Šī sistema deva ļoti labus rezultātus, tāpēc to sāka pārņemt citur /Anglijā un citās valstīs/.

Tomēr šai sistemai ir arī dažas g r ū t ī b a s:

1. viņa ir ļoti d ā r g a, jo jāizbūv^š telpas, jānoorganizē klases, jāpārej cietums, nosacīti atsvabināto uzraudzība;
2. vajadzīgs augsti k v a l i f i c ē t s p e r s o n a l s, apzinīgi darbinieki, kas par šo lietu interesētos; šādu personālu vajaga apmācīt,
3. progresīvā sistemā labošanas ideja paliek par galveno mērķi, un atmaksa /sods/ tiek nobīdīta otrā plānā; tāpēc progresīvai sistemai pārmet, ka tā n a v pietiekoši r e p r e s i v a.

PROGRESĪVĀ SISTĒMA LATVIJĀ.

Progresīvā sodu izpildīšanas sistema Latvijā ieviesta 1927.g.. Toreiz sākās lieli protesti un streiki politisko ieslodzīto starpā, jo tie bija pret cietokšņa soda atcelšanu un politisko noziedznieku pielīdzināšanu pārējiem ieslodzītiem. Tāpēc attiecībā uz politiskiem noziedzniekiem progresīvo sistemu atcēla. 1933.g. ar ESL spēkā stāšanos progresīvo sistemu attiecināja arī uz politiskiem ieslodzītiem.

Progresīvo sistemu paredz "Likums par ieslodzītiem" /likumu ministru kabinets pieņēmis 1936.g. 16.jūnijā, stājies spēkā 20.jūlijā/.

Likumā ir nodaļa par r e ž i m a p a k ā p e n i s k u m ī k s t i n ā š a n u, kas nozīmē progresīvo sistemu.

Lik. 161.pantā teikts, ka ar spaidu darbiem un pārmācības namu sodītie pakļauti režīma pakāpeniskai mīkstināšanai, kurai jāveicina sodīto sagatavošana godīgai dzīvei brīvībā, modinot un stiprinot viņu gribu un atbildības jūtas. Šai nolūkā sodītie iedalāmi pakāpēs, paredzot katrai pakāpei sevišķus nosacījumus, pēc kuru izpildīšanas tos pārskaita augstākās pakāpēs, kas piešķir arvien lielākas priekšrocības un brīvību.

Ieslodzījumu vietu reglamenta 13.nod. - "Režīma pakāpeniska mīkstināšana". Teit teikts, ka ieslodzījuma laiks iedalāms 3 pakāpēs: zemākā, vidējā un augstākā pakāpē. Bez tam pastāv vēl disciplinārā pakāpe, kurā ieskaita sevišķi samaitātus individuus. No disciplinārās pakāpes var pārskaitīt zemākā pakāpē tos, kas atradušies disciplinārā pakāpē 3 mēnešus un šai laikā nevainojami uzvedušies.

No zemākās pakāpes var pārskaitīt vidējā pakāpē tos, kas atradušies zemākā pakāpē vismaz 1/6 no piespriestā soda laika un ne mazāk par 3 mēn. /uz nenoteiktu laiku sodītie - ne mazāk par 3 gadiem/, ja labi uzvedušies.

Analogi noteikumi pāriešanai augstākajā pakāpē.

Redzam, ka Latvijā nepastāv marku sistema, bet mūsu sistema dibi-

nas uz laiku: lai ieskaitītu nākošā pakāpē, iēnāiet zināmom laikam, pēc kam tomēr, ja ieslodzītais slikti uzvedies, viņu var paturēt vēl kādu laiku tai pašā pakāpē.

Ieslodzījuma vietu reglamentā atzīmētas arī mazās privīleģijas, kuras saņem pārejot no vienas pakāpes uz otru.

Jo augstākā pakāpē ieslodzītais ieskaitīts, jo plašāks tas personu aploks, ar kuru ieslodzītajam tiesība satikties. Tāpat pakāpeniski palielinās satikšanās laika ilgums /disciplinārā pakāpē - 10 min.; zemākā pakāpē - 15 min.; vidējā pakāpē - 20 min.; augstākā pakāpē - 1 st./.. Tāpat palielinās satikšanās reizes /disciplinārā pakāpē - 1 reizi pa 6 ned.; vidējā pakāpē 1 reizi pa 3 ned./..

§ 25.

IESLODZIJUMA VEIDI VISPĀR UN LATVIJĀ:

Kā pārējās civilizētās valstīs, tā arī Latvijā ieslodzījums sodu sistēmā ieņem centrālo vietu. ISL 2.pantā atrodam 5 pamata sodu veidus un 4 no tiem ir ieslodzījums

Bez ieslodzījuma kā soda Latvijā pastāv vēl šādi ieslodzījuma veidi:

1. Drošības ieslodzījums. Seit centrālā idejā nav sods, bet sabiedrības aizsardzība.
2. Darba nams. Seit centrālā ideja ir labošana.
3. Labošanas un audzināšanas iestādes nepilngadīgiem. Arī te centrālā ideja ir labošana.
4. Policijas un robežapsardzības ieslodzījuma telpas.
5. Arī tādas ārstniecības vai drošības iestādes, kā alkoholiķu un narkotiķu nami, pēc būtības ir ieslodzījumi. To lēmītniekiem nav atļauts atstāt šos namus.
6. Kara ieslodzījuma vietas.
7. Iepriekšējais ieslodzījums arī nav sods, bet drošības līdzeklis, lai apvainotais neizvairītos no izmeklēšanas un tiesas.

Pašreiz mūs interesē ieslodzījums kā sods. Tikai vēlāk apskatīsim ieslodzījumu kā labošanas līdzekli, drošības līdzekli.

CIETOKSNIS UN MĀJAS ARESTS.

Cietoksnis un mājas arests ir ieslodzījuma veidi, kas Latvijā nav sastopami.

Cietoksnis un mājas arests ir izņēmuma veidi tai ziņā, ka, no vienas puses, ar šiem sodiem cilvēku soda, atņem pārvietošanās brīvību, bet, no otras puses, ar šo sodu n e s a i s t a s n e g o d s, kāds parasti saistās ar kriminalsodu.

Šie sodi lielā mērā izveidojušies kā dažādu k ā r t u s o d i. Proti, augstāko kārtu locekļiem bija nepatīkami, un tika uzskatīts par nepareizu, ka viņi uzturētos kopā ar zemāku šķiru cilvēkiem; tika uzskatīts, ka tas demoralizēs vai sagraus visu sociālo iekārtu, ja zemāko šķiru cilvēki redzēs cietumos augstākās šķiras cilvēkus. Tāpēc pēdējiem ierīkoja speciālas ieslodzījuma vietas - cietokšņus. Dažreiz šo šķiru pārstāvjus turēja arī mājas arestā.

Tā kā Latvijā kārtas ir atceltas, tad pilnīgi dabīgi, ka šādas "custodia honesta" iestādes nav vajadzīgas.

Bez tam šais sodu līdzekļos ir zināmā mērā p r e t r u n a. No vienas puses, tas ir sods, viņam vajaga atbaidīt; bet, no otras puses, tas ir zināma goda parādīšana, uz kuru varētu pat zināmos gadījumos lepoties, tāpēc šim sodam n a v t ā d a a t b a i d o š a i e s p a i d a, kāds ir vispārējiem kriminalsodiem.

ARESTS. CIETUMS. PĀRMĀCĪBAS NAMS. SPAIDU DARBI.

Latvijā pastāv 4 ieslodzījuma /kā soda/ veidi: arests, cietums, pārmācības nams un spaidu darbi.

A r e s t s piespriežams uz laiku no 1 dienas līdz 6 mēn./laiks nosakams mēnešiem, nedēļām un dienām/.

C i e t u m s piespriežams uz laiku no 2 ned. līdz 1 g./laiks nosakams mēnešiem un nedēļām/.

P ā r m ā c ī b a s n a m s piespriežams uz laiku no 1 - 4 g./laiks nosakams gadiem un mēnešiem/.

S p a i d u d a r b i piespriežami uz visu mūžu vai uz laiku no 4 - 15 g./laiks nosakams gadiem un pusgadiem/.

Likuma par ieslodzītiem 77.pantā teikts: " ar spaidu darbiem sodītie turami spaidu darbu namos; ar pārmācības namu sodītie - pārmācības namos; ar cietumu sodītie - cietumos, un ar arestu sodītie - aresta namos."

Latvijā nepastāv spaidu darbu nami, pārmācības nami u.t.t.. Tāpēc, piem., Rīgas centrālcietumā ievietoti visi ar cietumu, pārmācības namu un ar spaidu darbiem notiesātie /pēdējie no visas Latvijas/.

IESLODZĪJUMA VIETU IEKĀRTA.

Vienieslodzījums un kopieslodzījums .

Tagad, kad runā par vienieslodzī-

jumu, nedomā Pensilvanijas sistemu, bet domā to, ka katram ieslodzītam ir sava kamera, kurā viņš atrodas pa to laiku, kad viņš nestrādā, neēd, nepastaigājas.

bez vieneslodzījuma dažreiz kameras ir 2, 3, 4 personām, kas tad ir k o p i e s l o d z ī j u m s. Dažreiz sastopams pa visam pārspīlēts kopieslodzījums: līdz 30 cilvēku kopā.

o v ē r t ē j u m s: modernā teorija viscaur izsakas par vieneslodzījumu, jo uzskata, ka kopieslodzījums daudz lielākā mērā atņem ieslodzītiem iespādu, kuru uz viņiem varētu atstāt cietuma administrācija, skolotāji; tad iespāds lielā mērā mazinas, jo gandrīz visu pārējo laiku ieslodzītie pavada kopā.

Iet tas g r a t i i z v e d a m s t e c h n i s k i. Ja cietumā vajaga ievietot 2000 - 3000 ieslodzīto, tad vajaga izbūvēt 2000-3000 kameras. Tāpēc daudzos cietumos, pat ļoti progresīvās /cietuma ziņā/ valstīs, izbūvētas kameras 3 - 4 cilvēkiem.

ARCHITEKTURA.

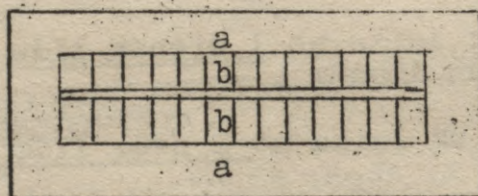
Primārā funkcija ieslodzījuma vietai ir brīvības atņemšana, kas notiek tādā veidā, ka cilvēku tur slēgtā telpā, no kuras viņš pats nevar izklūt.

Pie šīs primārās funkcijas pievienojās dažāda veida un stingruma r e ž i m s, kas turpina ierobežot arī cita veida brīvības.

Primārā funkcija prasa pēc kaut kādiem m e c h a n i s k i e m šķēršļiem, kurus noziedznieks nevarētu pārvarēt. Lai radītu šos šķēršļus, būvē specialas ēkas, kas drošas pret izlaušanos no viņām. Dažreiz notiesātos tur nometnēs, kurām apkārt žogs.

Paceļas jautājums, kādā veidā būvēt šādu ieslodzījuma vietu. Ir dažādi arhitektūras veidi:

I.

a -- koridors

b --- kamera

Ēkai vidū atrodas divas kameru rindas; starp kamerām un ēkas ār-sienu iet koridors. Tādā gadījumā gaiss iekšā kamerās ieplūst tikai pa kameru durvīm. Jāatzīmē, ka tās nav parastās durvis, bet - restes visā sienā / tā tad kameru no koridora īstenībā šķir ne sienu, bet restes/. Pastāv aparāts, ar kuru uzreiz var noslēgt visas durvis /restes/. To dara vakarā. Uz rām pastāv individualā slēgšana. Amerikā Sing-Singā un Obernas cietumā restu stieņi sastāv no čaulas, kur iekšā ir papildu stieņi. Ja sāk zāgēt stieņi pušu, tad, tikko pienāk pie serdes, tā nezāgējas, bet griežas ap savu asi, un tāpēc to nav iespējams pārzāgēt. Ir arī tādi stieņi, kas satur tādas vielas, kas bojā zāgi.

Kameras var izbūvēt vairākos stāvos. Tādā gadījumā gar otrā un augstāko stāvu kamerām iet eja, galerija, kas norobežota ar drāšu pinumu. Galerijas ar apakšējā stāva koridoru savienotas ar kāpnēm.

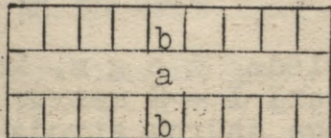
Šīs konstrukcijas priekšrocības:

1. var izbūvēt ar sargiem, lai varētu tūlīt redzēt, ja kāds ieslo-

dzītais iznāk no kameras. Parasti gan sargu ir vairāk.

2. Ieslodzītiem grūti izbēgt no ieslodzījuma, jo no kameras nav loģa uz āru.

II.

Otra konstrukcija, ko pielietoja sevišķi agrāk, ir tāda, ka kameras novietotas gar ārsienām un loģi iet no kamerām uz āru. Šis apstāklis mazina drošību.

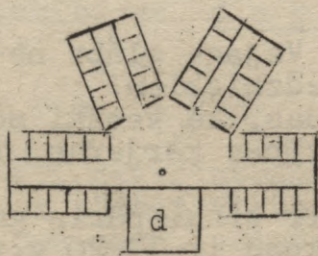
Kameras var ierīkot vairākos stāvos, ar galerijām.

Priekšrocības:

1. Gaisma nāk taisni no ārienes. Pirmā tipa ēkās vairāk jālieto elektriskā gaisma.
2. Ietaupījums telpas ziņā.

Šādā veidā izbūvēts kontinentālais Eiropas modernākais cietums: Brandenburgas Zuchthaus.

III. Panoptikuma sistema jeb staru sistema /to sauc arī par Pensilvanijas sistemu/:

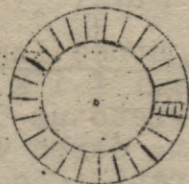

d -- administrācijas ēka

Ieslodzījuma vieta sastāv no vairākiem blokiem, kas visi sanāk vienā centrā. No centra var spītīties visos kameru blokos. Lai vēl paaugstinātu redzamību, Filadelfijas cietumā lieto spoguļus, lai varētu redzēt arī bloku aiz muguras. Drošams, var ierīkot arī vairākus stāvus.

Pirmo reizi šādu konstrukciju pielietoja Filadelfijā. Tādu pašu izbūvēja Anglijā Pentonvilas cietumu. Pēc tam šādu būvēja Vācijā /Moabit/.

IV. Lai sasniegtu to pašu rezultātu - redzamību no viena centra - Amerikā sāka būvēt cirkularus, apaļus cietumus.

— ieeja

Visapkārt atrodas kameras, vairāki stāvi.

Šāda sistema pastāv Steitvilā /Statevill/.

Tomēr rezultāti bija bēdīgi. Cerēja, ka varēs redzēt visu, ko noziedznieki dara, bet šeit arī noziedznieki var redzēt visu, ko dara administrācija. No katras kameras var redzēt sargu. Tas neizdevīgi nemieru gadījumos. Šie riņķa sistēmas ieslodzītais redz arī visus pārējos ieslodzītos, izņemot tos, kas atrodas vistuvākajās kamerās.

CELTAES TĀPUSĒ novieto darbnīcas, saimniecības ēkas.

Amerikā cietumos ir arī kopēja ēdamzāle, bet bijuši bēdīgi piedzi-vojumi, jo ēdamistabā ir kādi 1000 ieslodzītie, un samērā daudz mazāk sargu, tāpēc dažreiz notikuši nemieri.

Ēdamzāles vidū parasti novietots 3 - 4 metru augsts tornis, kur atrodas sargi ar ieročiem.

Ieslodzījuma vietu ar blakus ēkām un pagalmu ieslēdz ž o g s, kas dažreiz sasniedz lielu augstumu, un vienmēr iet arī 1 - 2 metru dziļi zemē, lai nevarētu izrakties pa apakšu. Žoga stūros atrodas torņi, kuros uzturas sargi. Naktī no torņiem lieto staru metējus. Tieši izlieto arī suņus.

IESLODZĪTO KLASIFIKĀCIJAS.

Vidus laikos ieslodzīto klasifikāciju nepazīna. To sāka izvest jaunākos laikos.

Klasifikācijas principi:

1. D z i m ū m u klasifikācija: vīriešu ieslodzīto vietām jābūt atsevišķi no sieviešu ieslodzījuma vietām. Mūsu rīgas termiņcietumā gan nesanāk kopā, tomēr visi ievietoti vienā iezogojumā. Tāpat ir arī Berlīnes Moabitā.
2. Klasifikācija pēc v e c u m a .
Lozungs šai klasifikācijai parasti ir tāds: Vajaga glābt nevainīgo jaunatni no rutinātiem, veciem noziedzniekiem! Briesmas, varbūt, ir drusku pārspīlētas. Gadas, ka vecāki noziedznieki mēģina atrunāt jaunos no noziedzības karjeras. Tā tad šāds maisījums nav tik bīstams.
Turpretim, bīstami ir vecumi, starp kuriem ir tikai pāris gadu starpība, sevišķi jaunākos vecumos: ja kopā ir 17-20 g. veci, vai 14-18 g. veci. Vienmēr vecākais tiek attēlots no jaunajiem kā kāds varonis.
3. Tieši klasificē pēc s o c i a l ā s b ī s t a m ī b a s /antisocialitātes/ pakāpēs.
Tie parasti šķiro pirmo reizi notiesātos, recidivistus un profesionālos noziedzniekus. Starp pirmo reizi notiesātiem daudzi ir gadījuma noziedznieki, starp recidivistiem daži nav pilnīgi samaitāti. Profesionali noziedznieki ir visbīstamākie.
4. Tieši šķiro arī pēc specialām pazīmēm: l a u k u un p i l s ē t u iedzīvotāji. Lauku iedzīvotājus aizsūta, piem., uz kādu fermu. Pilsētniekus patur tādā vietā, kur ir darbnīcas.

Pie šādas klasifikācijas vajadzīga noziedznieku pagātnes izpētīšana; tāpēc pie ieslodzījuma vietām ierīkoti k l a s i f i k ā c i j a s /diagnozes/ b i r o j i, kur notiesātos ievieto uz zināmu laiku novērošanai. Pa šo laiku raksta uz viņu mājām, darba vietām, savāc ziņas, viņus izjautā psihologi un apskata ārsti. Pēc tam katru aizsūta uz ieslodzījuma vietu, kas piemērots zināmam noziedznieku tipam.

Sevišķi šādu klasifikāciju izlieto attiecībā uz jaunatni, un sevišķi labi tā izveidota Anglijā - Forstal iestādēs.

IESLODZĪTO NODARBINĀŠANA.

Viduslaikos bieži gadījās, ka cilveku ieslodzīja, un tam nekas nebija jādara.

Taġad to kritizē:

1. Kritika no noziedznieka labuma viedokļa: sods šādā gadījumā kļūst sevišķi smags.
2. Noziedznieks tiekot samaitāts, jo pierod pie nekā nedarīšanas. Turpretī ar nodarbināšanu noziedznieku var labot, iemācīt amatu.
3. Nodarbinātie ieslodzītie ražo zinamas vērtības.
4. Ārvaldīšanas grūtības: ja noziedznieki nekā nedara, tad grūti viņus savaldīt, var viegli izcelties nemierni...

agrākos laikos dažreiz ieslodzītiem lika strādāt darbu nevis vērtību ražošanai, bet kā sodu; piem., lika nēsāt pa koridoru smagu lodi.

Taġad tāda "nodarbināšana" ir atmeta, un uzstādīts princips, ka darbam jābūt produktīvam, jāražo ekonomiskas vērtības. Bez tam ieslodzītiem jāapkopj savas telpas.

Attiecībā uz darbu organizāciju pastāv 3 problēmas:

1. Drošība.

Sakarā ar darbu jānoorganizē uzraudzība. Darbnieki nevar strādāt kamerās, tāpēc jāizved uz darbnīcu; ja jāved uz tālāku vietu, tad sevišķi jāapsargā. Tāpēc jānorīko darbnīcas pašā ieslodzījuma vietā.

2. Darbnieku noorganizēšana.

Jāiegādājas mašīnas; dažos Amerikas cietumos šai ziņā nav taupīti līdzekļi, un tāpēc cietumu darbnīcas atgādina fabrikas.

3. Saražoto produktu pārdošana.

Darbs cietumā ir lētāks nekā brīvā tirgū. Tāpēc, sevišķi Amerikā, sākās brīvo ražotāju protesti. Tas noveda pie tā, ka dažās valstīs cietumos gandrīz nevar strādāt. Z. A. S. Valstīs 1885. g. nodarbināja 75% no visiem ieslodzītiem, turpretim 1932. g. - tikai 52%.

Viens mēģinājums rast izeju: ražo tikai valsts iestādēm/mēbeles, apģērbus, automobiļu numurus/.

Ir vairākas iespējas, kā darbus noorganizēt:

1. Ieslodzīto iznomāšana.

Ieslodzītos nodod privatu uzņēmēja rokās. Ieslodzītos vai nu pilnīgi izved no cietuma un privatu uzņēmējs uzņemas garantiju, ka noziedznieki neaizbēgs, - vai arī: privatu uzņēmējs atved izejvielas cietumā, un tur ieslodzītie strādā.

Natūrā ziņā šeit pasliktinājas ieslodzīto stāvoklis; barošana nodota privatu uzņēmēja rokās, privatu uzņēmējs ieslodzītos ārkārtīgi ekspluatē.

2. Otra sistema ir t.s. k o n t r a k t u s i s t e m a.

Ieslodzītos uztur valsts, tos apsargā ieslodzījuma vietas administrācija /valsts ierēdņi/, bet ieslodzītie izpilda darbus, kurus uzdevis valsts kontrahents-privatuzņēmējs. Šī sistema ir labāka, bet tomēr arī te privatpersonas iejaukas ieslodzījuma iekšējā dzīvē.

3. Ieslodzītie visus darbus strādā cietumā un privatie ražojumus tikai saņem, samaksājot par tiem.
4. Valsts pārņem ražotos produktus pati un cietuma veikalā pārdo vai izlieto savām vajadzībām.

Visi šie organizācijas veidi pa lielākai daļai ir vēsturiski. Attīstība tāda, ka arvien vairāk atsvabinās no privāto iejaukšanās cietuma dzīvē.

A t l i d z ī b a i e s l o d z ī t i e m :

Parasti šī atlīdzība domāta galvenā kārtā zināma f o n d ā uzkrāšanai, lai ieslodzītais nepaliktu pilnīgi bez naudas, kad tiks atlaists brīvībā. Dažreiz viena daļa nāk valstij, un otra ieslodzītam; vai : 1/3 valstij, 1/3 ģimenei, 1/3 pašam. No paša naudas vienu daļu var iztērēt tūlīt cietumā, un otra daļa paliek fondā. Dažreiz šo sistemu izveido citādi: dod ieslodzītajam iespēju noguldīt vai nenoguldīt fondā, kad viņam ir iespēja naudu izdot un neizdot, tad viņa griba tiek trenēta uz taupību. Tas ved pie pašdarbības, kas var turpināties, kad viņš atstājis cietumu. Pret to ir arī iebildumi, jo parasti aizrāda, ka cietums nekad nerentējas, ka par ieslodzījuma vietu vienmēr jāmaksā nodokļu maksātājiem un valstij; aizrāda, ka rodas nenormāls stāvoklis: cilvēks izdarījis noziedzīgu nodarījumu, aplaupījis kādu un iztērējis naudu, tagad valsts viņu uztur, un bez visa tā viņam vēl dod naudu, ko viņš itkā nopelnījis. Tomēr tas viedoklis, ka drusku jāmaksā, lai cilvēku labotu, jaunākos laikos ņem virsroku.

IZGLĪTĪBA.

Pastāv divi virzieni. Viens virziens atzīst, ka ieslodzītiem vajāga dot

VISPĀRĒJU IZGLĪTĪBU:

jāmāca lasīšana, rakstīšana, rēķināšana, ja to neprot; ja to prot vāji, tad jāuzlabo; ja prot labi, tad jādod lasīt literatūru. Iespējams pat virzīt uz priekšu skolas nozīmē: beidz vienu klasi pēc otras; var beigt pat vidusskolu cietumā un saņemt apliecību, neminot, ka skola pabeigta cietumā.

Cietumos ierīko bibliotēkas, sevišķi jaunatnes ieslodzījumu vietās.

Dažos cietumos ieslodzītos apmāca lasīt laikrakstus, jo noziedznieki parasti lasa tikai tiesu hroniku, sportu un romānus. Tāpēc mēģina ieslodzītos ieinteresēt ievadrakstu un politisko rakstu lasīšanā, darot viņiem šo materiālu saprotamu.

Otra virziens prasa:

PROFESIONĀLO IZGLĪTĪBU.

Ieslodzītiem jāstrādā dažādās darbnīcās, lai iemācītos amatus.

Tā kādā Amerikas ieslodzījuma vietā māca, starp citu, labot automobiļus; katru reizi, tikko automobilis izlabots, to iedarbina, lai tas brauktu pret mūri un auto tiktu sadragāts; pēc tam viņu atkal labo.

Bez vispārējās izglītības un amata izglītības cietumos bieži pasniedz lekciju veidā arī

r e l i g i j u un m o r a l i.

IESLODZIJUMA VIETAS LATVIJĀ.

LATVIJAS IESLODZIJUMA VIETU VĒSTURE.

Ieslodzījuma vietas mēs mantojam no Krievijas. Latvijas teritorijā atrodošās ieslodzījuma vietas pārzināja Vidzemes, Kurzemes un Vitebskas guberņu cietumu inspekcijas.

Kas priekš krievijas apstākļiem bija samērā laba s; piem., rīgas centralciētums skaitījās kā viens no priekšzīmīgākajiem cietumiem Krievijā. No starptautiska viedokļa vērtējot, šis ēkas bija ļoti vājas, jo centralciētums un terminciētums būvēti pēc kopīeslodzījuma sistēmas. Tas ir pamattrūkums, kas uz reizi nosaka cietuma kvalitāti, to reducējot.

Kas attiecas uz cietumu personālu un režīmu, tad mēs esam no krievijas mantojuši ļoti maz, jo pa kara laikiem daļa no personāla tika evakuēta, daļa aizgāja karā, un sakarā ar to mēs saņemam tikai ēkas, pie tam galīgi izpostītas. 1915.g. sākumā, sakarā ar vācu karaspēka ielausanos Kurzemē, visus centralciētumā ieslodzītos pārveda uz Iekškrievijas cietumiem, un līdz ar to evakuēja cietuma mašīnas un visu cietuma inventāru.

Kad Latvijas pagaidu valdība pārņēma rīgas centralciētumu, kas bija nekārtībā, pārbūvēts, turplosījās tifa epidēmija. Latvijas pagaidu valdība nodibināja "cietumu inspekciju", pēc krievu parauga.

1919.g. nāca t.s. "Galvenā cietumu valde". Šai valdei piekrit nopelnis, ka viņa savedusi kārtībā masu cietumus. Nosaukums "Galvenā cietumu valde" tika lietots līdz 1930.g., kad pārdēvēja par "Cietumu departamentu". Veidojot, cietumu departamentu 1938.g. pārdēvēja par "kriminalpolitisko departamentu". Ar pēdējo pārdēvēšanu gribēja uzsvērt departamenta plašākus uzdevumus. Nosaukums "Cietumu departaments" norāda, itkā šis departaments pārzinātu tikai vienu sodu veidu. Nosaukums "kriminalpolitiskais departaments" rāda, ka departaments grib vispār apkarot noziedzību un pārzin arī drošības ieslodzījumus un tml.vietas.

No personām, kas darbojušās cietumu izveidošanā, var pieminēt ilggadīgo Cietumu galvenās valdes un Cietumu departamenta direktoru P.Vanagu. Tad nāca K.Veitmanis /tagadējais Iekšlietu ministrs K.Veidnieks/ un tagad - Kubis.

TAGAD PASTĀVOŠĀS IESLODZĪJUMA VIETAS/CIETUMI/ LATVIJĀ.

RĪGĀ ir divi galvenie cietumi:

I. Centralcietums

celts 1902.g.-1905.g..Ēo cēlis uz-
ņēmōjs ģergalvis,
Cietums domāts 1360 ieslodzītiem. Pie tam 1086 vietas domātas kā
kopieslodzījums, 96 - vieneslodzījums, 48 - nakts-izolācijas
vietas, 130 - slimnieku gultas.
Tā tad centralcietums jāatzīst par kopieslodzījuma cietumu.

1938.g. 1.augustā cietumā bija 1353 vīrieši un 13 sievietes, pa-
visam 1366 ieslodzītie.

Centralcietumā izcieš s p a i d u d a r b u s, p ā r m ā c ī-
b a s n a m u u n c i e t u m u. Ēz tam centralcietums nodē
arī kā d r o š ī b a s i e s l o d z ī j u m a t e l p a s. Central-
cietumā atrodas arī i z m e k l ē s a n ā esošie.

Tā tad centralcietumā nav arestēto un nav sieviešu, izņemot tās,
kuras atrodas slimnicā, jo slimnica visiem ieslodzītiem Rīgā ir
centralcietuma slimnica.

Rīgas centralcietumā izbūvēta s p a i d u d a r b u s visi uz spaidu
darbiem notiesātie L a t v i j ā.

Rīgas centralcietumā izbūvētas un izveidotas ļoti labas d a r b -
n i c a s. Tas ir pozitīvākais šai cietumā. Galvenās ir galdnieku,
drēbnieku, kartonažu darbnīcās un austru.

Ap 150 ieslodzītie strādā s i ģ ū l d ā, kur viņi rok kūdru.
100 strādā akmeņlaustuvēs a l ņ c i e m ā.

1937./38.g. ienēmumi no darbiem: 680.000.-Ls ; samērā liela sumā,
kas protams, nav tīrais ienākums.

II. Otrs Rīgā atrodosais cietums ir t e r m i n c i e t u m s.

Viņa raksturīgākā pazīme tā, ka te izcieš sodu s i e v i e t e s
un ar a r e s t u sodītie un Ēz tam daudzi, kas sodīti
a d m i n i s t r a t ī v ā kārtā.

Šis cietums celts ap 1905.g.; cēlis ģergalvis.

1938.g. 1.augustā cietumā bija 393 ieslodzīto. Arī tur pastāv ne-
liclas darbnīcās-sievietēm.

Ēz tam Latvijā pastāv vēl daži citi cietumi, vairāk kā 10 ; Daugav-
pīlī, Jelgavā, Liepājā. Ēet vispār jā tendence ir tā, ka provinces
cietumus slēdz; un ieslodzītos pārvieto uz citiem provinces cietumiem
vai uz Rīgu. Tas izskaidrojams ar ieslodzīto skaita samazināšanos.
1936.g. pēc ieslodzīto skaita pirmā vietā Eiropā bija Igaunija,
otrā - Somija, trešā - Latvija /Latvija pārsniedza Angliju desmit-
kārtīgi/. Tagad stāvoklis stipri labojies, nūms ieslodzīto daudz ma-
zāk.

Piezīme: labs pārskats par ieslodzījuma vietām Latvijā atrodams
Kriminālpolitiskā departamenta izdevumā "Ieslodzījuma vie-
tas".

LIKUMI.

Tagad ieslodzījuma vietām Latvijā par pamatu ir šis likumdošanas akts:

1. Latvijas sodu likums.
2. Likums par ieslodzītiem /izdots 1956. g. /.
3. Ieslodzījuma vietu reglaments /Tieslietu ministrs to apstiprinājis 1957. g. 2. jūn. /.

Mums jāapskata

LIKUMS PAR IESLODZĪTIEM

Vispirms jāaizrāda uz grozījumu šai likumā: Nepilngadīgo iestādes tagad vairs nav padotas Izglītības ministrijai, bet Tieslietu ministrijai.

Likumā paredzēts ieslodzījuma vietu personāls, apsardzība un ieslodzīto pavadīšana, ieroču lietošana, ieslodzījuma telpas un higiena, ieslodzīto darbu iekārtojums.

No darba atalgojuma ieslodzītie saņem 50%, pārējie 50% paliek ieslodzīto darbu fondā. Ieslodzīto darbu fonda līdzekļus izlieto ieslodzīto darbu organizēšanai, vadīšanai un darbu materiālu iegādei.

Tālāk paredzēta ieslodzījuma vietu apmeklēšana.

Pie katras ieslodzījuma vietas pastāv administratīvā komisija, kurai piekrīt:

1. noteikt ieslodzīto pirmstermiņa atsvabināšanu,
2. izlemt jautājumus par soda izciešanas atjaunošanu izbēgušiem sodītiem,
3. dot atsaukumus par sodu izcietušo ievietošanu drošības ieslodzījumā vai darba namā,
4. dot atsaukumus par drošības ieslodzījuma atcelšanu,
5. izlemt jautājumus par važu uzlikšanu un noņemšanu ieslodzītiem,
6. piešķirt atvaļinājumus ieslodzītiem,
7. pārskaitīt ieslodzītos no vienas pakāpes otrā.

Administratīvās komisijas priekšsēdētāju un viņa vietnieku iecel attiecīga apgabaltiesa no vietējiem tiesnešiem.

Administratīvās komisijas locekļi: prokuratūras pārstāvis, ieslodzījuma vietas priekšnieks, ieslodzījuma vietas ārsts un vietējās patronāta biedrības pārstāvis.

Ar padomdevēju tiesībām komisijā var piedalīties ieslodzījuma vietas palīgi, mācītāji un skolotāji.

Tālāk likumā iet runa par sodu izpildīšanu. Ar spaidu darbiem sodītie turami spaidu namos, ar pārmācības namu notiesātie - pārmācības naos u.t.t. par ko jau esam runājuši.

Ievietes turamas atsevišķās ieslodzījuma vietās, bet ja tādu nav, tad vīriešu cietumos atsevišķās nodalās. Tādi paši noteikumi attiecībā uz nepilngadīgiem /Rīgā ir nepilngadīgo cietums/.

Tālāk likumā teikts par apmeklējumiem, garīgo dzīvi, satiksmi ar ārpusauli, kārtības uzturēšanu, sodīto turēšanu važās.

Modernā ir nodarļa par atvaļinājumiem, kas paredzēti pēc jaunākajiem kriminoloģijas ieteikumiem.

Atvaļinājumus var piešķirt 1) ar arestu sodītiem, 2) ar cietumu sodītiem, kas izcietuši vismaz pusi no piesprietā soda, un nevainojami uzvedušies, 3) ar pārnācības namu un spaidu darbiem uz noteiktu laiku notiesātiem, kas izcietuši vismaz pusi nosprietā soda un iedalīti augstākajā pakāpē.

Atvaļinājumus piešķir svarīgos gadījumos, piem., ja ģimenē miršanas gadījums vai svarīgas saimnieciskas lietas jānokārto.

Ideja atvaļinājumiem ir tāda, ka bieži ieslodzītā saimnieciskais stāvoklis var tikt lielā mērā traucēts tā fakta dēļ, ka cilvēks atrodas ieslodzījumā un nevar pats savas lietas nokārtot.

Ja viņam nav līdzekļu advokata vai citas personas pieņemšanai, tad viņam var celties lieli zaudējumi. Tā būtu negatīva parādība, jo mēs cenšamies, lai ieslodzītais vēlāk būtu nodrošināts.

Bez šaubām, atvaļinājumu var dot tikai tādiem, uz kuriem var paļauties, ka viņi atgriezīsies.

Jā, ieslodzītais neatgriežas pēc atvaļinājuma izbeigšanās, tad, ja nokavējums nepārsniedz 24 stundas, ieslodzītais sodams disciplinārā kārtā. Ja nokavējums pārsniedz 24 stun., vai sodītais neatgriežas nemaz, tad viņš uzskatāms par izbēgušu.

Atvaļinājumus var piešķirt ne vairāk kā 2 ned. gadā.

Atvaļinājumā pavadīto laiku neieskaita soda izciešanas laikā.

Ieslodzījuma vietas priekšniekam ir tiesība izņēmuma veidā atvaļināt, nepārtraucot soda izciešanas laiku, līdz 24 stundām, uzraugu pavadībā - tādus sodītos, kas neatbilst iepriekšējiem noteikumiem, viņu piederīgo nāves vai grūtas slimības gadījumos.

Tālāk likums runā par piemērojamā nosacītu atsvabināšanu, iepriekšējo ieslodzījumu, drošības ieslodzījumu, darba namu, atsvabināto aizgādību, nepilngadīgo piespiedu audzināšanas iestādēm.

PAPILDSODI

Latvijā kā papildsodi pastāv 1) važas un 2) tiesību atņemšana.

VAŽAS

Važas uzliek:

1) Ja tiesa nolēmusi, ka uz spaidu darbiem notiesātais turams važās (uz laiku no 3 mēn. līdz 3 g.). LSL 13.p.: 19.p. 2.d.; 58.p. 2.d.

2) Admīnistratīvā kārtā par pārkāpumiem pašā cietumā (to paredz Likums par ieslodzītiem).

TIESĪBU ATŅEMŠANA

VESTURE Agrākos laikos tiesību atņemšanu praktizēja ļoti plaši, pie tam notiesātajam atņēma visas tiesības. Noziedznieks tika nostādīts zināmā mērā lietas stāvoklī, ar kuru katrs var darīt visu, ko viņš grib. Piemēri: Friedlosigkeit un romiešu "sacer esto", franču mont civil (tiesiskā nāve).

Visu tiesību atņemšanu sāka uzskatīt par nepareizu un pārspīlētu. Noziedznieka atgriešanās godīgā dzīvē apgrūtināta, ja viņam nav nekādu tiesību.

Tagad atņem vai ierobežo zināmu tiesību grupu: 1) politiskās tiesības, 2) ierobežo mantiskās tiesības, 3) tiesību ierobežojumi

ģimenes locekļu interesēs.

LSL NOTĪKUMI:

LSL par tiesību atņemšanu runā 27.p.

Ar spaidu darbiem vai pārnācības namu notiesātais zaudē tiesību

- 1) uz viņam piešķirtajiem ordeniem,
- 2) atrasties valsts vai pašvaldības dienestā, kalpot armijā un flotē,
- 3) uz pensiju,
- 4) būt par aizbildni, aizgādni, mācības spēku izglītības iestādē,
- 5) būt par zvērinātu advokatu vai privatadvokatu vai pilnvarnieku valsts vai pašvaldības iestādēs vedamās lietās,
- 6) būt par liecinieku pie aktiem, kuriem vajadzīgs liecinieku pastiprinājums,
u. v. l. c.

Piespriežot pārnācības namu, tiesa var atsvabināt notiesāto no tiesību zaudēšanas.

Notiesāšana ar cietumu vispārējās tiesu iestādēs var savienot ar tiesību zaudēšanu, ja tiesa atzīst to par nepieciešamu tāpēc, kā, izdarot noziegumu, vainīgais izrādījis sevišķu ļaunprātību, un ja piespriestais sods nav mazāks par 6 mēn. (LSL 28.p.).

- Tā tad 1) notiesāšana ar spaidu darbiem vienmēr saistās ar tiesību zaudēšanu,
2) notiesāšana ar pārnācības namu parasti saistās ar tiesību zaudēšanu,
3) notiesāšana ar cietumu parasti nesaiestās ar tiesību zaudēšanu.

TIESĪBU ATJAUNOŠANA

Varētu jautāt, kāpēc tiesības jāatjauno. Tiesības jāatjauno, jo, ja cilvēkam atņem cerību jeb kad atgūt tiesības, tad viņš atkal piesliesies pagrīdei, noziedzniekiem: turpretī, ja došam cerību nākotnē, ja godīgi uzvedīsies, atgūt tiesības atpakaļ, tad viņam ir stimuls godīgi uzvesties.

LSL 29.p. paredz termiņus, kuriem notekot, tiesības iegūst no jauna:

- 1) Ar spaidu darbiem notiesātie atgūst tiesības pēc 15 g. no soda izciešanas.
- 2) Ar pārnācības namu notiesātie - pēc 10 g.
- 3) Ar cietumu notiesātie - pēc 5 g.

Uz notiesāto lūgumu tiesa var termiņus saīsināt, ja pagājis vismaz puslaika, un notiesāto uzvešanās bijusi nevainojama.

REAKCIJA, KURĀ PĀRSVARĀ IR LABOŠANAS IDEJA

Mūsu laikos noziedznieku labošana ir kautkas pats par sevi saprotams, bet nesen vēl tas tā nebija. Lai gan atsevišķas domas par noziedznieku labošanu izskanējušas jau klasiskajā senatnē (Grieķijā, Romā), tomēr labošanas ideja tik plašā mērogā un tādā izpratnē, kā tagad tā tiek propogandēta un pielietota, - ir tikai visjaunāko laiku ieguvums.

Vēl 18.g.s. parastais uzskats bija tāds, ka par noziedznieku labošanu

ne maz neesot jādomā. Tāds uzskats valdīja vēl deviņpadsmitā gs. vidū. Tā Anglijā 1847. gadā parlamenta speciala komisija griezās pie augstākās tiesas ar ierosinājumu par dažu labošanas paņēmieni ieviešanu. Tiesa atbildēja, ka labošana un sodīšana ir jēdzieni, kas viens otru izslēdz.

Tagad, turpretī, viedoklis ir pilnīgi pretējs: to laiku, ko valsts atņem noziedzniekam par viņa pastrādāto noziedzīgo nodarījumu, vajaga izlietot tā, ka noziedznieks tiktu labots.

Labošanu iedala šādās 3 grupās:

- 1) Pieaugušo noziedznieku labošana.
- 2) Jaunatnes labošana. Vecuma robežas dažādās valstīs noteiktas dažādi (16. - 30. g. vai 16. - 21. g. vai citādi).
- 3) Bērnu labošana (no agras bērnības līdz 15., 16. g.).

Nemot vērā dažādības, kādas ir visu 3 grupu raksturā, arī labošanas paņēmieni katrā grupā ir dažādi.

§ 26.

PIEAUGUŠO NOZIEDZNIKU LABOŠANA

Attiecībā uz labošanu šī ir visnepateicīgākā grupa. Te ir nobrieduši cilvēki, un tāpēc grozīt viņu uzvešanos ir ļoti grūti.

Viens no galveniem l a b o š a ņ a s p a ņ ģ ģ i e n i e m, ko uzskata par iedarbīgāko, ir tas pats s o d s. Tā tad sods parādās kā labošanas līdzeklis.

No specialiem paņēmieniem labošanā sevišķi jāuzsver

- 1) D a r b s. Lielākā daļa no noziedzniekiem nav pieraduši pie kārtīga darba. Ja vairākus gadus no vietas nostrādā darbnīcās, tad tas izveido noziedzniekos pieradumu strādāt, pierašanu pie darba; tāpēc nereti no ieslodzījuma iznāktais turpinā ieslodzījumā iesākto darbu un noziegumus vairs neizdara.
- 2) Otrs no specialiem labošanas līdzekļiem ir d i s c i p l i n a. Aizrāda, ka noziedzīgie cilvēki netikai nestrādā, bet viņi ir nedisciplinēti, viņi nav pieraduši pie autoritātes. Tāpēc cietumā, kur ir absolūta disciplina, un pretošanās disciplīnai tiek salauzta, - viņi pierod pie disciplinētas dzīves.
- 3) Trešais specialais līdzeklis ir i z g l ī t ī b a: vispārējā un arodu izglītība. Pie pieaugušiem šai apmācīšanai ir mazāka nozīme, un tai tāpēc arī piegriež mazāku vērtību. Zināmus rezultātus tomēr šī izglītība dod, jo arī pieaugušo iespējams apmācīt kādā amatā.

Latvijā no šiem līdzekļiem plaši pielieto darbu, tāpat - prasa absolūtu disciplīnu, un paredzēta arī apmācība.

Kā speciala iestāde pieaugušiem ar labošanu kā galveno ideju - ir darba nams.

NOZIEDZĪGĀS JAUNATNES AUDZINĀŠANA UN LABOŠANA

Ja pie pieaugušiem izredzes labot bija samērā mazas, tad daudz lielākas izredzes ir attiecībā uz jaunatni. Te labošanas ideja tikusi visvairāk izmēģināta.

Labošanas ideja te balstas uz šādiem apsvērumiem:

- 1) Pie jaunatnes varam novērot, kā nevainīgs bērns izaug par noziedznieku. Bērns attīstas par noziedznieku galvenā kārtā apstākļu dēļ: bērnam nav piegriezta vajadzīgā vērība, jo ģimene izirusi vai pārāk nabadzīga, vai ģimenes nav. Tātad pati ģimenes biedrība ir zināmā mērā vainīga pie bērna izaugšanas par noziedznieku. Tāpēc atmaksas reakcija attiecībā uz šiem noziedzniekiem nekad nav bijusi tik asa, kā attiecībā uz vecākiem individiem. Sabiedrība bieži apzinājusies, ka viņa ir zināmā mērā vainīga un mēģinājusi jaunus noziedzniekus vispirms labot.
- 2) Jaunatnei vēl ir zinama lokanība: pastāv cerība uz rakstura pārveidošanu.

REFORMATORIJI (ELMIRA)

Jaunatnes labošanai radītas daudzas iestādes. Šai pasākumā celmlauži bijuši amerikāņi un angļi, un arī tagad Anglijā un Z.A.S.V. jaunatnes labošanas jautājumam piegriezta liela vērība. Tāpēc apskatīsim jaunatnes labošanas iestādes Z.A.S.V. un Anglijā.

Z.A.S.Valstīs 1876.gadā nodibināja jaunā veida iestādi, kuru pēc pilsētas, kur tā atrodas, sauc par Elmairu (Elmira). Iestādes nosaukums ir reformatorijs. Nosaukums parāda mērķi: noziedzīgo jaunatni grib reformēt.

Elmairas reformatorijs palicis līdz mūsu dienām apmēram tāds pats, kāds tas bija nodibināšanas laikā. Viņa nodibinātājs bija Brokvejs, kas vairākus gadus vadīja šo reformatoriju.

Elmairas reformatorijs no ārpuses izskatās tāpat kā cietums: tas atrodas augstā kalnā, kur uzcelti kameru bloki un bez tam vairākas ēkas, kur ierīkotas darbnīcas un skolas telpas.

Iespējamais ieslodzīto skaits tur ir ap 1300. Reformatorijā uzņem 16 - 30 g.v. noziedzniekus, pietam tādus, kas notiesāti pirmo reizi. Tā tad nāk samērā nesamaitāts materials. Bet tas ir tikai ideāls, jo pirmā notiesāšana nenozīmē, ka notiesātais pirmo reizi pastrādājis noziegumu. Šis ir Elmairas trūkums: tādi, kas pirmo reizi pastrādājuši noziegumu, sanāk kopā ar rūdītiem bandītiem. Bez tam jāievēro, ka agrākā ievietošana kādā bērnu labošanas skolā - netiek uzskatīta kā notiesāšana. Tā tad reformatorijā sanāk arī tādi, kas savā laikā kā nepieskaitīgie izdarījuši, piem., daudzas zādzības.

Visus ieslodzītos reformatorijā iedala 3 klasās.

Katru jaunienācēju ievieto otrā klasē, no kuras par labu uzvešanos viņu pārceļ uz pirmo klasi, bet par sliktu uzvešanos - uz trešo klasi. Labā uzvešanās pastāv: panākumi skolā, panākumi amatos un vispārējā uzvešanās.

Katrs ieslodzītais saņem katru dienu zīmes (markas). Par sliktu uzvešanos atskaita dažas markas. Tā tad tā ir tāpat progresīvā sistema.

A t s v a b i n ā š a n a no šīs iestādes paredzēta dažādos veidos:

- 1) Atsvabināšana pēc tam, viss laiks, kas piespriests, pavadīts reformatoriņā.
- 2) Pirmstermiņa atsvabināšana. Tā iespējama tikai no 1. klases un tikai labas uzvešanās gadījumā.
- 3) Ja kāds izrādas pavisam nelabojams, tad viņu var pārvest uz citu cietumu, jo reformatorijs domāts tikai labākiem indivīdiem.

Interesanti atzīmēt, ka reformatoriņos sevišķu vērību piegriež ierindas apmācībai. Viss reformatorijs sagrupēts kā neliela armija. Augstākie virsnieki ir atvaļinātie armijas virsnieki, bet leitnanti u.c. ir paši ieslodzītie.

Arodu izglītība: Darbnīcās ļoti daudz naudas ieguldīts, visprecīzākās mašīnas iegādātas. Māca, piem., labot automobiļus, celt ēkas.

Vispārējā izglītība: Māca visus priekšmetus; starp citu, te pastāv arī laikrakstu lasīšanas klase.

Disciplīna: galvenais līdzeklis, ar ko ietur disciplīnu, ir marku atņemšana. Progresīvā sistema te attaisnojusies visā pilnībā. Visas mazās privilēģijas, piem., iespēja kļūt par "virsnieku", iespēja piedalīties lielākā sporta spēlē, panāk to, ka disciplīnu ievēro labi. Tāpēc šī iestāde tiek samērā maz apsargāta; tā pieder pie "vieglā tipa ieslodzījuma vietām" (minimalās drošības ieslodzījuma vietām). Bēgšanas gadījumu bijis maz.

Rezumē:

1. Vecuma amplitude samērā liela (16 - 30g.v.)
2. Ari antisocialitātes pakāpe ir dažāda: teorijā ir tikai pirmo reizi noziegušies, bet praksē var būt arī citādi.
3. Piegriež vērību arodu un vispārējai izglītībai.
4. Progresīvā sistema.

Elmārai bija apbrīnojami panākumi. Elmairas vadītāji apgalvo, ka no tiem, kas bijuši ievietoti reformatoriņā, tikai 1/3 atgriezušies noziedznieku gaitās.

BORSTAL IESTĀDES

Kā viens no Elmairas reformatoriņa atdarināšanas rezultātiem jāuzlūko angļu Borstal sistema.

Borstal iestādes radās šādā veidā:

1894. gadā Anglijā bija izvesta plaša noziedzības stāvokļa izmeklēšana. Izmeklēšanas komisijas slēdziens bija tāds, ka profesionalās noziedzības apkarošanas nolūkā kaut kas ir darāms ar noziedzīgo jaunatni, jo pēdējā dod vēlāk profesionalos noziedzniekus. Komisija konstatēja, ka ar sodīšanu vien noziedzības cēlonus izskaust nevar. Tāpēc pieņēma priekšlikumu - aizsūtīt kādu uz Z.A.S.V., lai viņš tur iepazītos ar Elmairas un citu reformatoriņu darbību. Tai pašā gadā uz Z.A.S.V. komandējumā aizbrauca pazīstams Anglijas ieslodzījumu darbinieks - BRAIZS (Brise).

Viņš bija ļoti apmierināts ar Amerikā redzēto un tāpēc pēc atgriešanās sāka eksperimentēt Anglijā. Tās iestādes, ko Braizls sāka te organizēt, netika saistītas ar rakstītām konstitūcijām, noteikumiem, kas visu regulētu. Visas iestādes gan tika izveidotas pēc zinama pamatprincipa, bet pārējais bija atstāts eksperimentēšanai un pieredzējumiem. Tāpēc Anglijā, lai gan uzsāka ar reformatoriju tipa iestādi, galā rezultāts bija pavisam cits. Izveidojās tas, ko tagad sauc par Borstal sistemu. Nosaukums nāk no Borstal pilsētiņas, kur izdarīts pirmais eksperiments ar šāda veida iestādēm.

Tagad ir 9 Borstal iestādes.

Attiecībā uz Borstal sistemu jāpatur vērā 2 lietas:

- 1) Viņas ir attīstības gaitā ļoti daudz mainījušās.
- 2) Visas šīs iestādes arī tagad nav vienādas.

Borstal iestādēs (vislielākajās) ievietoti 400 - 500 jaunieši, bet tādu skaitu uzskata par lielu; kā ideāls skaitās 200 - 300.

Pašreiz Borstal iestādēs uzņem 16 - 23 g. vecus jauniešus (dažreiz vecuma amplitūde bijusi mazāka: 17 - 21 g.v.).

Visi ieslodzītie sadalīti s a i m ē s pa 50 (vai vēl mazāk) katrā. Katrā saime sadalās vēl sīkākās vienībās - g r u p ā s (pa 10 - 12 ieslodzīto katrā grupā).

Katra g r u p ā ir viena audzinātāja rokās. Šādā grupā ir zināma pašvaldība, jo tās priekšā atrodas viens no grupas locekļiem (jaunekļiem), kuru sauc par līderu (leader). Šim vadītājam ir arī lielākas priekšrocības.

Katras s a i m ē s priekšgalā atrodas Housmaster (mājas tēvs). Šie mājas tēvi ir galvenie audzinātāji. Bez tam katram skolotājam un instruktoram pienākums ieslodzītos audzināt. Galvenā vērība netiek piegriesta apmācībai, bet rakstura audzināšanai.

Borstal iestādes priekšgalā atrodas gubernātors.

Atšķirībā no Elmairas, - Borstal iestādēs ievieto v i s s a m a i t ā t ā k o s noziedzniekus.

Arī Borstal iestādēs pastāv k l a s u s i s t e m a. Pastāv 5 klases. Vispirms zēns nokļūst parastajā klasē, kur jāpavada 3 mēn., - tad starpklasē, kur jāpavada 6 mēn., tad pārbaudes klasē, specialā klasē un beidzot izcilus specialā klasē. Klases saistītas ar mazām privileģijām. Bez tam pastāv soda klase, kurā degradē par pārkāpumiem.

A g r ā k arī Borstal iestādēs bija a t z ī m j u s i s t e m a: vajadzēja saņemt zināmu daudzumu atzīmju, lai varētu pāriet no vienas klases otrā. Tagad nākošā klasē pārved pēc audzinātāja ieskata.

Borstal iestādēs sevišķu vērību piegriež p e r s o n a l a m. Visa disciplīna balstās tikai uz cieņu pret audzinātājiem, administrāciju. Naktīs ieslodzītos neviens neuzrauga. Zēni jūt, ka ar viņiem tiek darīts kas labs, tāpēc starp viņiem un administrāciju nepastāv naidīgas attiecības. Bet to nav iespējams panākt uz reizi; tāpēc jaunu Borstal iestādi iespējams dibināt tikai ar pavisam mazu grupu (vislabāk - ar citas Borstal iestādes grupiņu); kad šī grupa iekšēji noorganizējusies, izmetot kādu nederīgu locekli, - tikai tad var pieņemt citus no ārpusēs (un ne daudz uz reizi).

Tas viss prasa augsti kvalificētu personālu. Netiek prasīta

kāda speciala izglītība, bet - interese pie lietas.

L a i k s, kuru jauneklis pavada iestādē, ir: minimums 2 g., maksimums 3 g. Ieskata, ka gadījumā, ja pavadītu īsāku laiku nekā 2 g., tad iestāde, varbūt, neiedarbotos.

No Borstal iestādes atsvabinātais pavada vienu laiku u z r a u d z ī b ā, jo viņš atsvabināts nosacīti: ja neievēros uzvešanās normas (darbs; pieteikšanās, speciālu ierēdņu apmeklēšana), tad viņu var ievietot specialā Borstal iestādē, kur režīms daudz stingrāks.

Interesanti salīdzināt Elmairu ar Borstal iestādēm. Elmaira ir zinamas vēsturiskas atīstības sākums, un Borstal iestādes ir pašreizējais gala rezultāts. Starpību ir daudz:

Elmaira

Borstal iestādes

1) 1300 ieslodzīto, kas nav saistīti organizētā veidā.	400 - 500 locekļu liela kolonija, kas sadalīta saimēs un grupās.
2) 16 - 30 g. veci	16 - 23 g. veci
3) Nesamaitātie	Samaitātie
4) Grib uzglabāt to veidu, kāds bijis dibināšanas laikā.	Arvien meklē jaunus paņēmienus.
5) Galveno vērību piegriež tehnisko zināšanu iegūšanai.	Rakstura veidošana.
6) Personāls ir ierēdņi, kuriem, varbūt, vienalga, kur viņi strādā.	Personālam liela interese.
7)	Lielu vērību piegriež atsvabināto uzraudzībai.

Ari citās valstīs ir tādas iestādes. Tomēr citās valstīs mazāk darīts šai ziņā, tās tikai sekojušas Amerikas un Anglijas paraugiem.

L a t v i j ā - specialas jaunatnes audzināšanas iestādes vēl est nepastāv, bet pārrunā planus, ka šādas iestādes vajadzētu dibināt. Ja kāda sistema tiktu atdarināta, tad tā būtu Borstal sistema. Protams, nedrīkstētu notikt pilnīga kopēšana; tikai principus varētu pārņemt.

Vajadzētu izvest pētījumus attiecībā uz vecumu, kurā šo sistemu vajadzētu pielietot. Liktenīgais vecums, kurā izšķiras, vai cilvēks paliks par profesionālu noziedznieku, - ir dažāds dažādās zemēs. Anglijā tas ir starp 16 un 23 g. Z.A.S.V. pilsētās tas ir jau nokavēts vecums; tur Borstal iestāde būtu jādibina priekš 13 - 15 g. veciem zēniem.

SKOLAS

Viss par jaunatnes labošanu sacītais attiecas arī uz b ē r n u labošanu.

Attiecībā uz šo visjaunāko grupu, kas vecuma ziņā dažādās valstīs norobežota dažādi (dažreiz no 5 g. vecumā, dažreiz no vēlāka laika), mums jāņem vērā speciāls moments, kas nepastāv attiecībā uz citām grupām: te iet runa ne tikai par

noziegumu izdarītājiem, bet arī par vispār pamestiem bērniem, kas eventuali varētu kļūt par noziedzniekiem.

Dažās valstīs noziegušies bērni un pamesti bērni tiek pilnīgi nošķirti; bet dažās valstīs visu, ko piemēro noziedzīgiem bērniem, piemēro arī pamestiem bērniem.

Pirmās ziņas par noziedzīgiem bērniem veltītu iestādi - ir par kādu zēnu māju ROMA, kas nodibināta 1704.gadā. Šo zēnu māju sauca par Svētā Miķeļa patversmi. Te uzņemti ne tikai noziedzīgi, bet arī pakļidūši zēni. Zēni strādāja dažādās darbnīcās, un viņi šai mājā paturēti līdz savas dzīvības 20. gadam.

Patiesībā istās bērnu skolas nodibinātas ANGLIJĀ. Seit jāatzīmē Philanthropic Society (izrunā: filantropiskosāiēti) kas nodibināta 1788.g. Tūlīt pēc nodibināšanas šī sabiedrība sāka organizēt skolu noziedzīgiem bērniem, un noorganizējusi vairākas lauksaimnieciska rakstura skolas. Šīs skolas bija pilnīgi privatas iestādes. Pirmā šāda skola nodibināta pilsētīnā Haknī; tāpēc šīs skolas sauca par Haknī skolām.

Ap 19.g.s. vidu skola tika pārcelta uz Redhill'u (netālu no Londonas), kur tā atrodas vēl tagad. Šī ir vispazīstamākā zēnu labošanas skola. Tur, tāpat kā Borstal iestādē, zēni dzīvo saimēs pa 30 - 40 zēnu katrā; tāpat saimes daļas grupās; tāpat galvenā vērību piegriež nevis apmācībai, bet rakstura veidošanai; tāpat lielu vērību piegriež personalam.

Drīz pēc nodibināšanas šo skolu sāka atdarināt. Vairākas privatas organizācijas noorganizēja līdzīgas skolas. Beidzot arī valdība bija pārliecināta, ka šādas skolas jāuzņem vispārējā noziedzīgās jaunatnes audzināšanas sistēmā. Šīs skolas nosauca par reformatoriskām skolām (skolas, kas reformē, pāraudzina). Šīs Reformatory Schools arī tagad ir privatas iestādes, bet tās tiek kontrolētas no valsts, un valsts bieži dod pabalstus šo skolu uzturēšanai. Tāpēc agrāk tās sauca par certified schools (izr.: sērtifaid skūls), t.i., par skolām, kurām ir apliecība, ka tās drīkst darboties; bet tagad parasti tās sauca par approved schools (izr.: aprūvd skūls), t.i., apstiprinātām, atzītām par piemērotām.

Tagad tur uzņem 12 - 16 g. vecus zēnus.

Bez šīm skolām ir vēl Industrial schools. Tās domātas pamesto bērnu audzināšanai. Ja ievietošanai reformatorija skolā vājdzīgs, lai zēns būtu notiesāts, tad, lai ievietotu industriālā skolā, notiesāšana nav vajadzīga.

Z.A.S.Valstīs, kā otrā zemē, kur šādām skolām piegriesta liela vērība, stāvoklis citāds: netiek šķiroti noziegušies un nenoziegušies bērni. Viņi vairāk uztverti no tā viedokļa, cik liela ir varbūtība, ka tie kļūs par asocialu elementu. Ja bērns uzrāda asocialas tieksmes - neiet skolā, pavada dienu ielās, gimenē nav uzraudzības vai vecāki nevar bērnu savaldīt, - tad bērnu var ievietot šī veida skolā.

Teoretiski šī pieeja ir pilnīgi pamatota, jo noziegums, ko bērns ir pastrādājis, nav tik svarīgs (tas atkarājas no uzraudzības trūkuma).

No otras puses, tā kā šie bērni visi salikti kopā, tad viņiem visiem ir tāda "slava", piegarša, ka visi viņi ir noziedznieki. Ja bērnam miruši vecāki, un viņš nodots audzināšanā pie radnieka, un ja pēdējais strādā visu dienu ārpus mājas un neuzrauga bērnu, un bērns atrasts uz ielas, tad viņu viegli var nodot audzināšanas

iestādē.

Tāpēc zinamu šķirojumu vajadzētu izvest.

NOZIEDZĪGĀS JAUNATNES AUDZINĀŠANA UN LABOŠANA LATVIJĀ

Latvijā ir trejāda veida iestādes nepilngadīgiem noziedzniekiem:

1. Audzināšanas iestādes. Tās domātas tādiem, kas no krimināltiesību viedokļa nav noziedznieki.
2. Audzināšanas-labošanas iestādes. Tas ir stingrāks veids.
3. Labošanas iestādes.

Noteikumi par šiem iestāžu veidiem uzņemti Likumā par ieslodzītiem. Tagad šīs iestādes nav vairs Izglītības ministrijas, bet Tieslietu ministrijas ziņā.

Divas galvenās iestādes Latvijā ir: audzināšanas-labošanas iestāde zēniem, Irlavā un audzināšanas-labošanas iestāde meitenēm Ropāžos.

Irlavā vēl ir stingrāka pakāpe grūtāk labojamiem, ko varētu uzskatīt par specialu veidu: labošanas iestādi.

Minētā triju pakāpju sistema Latvijā vēl nav pilnīgi realizēta.

Kā likumā teikts, iestādes var apvienot vienā vadībā. Iestādes uztur valsts vai pašvaldības.

Vēl jāatzīmē viens veids, kas pastāv Latvijā: bērnu nodod audzināšanā citā ģimenē.

Ņūlasit LSL 54.p (grozīts 1939.gadā)!

JAUNATNES TIESAS

Jautājums par jaunatnes tiesām Latvijā ir ļoti aktuāls. 1931.gadā Tieslietu ministrijas komisija izstrādāja Likumprojektu par jaunatnes tiesām, bet tā kā jaunatnes tiesu ieviešana prasītu lielus līdzekļus, un tā kā bija daži pretinieki jaunatnes tiesu idejai, tad šis projekts par likumu nekļuva.

Pirmo reizi jaunatnes tiesa tika nodibināta 1899.g. Z.A.S.Valstīs Čikagā. Pēc tam sekoja jaunatnes tiesa Anglijā, Beļģijā, Francijā, Vācijā un lielākā daļā citu kulturalo valstu.

Jaunatnes tiesu pamatideja ir tā, ka bērni pēc savas psihiskās un arī fiziskās konstrukcijas atšķiras no pieaugušiem. Līdz ar to atšķiras viņu iemesli noziedzībai un noziedzības veidi. Tāpēc ir loģiski, ja šīs atšķirīgās grupas lietu iztiesāšanai nodibinātas specialas tiesas. Šādā gadījumā notiek tiesnešu specializēšanās.

Pret šo ideju grūti ko iebilst. Ja tagad raksta, ka jaunatnes tiesas dažās valstīs nav attaisnojušas uz viņām liktās cerības, tad kritiku nevērš pret jaunatnes tiesām kā tādām, bet kritizē tāpēc, lai radītu vēl labākas jaunatnes tiesas - to organizācijas ziņā.

Jaunatnes tiesu organizācija:

Pastāv dažādi jaunatnes tiesu veidi:

1. Izrauga kādu no pastāvošiem tiesnešiem, un viņa rokās nodod visas jaunatnes lietas. Cer, ka šī persona, nodarbojoties visu laiku ar jaunatnes lietām, pamazām iestrādāsies, izveidosies par specialistu šais jautājumos.

No modernās kriminoloģijas viedokļa tas ir diezgan primitīvs tiesneša sagatavošanas veids, jo te iepriekšēja sagatavošana nav paredzēta.

2. Tiesnesim juristam vajadzīga iepriekšējā sagatavošanās psiholoģijas, pedagogijas, socioloģijas jautājumos. To norādīja Austrijas 1928.g. jaunatnes tiesu likums.

Tāds viedoklis rada grūtības. Vajadzīga persona, kas ir jurists, sociologs, psihologs, pedagogs. Grūti sagatavot vairākus tāds tiesnešus.

3. Labākais veids: darbojas koleģija. Viena persona ir jurists, bet pārējie tiesneši ir specialisti citās nozarēs: pedagogs, ārsts psihiatrs, sociologs, psihologs.

Pēc doc.P. Lejiņa domām pēdējais veids drusku pārveidojams: atmetama kopējā spriešana par visiem jautājumiem. Jautājumu par to, vai ir pastrādāts noziegums, nevajadzētu lemt visiem, bet tikai juristam. Turpretī jautājumā par noziedzības cēloni (piem., ģimenes izirušās attiecības) - jurists, varbūt, nav kvalificēts spriedējs.

Tāpēc pareizākais jaunatnes tiesas konstrukcijas veids būtu tāds: Vispirms lieta nonāk tiesneša jurista rokās, kas konstatē, vai ir pastrādāts noziedzīgs nodarījums (un kāds nodarījums). Ja ir konstatēts, ka pastrādāts noziedzīgs nodarījums, tad tā izdarītājs nododams specialai komisiijai (kas sastāv no psihologa, pedagoga, sociologa u.t.t.), kas pētītu ne jautājumu par noziegumu, bet jautājumu par noziedzības cēloņiem un par pāraudzināšanas, labošanas līdzekļiem. Šī komisija lemtu par to, vai mazgadīgais ievietojams iestādē, un uz kādu laiku.

§ 27.

NOSACĪTA SODA IZPILDĪŠANAS ATLIKŠANA

Soda izpildīšanas nosacītu atlikšanu 1903.g. sodu likums nepazīna, bet to Latvijā ievēda ar speciālu likumu 1922.g. 12.janv.

1933.g. sodu likumā uz šo jautājumu attiecas 21. - 25. p.p.

LSL 21.p.: "Ja apsūdzētajam piespriež cietuma, aresta vai naudas sodu vai ievietošanu labošanas vai audzināšanas-labošanas iestādē, un tiesai ir pamatoti iemesli sagaidīt, ka notiesātais, arī sodu neizpildot, turpmāk uzvedīsies nevainojami, viņai ir tiesība nosacīti atlikt soda izpildīšanu."

No šī panta konstrukcijas grūti izlobīt šī instituta nolūku. Iznāk, ja tiesai ir pamatots iemesls domāt, ka persona uzvedīsies nevainojami, tad nav vērts viņu sodīt. Iznāk, ka reakcija nav ne atmaksa, ne sabiedrības aizsardzība, ne arī labošana (ja jau tiesa pārliecināta, ka persona uzvedīsies nevainojami, tad nekāda labošana nav vajadzīga).

Patiesībā šim institutam ir zināma ideja, un tā ir labošana - n a s ideja. Šo ideju izved tādā veidā, ka noziedzniekam soda izpildīšanu atliek ar nosacījumu, ka viņš nevainojami uzvedīsies. Ja viņš pastrādās jaunu noziedzīgu nodarījumu (vai neievēros no-

teikumus, kas viņam jāievēro), kad viņu ne tikai sodīs par jauno noziedzīgo nodarījumu, bet viņam būs jāizcieš arī sods, kas bija atlikts. Tā tad sods, kas itkā karājas gaisā un draud piepildīties, - attur personu no turpmākiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Soda izpildīšanas nosacīta atlikšana nav piemērojama (LSL 22.p.):

- 1) ja noziedzīgais nodarījums pastrādāts amata veidā vai aiz paraduma;
- 2) ja noziedzīgā nodarījuma izdarītājs izrādījis nepamatotu launprātību;
- 3) lietās par huliganismu;
- 4) naudas sodiem, kas uzlikti, par fiska noteikumu pārkāpumiem (citatādi fiska noteikumu pārkāpšana dažreiz atmaksātos; katrs varētu riskēt šos noteikumus pārkāpt);
- 5) ar cietumu notiesātiem, kas agrāk sodīti, ar cietumu vai smagāku sodu, ja līdz jauna noziedzīga izdarīšanai nav pagājuši 5 g. no cietuma soda izciešanas dienas, bet 10 g. no smagāka soda izciešanas dienas.

Līdz 1936.g. nosacītu soda atlikšanu nevarēja pielietot arī lietās, kas ierosinātas privatapsūdzības kārtībā (LSL 22.p. 1.pkt.).

LSL 23.p. dod nosacītas soda izpildīšanas atlikšanas termiņus: ar cietumu notiesātiem soda izpildīšanu atliek uz 5 g., ar pārējiem sodiem notiesātiem - uz 3 g. Šai laikā tiesa var nodot notiesāto arī sevišķā uzraudzībā, kā arī uzlikt viņam sevišķus pienākumus.

Tā tad, ja piespriests cietums, un 5 g. laikā notiesātais pārkāpj viņam uzliktos pienākumus vai pastrādā citu noziedzīgu nodarījumu, tad jāizpilda atliktais sods.

Soda izpildīšanas nosacītās atlikšanas instituts starptautiskajā literatūrā pazīstams ar nosaukumu "probation" (izr.: probeišn).

Anglijā un Z.A.S.Valstīs piegriež galveno vērību uzraudzībai. Tā tad uzsvars likts ne uz to faktu, ka atlikts sods, bet uz to faktu, ka noziedznieks nolikts zem uzraudzības, kas kontrolē viņa uzvešanos un līdz ar to viņu var labot. Šeit labošanas ideja parādas sevišķi spilgti.

Latvijā šāda uzraudzības sistema vēl nav izveidota.

Ārzemēs "probation" sevišķi tiek pielietota attiecībā uz bērniem un jauniem noziedzniekiem. Daudzos gadījumos šis intituts dod iespēju iztikt bez soda izciešanas.

SODA NOSACĪTAS ATLIKŠANAS JURIDISKĀ KONSTRUKCIJA.

Kriminaltiesībās pastāv strīds par to, kāds ir tādas personas stāvoklis, kurai sods nosacīti atlikts, un kāds ir personas stāvoklis pēc tam, kad tā izturējusi pārbaudījuma laiku (un sakarā ar to sods vairs nedraud).

LSL ienemtais stāvoklis 25.pantā ir tāds: Kamēr tiesa nav taisījusi lēmumu par nosacītā sprieduma izpildīšanu, nosacīti notiesātais neskaitas par sodītu; bet par galīgi atlaistu un neesosu piespriestais sods uzskatams tikai pēc termiņa notecēšanas.

Tā tad līdz termiņa notecēšanai persona uzskatama par tādu, kas gan atzīta par vainīgu noziedzīgā nodarījumā (un arī soda mērs ir piespriests), bet kas skaitas kā nesodīta.

Ja persona uzvedas labi, iztur pārbaudījumu, tad viņu uzskata itkā par netiesātu.

Šī konstrukcija ir ļoti izdevīga, bet visās valstīs tā nav pieņemta. Pašreiz ANGLIJĀ pastāvošā konstrukcija ir tāda, ka tiesa netaisa spriedumu par tiesājamā vainīgumu. Tāpēc, ja šādi personai jāizpilda anketa, kurā jautājums, vai kādreiz atzīts par vainīgu, tad šī persona droši var rakstīt, ka viņa nekad nav atzīta par vainīgu.

Šī sistema ir nelogiska: cilvēkam uzliek nosacījumus, pārbaudījumu, pirms viņu atzīst par vainīgu. Tāpēc Criminal Justice Bill rada šādu konstrukciju: tiesa atzīst par vainīgu, bet nepiespiež soda mēru.

Jāatzīmē, ka Latvijā parastais anketu jautājums ir: vai ticis sodīts? Anglijā standartjautājums anketās skan: vai bijis notiesāts?

Tā tad iespējamās 3 konstrukcijas:

1. Atliek atzišanu par vainīgu (Anglijā).
2. Atzīst par vainīgu, bet atliek soda mēra piespriešanu (C.J.B.).
3. Atzīst par vainīgu un nosaka soda mēru, bet atliek soda izciešanu (Latvijā).

NENOTEIKTAIS SPRIEDUMS

Kad analizējam Sodu likumu, tad runājam par sankciju veidiem. Ar relatīvi noteiktu sankciju likumdevējs atstāj tiesnesim zināmu brīvību, kādu sodu noteikt. Turpretī nenoteiktā spriedumā tiesnesis atstāj zināmu brīvību tai varai, kas rūpēsies par soda izpildīšanu.

Tiesnesis noteicis sodu, teiksim, 1 - 10 g. ieslodzījuma. Cietuma administrācija vai speciala komisija (kuras sastāvā var paredzēt arī pašu tiesnesi) nolēms, cik ilgi sodītam jāpaliek ieslodzījumā. Piemēram, ja pēc 3 gadiem konstatēs, ka ieslodzītais uzvedas nevainojami, tad, varbūt, izlaidīs viņu ārā.

Latvijā nenoteiktu spriedumu n a v.

Nenoteiktais spriedums ir instituts, kuram ir l a b o š a n a s ideja. Labošana parādas tādā veidā, ka noziedznieks dabū stimulu - labi uzvesties ieslodzījumā, jo viņš zina, ka no uzvešanās atkarāsies soda izciešanas laiks.

Vienu laiku nenoteiktais spriedums bija ļoti populārs, un uz viņu lika lielas cerības. Vispirms to ievēda Z.A.S. Valstīs, tai pašā laikā, kad nodibināja Elmairas reformatoriju. Šis spriedums bija viens no Elmairas pamatinstrumentiem labošanā.

Jaunākos laikos, lai gan nenoteiktais spriedums valstu lielākā daļā pastāv, tomēr konstatēta viena negatīva parādība:

Labā uzvešanās ieslodzījumā ne katru reizi nozīmē iekšēju labošanu. Profesionālie noziedznieki bieži uzvedas ieslodzījumā nevainojami, jo viņi labi saprot, ka katrs pārkāpums pagarinās viņu atrašanos cietumā; bet, iznākuši ārā no cietuma, viņi tūlīt atkal uzsāk noziedzīgās gaitas.

Kā ieslodzījuma vietas disciplīnas līdzeklis šis nenoteiktais spriedums arī tagad palicis loti labs.

NOSACĪTA ATSVABINĀŠANA

Tā kā mums nav nenoteiktu spriedumu, tad Latvijā runā par pirmstermiņa nosacītu atsvabināšanu.

Faktiski gan starpība nav liela, jo, pastāvot iespējai nosacīti atsvabināt pirms termiņa, faktiski pastāv nenoteikti spriedumi.

Nosacīta atsvabināšana ir atsvabināšana no ieslodzījuma vietas ar nosacījumu, ka atsvabinātais pienācīgi uzvedīsies un paliks attiecīgas iestādes uzraudzībā līdz galīgai atsvabināšanai.

Duras acīs, ka tas ir gandrīz tas pats, kas soda izpildīšanas nosacīta atlikšana. Starpība ir tā, ka pie soda izpildīšanas atlikšanas notiesātais nemaz nesaņem sodu, bet pie nosacītas atsvabināšanas viņš zinamu daļu no uzliktā soda izcieš.

Piemērs: Kāds notiesāts uz 3 gadiem pārmācības namā, bet pēc 2 gadiem viņu nosacīti atsvabina ar noteikumu, ka jāpaziņo policijai, kur atradīsies, ka jāreģistrējas pēc noteiktiem laika sprīžiem, ka jāstrādā, ka nedrīkst izdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu. Tiklīdz kāds noteikums lausts, nosacīti atsvabināto var ņemt atpakaļ pārmācības namā.

VĒSTURE.

Nosacīto atsvabināšanu izgudroja 19.g.s. Nav zinams, kas to izgudrojis; varbūt - Brokvejs.

Gandrīz veselu gadusimteni agrāk franču revolūcijas laikā MIRABO, uzmetot planu cietuma režimam, ir jau paredzējis nosacītu atsvabināšanu. Daži pat grib šo ideju saskatīt Platona darbos.

Parasti kā pirmo, kas nosacītās atsvabināšanas sistemu ir izveidis dzīvē, min angļu kapteini MAKONOČI, kas darbojies izsūtīšanā Austrālijā. Šī nosacītā atsvabināšana parādījās kā Austrālijas progresīvā režīma beidzamā sastāvdaļa. Kad bija izietas cauri visas citas pakāpes, noziedznieks tika nosacīti atsvabināts, un ja izturēja pārbaudi, tad viņš nonāca pilnīgā brīvībā. No mums zinamiem nosacītas atsvabināšanas gadījumiem vecākais attiecas uz 1838.g. Austrālijā šī nosacītā atsvabināšana izbeidzās tad, kad vispār izbeidzās izsūtīšana uz Austrāliju.

30 g. ilgajā pastāvēšanas laikā Austrālijā šī nosacītā atsvabināšana parādījusi vienu savu galveno īpašību: ja ir labs personāls, kas izrauga piemērotas personas nosacītai atsvabināšanai, un kas atsvabinātos uzrauga, tad viss šis institūts darbojas loti labi; bet tikko nosacītā atsvabināšana pārvēršas par rutīnas lietu, kas nokārtota mehāniski, tūlīt šis institūts zaudē savu nozīmi. Tāpēc Austrālijā izsūtīšanas laikā, kad bija spējīgas personas, nosacīta atsvabināšana pastrādājusi brīnuma darbus, bet vēlāk nekādus rezultātus nedeva.

Nosacītu atsvabināšanu pārņēma Anglija un Z.A.S.V.

ANGLIJĀ šo institūtu sauc par Releas un license (izr.: relīz on laisens); tā tad to sauc par atsvabināšanu uz apliecības

pamata.

Z.A.S.Valstīsnosacītās atsvabināšanas institutu sauc par "parole". Z.A.S.Valstīs to pirmo reizi var konstatēt Ņujorkas štatā, kad tika izdots likums par Elmairas nodibināšanu. Tagad nosacīta atsvabināšana pastāv visos štatos.

Galvenais pie nosacītas atsvabināšanas ir: 1) tie noteikumi, kas jāievēro nosacīti atsvabinātam, un 2) uzraudzība.

Noteikumi: pienākums kārtīgi strādāt, nopelnīt sev uzturu, uzturēt tos, kas no atsvabinātā atkarīgi, - pienākums nelietot pārmerīgi alkoholu, nedraudzēties ar profesionāliem noziedzniekiem, nepastrādāt jaunu noziedzīgu nodarījumu.

MĒRKIS.

Kāpēc nosacīti atsvabinam? (Kāpēc neatsvabinam bez nosacījumiem, un kāpēc nepaturam cietumā līdz soda izciešanas beigām?).

Šai institūtā parādas labošanas ideja:

Uzvešanās normas (pienākumu strādāt, nelietot alkoholu u.t.t.) nevar ievingrināt, iemācīt cietumā. Cilvēka uzvešanās cietumā atrodas gandrīz zem absolūtas varas, kas ieslodzīto piespiež visu ievērot, ko no viņa prasa. Piem., alkoholu viņš nevar lietot, jo cietumā to viņš nevar dabūt.

Cilvēka griba netiek vingrināta, ja cilvēkam nav citas izejas, kā darīt to, ko viņam pavēl. Ja viņš cietumā cēlies katru dienu plkst.6 no rīta, tad tas nenozīmē, ka viņš ieradināts celties šai laikā.

Ja šie noteikumi jāievēro ārpus ieslodzījuma, tad cilvēkam pastāv iespēja tos ievērot vai neievērot.

Ja atsvabinātais būtu pilnīgi brīvs, tad viņš zinātu: ja viņš neies uz darbu, tad nedabūs algu; turpretī, nosacīti atsvabinātais zina, ka, neejot uz darbu, viņu var atkal ieslodzīt cietumā.

Tā tad:

1. Cietumā nav izvēles.
2. Atrodoties pilnīgā brīvībā, atsvabinātajam nav stimulu labi uzvesties.
3. Ar nosacītu atsvabināšanu rada īpatnēju stāvokli: cilvēks dabū iespēju vingrināt gribu. To panāk papildu drauds. Šeit ir tas iemesls, kāpēc ievēro nosacītu atsvabināšanu.

Vai nosacīta atsvabināšana ir sodlīšana, labošana vai sabiedrības aizsardzība?

Parasti saka, ka nosacīta atsvabināšana ir mīkstināts soda veids. Pēc doc. P.Lejiņa pārliecības šāds izskaidrojums nav pareizs.

Nosacītas atsvabināšanas vienīgā funkcija ir labošana. Ja nosacīta atsvabināšana būtu sods, tad varētu iebilst, ka palikšana cietumā ir stingrāks sods, nekā izlaišana no cietuma. Tāpat neiespējami nosacītu atsvabināšanu konstruēt kā sabiedrības aizsardzību.

Tā tad paliek tikai labošanas ideja. Labošanu panāk ar gribas vingrinājumu.

NOSACĪTAS ATSVABINĀŠANAS JURIDISKĀ KONSTRUKCIJA

Kāpēc Latvijā runā par pirmstermiņa atsvabināšanu? Atbilde:

Tā kā mums nav nenoteiktu spriedumu, tad varam atsvabināt no ieslodzījuma tikai tādā veidā, ka atsvabinam pirms termiņa notecēšanas. Turpretī, ja mums būtu nenoteiktais spriedums, tad varētu šāda sprieduma gadījumā atsvabināt ieslodzīto nosacīti, bez kā mēs viņu atsvabinātu pirms termiņa.

Tā tad valstīs, kur nav nenoteiktu spriedumu, jāatsakas no zina-
mas soda daļas; bet valstīs, kur nenoteiktais spriedums pastāv,
nav jāatsakas no soda daļas.

NOSACĪTAS ATSVABINĀŠANAS ORGANIZĀCIJA

Nosacītā atsvabināšanā lielu lomu spēlē tās organizācija:

1. Organizācija, kas atsvabina ieslodzītos.
2. Organizācija, kas uzrauga atsvabinātos.

I. IESLODZĪTO ATSVABINĀŠANA.

Dažādās valstīs pastāv dažādas sistēmas.

Nosacīto atsvabināšanu izdara vai nu ieslodzījuma vietas pārvalde, vai tur ņem dalību tiesnesis, vai speciāla komisija, vai tur darbojas vairāki organi kopā, piem., tiesa un ieslodzījuma vietas pārvalde, vai kādas privātas organizācijas.

Organizācijai jābūt labai tai ziņā, ka viņai vajadzīgs

- 1) pietiekoši liels tehniskais aparāts, lai varētu savākt visas ziņas par atsvabināmo;
- 2) pietiekošs aparāts, lai personīgi iepazītos ar ieslodzīto.

Vispirms ievāc ziņas no "atsvabināšanas kandidata" ģimenes, vecākiem, skolām (kuras viņš apmeklējis), sevišķi, ja ieslodzītais jaunāks gados, - tad no darba vietām, kur viņš strādājis, - no policijas. Pēc visām šīm ziņām var taisīt zinamu slēdzienu par ieslodzītā raksturu.

Iepazīšanās ar ieslodzīto: Iepazīstas vairāki specialisti: ārsti, pedagogi, sociologi, psihologi.

Nosacītas atsvabināšanas komisijas uzdevums ir ārkārtīgi svarīgs. Ja atsvabina noziedzniekus, kas nebūtu atsvabināmi (kuri tūlīt nododas noziedzībai), tad sabiedriskā doma tiek lielā mērā uztraukta, un tā nostājas pret nosacīto atsvabināšanu. Tas vairākkārtīgi noticis Z.A.S.Valstīs.

Latvijā nosacīto atsvabināšanu pārzina ieslodzījuma vietu administratīvās komisijas, par kuru sastāvu jau esam runājuši.

Dažas valstis nosacīto atsvabināšanu mēģinājušas nostādīt

uz zinātniskiem pamatiem. Ja kādā cietumā ir pietiekoši plaša prakse nosacītā atsvabināšanā, tad pēc kādiem 5 vai 10 gadiem tiek ievāktas ziņas par to, kā gājis nosacīti atsvabinātiem, cik daudz no viņiem ved godīgu dzīvi, un cik atgriezušies cietumos. Uz ievāktu ziņu pamata spriež, kādi apstākļi nosacīti atsvabināto dzīvē uzskatāmi par tādiem, kas sekmē pievēršanos godīgai dzīvei, un kuri uzskatāmi par tādiem, kas ved uz atgriešanos cietumos.

Teiksim, kāds nav atgriezies cietumā, un anketā par viņu būs

šādas ziņas: viņš precējies, nedzērājs, tiesāts trešo reizi, uzvešanās ieslodzījumā laba, ilgi paliek vienā darba vietā.

Par kādu cilvēku, kas drīzi atgriezies cietumā, būs, teiksim, šādi dati: precējies, nedzērājs, tiesāts piekto reizi, uzvešanās ieslodzījumā slikta, ilgi paliek vienā darba vietā.

Salīdzinot šīs 2 anketas, redzam, ka pozitīva un negatīva rezultāta gadījumā ieslodzītie atšķiras tikai ar uzvešanos cietumā un ar to, ka viens drusku vairāk tiesāts. Varam taisīt slēdzienu: uzvešanās cietumā ir tāds fakts, kas norāda diezgan noteikti uz to, vai cilvēks atgriezīsies cietumā vai paliks godīgs. Tāpēc labāk nelaist laukā tādus, kas slikti uzvedas ieslodzījumā.

Ja nu ir 5000 vai 10.000 gadījumu, un par katru personu sakopoti 550 fakti, tad pie šādiem lieliem skaitļiem gadījuma nozīme zūd. Ja no 10.000 nosacīti atsvabinātiem 5000 būtu atgriezušies cietumos, un izrādītās pēc anketām, ka 4500 no šiem slikti uzvedušies cietumā, - turpretī, no tiem 5000, kas palikuši godīgi, 4500 labi uzvedušies cietumā, tad šādā gadījumā, bez šaubām, uzvešanās cietumā ir svarīgs faktors.

Tā tad dabūjam faktorus, kurus varam novērtēt kā pozitīvus vai negatīvus. Piem., ja atrastu, ka lielākā daļa no tiem, kas palikuši godīgi, bija precējušies, tad apprecēšanos varētu uzskatīt kā pozitīvu faktoru.

Ja pacēlas jautājums par kāda ieslodzītā nosacītu atsvabināšanu, tad ievācam ziņas par šo ieslodzīto un paskatāmies faktoru tabulās, kas izstrādātas uz statistisko datu pamata (tabulās atzīmēts, kādi faktori ir pozitīvi un kādi negatīvi). Ja izrādas, ka ieslodzītajam zināmā pārsvarā ir pozitīvie faktori, tad viņu var nosacīti atsvabināt; pretējā gadījumā viņu nevar atsvabināt.

Spēju palikt par godīgu pēc nosacītas atsvabināšanas - angļu valodā apzīmē ar vārdu "parolability". Tāpēc apskatīto zinātnisko metodi sauc par "Zinātnisko parolability paredzēšanu".

Šai metodei ir nākotne. Ja viens cietums izved šādus pētījumus par to, kādi faktori ir sekmējuši noziedznieku labu vai sliktu uzvešanos, tad tas sevišķi daudz nedod. Turpretī, ja vairāki cietumi to izved un rezultātus salīdzina, un ja var rīkoties ar lieliem skaitļiem, tad var aprēķināt diezgan noteikti, kādas ir izredzes attiecībā uz katru nosacītas atsvabināšanas kandidātu.

II. NOSACĪTI ATSVABINĀTO UZRAUDZĪBA

Nosacīti atsvabināto uzraudzībai jāpiegriež liela vērība. Šī uzraudzība nedrīkst pārvērsties par tīri mehānisku procesu. Par tādu tā pārvēršas, ja uzraugu ir maz, bet nosacīti atsvabināto ir daudz. Tādā gadījumā visa procedūra pārvēršas par registrēšanu; piem., katru nedēļu nosacīti atsvabinātājam jāatnāk un jāpastāsta, ko viņš darijis, bet neviens nevar kontrolēt, vai viņš stāsta patiesību. Tāpēc uzraugu vajaga daudz, lai uzraugs varētu katrā gadījumā iedziļināties. Uzraugam jābūt kā padomdevējam ar zinamu varu.

Attiecībā uz uzraudzības noorganizēšanu viena no tendencēm ir uzticēt to polīcijai. Kanada ilgāku laiku šai virzienā eksperimentējusi. Tomēr pierādījies, ka tas nav īstais veids, jo policijas funkcijas pavisam citādas, nekā tās, kādām vajadzētu būt uzraugu funkcijām. Tāpēc tagad uzraudzības uzticēšanu policijai uzskata par nevēlamu, jo uzraudzība tad paliek formāla, vai paliek par vainas meklēšanu.

Latvijā nosacīto atsvabināšanu paredz LSL 20.p.: "Ar spaidu darbiem, pārmācības namu un cietumu notiesātos var nosacīti atsvabināt no soda tālākas izciešanas, ja viņu uzvešanās bijusi nevainojama, un ir sagaidams, ka pēc atsvabināšanas no ieslodzījuma viņi uzvedīsies nevainojami." Pamatāpsvērums ir pēdējie vārdi: sagaidams u.t.t. Nevainojamā uzvešanās ieslodzījumā ir tikai pazīme, kas dod zinamu pamatu sagaidīt nevainojamu uzvešanos pēc nosacītās atsvabināšanas.

Šī panta pamatā ir krievu Pagaidu valdības 1917.g. 1.aug.likums. Sīkāki noteikumi Likumā par ieslodzītiem un Ieslodzījuma vietu reglamentā.

Cik plaši tiek pielietota nosacīta atsvabināšana?

Latvijā to pielieto samērā maz. No tiem, kas iznāk no ieslodzījuma vietām, nosacīti atsvabinātu ir tikai ap 14% (turpretī, Z.A.S.Valstīs - līdz 60%).

Anglijas likumprojektā "Criminal Justice Bill" nosacīta atsvabināšana paredzēta ārkārtīgi plaša. Tā paredzēta gandrīz visos gadījumos, pat pie nāves soda, kas ticis pārvērsts ieslodzījuma sodā.

Nosacīto atsvabināšanu bieži k r i t i z ē, aizrādot, ka nosacīti atsvabinātie nereti tūlīt atkal izdara noziegumus. Būtu jākonstatē, kāds ir noziegumu skaits valstī, pastāvot nosacītas atsvabināšanas institūtam, un, otrkārt, kāds ir noziegumu skaits, ja nosacītas atsvabināšanas institūts nepastāv. To konstatēt praktiski nav iespējams, jo sabiedriskajā dzīvē pastāvīgi pārmainas ļoti daudzi faktori. Ar lielo skaitļu metodi varētu zināmā mērā nākt pie kāda rezultāta.

No labošanas līdzekļiem vēl jāatzīmē 2 jauni institūti, kas paredzēti angļu Criminal Justice Bill'ā. Tie ir Piespiedu apmeklēšanas centri un Hauarda mājas.

PIESPIEDU APMEKLĒŠANAS CENTRI

Piespiedu apmeklēšanas centri pastāvēs iekš tam, ka jaunos noziedzniekus (kas notiesāti) piespiedīs zinamu stundu skaitu dienā pavadīt šādā "centrā", kur viņus nodarbinās, vai kur viņiem nolasīs kādu lekciju, vai vienkārši uzraudzīs viņu sporta spēles. Citādi notiesātais būs brīvs.

Šī institūta ideja: brīvais laiks jaunajiem noziedzniekiem ir visbīstamākais. Šai laikā viņi satiekas ar citiem noziedzniekiem, nododas dzeršanai. Lai nedotu šo brīvo laiku, viņus piespiedīs ierasties Piespiedu apmeklēšanas centros. Laiku noteiks atkarībā no skolas vai darba laika: ja notiesātais iet skolā vai strādā dienā, tad viņam Piespiedu apmeklēšanas centrā jāierodas vakarā.

HAUARDA MĀJAS

Hauarda mājas nosauktas par godu pazīstamajam Hauardam (Howard). Šais mājās notiesātie dzīvos; viņi pavadīs tur visu laiku, izņemot tās stundas, kad viņi izlaisti no mājām, lai strādātu vai lai apmeklētu skolu. Tā tad, pretēji Piespiedu apmeklēšanas centram, Hauarda mājā jāpavada nevis dažas stundas, bet viss brīvais laiks.

Šis 2 iestādes vēl neeksistē, jo CJB vēl nav kļuvis par likumu.

No pārējām labošanas iestādēm jāpiemin vēl:

PATRONATS

Patronātam var būt 2 funkcijas:

1. Vispār no ieslodzījuma atsvabināto uzraudzība.
2. Nosacīti atsvabināto uzraudzība.

Parasti patronats domāts vispār no ieslodzījuma vietām atsvabināto uzraudzībai.

Latvijā pastāv patronata biedrības: Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Lātgales patronata biedrības. Patronata biedrības atrodas Kriminālpolitiskā departamenta pārziņā, un tām šādi pienākumi: uzraudzīt atsvabinātos un sniegt tiem materialu un moralisku atbalstu.

Šīs biedrības darbojušās uz labprātīgas piedalīšanās pamatiem. Izrādījies, ka tām trūkst tehnisku iespēju savākt vajadzīgos datus un palīdzēt atsvabinātajiem. Tāpēc 1935.gadā Latvijā ievada jaunu institutu: atsvabināto ieslodzīto aizgādība.

Iecēla arī sodu izcietušo aizgādni.

Rīgā pastāv arī sodu izcietušo aizgādības nams, kur sodus izcietušie var pavadīt pirmo laiku pēc atsvabināšanas.

DARBA NAMS

Darba nama ideja parādījusies jau sen. Ideja tā, ka noziedzniekus var labot ar to, ka viņus piespiež strādāt. Kad runājām par Holandēs Spinhuis un Tuhthuis, tad tie bija domāti kā darba nami, tāpat Anglijā Bridewell

LSL par darba namu runā 31.p. 3.daļā. Darba namā var ievietot tieši pēc soda izciešanas tādū, kas notiesāts ar pārmācības namu vai cietumu par huļiganismu /1/, vai par noziedzīgu nodarījumu, kas izdarīts, izrādot nepamatotu ļaunprātību /2/, aiz liekēcības vai slinkuma /3/, amata veidā /4/, aiz paraduma /5/.

Darba namā var ievietot uz laiku no 6 mēn. līdz 2 g., ja likumā nav noteikts cits laiks. Specialos likumos dažreiz noteikts laiks līdz 5 g..

Ka darba nams nav domāts kā soda līdzeklis, tas redzams no vārdiem likumā: "tieši pēc soda izciešanas".

Neskatoties uz tādū principiēlu deklarāciju, patiesībā Latvijā darba namam nākušas klāt papildus soda funkcijas. Piemērs: darba namā var ievietot to, kas izdarījis huļiganismu. Kāpēc?

Huļiganismu izdara arī personas, kas strādā darbu, kuras labot ar darba palīdzību nav vajadzīgs. Tāpat darba namā var ievietot to, kas izrādījis nepamatotu ļaunprātību. Arī te parādas papildus soda raksturs.

Istā kategorija: "Kas izdarījis noziedzīgu nodarījumu aiz liekēcības vai slinkuma, vai amata veidā, vai aiz paraduma." Šis kate-

gorijas tieši domātas darba namam. Tāpēc darba nams nav vietā attiecībā uz huliganismu un ļaunprātību /šis 2 kategorijas LSL-ā pievienotas vēlāk/.

Darba namu paredzēja ar 1933.g. Sodu likumu, bet praktiski ievēda tikai 1935.g. beigās. Darba nams atrodas pie Valmieras.

REAKCIJA, KURĀ PĀRSVARĀ AIZSARDZĪBAS IDEJA

Pirmos teoretiskos pamatus šāda veida reakcijai /sabiedrības aizsardzībai/ radījuši Itālijas kriminologu skola ar Lombrozo un Ferri priekšgalā. Viņi aizrādīja, ka nav nozīmes sodīt noziedznieku, jo viņš nav varējis rīkoties citādi, - proti, tāpēc, ka viņš bijis loceklis nepārtrauktā cēlonības ķēdē. Tāpēc noziedznieks vai ne jālabo vai, ja viņš izrādītos par nelabojamu, kaut kādā veidā viņš jāpadara par nekaitīgu: vai nu viņu nonāvējot, vai ievietojot ieslodzījumā līdz mūža beigām vai līdz tam laikam, kad būs pārliecība, ka viņš vairs nav kaitīgs.

1921.g. Itālijas sodu likuma projektā /Ferri projektā/ šādi aizsardzības līdzekļi bija plašā mērā paredzēti.

§ 28.

DROŠĪBAS IESLĒDZIJUMS

Vēsturiski drošības ideja ir realizējusies dažādās veidos. Viens no galveniem ir t.s. drošības ieslodzījuma ideja. Proti, ja noziedznieks izrādījies par nelabojamu, ja viņš vairākas reizes ievietots ieslodzījumā, un katru reizi, iznākot laukā, ne jauna pastrādā noziedzīgus nodarījumus, tad viņu vajaga ievietot ieslodzījumā uz visiem laikiem /vai līdz tam laikam, kad pierādījies, ka viņš vairs nepastrādās noziegumus/.

Pirmo reizi šo ideju realizēja A u s t r a l i j ā, Dienvid-Velses štātā - 1905.g., kad pieņēma Likumu par pieraduma noziedzniekiem /Habitual Criminal Act/. Šī likuma sankcija bija samērā nenoteikta.

Daudz noteiktāka sankcija bija pašā A n g l i j ā 1908.g. pieņemtajā likumā: Prevention of Crime Act /Likums par noziegumu prevenciju/. Pēc šī likuma noziedzniekus, kurus atzina par ieraduma, parāduma noziedzniekiem, varēja ievietot p r e v e n t i v ā i e s l o d z i j u m ā /Preventive detention/. Šis preventīvais ieslodzījums ir tas pats, kas mūsu drošības ieslodzījums.

Šis institūts Anglijā tomēr nav populārs. Piemēram, 1938.g. visā Anglijā tikai 100 personas atradās šai drošības ieslodzījumā. Šis ieslodzījums nepopulārs tāpēc, ka angļu tiesnešiem un sabiedriskajai domai tas liekas par daudz bargs; tiesnesis ne labprāt uzliek drošības ieslodzījumu, jo pēc viņa pārliecības iznāk, ka par vienu noziedzīgu nodarījumu noziedzniekam nākas izciest parasto sodu un pēc tam vēl itkā papildu sodu, kas daudz smagāks - 5 vai 10 g. ieslodzījumā.

Tāpēc Criminal Justice Bill šo kārtību groza un paredz, ka pie trešā notiesājuma par noziedzīgiem nodarījumiem, ja sods paredzēts mazākais 2 gadi, - var ievietot drošības ieslodzījumā no 2 līdz 4 g. Jāpiezīmē vēl tas, ka šis drošības ieslodzījums pēc

jaunā likumprojekta tiks pielietots tikai tiem, kas sasnieguši 30 g. vecumu. Attiecībā uz jaunākiem noziedzniekiem angļu likumdevējs itkā vēl cer uz labošanu un tāpēc piemēro labošanas līdzekļus.

Pie 4. notiesājuma par noziedzīgu nodarījumu, par kuru draud vismaz 2 g., var paaugstināt preventīvo ieslodzījumu arī pāri 4 gadiem, bet ne augstāk par 10 g.. Pēc jaunā likumprojekta, ievieojot drošības ieslodzījumā, parasto sodu nepiespriež.

Ja angļiem neizdevās sevišķi plaši pielietot šo institutu, tad viņiem tomēr izdevies izveidot šo institutu kā kaut ko principiēli citādu nekā to ieslodzījumu, kas domāts kā sods.

Angļi iziet no idejas, ka pie drošības ieslodzījuma vienīgais pamats ir sabiedrības aizsardzība: noziedznieka traucēšana viņa eventualo nodomu piepildīšanā. Kas attiecas uz noziedznieku uzturēšanos ieslodzījuma vietā, tad te nav nekādu ierobežojumu, kas sagādātu ieslodzītajiem vēl kādas citas neērtības. Sai ziņā pastāv ļoti krasa atšķirība starp režīmu cietumos un režīmu preventīvajā ieslodzījumā. Principā Anglijā paredzēts drošības ieslodzījumu vienmēr ierīkot pilnīgi atsevišķi no cietumiem, bet dažos gadījumos tas nav iespējams. Londonā kādā sievietes cietumā atrodas arī sievietes, kas ievietotas drošības ieslodzījumā; tomēr viņas atrodas citā ēkā. Pie durvīm stāv sardze, bet iekšā nav ierobežojumu, var darīt visu, ko grib, tikai jā rūpējas par tīrību ēkā. Tā tad te parādās principiēla starpība starp ieslodzījumu kā sodu un ieslodzījumu kā drošības līdzekli.

Viņi atrodas atsevišķā ieslodzījuma vietā. Arī tur ievērots tas pats princips: izņemot sardzi pie vārtiem, citu ierobežojumu nav.

Tas jāatzīst par svarīgu ieguvumu, jo daudzās valstīs principiēla starpība starp ieslodzījumu kā sodu un drošības līdzekli - nemaz nepastāv, jo drošības ieslodzījumu ierīko cietumā, režīms apmēram tāds pats, un tāpēc drošības ieslodzījums pārvēršas itkā par papildus sodu.

LATVIJĀ drošības ieslodzījums paredzēts LSL 31.pantā. Mums nebija vēl piemērotu drošības ieslodzījuma vietu, un tāpēc "Likumā par sodu likuma ieviešanu" bija teikts, ka 31.p. noteikumi stājas spēkā ar speciālu Tieslietu ministra rīkojumu. Tieslietu ministrs 1934.g. 7.augustā izdeva tādu rīkojumu, un, sākot ar 1934.g. 15.aug., Latvijā pastāv drošības ieslodzījums.

Drošības ieslodzījums atrodas Rīgas centralcietumā. Pie mums nav tādas starpības režīma ziņā kā Anglijā. Ir gan daži sīki detaļi, bet tie nav lielāki, kā starp dažādiem režīmiem pie dažādiem soda veidiem.

LSL 31.p.: ar spaidu darbiem vai pārmācības namu netiesāto, ja tādas personas atstāšanu bez sevišķas uzraudzības tiesa atzītu par bīstamu, tiesa, likumā norādītos gadījumos, tieši pēc soda izciešanas var nolemt ievietot drošības ieslodzījumā uz laiku no 5 līdz 10 g... Šo sabiedrības aizsardzības līdzekli tiesa atceļ, ja pēc pārbaudīšanas atzīst, ka persona, pret kuru tas izpildīts, sabiedrībai nav vairs bīstama.

Likumā par ieslodzītiem teikts, ka drošības ieslodzījumā ievietotās personas turamas īpaši šim nolūkam ierīkotās iestādēs, bet ja tādu nav, tad cietumos sevišķās nodaļās / pie mums pastāv otrā kārtība/.

Atkarībā no uzvešanās, ieslodzītie iedalāmi pakāpēs, kuru režīmu nosaka Tieslietu ministrs / iedalīšana pakāpēc runā drusku pretī drošības ieslodzījuma idejai, jo drošības ieslodzījums pārvēršas pa daļai par sodu, pa daļai par labošanas līdzekli/.

Ieslodzījuma vietu reglamentā paredzēta arī nosacīta atsvabināšana no drošības ieslodzījuma.

Ja salīdzina drošības ieslodzījumu ar ieslodzījumu kā sodu, tad bieži tiek izcelta tā starpība, ka ieslodzījums kā s o d s tiek uzlikts, tāpat kā visi sodi, - pēc t a i s n ī g u m a principa, t. i., pār smagāku noziegumu arī smagāks sods. Turpretī drošības ieslodzījums tiek uzlikts nevis pēc taisnības, bet pēc liecībām principa. Ja gadītos, ka kāds pastrādājis četrus smagus noziegumus, un viņu ievieto drošības ieslodzījumā, bet pēc gada izrādas, ka viņš vairs nav bīstams, tad viņu izlaiž no drošības ieslodzījuma. Turpretī, ja kāds cits pastrādājis sīkus nodarījumus un tomēr neklūst drošības ieslodzījumā, un nav pazīmes, kas liecinātu, ka viņš vairs neizdarīs noziegumus, tad viņš varētu pavadīt drošības ieslodzījumā vairākus gadus.

Mēs izšķiram 3 reakcijas veidus: sodu, labošanu, aizsardzības līdzekļus. Ja neizšķiram šīs 3 principiēli dažādās reakcijas un mēģinām aizsardzības līdzekļus saprast kā blakus sodus, tad nonākam lielās teoretiskās grūtībās. Prof. Mincs savā mācības grāmatā mēģina radīt šādu konstrukciju.

Vienā grupā ar drošības ieslodzījumu var pieminēt citus ieslodzījuma veidus, kas arī domāti kā sabiedrības aizsardzība.

Sabiedrības aizsardzības līdzekļi tiek pielietoti arī nepieskaitīgiem. Par to runā LSL 38.p., Nepieskaitīgo var

1 / nodot atbildīgā uzraudzībā vecākiem vai citām personām;

2 / ievietot ārstniecības iestādē.

Tā tad šeit sodu vispār nemaz neuzliek, bet pielieto tikai sabiedrības aizsardzības līdzekli.

Vēl sabiedrības aizsardzības ideja parādās 31.p. 4.dalā: ar cietumu notiesāto, kas izdarījis noziedzīgu nodarījumu aiz pierastās žūrijas vai citu apskurbinošu vielu lietošanas, var uz tiesas lēmumu ievietot tieši pēc soda izciešanas attiecīgās iestādēs, līdz kamēr izveselojas, bet ne ilgāk par 1 g.. Varētu kritizēt 1 g. termiņu, jo iespējams, ka ievietotais arī pēc gada vēl ir sabiedrībai bīstams.

POLICIJAS UZRAUDZĪBA.

LSL 31.p.: tie, kas notiesāti ar spaidu darbiem, pārmācības namu vai cietumu, kas saistīts ar tiesību zaudēšanu, pēc atsvabināšanas no ieslodzījuma 3 gadu laikā padoti policijas uzraudzībai.

Policijas uzraudzībai ir absolūti aizsardzības līdzekļa nozīme; šī uzraudzība nav domāta labošanai, kā tas ir pie nosacītas atsvabināšanas.

NODARBOŠANĀS AIZLIEGUMS

Ja kāds savā nodarbošanās nozarē pastrādā noziedzīgus nodarījumus, un pastāv pārliecība, ka arī turpmāk viņš pastrādās noziedzīgus nodarījumus, tad viņam var aizliegt nodarbošanos savā profesijā. Saskaņā ar LSL 32.p., nodarbošanos var aizliegt /likumā paredzētos gadījumos/ uz laiku līdz 3 gadiem, ja likumā nav noteikts cits laiks.

SABIEDRĪBAS BRĪDINĀŠANA.

Dažreiz sabiedrību var pasargāt, to brīdinot. Brīdināšanu izda-

ra, izsludinot spriedumu "Valdības Vēstnesī" un kādā no privātiem periodiskiem izdevumiem /LSL 33.p./.

Šim līdzeklim liela līdzība ar agrāko laiku apzīmēšanu: noziedznieku apzīmēja, piem., uz pieres.

ĀRZEMNIEKU IZRAIDĪŠANA

LSL 34.p.: piespriežot ārzemniekam sodu, kas savienots ar tiesību atņemšanu, tiesa var nolemt izraidīt viņu no valsts robežām pēc soda izciešanas. Te paredzēts ar tiesību atņemšanu saistīts sods - tāpēc, ka sabiedrības aizsardzības līdzekļus pielieto tikai tad, ja indivīds izdara samērā smagus noziedzības nodarījumus.

Senata paskaidrojums: ja izraidīšanu nevar izvest dzīvē, tad jāpielieto otrs aizsardzības līdzeklis: drošības ieslodzījums.

INSTRUMENTA SCELERIS ATŅEMŠANA

Priekšmeti, kurus aizliegts izgatavot, pārdot, izplatīt, turēt pie sevis - jāatņem. Tādas pašas sekas var attiecināt arī uz priekšmetiem, kas bijuši domāti vai jau izlietoti noziedzīga nodarījuma izdarīšanai /LSL 35.p./.

§ 29.

PIELIETOJAMO SODU, LABOŠANAS UN AIZSARDZĪBAS LĪDZEKŠU

NOTEIKŠANA

Prof. P. Minca "Kriminaltiesību kursā" /276. un 277.l.p./ atrodam interesantu analīzi. Prof. P. Mincs izsakas, ka likumdevēja uzdevums ir ģenerālās preventijas realizēšana /sodu piedraudēšana par noziedzīgiem nodarījumiem/.

Paša soda izpildīšana piekrīt izpildu varai. Tā ir administrācija, kas rūpējas par ieslodzītā paturēšanu ieslodzījumā, par naudas soda iekasēšanu, par miesas soda pielietošanu. Soda noteikšana atrodas tiesnesa rokās.

To pašu, ko prof. P. Mincs saka par sodu, varam teikt arī par labošanas un aizsardzības līdzekļiem.

TIESNEŠA FUNKCIJAS UN KOMPETENCE

No tā momenta, kad noziedznieks pastrādājis noziedzīgu nodarījumu, valsts varai radusies pretenzija uz zinamu reakciju. Tiesai, izejot no tā, ko noziedznieks ir izdarījis, ir jāizšķiras par to, kāds drošības līdzeklis, kāds labošanas paņēmieni, kāds sods būtu konkrētā gadījumā piemērojams.

Attiecībā uz šīs funkcijas realizēšanu pastāv dažādi virzieni. Viens no tiem virzieniem iziet uz to, ka paredz tiesnešiem lielāku brīvību, plašāku kompetenci. Cits virziens, turpretī, stipri ierobežo tiesnesi un pilnīgi saista viņu ar likumu.

Te parādās uzticības mērs, ko valsts vara, likumdevējs parāda tiesnesim. Ja likumdevējs precīzi paredz, kāds sods noteicams, tad uzticība ir maza.

Tendence beidzamos laikos, jau vairāk kā gadu simteni, ir tā, ka tiesneša funkcijas arvien vairāk tiek palielinātas. To redzam no tā, ka absolūti noteikta sankcija kriminālkodekos kļuvusi par

retumu.

Jāatzīmē viens pavisam jauns attīstības virziens: Arvien vairāk sāk uzpeldēt doma, ka tiesnesis pēc savas izglītības ir vispirms jurists, kas nodarbojies ar tiesību jautājumu izšķiršanu, un tāpēc viņš ir pilnīgi piemērota persona noziedzīga nodarījuma konstatēšanai un soda apmēra noteikšanai. Turpretī jautājumos par labošanu un sabiedrības aizsardzību - tiesnesis nav tā kompetentākā persona.

Ja lieta grozas ap labošanas līdzekļiem, tad no svara ir konstatēt noziedzības cēloņus. Otrkārt, vajaga noteikt līdzekļus, ar kuru palīdzību noziedzības cēloņus varētu novērst.

Jurists nav sagatavots noziedzības cēloņu konstatēšanā un piemērotu līdzekļu izvēlē. Se jāgriežas pie pedagoga, ja lieta grozas ap jaunatni, vai pie kriminologa /tādu kriminologu pagaidam tikpat kā nav, tāpēc būtu jāgriežas pie sociologa un psihologa /.

Tāpēc jaunākajos laikos prasa, ka labošanas un sabiedrības aizsardzības reakcijā jāpieaicina specialisti kriminologi. Sakarā ar to būtu jāizdara plānveidīga attiecīgu darbinieku sagatavošana, kuri būtu kompetenti noziedzības cēloņu konstatēšanā un piemērotu labošanas un sabiedrības aizsardzības līdzekļu noteikšanā.

NENOTEIKTAIS SPRIEDUMS

Nenoteiktais spriedums nozīmē, ka tiesnesis atstāj zinamu brīvību izpildu varai, kas izpildīs sodu. Ja noziedznieks ievietots ieslodzījumā uz nenoteikta sprieduma pamata, tad šai personai būs jāpaliek ieslodzījumā tik ilgi, kamēr viņu atsvabinās speciala komisija /kurā ietilpst varbūt, arī daži tiesneši/, vai ieslodzījuma vietas ierēdnis, vai patronata biedrības pārstāvji, kā nu kurā valstī.

Latvijā, kā zinām, tiesa nevar pieņemt nenoteiktus spriedumus.

SODU MĪKSTINĀŠANA, PĀRVĒRŠANA UN PAAUGSTINĀŠANA

Agrākos laikos te valdīja liela kazuistika. Ja noziedzīgais nodarījums kaut kādā ziņā bija vieglāks, tad radija specialu pantu vai panta daļu, kurā paredzēja vieglāku sodu. Ja likumdevējs gribēja paredzēt smagāku sodu noziedzīgam nodarījumam, kas izdarīts sevišķi rupjā veidā /piem., nonāvēšana sevišķi mocošā veidā/, tad atkal radija jaunu pantu vai panta daļu, kurā paredzēja smagāku sodu.

Jaunākos laikos tendence ir tā, ka lielākā daļa kriminālkodeku specialās daļas panti tiek konstruēti kā n o r m a l i s a s t ā v i, parastā veida sastāvi.

Vispārējā daļā paredz

1/ noteikumus reakcijas intensitātes pamazināšanai p r i v i - l i g ē t o s g a d i j u m o s /t.i., gadījumos, kad patstāv mīkstinoši apstākļi/;

2/ noteikumus reakcijas intensitātes pastiprināšanai k v a l i f i c ē t o s g a d i j u m o s /t.i. gadījumos, kad patstāv paaugstinoši, kvalificējoši apstākļi /.

Tā tad, ja ir mīkstinoši apstākļi, tad sodu vai labošanu vai sabiedrības aizsardzības līdzekli pielieto mazāk intensīvi. Piem., ja izkrāptā suma ir niecīga, tad nepiemēro specialā daļā paredzēto sodu, bet sodu mīkstina.

Kvalificētos gadījumos pielieto stiprākus soda, labošanas, vai

aizsardzības līdzekļus.

Latvijas Sodu likumā šāds ideāls izvests tikai attiecībā uz sodu mīkstinašanu / LSL 52.p.; izlasīt! /.

Attiecībā uz sodu paaugstinašanu mums vispārīga panta nav, bet vispārējā daļā uzskaitīti atsevišķi gadījumi, kuros sodu var paaugstināt:

- 1/. Noziedzīgs nodarījums izdarīts amata veidā /58.p./
- 2/. " " " aiz paraduma /58.p./
- 3/. " " " , izrādot nepamatotu launprātību / 59.p./
- 4/. Dienestpersona izdarījusi vispārīgu noziedzīgu nodarījumu, pārkāpjot vai nelietīgi izlietojot savu varu /60.p./
- 5/. Recidīvs.

Šaiš 5 gadījumos var paaugstināt sodu pēc 58.p. 2.daļas noteikumiem:

- 1/. Sodu, kas pastāv spaidu darbos uz visu mūžu, paaugstina ar papildsodu - turēšanu vazās uz laiku, ne ilgāku par 1 g.
- 2/. Pārējos brīvības sodus paaugstina, pagarinot likumā noteikto soda maksimālo ilgumu, tomēr ne vairāk kā par 1/2.
- 3/. Naudas sodu paaugstina tādā veidā, ka uzliek vēl arī arestu uz laiku, ne ilgāku par 3 mēn..

§ 30.

ATSVABINĀŠANA NO LABOŠANAS UN AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻIEM

Atsvabināt no labošanas un aizsardzības līdzekļiem var tikai tad, kad šie līdzekļi vairs nav vajadzīgi, kad vairs nav nozīmes tos pielietot.

No labošanas līdzekļiem atsvabināt var tad, kad attiecīgais indivīds ir izlabots. Atsvabināt no aizsardzības līdzekļiem var tad, kad indivīds vairs nav bīstams.

Priekšlaicīga atsvabināšana / pirms indivīda izlabošanas vai pirms bīstamības izbeigšanās / ir kļūda. Šādas kļūdas bieži izdara. Dažreiz tās ir liktenīgas kļūdas, jo sacel sabiedrisko domu pret labošanas vai aizsardzības institūtiem. Piem., pārmērīgi agra nosacīta atsvabināšana bieži sacel protestu vētru pret nācīgas atsvabināšanas institūtu.

ATSVABINĀŠANA NO SODA

Kad noziedznieks izdara noziedzīgu nodarījumu, tad rodas valsts pretenzija uz sodu /Strafanspruch/. Šī pretenzija tiek pārbaudīta tiesā. Kad tiesa konstatējusi, ka pretenzija ir pamatota, tad valstij tiesība stāties pie soda izpildīšanas.

Dabiskais, normalais ceļš, ja tiesa atrod pretenziju par pamatu ir tāds, ka attiecīgais indivīds izcieš sodu; kad sods izciests, tad valsts pretenzija uz sodu ir izbeigusies.

Bez šī normalā ceļa pastāv vēl daži citi veidi, kā izbeidzas valsts pretenzija uz sodu.

1. NĀVE

Ja kāds izdarījis noziedzīgu nodarījumu, bet pirms soda izcieša-

nas ncmirst, tad pretenzijai jāizbeidzas. Ar to tiek sevišķi uzsvērts krimināltiesību stingri personīgais raksturs.

Pastāv strīds tikai attiecībā uz mantiskiem sodiem: vai tie būtu piedzenami, ja noziedznieks miris. Valdošais uzskats: ar noziedznieka nāvi pretenzija arī šeit iet zudumā un tāpēc no noziedznieka mantojuma nekas nav atņemams, jo citādi atņem labumus ne noziedzniekam, bet mantiniekiem.

No vāstures zinām, ka tika sodītas arī mirstīgās atliekas vai vārds. Piem., pakāra līķi; Romā pielietoja dammatio memoriae, jo gribēja iznīcināt atmiņas par noziedznieku.

2. IZLĪGUMS

Kad krimināltiesības bija privatas tiesības, t.i., kad noziedzīgs nodarījums radija cietušajam tiesību sodīt noziedznieku, tad bija pats par sevi saprotams, ka cietušā izlīgums ar noziedznieku izbeidza cietušā pretenziju, un līdz ar to noziedznieks bija atsva- bināts no soda.

Mūsu laikos krimināltiesības ir publiskas tiesības, tāpēc pretenzija uz sodu pieder valstij. Pacēlas jautājums, kāpēc lai valsts atteicas no savas pretenzijas — tā iemesla dēļ, ka cietušais noziedzniekam piedevis.

Šeit pastāv divas lietu kategorijas: privatsūdzības lietas un privati-publiskās lietas.

Privatsūdzības lietas tiek ierosinātas no cietušā. Ja cietušais vēlāk izlīgst, tad, ja izlīgums noticis līdz sprieduma spēkā stāšanās momentam, — sods atkrīt /valsts atsakas no soda/. Kāpēc?

Viens no iemesliem:

Ir tādi noziedzīgi nodarījumi, kur paša noziedzīgā nodarījuma eksistence atkarājās no cietušā uztveres; piem., personīgs apvainojums. Ja izskan rupji vārdi, tad paši par sevi tie var būt par apvainojumu un var nebūt par apvainojumu. Par apvainojumu varam runāt tikai tad, kad cietušais izjutis apvainojumu un deklarējis tiesas priekšā, ka viņam teiktos vārdus viņš izjutis kā apvainojumu. Turpretī, ja viņš izlīgst, saka, ka nav apvainojuma, tad valstij nebūtu nozīmes pastāvēt uz sodīšanu, jo tad nav teikts, ka ir apvainojums, ka ir noziedzīgs nodarījums. Tā tad valsts atsakas no sodīšanas tāpēc, ka ar to faktu, ka cietušā persona ir piedevusi, zūd iespēja konstatēt noziedzīgu nodarījumu. Tā tad šis gadījums nesatricina tezi, ka krimināltiesības ir publiskas tiesības.

Privati - publiskās lietas:

ierosināšana pieder cietušajam, bet, ja viņš jau ierosinājis, tad izlīgšana nav iespējama.

3. SAVSTARPĪBA

Savstarpība /retorsio/ nozīmē, ka vairākas personas izdara vienādu noziedzīgu nodarījumu viena pret otru.

LSL savstarpību paredz 2 gadījumos: pie vardarbības /450.p./ un pie personīgas apvainošanas /514.p./.

Ja divas personas apmaiņas, piem., ar apvainojumiem, tad abas izdara 508.p. paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Līdz ar to valstij radušās sodīšanas pretenzijas. Tomēr, ja otrs apvainojums noticis momentāni pēc pirmā, tad valsts atsakas no pretenzijām.

Vai dotā gadījumā pastāv savstarpība, to izšķir tiesa.

Kapēc valsts atsakas no sodīšanas?

A g r ā k pastāvēja teorija, ka abu cietušo pretenzijas ir savstarpējas, un tāpēc tās kompensējas, viena otru iznīcina.

Tā ir kļūdaina konstrukcija; ja kriminaltiesības ir publiskas tiesības, tad cietušajiem nav nekādu pretenziju uz sodu.

Pareizā atbilde: Valsts atsakas no pretenzijām tapēc, ka abi divi apvainotāji ir jau saņēmuši zinamu ļaunumu, sāpes, jo abi tikuši nolamāti. Tāpēc valsts atsakas no soda kā vēl viena ļaunuma.

4. ATSVABINĀSANA NO SODA TĀPĒC, KA SODS IZCIESTS ĀRZEMĒS

Mūslaikos valstu lielākā daļa atrodas apmēram uz vienāda kultūras līmeņa, kriminālkodekos paredzēti puslīdz vienādi sastāvi. Ja kāds izcietis sodu vienā valstī, tad nav pamata viņu vēl reizi sodīt par to pašu nodarījumu.

No tiesas atkarājas izšķirt jautājumu par to, vai noziedznieks ārvalstī pietiekoši izcietis sodu.

5. IEPRIEKŠĒJĀ IESLODZIJUMA IESKAITĪŠANA

Iepriekšējais ieslodzījums nav sods, bet tas ir procesuāls nodrošinājuma līdzeklis. Ja varētu iztiesāt tūlīt pēc nozieguma pastrādāšanas, tad iepriekšējais ieslodzījums nebūtu vajadzīgs. Tāpat tas nebūtu vajadzīgs, ja būtu citas garantijas, ka noziedznieks neizvairīsies no tiesāšanas un ka viņš neslēps pēdas. Tā kā daudzos gadījumos ir stipras aizdomas, ka noziedznieks izvairīsies no tiesāšanas, vai ka viņš izmantos laiku, lai slēptu noziedzīgā nodarījuma pēdas, tad ir procesa dēļ izdevīgi viņu ievietot ieslodzījumā.

Tā pat kā drošības ieslodzījumu nedrīkst izveidot kā sodu /nodarot ieslodzītajam sevišķas nepatīksamas, ļaunumu/, tā arī iepriekšējam ieslodzījumam jāsasniedz tikai savs mērķis: jāattur ieslodzītais 1/ no aizbēgšanas un 2/ no satikšanās ar ār pasauli /dirīgējot pēdu iznīcināšanu/. Citādā ziņā iepriekšējā ieslodzījumā esošam nedrīkst sagādāt kādu ļaunumu.

Lai gan iepriekšējais ieslodzījums nav sods, tomēr pastāv uzskats, ka iepriekšējo ieslodzījumu vajaga ieskaitīt piespriešta brīvības soda laikā. Varbūt, tas ir pamatots ar to, ka iepriekšējā ieslodzījuma ilgums bieži atkarājas no valsts aparata darbības ātruma; ja valsts aparats sagatavo zinamu lietu viena mēneša laikā, tad cilvēkam būtu jāpaliek iepriekšējā ieslodzījumā 1 mēnesis; ja sagatavo lietu gada laikā, tad iepriekšējā ieslodzījumā jāpavada veselu gadu. Ja tiesa notiesā, tad iepriekšējā ieslodzījumā pavadīto laiku, tā kā tas bija atkarīgs no valsts aparata, - valsts ieskaita brīvības soda laikā.

Varētu iebilst, ka ar šo ieskaitīšanu ieslodzītais iegūst nepelnītu priekšrocību, jo iepriekšējā ieslodzījumā nav tāda režīma kā soda ieslodzījumā; tāpēc, varbūt, vajadzētu ieskaitīt tikai daļu no iepriekšējā ieslodzījuma.

Pastāv dažādas sistēmas attiecībā uz iepriekšējā ieslodzījuma ieskaitīšanu:

1. Iepriekšējā ieslodzījuma ieskaitīšana ir obligatoriska.
2. Tiesa var ieskaitīt vai neieskaitīt - pēc sava ieskata.

Latvijā pieņemta otrā sistēma: tiesa rīkojas pēc savas pārlicības /ISL 53.p./.. Senats šo ieskaitīšanu uzskata par soda mīkstināšanas veidu / Senāta 3. paskaidrojums pie 53.p./.

6. NOILGUMS

Arī noilguma dēļ zūd pretenzija uz sodu.

Noilgums nozīmē to, ka

pēc zinama laika notecēšanas valsts zaudē tiesību vajāt par noziedzīgu nodarījumu; vai, ja lieta jau iesākta, tad pēc zinama laika valsts zaudē tiesību uz tālāku lietas iztiesāšanu; vai beidzot, ja sods bija piespriests, bet nav izpildīts, tad pēc zinama laika notecēšanas valsts zaudē tiesību uz sodīšanu.

JURIDISKAIS PAMATS.

Kā varam konstruēt noilgumu? Kāpēc zūd valsts pretenzija uz sodu?

Tas fakts vien, ka zinams laiks notecējis, nekādā ziņā neattaisno to, ka noziedznieks paliek nesodīts. Ir no specialās; ir generalās prevencijas viedokļa tas nebūtu attaisnojams.

No generalās prevencijas viedokļa: Ja paziņojam, ka nesodam, ja noziedznieks nav ticis nokerts 10 gadu laikā, mēs mazinām prevencijas iespaidu.

No specialās prevencijas viedokļa: Specialā prevencija mēģina vai nu labot noziedznieku vai likt tam izjust soda bardzību, lai atturētu viņu no tālākiem noziegumiem. Ar noilgumu noziedznieks tiek itkā pamudināts pastrādāt tālākus noziegumus, jo noziedznieks domā: ja es šoreiz biju veikls un pratu pietiekši ilgi noslēpt pēdas, tad, droši vien, tas man izdosies arī pēc nākošā nozieguma izdarīšanas.

No visām teorijām, kas mēģina izskaidrot, kāpēc radīts noilguma instituts, - tikai viena ir pieņemama.

Vienīgais iemesls, kāpēc pastāv noilgums, ir tas, ka nerealizēto soda pretenziju mūžīga pastāvēšana ienes visā tiesiskajā dzīvē zinamu neskaidrību, nenoteiktību. Par šo neskaidrību zinamā mērā ir atbildīga pati valsts: ja noziedznieks nav ticis atrasts, tad tā ir galu galā valsts vaina; tāpat, ja sods nav izpildīts, tad arī ir valsts vaina. Tāpēc arī, lai šo neskaidrību iznīcinātu, valsts atteicas no pretenzijas, jo tiesiskajās attiecībās jāpastāv skaidrībai, noteiktībai.

NOILGUMA VEIDI:

1. V a j ā š a n a s noilgums. Ar šo noilgumu valsts zaudē tiesību uzsākt kriminalvajāšanu pret noziedzīga nodarījuma izdarītāju. Šis noilgums sāk tecēt no tā momenta, kad noziedzīgais nodarījums ir izdarīts. Ilgst šo un turpinamo noziedzīgo nodarījumu gadījumos noilgumu skaita no tā momenta, kad izdarīta beidzamā noziedzīgā darbība.
2. T i e s ā š a n a s noilgums. Iestājoties šī noilguma termiņam, tiesāšana jāizbeidz. Arī šo noilgumu skaita no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas momenta.
3. S o d a n o i l g u m s. Šo noilgumu skaita no sprieduma taisīšanas dienas. Ja spriedums nav nodots izpildīšanai zinamā laika sprīdī, tad valsts zaudē pretenziju uz soda izpildīšanu.
4. L a t v i j ā n e p a s t ā v soda ziņu izsniegšanas noilgums, bet tāds ir ieviests dažās valstīs, piem., Francijā. - Kad notecējis zinams laiks pēc soda izciešanas, tad attiecīgās

iestādes vairs neizsniedz ziņas par to, ka attiecīgā persona tikusi sodīta. Tā tad, notekot šī noilguma laikam, noziegums aizgājis galīgā aizmirstībā. Šim noilgumam ir tā nozīme, ka tas dod noziedzniekam stimulu - laboties /ja viņš neizdarīs jaunus noziegumus, tad pēc kāda laika viņš varēs sabiedrībā darboties kā pilsonis ar nevainojamu pagātni/.

NOILGUMA TERMIŅI pēc LSL

Noilguma termiņi noteikti LSL 65.pantā /termiņi jāiegaumē!/.

1. V a j ā š a n a s n o i l g u m a t e r m i ņ i:

Attiecībā uz <u>smagiem noziegumiem</u> , par kuriem likumā kā augstākais sods noteikti <u>spaidu darbi uz visu mūžu</u>	- 15 g.
Attiecībā uz <u>pārējiem smagiem noziegumiem</u>	- 10 g.
Attiecībā uz <u>noziegumiem</u> , par kuriem likumā kā augstākais sods noteikts <u>pārmācības nams</u>	- 8 g..
Attiecībā uz <u>pārējiem noziegumiem</u>	- 3 g.
Attiecībā uz <u>dienesta pārkāpumiem</u>	- 2 g.
Attiecībā uz <u>pārējiem pārkāpumiem</u>	- 1 g.

2. T i e s ā š a n a s n o i l g u m a t e r m i ņ i:

Attiecībā uz <u>smagiem noziegumiem</u> vai <u>noziegumiem</u>	-- divkārtīgs laiks, salīdzinot ar vajāšanas noilguma laiku.
Attiecībā uz <u>pārkāpumiem</u>	-- trīskārtīgs laiks, salīdzinot ar vajāšanas noilguma laiku.

3. S o d a n o i l g u m a t e r m i ņ i līdzinās tiesāšanas noilguma termiņiem /tikai, protams, soda noilgumu neskaita no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas, bet no sprieduma taisīšanas dienas/.

7. A P Ž Ē L O Š A N A

Apžēlošana vēsturē parādījies kā valsts galvas privileģija - vai nu likumā paredzētos gadījumos vai pēc sava ieskata - atlaist soda izpildīšanu, vai sodu stipri mīkstināt, vai pārvērst kādā citā soda veidā.

Pamats šādai privileģijai parasti bijis tas, ka šādā atsvabināšanā no soda - izpaužas valsts galvas absolūtā vara. Tādā nozīmē šī privileģija tika saprasta, piem., Romā un Francijā līdz franču revolūcijai. Tad, kad izcēlās franču revolūcija, kad atņēma valsts galvam visas privileģijas, tad tūlīt atņēma arī apžēlošanas tiesību.

Vēlāk izrādījās, ka šāda tiesība ir vajadzīga, neatkarīgi no sevišķu privileģiju piešķiršanas valsts galvam. Šī tiesība ļoti derīga no tā viedokļa, ka jāpastāv zinamam korektivam, kas būtu piemērojams pēc tam, kad visas instances izsmeltas. Ja, neskatoties uz visiem procesa noteikumiem, notikusi klūda vai cita netaisnība, tad jāpastāv beidzamai izejai - apžēlošanai, kuru uztic valsts galvam /tāda kārtība garantē, ka institūts netiks izlietots pārāk bieži/. Parasti ar lietu iepazīstas speciala komisija.

Ja nemam vērā to, ka ar kriminalsodu atņem visaugstākos individa

labumus, tad papildus korrektīva pastāvēšana ir teorētiski apsveicama, tāpēc apžālošana pazīstama kātrā mūslaiku valstī.

8. AMNESTIJA

Amnestija parādas tādā veidā, ka tiek izdots likums, ar ko atsvabina no soda tos, kas līdz zināmam momentam izdarījuši zināmu kategoriju noziedzīgus nodarījumus.

Amnestiju vairāk piemēro attiecībā uz politiskiem noziegumiem.

Politiskās cīņas brīdī bieži gadas, ka cilvēki aizraujas, vīdara st to, ko viņi mierīgos apstākļos nebūtu darījuši. Kad revolucionārās cīņas beigušās, un valsts vara savu jau ir sasniegusi /uzvarējusi vai palikusi pie varas/, tad tā grib politiskās lietas nodot aizmirstībai. Tāpēc politiskos noziedzniekus amnestē.

Attiecībā uz visiem gadījumiem, kad notiek atsvabināšana no soda, jātaisā vispārīgs novērtējums.

Valsts pretenzija uz sodu ir pamatota likumos, formalās tiesībās. Visos gadījumos, kādus apskatījam, valstij formali ir tiesībā personu sodīt. Ja ņemam, piem., savstarpību, tad tas fakts, ka katrs saņemis ļaunumu, patiesībā no formalā viedokļa nespēlē nekādu lomu, jo valstij ir tiesība uz sodu, ja pārkāpta zināma norma. Tāpat visos pārējos gadījumos valstij vienmēr ir formāls pamats uz savu pretenziju.

Ja valsts tomēr atsakas no soda, tad tas notiek etikas principa dēļ: atsacīšanos prasa ne formalās, bet materialās taisnības princips. Materialās taisnības princips bieži skaidri parāda, ka, neskatoties uz to, ka noziedzīgs nodarījums tīvis pastrādāts, un valstij ir formāls pamats, lai sodītu, tomēr pēc tautas tiesiskās apziņas persona būtu atsvabināma no soda. Tāpēc arī notiek atsvabināšana no soda.

S P E C I A L Ā D A Ļ A

Specialā daļa no ārpusē izskatās kā noziedzīgu nodarījumu katalogs ar pievestiem sodu piedraudējumiem.

Analizējot specialās daļas pantus, redzam, ka tie sadalās dispozīcijā un sankcijā.

Dispozīcija var būt vienkārša, salikta vai blanketa.

Sankcijas daļa absolūti noteiktās, absolūti nenoteiktās un relatīvi noteiktās sankcijās.

Vispārējā tendence jaunākajos laikos ir: atmest kazuistiku, un tās vietā veidot vispārīgus formulējumus!

Likumdevējs cenšas izvairīties no atsevišķu gadījumu uzskaitījuma. To vietā likumdevējs dod vispārējās formulas, kurās visus atsevišķos gadījumus varētu ietilpināt.

Tomēr šai zinā nedrīkst iet par daudz tālu, tiktāl, kā varētu formulā ietilpināt pārāk daudz uzvešanās veidu; tas atņem noteiktību. Kā izsakas prof. P. Mincs, tad likumam neder gumijas elastība, bet likumam vajadzīgs tērauda lokanais spraugums.

Piezīme attiecībā uz terminoloģiju: Mēs sakām "Kriminaltiesību vispārējā daļa" un "Kriminaltiesību specialā daļa". No valodnieciskā viedokļa pareizāk būtu teikt nevis "vispārējā daļa", bet

"vispārīgā daļa". Tāpat nosaukuma "specialā daļa" vietā labāk būtu lietot latvisku apzīmējumu - "sevišķā daļa".

§ 31.

SODU LIKUMU SPECIALĀ DAĻĀ PAREDZĒTO NOZIEDZĪGO NODARIJUMU

KLASIFIKACIJAS

Kādā veidā visu pantu masu varētu klasificēt?

Ir liktas priekšā dažādas klasifikācijas:

I. Leģālā klasifikācija: šķirojums smagos noziegumos, noziegumos un pārkāpumos.

Šai klasifikācijai ir tikai redakcionela nozīme. Izvedot šādu klasifikāciju, rodas priekšrocības likumdošanas tehnikā: Ja gribam kaut ko izteikt par vienu no minētām grupām, piem., ka mēģinājums izdarīt pārkāpumu nav sodams, - tad nav pie kātra pārkāpuma panta jāsaka, ka mēģinājums nav sodams, bet varam vispārējā daļā vienā pantā izteikt šo noteikumu.

Citādi šai klasifikācijai sevišķi dziļas būtības nav.

Pacēlušās balsis, ka trejdalījuma vietā vajadzētu ievest divdalījumu. Tomēr redakcionelās tehnikas ziņā ir labāk, ka pastāv 3 grupas.

II. Galvenais klasifikācijas veids: klasifikācija pēc noziedzīga nodarījuma objekta. Pēc tiesiskajiem labumiem, kas aizkarti, varam sagrupēt noziedzīgus nodarījumus. Pamata šķirojums: privāto labumu aizkārumi un publisko labumu aizkārumi.

Starp publisko labumu aizkārumiem pirmo vietu ieņem valsts kārtības, drošības apdraudējums.

Privāto labumu aizkārumi:

1. Noziedzīgi nodarījumi, kas vērsti pret personu.
2. Noziedzīgi nodarījumi, kas vērsti pret mantu.

Ja noziedzīgs nodarījums vērsts pret personu, tad var tikt aizkarti fiziskie labumi vai garīgie labumi.

Fiziskie labumi aizkarti, piem., pie nonāvēšanas, miesas bojāšanas, divkaujas.

Personas garīgie labumi aizkarti, piem., pie goda aizkāršanas, pie noziedzīgiem nodarījumiem pret personas brīvību.

III. Vēl viens klasifikācijas paņēmieni ir tas, ko sevišķi uzsvēris KRUGLJEVSKIS. Viņš izceļ vienu momentu: Sevišķās daļas pantu sagrupējums, vadoties no kriminalpolitiskiem mērķiem / lai ar sagrupējumu pašu par sevi realizētu zināmu mērķi/.

Piemēram, ja valsts varai ir nepatīkami, ka dienesta personas, valsts varas pārstāvji, pastrādā noziedzīgus nodarījumus, tad likumdevējs dienesta noziedzīgos nodarījumus ievieto SL specialā daļā tādā vietā, kur tie neduras acīs, - jo šie noziedzīgie nodarījumi "blamē" valsti.

Ja pastāv valsts reliģija, tad noziedzīgus nodarījumus pret reliģiju ievietos, varbūt, pašā pirmajā vietā, ar to pastrīpo-

Ķot, kavalstspreligija ir sevišķi aizsargāta.

Ja valsts vara izceļ noziedzīgus nodarījumus pret valsti, tad viņa parāda, ka sevišķi nopietni tiek uzskatīti uzbrukumi sabiedriskajai kārtībai - valstij.

Tas, liekas, ir pierādīts novērojums. Šim jautājumam veltīts Krugļevska darbs "Noziegumu legalā klasifikācija" (1929.g.).

PUBLISKO LABUMU AIZSKĀRUMI.

§ 32

POLITISKIE NOZIEDZĪGIE NODARIJUMI

Publisko labumu aizskārumu starpā galveno lomu arvien ir spēlējuši politiskie noziedzīgie nodarījumi, t.i., nodarījumi, kuriem par objektu ir pati valsts organizācija. Šie apdraudējumi ir visbīstamākie, jo tie draud sagraut sociālās grupas dzīvi, tās kārtību - pašos pamatos. Tāpēc sodi par šī veida noziedzīgiem nodarījumiem arvien bijuši un arī tagad ir sevišķi bargi.

Izturēšanās pret politiskiem noziedzīgiem nodarījumiem kā pret sevišķi bīstamiem - parādījusies trejādā veidā:

1. Sodu bargums.
2. bieži soda pat sagatavošanos.
3. Vieta Sodu likumā (sakarā ar teoriju, ko izvirzījis Krugļevskis.).

KLASIFIKĀCIJA:

Politiskos jeb valsts noziedzīgos nodarījumus dala trīs grupās:

1. Valsts iekšējās kārtības un struktūras aizskārumi (nochverrat). LSL 2., 3., 5., un 7. nod.
2. Valsts ārējās drošības aizskārumi (Landesverrat). LSL 6. nod.
3. Citu valstu aizskārumi. LSL 8. nod.

VESTURE

Attiecībā uz politiskā noziegumējēdzieni - lielu lomu spēlējuši divi senajā RŪMĀ izveidoti jēdzieni:

1. Crimen maiestatis.

Maiestas nozīmē valsts spēku, stiprumu un godu. Atkarībā no dažādiem periodiem, šis jēdziens komā pildīts ar dažādu saturu.

Republikas laikmetā runāja par maiestas populi romani. Tāpēc Ulpians definē: crimen maiestatis ir noziedzīgs nodarījums, kas vērstas pret romas tautu vai tās drošību.

Imperijas laikmetā saturs grozījās. Romiešu tautas vietā izvirzījās tautas personificējums imperatora personā.

Tāpēc katrs apvainojums, katra darbība, kas vērsta pret romas imperatoru, tiek uzskatīta par crimen maiestatis. Ja agrāk runāja par maiestās populi romani, tad tagad runāja par maiestas Caesaris.

Tai pašā laikā tiek liela mērā pāstiprināta atbildība par šiem nodarījumiem. Sāk sodīt ne tikai ārēja rezultata gadījumā, bet arī par mēģinājumu, sagatavošanos un pat par launo gribu vien (nuda voluntas).

Tāpat procesa ziņā garantijas, kas dotas apsūdzētam, lielā mērā tiek samazinātas. Rodas ekstrāordinaras tiesas, kas iztiesā lietas, nepieturoties pie parastām procesualām garantijām.

Vēlāk šī attīstība iet vēl tālāk, un sāk sodīt par crimen maiestatis ne tikai tai gadījumā, kad aizskārums vērsts taisni pret valsts galvu, bet arī tad, kad noziedzīgs nodarījums vērsts pret viņa tiešiem pārstāvjiem, jo arī pārstāvja (ierēdņa) aizskārums uzskatīja kā cezara varas un autoritātes graušanu.

Beidzot romā attīstība sasniedza tādu pakāpi, ka katra nelabvēlīga rīcība, katrs nelabvēlīgs noskaņojums pret pastāvošo valdību jau tiek uzskatīts par crimen maiestatis un attiecīgi sodīts.

Vēlāk termiņu crimen maiestatis izlietoja vidus laikos.

2. perduellio.

Arī perduellio ir politisks noziegums. Perduellio jēdziens nav nekad bijis tik skaidrs kā crimen maiestatis jēdziens. Tas tāpēc, kā perduellio jēdziens ir vecāks. Tas nāk no pirmajiem romas pastāvēšanas laikiem. Tam piemīt pilsonu kara raksturs: strīdus izcelšanās starp valsts locekļiem. Tā kā duellos senāk nozīmēja ienaidnieku, tad perduellio pirmatnēji bija vairāk valsts ārējās nekā iekšējās drošības apdraudējums.

Tālāk politisko noziegumu attīstībā lielu lomu spēlējušas GERMANU tiesības. Te izvirzas jauns jēdziens - uzticības jēdziens: Treue (fidelitas), Treupflicht. Šis jēdziens attīstījās no ciešām personīgām attiecībām, kas pastāvēja starp mazas gints vai cilts locekļiem un tās kara vadoni, kas vadīja cilts iekšējo dzīvi un vadīja cilti kara gājienā. Tā kā germani bija pazīstami kā ļoti kareivīgas ciltis, tad arī vadona vara un uzticība vadonim spēlējusi ārkārtīgi lielu lomu. Ja runāja par politiskiem noziegumiem, tad galvenais politiskais noziegums bija uzticības laušana (Treubruch, Treulosigkeit, Verrat).

Uzticības attiecība vēl vairāk nostiprinājās vidus laikos feodalisma laikmetā, kad visa iekārta pamatojās uz vasaļu uzticību savam sizerenam. Kad vasaļi saņēma zemi no sizerena, tad viņš to saņēma ar norunu, ka viņš apsola uzticību sizerenam: apsola kara gadījumā palīdzēt.

Ar laiku radās tendence - noteikt konkrētāk politiskā nozieguma saturu.

Crimen maiestatis un Treubruch ir pārāk plaši jēdzieni. Ši noteiktība ir par galveno iemeslu tam, ka valsts vara pēc savas patikas izrēķināja s. ar sev nepatīkamiem pilsoņiem. Tāpēc Francijas generālie štati 1789. gadā kā vienu no galvenām prasībām uzstādīja prasību, lai noteiktu crimen maiestatis saturu, lai pilsoņi varētu noteikti zināt, par ko viņus sodīs, lai nebūtu patvaļas.

Tika prasīts, lai izrādītu zināmu cietu pret pašu tautu, valdību, konstitūciju un pret vēlēšanu kārtību. Tas uz ilgaku laiku paliek par bijušā crimen maiestatis saturu.

No vēsturiskā pārskata redzam, ka pastāv liela starpība, liela amplitūde starp ļoti plašo crimen maiestatis imperatoru laikmetā un pavisam šauri noteikto moderno laiku politisko noziedzīgo nodarījumu. Tā tad politiskie noziegumi satura ziņā var ļoti svārstīties. Komā imperatoru laikmeta beigās par crimen maiestatis uzskatīja katru nelabvēlīgu noskaņojumu pret pastāvošo valsts varu. Turpretī, tagad izkristalizējušies pilnīgi noteikti sastāvi.

Jaunākais attīstības virziens VACIJĀ (pagaidām galvenā kārtā literatūrā, bet dažas idejas jau tiek izvestas likumprojektos): tiek izcelta galvenā kārtā pati t a u t a, pie tam ciešā sakarā ar tautas bioloģisko pamatu, ar rases jēdzienu. Sakarā ar to runā par Volksverrat, tautas nodevību. Par tautas nodevības jēdzienu raksta Naglers grāmatā "Das kommande deutsche Strafrecht, besonderer Teil".

VEIDI LSL:

I. VALSTS IEKŠĒJĀS DROŠĪBAS AIZSKĀRUMI

1. DUMPIS

Dumpja legālo definīciju dod LSL 69.p. (izlasīt!). Raksturīgākie momenti definīcijā:

1. Varas darbi pēc senata paskaidrojuma var būt arī psichiskā iespaidošana.
2. Varas darbu lietošana ar nolūku; tā tad soda, neatkarīgi no rezultāta.

Sodams arī mēģinājums lietot varas darbus. Sodama arī sagatavošanās (70.p.). Turpretī, nav sodama neuzmanība (neiespēja, mi arī iedomāties dumpi aiz neuzmanības). Nav nekādu ierobežojumu attiecībā uz izdarītāju personu; arī ārzemnieks var pastrādāt šo nodarījumu. Tas dažreiz apstrīdēts doktrīnā. Pēc mūsu SL, kur nav uzsvērtā pavalstniecība, varam sodīt arī ārzemnieku. Piedalīšanās apvienībā (71.p.) patiesībā ir viens no sagatavošanās veidiem.

2. NOZIEDZĪGI NODARĪJUMI PĒT VALSTS PREZIDENTU

LSL 72.p. paredz spaidu darbus uz visu mūžu par valsts prezidenta noslepkavāšanu. Šeit ir tas reālais gadījums, kad mums ir absolūti noteikta sankcija.

LSL 73. un 74.pp. runā par miesas bojājumu nodarīšanu un brīvības atņemšanu valsts prezidentam, par viņa gada aizskāršanu, varas darbu un draudu lietošanu pret valsts prezidentu.

3. PĀŠVALDĪBAS IESTĀŽU VĒLĒŠANU UN TAUTAS NOBALSOŠANAS

BRĪVĪBAS UN PAREIZĪBAS TRAUCĒŠANA

Lumpis un valsts prezidenta aizskāršana apdraud valsts iekārtu, turpretī pašvaldības iestāžu vēlēšanu un tautas nobalsošanas

brīvības un pareizības traucēšana valsts iekārtu neapdraud. Tomēr arī šie ir ļoti svarīgi noziedzīgi nodarījumi, sevišķi parlamentārās valstīs.

4. NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET VALSTS MIERU

Ja traucē valsts mieru, tad valsts pamatiekārtā netiek apdraudēta, bet tiek traucēta iekārtas pareiza funkcionēšana, darbība.

LSL 103.p. 1.d. Atklātais koppelces fakts nav vēl noziegums, bet ja policija pieprasa atstāt koppelci, tad tas, kurš neatstāj koppelci, izdara noziedzīgu nodarījumu pret valsts mieru.

103.p.2.d. : koppelces neatstāšana pēc karaspēka klātbūtnē izteikta prasījuma.

103.p.3.d. : uzkūdišana nepaklausīt prasījumam izklīst.

Kā redzam, šis pants uzbūvēts uz gradācijas, pakāpenības pamata.

Panta3. daļā lietots vārds "uzkūdijs".

Saskaņā ar LSL 49.p., uzkūdišana ir tehnisks termiņš, kam ir pilnīgi noteikts saturs, pie kam 1.) tiek prasīts, lai būtu uzkūdīta konkrēta persona vai personas, 2.) uzkūdišanai kā līdzdalības veidam ir aksesors raksturs.

Turpretī 103.pantā vārds "uzkūdišana" nav lietots tādā specialā 49.p. nozīmē, bet gan musināšanas nozīmē. Tāpēc labāk būtu vārda "uzkūdijs" vietā likt "musinājis".

LSL 104.p. Arī šeit par uzkūdišanu sakāms tas pats, kas attiecībā uz 103.p.

Vēl smagākus noziedzīgus nodarījumus paredz 105. un 106. pp. Arī te runā par "uzkūdišanu".

Tālāk nāk vesela pantu grupa, kas runā par savienību vai biedrību, ko atklāj, kurā piedalās vai ko pielaiž sapulcēties, pārkāpjot likuma noteikumus. LSL 107. - 109. pp.

Tālāk iet runa pār propagandu.

111.pantā parādas atklātības jēdziens.

Atklātību konstruē dažādi. Lažreiz atklātību saista ar personu skaitu, kas ir klāt.

Citi atklātību saista ar principiēlu iespēju katram piedalīties, būt klāt. Tā tad, ja būtu kādas biedrības sanāksme, kurā piedalās kaut vai 5000 personas, bet tikai biedrības licekļi, tad pēc šīs teorijas nevarētu runāt par atklātību, jo tā ir slēgta sanāksme.

LSL-a : atklātības definīcija nav dota. Mums jābalansē starp abiem kritērijiem: skaitu un iespēju katram piedalīties.

112.p.runā par tādu pašu propagandu, bet jau ne atklātu, bet karaspēkā, mācības iestādē vai biedrībā.

112.p. 2.daļā parādas interesanta kolīzija starp uzkūditāju un musinātāju. Ja musinājuma sekas bijušas smaga nozieguma izdarīšana, un ja var konstatēt, ka bijuse līdzdalība, tas ir, ja varam runāt par uzkūdišanu un nevis musināšanu, tad persona sodāma pēc 49.p. - kā ukūditāja, ja sods augstāks.

Tā tad ir 3 miera traucēšanas paņēmieni:

- 1) koppelces,
- 2) biedrības un savienības,
- 3) propaganda.

II. VALSTS ĀRĒJAS DROŠĪBAS AIZSKĀRUMI

VALSTS NODEVĪBA

LSL 87. un 88.pp.

89. - 93.pp. ir spionažas panti. Tagad ievests viens jauns pants, kas paredz sevišķi stingras sankcijas pret ārvalstu agentu uzturēšanos Latvijā. Tas darīts valsts neitralitātes atbalstīšanai.

94. un 95.pp. runā par līgumu izpildīšanu attiecībā uz līdzekļiem, kas nepieciešami valsts aizsardzībai, ja līgumu izpildīšana bijusi apzināti tāda, ka izgatavoti lietošanai nederīgi priekšmeti. Uz pirmā acu uzmetiena liekas, ka tā ir civiltiesiska attiecība, bet tākā lieta grozas ap valsts aizsardzību, tad paredzēts bargs sods.

Tas pats sakams par apgādes priekšmetu piegādāšanu karaspēkam.

Tālākie panti nav tik svarīgi.

Interesants ir 100.p.

102.p. interesants savas "nekonsekvences" ziņā. Ja ārzemnieks var rīkot dumpi, tad valsts nodevība paredz uzticības attiecību, ciešāku saistību starp valsti un pilsoni. Nelogiski, ka ārzemnieks varētu būt svešas valsts nodevējs, jo ārzemniekam nav pienākumu pret svešu valsti.

Tāpēc viena teorija atzīst, ka valsts nodevību var izdarīt tikai savas valsts pilsonis.

Otra teorija: ārzemnieks, kad viņš uzturas citā valstī, bauda visas tiesības, ko valsts dod. Sakarā ar to viņa moraliskais pienākums izturēties lojali pret valsti un neizlietot valsts viesmīlību ļaunos nolūkos. Tāpēc arī ārzemnieki var tikt sodīti par nodevību, ja viņi pa savas uzturēšanās laiku Latvijā izdara 87. vai 88.pantā paredzētos nodarījumus. Jāpasvītro: pa uzturēšanās laiku. Ja ārzemnieks atrodas ārzemēs, tad viņš nav neko parādā mūsu valstij, viņam nav jāizturas lojali.

III. NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET ĀRVA/LSTĪM

Vienu laiku bija izvirzīts uzskats, ka valstij nav daļas ar citām valstīm. Tāpēc, ja pastrādā noziedzīgus nodarījumus pret citām valstīm, tad nevajadzētu sodīt.

Šāds uzskats ir novecojis, un to uzskata par nederīgu - šādu iemeslu dēļ:

1. Ārvalsts pastāvošas iekārtas traucējums vienmēr nozīmē zinamu līdzsvara traucēšanu. Nemieri ārvalstī netieši kaitīgi arī mūsu valstij. To redzam tagad kara laikā: mēs karā nepiedalāmies, tomēr jūtam apgrūtinājumus.
2. Reciprocitate. Ja valsts ir atzinusi citu valsti un palīdz pastāvošai valsts iekārtai noturēties, neļauj pie sevis nodibināties organizācijām, kas cīnītos ar citu valsti, tad pirmā valsts var sagaidīt, ka arī otras valsts valdība darīs to pašu pret pirmo valsti, palīdzēs tai.

3. Tīri juridisks moments: valsts, sūtot diplomātiskos pārstāvjus, deklarē, ka atzīst par tiesīgu, juridiski pama-
totu, pašreizējo iekārtu citā valstī. Tāpēc valstij ir zinams pamats sodīt tos, kas rīkotos nesaskanīgi ar šo deklarāciju.

LSL 117. - 120. pp.

Attiecībā uz valsts nodevību un noziedzīgiem nodarījumiem pret arvalstīm - ieteicams izlasīt Neitralitātes likumu.

§ 33

DIENESTA NOZIEDZĪGI NODARIJUMI

Dienesta noziedzīgi nodarījumi ir tādi, kuru subjekti ir nevis pārvaldāmie valstī, bet paši pārvaldītāji un pie tam tieši savā pārvaldišanas funkcijā.

Attiecībā uz dienesta noziedzīgiem nodarījumiem pastāv vairāki jautājumi:

1. Kas ir dienestpersona?
2. Kas ir dienesta noziedzīgs nodarījums?
3. Kā dienesta noziedzīgos nodarījumus var klasificēt?

DIENESTA PERSONAS JĒDZIENS

LSL dienestpersonas legālo definīciju dod 43.p. 2.daļa (izlasīt to un senata paskaidrojumu pie šī panta!).

Nav kriminaltiesību doktrīnas uzdevums noskaidrot, kas ir dienestpersona. Tas ir administratīvo tiesību jautājums. Ja Sodu likumā dota legāla definīcija, tad ar šādu definīciju mums pietiek. Ja gribētu definīciju papildīt ar kādu saturu, tad jāsaaka, ka dienestpersona ir katra persona, kurai ir zināms publiski tiesisks valsts varas uzdevums - pildīt zināmu pārvaldes funkciju. Līdz ar to dienestpersonā nes sevī daļu valsts autoritātes.

Grūtības šai problēmā (kas ir dienestpersona?) rodas, no vienas puses, tādēļ, ka pastāv dažādas teorijas par to, kas ir dienestpersona; un, otrkārt, ikdieniškā valodā vārdu "dienestpersona" nelieto tādā striktā nozīmē, kā tas lietots Sodu likumā.

Piemēram, varētu runāt par strādāšanu vai darbu baznīcas dienestā. Līdz ar to ikdieniškā valodā varētu runāt par dienestpersonu. Turpretī, no LSL legālās definīcijas izriet, ka no kriminaltiesību viedokļa šādu personu nevar uzskatīt par dienestpersonu.

Tāpat runājam par kara dienestu, un varētu, izejot no ikdienišķas valodas domāt, ka katrs kareivis ir valsts dienestā. Tomēr likumīgas Klausas izpildīšana nenozīmē, ka izpildītājs ir dienestpersona. Tikai tad, ja valsts uzdod speciālu uzdevumu kara dienestā esošajam, viņš pārvēršas par dienestpersonu.

DIENESTA NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA JĒDZIENS

Ja mēs teiktu, ka dienesta noziedzīgs nodarījums ir tāds, ko pastrādā dienestpersona, tad šāda definīcija būtu par plašu. Katra dienestpersona ir arī sabiedrības parastais loceklis, vienkāršs pilsonis, kura ārpus dienesta laika un nedienesta attiecī -

bās darbojas tāpat kā katrs pilsonis. Ja dienestpersona ārpus sa-
va dienesta pastrādā noziedzīgu nodarījumu, piem., nozog vai no-
slepavo, ta tas nav dienesta noziedzīgs nodarījums.

Tapēc dotā vispārējā definīcija ir jāierobežo.

Dienestpersonai ir speciāli pienākumi, uzdevumi, kurus pildot,
dienestpersonafunkcionē kā valsts varas pārstāvis.

Ja nu taisni šo speciālo pienākumu laukā dienestpersona pastrādā
noziedzīgu nodarījumu, tad šis nodarījums ir dienesta noziedzīgs
nodarījums.

Jāizšķir divas dienesta noziedzīgo nodarījumu grupas:

1. Istie jeb tīrie dienesta noziedzīgie nodarījumi.
2. Neīstie jeb jauktie dienesta noziedzīgie nodarījumi.

Tā tad dienestpersona var pastrādāt noziedzīgus nodarījumus:

- 1) kā ikviens pilsonis, bez kāda sakara ar savu dienestu;
- 2) tieši attiecībā uz savām dienesta funkcijām (Istie dien.
noz. nodarījumi);
- 3) vispārīga rakstura, bet pateicoties savam dienestpersonas
stāvoklim (neīstie dien. noz. nodarījumi).

Piemēri:

- Ad 1) Dienestpersona ārpus dienesta laika izdara zādzību.
- Ad 2) Dienestpersona izdod apliecību bez pamata.
- Ad 3) Dienestpersona, kurai tiesība izdarīt kratišanu, -
pie kratišanas izdara laupīšanu.

Attiecībā uz 1. grupu: Lai gan šiem noziedzīgiem nodarījumiem
nav sakara ar dienestu, tomēr iespējama atbildības paaugstināša-
na - tāpēc, ka izdarītājs ir dienestpersona. Atbildības fakul-
tativu paaugstināšanu paredz LSL 121.p.; bez tam speciālās daļas
vairākos pantos ir paredzēts, ka sods ir bargāks, ja attiecīga
noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir dienestpersona.

nodas jautājums: kā atšķirt dienesta noziedzīgos nodarījumus no
disciplināriem pārkāpumiem?

Bijuši daudzi mēģinājumi šo starpību teoretiski konstruēt.
Tomēr principiāls kritērijs šķirojumam nav atrasts. Kā vienīgais
kritērijs jāatzīst tas, vai attiecīgais nodarījums uzņemts vai
nav uzņemts sodu likumā. Ja nodarījums uzņemts sodu likumā, tad
tas ir noziedzīgs nodarījums; ja, turpretī, nodarījums nav uzņemts
sodu likumā, tad tas ir tikai disciplinārpārkāpums. Tā tad ir
tikai formālais kritērijs, formālā atšķirība.
Var teikt tikai vēl to, ka par noziedzīgiem nodarījumiem atzīti
svarīgākie pārkāpumi, bet mazāksvarīgie atstāti kā disciplinārpār-
kāpumi.

LIENESTA NOZIEDZĪGO NODARIJUMU VEIDI

Jāizšķir 4 pamatveidi un vēl viena grupa: dažādi dienesta nozie-
dzīgie nodarījumi.

I. Pilnvarojuma pārkāpšana.

Pilnvarotā persona izdara vairāk, nekā viņai ir atļauts.

LSL 121.p. Panta sākumā raksturota pilnvarojuma pārkāpšana:

dienestpersona kaut ko izdara 1) uz ko likums vai uzdevums nav
devjis tiesību; 2) bez pamata;

3) bez atļaujas, ja tāda vajadzīga .

Tālāk paredzēta pilnvarojuma pārkāpšanas klasifikācija:

1. Pilnvarojums pārkāpts

a) tīši vai

b) netīši, un cēlies svarīgs kaitējums (ja ir netīšs pārkāpums bez svarīga kaitējuma, tad nav noziedzīga nodarījuma, bet ir tikai disciplinārpārkāpums).

2. Pilnvarojums pārkāpts

a) tīši, un cēlies vai draudējis svarīgs kaitējums;

b) tīši, un bijusi vardarbība, draudi, viltus, izdomāta ieruna vai mantkārīgas tieksmes.

3. Pilnvarojums pārkāpts aiz mantkārīgām tieksmēm, un cēlies vai draudējis svarīgs kaitējums.

Apmēram šāda konstrukcija ievērota arī nākošos pantos, tāpēc šī 3 stāvu konstrukcija jāpatur prātā.

II. P i e n ā k u m ā n e i z p i l d ī š a n a.

LSL 122.p. Atkal redzam legalu definīciju un pēc tam 3 stāvos uzbūvētu atbildību, ņemot vērā tīšumu, netīšumu, svarīgu kaitējumu, mantkārīgu nolūku.

LSL 123.p.

Var izvest paraleli starp darbības un palaiduma noziedzīgiem nodarījumiem un - pilnvarojuma pārkāpšanu un pienākuma neizpildīšanu.

III. P i l n v a r o j u m a n e l i e t ī g a i z l i e t o š a n a.

LSL 124. - 126.pp.

Šie nodarījumi izdarīti, izlietojot pilnvarojumu, kas piešķirts no attiecīgas autoritātes (valsts varas), bet izlietojot šo pilnvarojumu nelietīgi, t.i., ne tādā veidā, kā vajadzētu to izlietot.

IV. K u k u l ū n e m š a n a.

Izšķir pasīvu un aktīvu "kukuldošanu". Latviešu valodā aktīva un pasīvā puse nav tik daudz uzsverama, jo starpību jau parāda nosaukums; kukulņemšana un kukuldošana. Turpretī, vācu valodā runā par bestechung, un tāpēc jāpieliek vārds "aktīva" vai "pasīvā", lai redzētu, vai lieta grozās ap dienestpersonu, kas ņem kukuli, vai ap personu, kas dod kukuli. Tāds pats stāvoklis kā vācu valodā, ir arī krievu valodā.

Ir 2 veidi, kā kukulņemšanu un kukuldošanu teoretiski konstruēt;

1. Tos uzskata par p i l n ī g i š ķ i r t i e m noziedzīgiem nodarījumiem. Viens ir dienestpersonas noziedzīgs nodarījums, un otrs ir privatpersonas noziedzīgs nodarījums. Tāpēc kukuldošana apskatīta citā nodaļā nekā kukulņemšana.

Pie tādas kārtības pieturas LSL. Par kukulņemšanu runā 130. - 137.pp., bet par kukuldošanu runāts pavisam citā nodaļā: 10.nod.175. - 176.pp.

2. Daži teoretiski konstruē tādā veidā, ka kukulošana uzrāda "nepieciešamo līdzdalību" (concursum necessarium). Te parādās tāds stāvoklis, ka devējs ir ņēmēja līdzdalībnieks. Devēju var uzskatīt par uzskūditāju.

Attiecībā uz kukulņemšanu pastāv vairāki jautājumi:

1. Kurā m o m e n t ā uzskatīt noziedzīgo nodarījumu par notikušu (vai tad, kad kukulis pieprasīts, vai tad, kad pie-dāvāts, vai tad, kad apsolīts, vai kad sauņemts)? Parastais uzskats ir tas, ka tad, kad parādījusies griba vai vēlēšanās saņemt kukuli, - šis noziedzīgais nodarījums uzskatams par pastrādātu. Tā tad, ja kukulis ir pieprasīts, tad noziedzīgais nodarījums jau uzskatams par izdarītu.
2. Vai ir no svara d a r b ī b a, par ko dienestpersona saņem kukuli? Darbība var būt legāla, t.i., tāda, kas ietilpst dienestpersonas pienākumos; bet darbība var būt arī pretlikumīga - noziedzīgs nodarījums vai disciplinārpārkāpums. Ja kukulis ņemts par pretlikumīgu darbību, tad sods bargāks.
3. Attiecībā uz kukuli kā p r i e k š m e t u, var pacelties jautājums, vai tam jābūt mantiskam (ekonomiskam) labumam, jeb vai tas var būt arī kāds cits labums, priekšrocība. Tagadnes teorija parasti vienojās tā, ka saprot zem kukuļa tikai ekonomiskus labumus.

Pamata panti attiecībā uz kukulņemšanu ir 130. un 131.pp. Tie uzbūvēti principā tāpat kā panti par pilnvarojuma pārkāpšanu, pienākuma neizpildīšanu un pilnvarojuma nelietīgu izlietošanu:

1. Kukulņemšana par likumīgu darbību, kas izdarīta.
2. Kukulņemšana par likumīgu darbību, ja kukulis dots, lai pamudinātu uz šo likumīgo darbību.
3. Kukulņemšana par pretlikumīgu darbību.
4. Kukulņemšana par likumīgu darbību, ja dienestpersona kukuli pieprasījusi.
5. Kukulņemšana par pretlikumīgu darbību, ja dienestpersona ku-kuli pieprasījusi.
6. Kukulņemšana ar spaidu vai draudu palīdzību, vai - nelietīgi izlietojot pilnvarojumu.

Kedzām smalki izstrādātu penitenciarās sistēmas paraugu. Soda mērs atkarājas no sīkiem detaļiem.

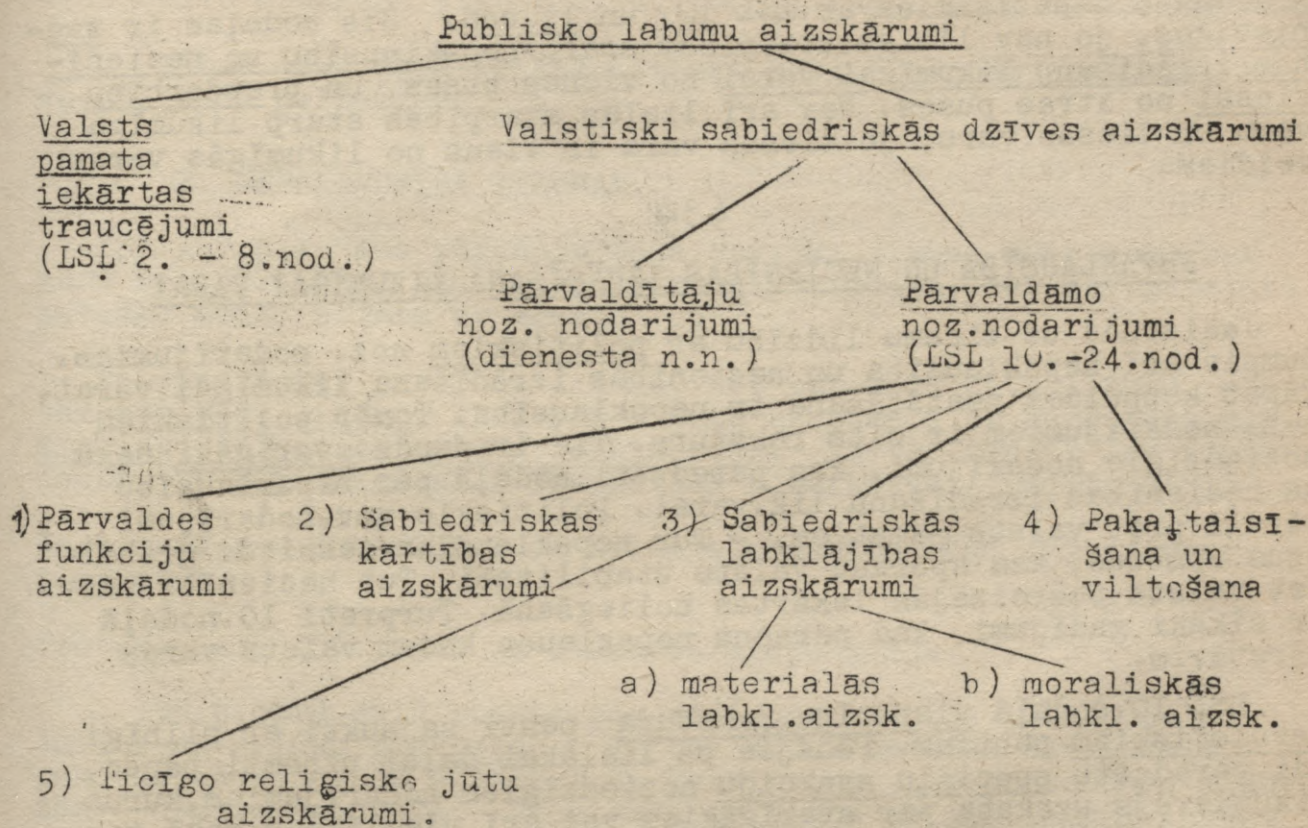
Tālākos pantos sīkākī kukulņemšanas veidi. Nav nozīmes tos tuvāk apskatīt.

V. L a ž ā d i dienesta noziedzīgi nodarījumi.

Piem., LSL 141.p., 142.p. Šos gadījumus, varbūt, varētu pieskaitīt pie pilnvarojuma nelietīgas izlietošanas. LSL 149.p. u.d.c.

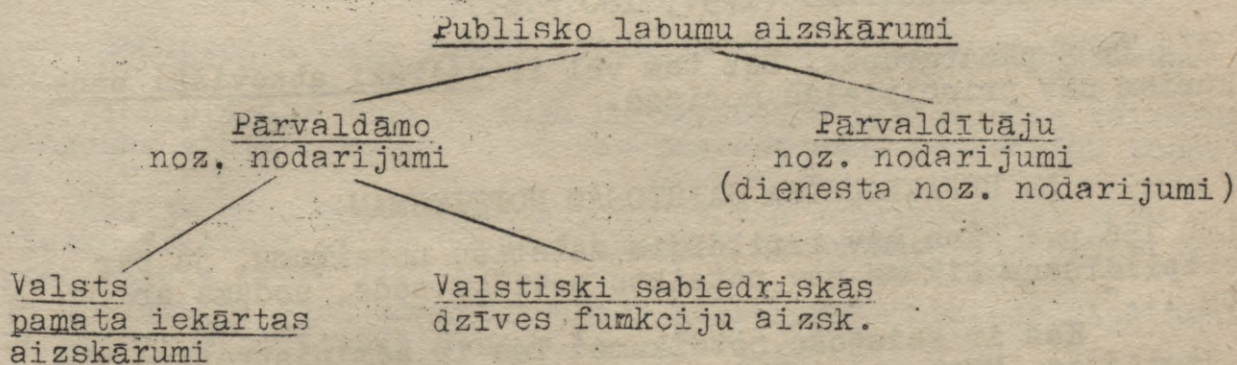
Lai varētu labāk orientēties tālākajos publisko labumu aizskārumos, atzīmēsim schematiski visus publisko labumu aizskārumus.

Prof. P.MINCS liek priekšā šādu klasifikāciju:

Šī klasifikācija attiecībā uz LSL 10. - 24.nod. nav tāda, kas katrā ziņā būtu lietojama. Šī klasifikācija izdarīta no dažu atsevišķu principu viedokļa. Var sagrupēt arī citādi, ja pielieto citus klasifikācijas principus. Tā kā neviens no principiem neliekas par tādu, kas pieņemams bez iebildumiem, tad klasifikācija patiesībā nav ļoti iespējama. Tā tad prof. P. Minca klasifikācija var noderēt tikai kā orientēšanās līdzeklis.

Publisko labumu aizskārumus var klasificēt arī citādi:

Šis klasifikācijas veids ir loģiskāks. Attiecībā uz prof. P. Minca shēmu var iebilst, kāpēc valsts pamatiekārtas graušana izdalīta ārā no pārvaldāmo noz. nodarījumiem. Iemesls: valsts jeb politiskie noziedzīgie nodarījumi izbīdīti atsevišķi - viņu svarīguma dēļ. Patiesībā tiem vieta ir pārvaldāmo noziedzīgos nodarījumos.

Tagad iepazīsimies ar LSL 10. un 11.nod. Šīs nodaļas ir radniecīgas, jo nav lielas starpības starp nepaklausību un necienības izrādīšanu likumīgai varai no vienas puses, un pretdarbību tiesai no otras puses. Nav arī lielas starpības starp likumīgo varu un tiesas varu, jo tiesas varā ir viens no likumīgās varas veidiem.

§ 34

NEPAKLAUSĪBA UN NECIENĪBAS IZRĀDĪŠANA LIKUMĪGAI VARAI

Jāizrāda uz zinamu līdzību ar politiskiem noz. nodarījumiem. Dumpis arī nepaklausība un necienības izrādīšana likumīgai varai. Tāpat koppelces neatstāšana ir nepaklausība. Tomēr politiskiem noz. nodarījumiem ir cits raksturs. Tie ir daudz svarīgāki nekā noziedzīgie nodarījumi, kas paredzēti nodaļā par nepaklausību un necienības izrādīšanu lik.varai. Politiskie noz.nodarījumi vērsti pret valsts pamatiem. - Tur nepaklausība sāsniedz grāndiozus apmērus, kas apdraud valsts stabilitati. Tur necienība pāriet valsts pašreizējās iekārtas noliegšanā. Turpretī 10.nodaļā ir sīkāki gadījumi, kad persona nepaklausa kādam valsts varas pārstāvim.

LSL 10.nodaļā vispārīga rakstura panti sajaukti ar pilnīgi karuistiskiem pantiem. Pēdējie pa lielākai daļai uzņemti tāpēc, lai paredzētu speciālu sankciju noziedzīgiem nodarījumiem, kurus likumdevējs uzskata par svarīgākiem vai arī vieglākiem nekā tos, kas paredzēti pamatpantos.

So nodaļu var sadalīt 5 grupās:

1. Nepaklausība saistošam noteikumam (156.p.).
2. Nepaklausība likumam (157.p.).
3. Dienestpersonas traucēšana viņas funkciju izpildīšanā (160., 168., 169. p.p. u.c.).
4. Klausu neizpildīšana (161.p.u.c.).
5. Necienības izrādīšana (179., 180.p.p.).

Šīs ir 5 pamatgrupas. Bez tam vēl ir vairāki atsevišķi panti, kuriem nav principiēlas nozīmes.

1. NEPAKLAUSĪBA SAISTOSAM NOTEĪKUMAM.

LSL 156.p.: "Kas nav izpildījis saistošu noteikumu, ja par tū neizpildīšanu likumā nav noteikts sevišķs sods, sodams ar arestu ...".

Kas ir saistošs noteikums? Tas ir administratīvo tiesību jautājums. Mūsu vajadzībām pietiekoša šāda definīcija: saistošs noteikums ir tāds noteikums, ko izdod īpašā kārtībā valsts varas organi, kas uz to pilnvaroti.

Saistošos noteikumus tuvāk raksturo senata 5.,6.un 11.pask. pie 156.p. Nav uzskatamas par saistošiem noteikumiem - Finanšu ministrijas instrukcijas (7.pask.)

156.pantā ir blanketa dispozīcija. Kāpēc likumdevējs šai vietā rada blanketu dispozīciju? Tāpēc, ka saistošie noteikumi, piemērojoties konkrētiem apstākļiem, ļoti bieži mainas. Ja negri-

bētu radīt blanketu dispozīciju, tad SL panti būtu bieži jāgroza.

156.p.otrā daļā ir kazuistiski kvalificējoši apstākļi, kuru dēļ sods palielinās.

2. NEPAKLAUSĪBA LIKUMAM.

LSL 157.p.: "Kas pārkāpis tāda sevišķa likuma noteikumu, par kurā neizpildīšanu gan draud kriminalatbildība, bet nav noteikts sevišķs sods, sodams ar arestu ..."

Te runa neiet par Sodu likumu, bet par kādu citu likumu, pie tam par tādu likumu, kurā par zināmu uzvešanos ir paredzēta kriminalatbildība, bet nav noteikts sods. Tā tad tas ir lex imperfecta, kā papildināšanai /sankcijas noteikšanai/ radīts SL 157.p.

Ja likumā nav norādījuma uz kriminalsodamību, tad 157.p.nevar pielietot.

Protams, arī 157.pantā ir blanketu dispozīcija.

157.p.otrā daļā runāts par gadījumu, kad šis pārkāpums izdarīts ar nolūku pretoties. Tā tad atkal parādās šai nodaļai raksturīgā tendence - pāriet uz kazuistiku. Ar pretošanos likumam - domāta sabotaža. Atcelšana no amata un aizliegums ieņemt amatu - jāuzskata kā papildus sankcija.

3. DIENESTPERSONAS TRAUCĒŠANA VIŅAS FUNKCIJU IZPILDĪŠANĀ.

LSL 160.p.: "Kas nav paklausījis likumīgam rīkojumam vai likumīgam prasījumam, ar kuru pie viņa griezumies dienestpersona..."

Uz rīkojuma vai prasījuma likumību attiecas senata 2.un 4.pask. un P.Minca piezīme. Tiek prasīta objektīvā likumība /1.pask./; subjektīvā pārliecība /par rīkojuma nelikumību/ nedod tiesību nepaklausīt; lai spriestu par paklausības vajadzību, tiek prasītas 3 lietas: 1/ formālā kompetence, 2/ pienācīga forma, 3/ acīmredzamas nelikumības pazīmju trūkums.

160.p.otrā daļa paredz vairākus kazuistiskus apstākļus.

160.p.3.d.: "Bet ja tādu nepaklausību izrādījušas vairākas personas kopīgi, kuras tomēr nav sastādījušas noziedzīgu koppelci ..."

Tā tad, ja būtu noziedzīga koppelce, tad nepaklausībai būtu svarīgāks raksturs un tā būtu uzlūkojama par noziedzīgu nodarījumu pret valsts mieru /LSL 7.nod./.

Te spilgti parādās starpība starp politiskiem noziedzīgiem nodarījumiem un 10.nodaļā uzņemtiem nodarījumiem.

Dienestpersonas darbības traucēšanu paredz arī 168.p. Šeit ir vairāk nekā nepaklausība, te ir jau kavēšana.

169.p. paredz smagākus gadījumus /vardarbība un sodami draudī/.

171.p.

174.p. paredz atsevišķu gadījumu attiecībā uz dzelzceļa kustības vai cita satiksmes veida drošību.

175.p. un 176.p. runā par aktīvo piekukulšanu /9.nodaļā redzējam pasīvo "kukuļošanu" /, t.i., kukuļdošanu.

175.p.: "Kas ar kukuli mēģinājis piedabūt dienestpersonu vai zvērinātu piesēdētāju, lai tie, neizpildot savu pienākumu vai nelieģīgi izlietojot dienesta pilnvarojumu, izdarītu noziedzīgu nodarījumu..." Skat. senata l.paskaidrojumu!

177.p. paredz sodu par dienestpersonas funkciju piesavināšanos.

4. KIAUŠU NEIZPILDĪŠANA.

Par likumīgu kļaušu neizpildīšanu - sodu paredz 161.p.u.c.

5. NECIENĪBAS IZRĀDĪŠANA

Par necienības izrādīšanu valsts varas orgāniem runā 179.-180.p.p.

179.p.: "Kas ar ačimredzami nepieklājīgu izturēšanos pa dienesta darba laiku valsts iestādē ... izrādījis necienību likumīgai varai ..." Skat. senata l.pask.!

Bez apskatītām 5 grupām ir vēl vairāki panti, kas paredz specialus gadījumus: Piem., 158.p., 159.u.c.

PRETDARBĪBA TIESAI

Tiesiskais labums, ko grib apsargāt ISL 11.nod., ir tiesas netraucēta darbība, t.i. tiesā nonākušo lietu netraucēta, pareiza iztiesāšana. Te domātas kā kriminal-, tā civil-, administratīvo un disciplinārlietu iztiesāšana, ciktāl šīs lietas iztiesā tiesā tiesa.

Pareiza lietas iztiesāšana^{nepieciešama}, lai vispār varētu pastāvēt valsts tiesiskā iekārta, lai nepaliktu nesodīts vainīgais, lai netiktu šodīts nevainīgs. Sakarā ar šādu tiesas netraucētas darbības svarīgumu saprotama tā bārdzība, ar ko soda par dažādiem noziegumiem pret tiesu.

Traucējot lietas pareizu iztiesāšanu, tiek traucētas arī privatas personas intereses, piem. apsūdzētais tiek nosodīts bārgāk nekā vajadzētu. Tādēļ varētu rasties jautājums, vai šo 11.nodaļu nevajadzētu pārnest uz privāto labumu aizskārumu grupu.

Tas nav darīts tāpēc, ka uzmanības centrā šeit ir tomēr publiskā interese, lai lietas tiktu pareizi iztiesātas. Privatpersonu intereses parādas tikai otrā vietā.

Ir vēl viena problēma, kas rodas sakarā ar tiesas netraucētas darbības aizsargāšanu:

Ja apsūdzētais notiesāts, un pie tam procesā viņš apgalvojis, ka nav izdarījis noziedzīgu nodarījumu, - vai tad apsūdzētais nav traucējis lietas iztiesāšanu? Ja civiltiesā viena no pusēm atstāsta kādu notikumu ne objektīvi, bet subjektīvi, vai tad viņa netraucē tiesas darbību? Vai nevajadzētu zagli, kas noliedz, ka viņš zādzis, - vispirms sodīt par zādzību un pēc tam par pretdarbību tiesai? Tāpat, vai nevajadzētu uzlikt kriminal-sodu par pretdarbību tiesai, ja puse civiltiesā neobjektīvi atstāsta lietas apstākļus?

To tomēr nedara. Mūsu laikos izkristalizējies princips, ka puse civillietā un apsūdzētais krimināllietā ir tiktāl ieintere-

sēti lietas iztiesāšanā viņiem par labu, ka neobjektivitāte viņiem tiek piedotā. Viņu pašai aizsargāšanās egoistiskās tieksmes ir tik stipras, ka nav cerību šīs tieksmes iznīcināt ar kriminal sodu. Tāpēc pusi un apsūdzēto nesoda par viņu nepatiesiem apgalvojumiem. Bet par to viņu apgalvojumus tiesa apšaubā, kamēr nav pierādīts, ka izsacījumi atbilst patiesībai.

I. AKTĪVA TIESAS DARBĪBAS TRAUCĒŠANA

Te ietilpst:

1. Nepatiess ziņojums.
2. Nepatiesa apsūdzība.
3. Nepatiesa liecība.

1. Nepatiess ziņojums

181.p.: "kas apzināti nepatiesi ziņojis attiecīgai varai, no kuras atkarājas kriminalvajāšanas uzsākšana, par smagu noziegumu vai noziegumu, kāds nav noticis, sodams ar arestu".

Šeit privatpersonā netiek traucēta, jo ziņotājs neaizrāda uz kādu konkrētu personu, kas izdarījusi noz. nodarījumu. Tomēr netieši privatpersonu intereses var tikt traucētas, jo pēc ziņojuma sāksies meklēšana, un iespējams, ka kādu turēs aizdomās un viņu aicinās nopratināšanai.

Ja kāds saka, ka izdarīts noziegums, tad ar to vien vēl nav notikusi ziņošana 181.p. nozīmē. Nepieciešams,

- 1/ lai ziņošana notiktu valsts varas organam, kas var uzsākt kriminalvajāšanu,
- 2/ lai būtu nodoms sniegt nepatiesu ziņojumu.

2. Nepatiesa apsūdzība.

182.p.: "Kas apzināti nepatiesi apsūdzējis attiecīgai varai, no kuras atkarājas kriminalvajāšanas uzsākšana vai saukšana pie atbildības disciplinārā vai administratīvā kārtībā, noteiktu personu u.t.t."

Šeit soda smagāk, jo tiek norādīts uz noteiktu personu. Skat. senata 2. un 3. pask.

Facēlas jautājums: kāda starpība starp nepatiesu apsūdzēšanu un neslavas celšanu?

Starpība ir tā, ka

- 1/ nepatiesa apsūdzība ir tikai tad, ja ziņo par personas rīcību, kas ir noziedzīga vai disciplināri sodama; turpretī, neslavas celšana var notikt arī tad, kad izpauž personas rīcību, kas nemaz nav prettiesīga;
- 2/ nepatiesā apsūdzība var notikt tikai 182.pantā paredzētā veidā; turpretī, neslavas celšana var notikt kaut kurā formā.

3. Nepatiesa liecība

Nepatiesas liecības ir ļoti svarīga problēma, kas skar arī kriminalprocesu.

ROMĀ 12 tabulu likumi paredzēja sevišķi bargu sodu par nepatiesu liecību: sodīja ar nogrūšanu no Tarpejas klints.

GERMANU tiesībās liecinieku liecības attīstījās no līdzzvērētāju /coniuratores/ instituta. Līdzzvērētāju instituts pastāvēja iekš tam, ka, lai piešķirtu lielāku ticamību kādam apgalvojumam, vairāki pilsoņi zvērēja līdz - tam, kas apgalvoja. Līdz ar to jēdziens par liecību nešķirami saistījās ar zvērasta institutu. Nepatiesas liecības jautājumu pārvērta par nepatiesa zvērasta jautājumu. Viduslaikos, kad sevišķu lomu spēlēja baznīca, smaguma centru pārvietoja no nepatiesas liecības kā tiesas procesu traucētāja apstākļa - uz nepatiesu zvērastu kā noziedzīgu nodarījumu pret reliģiju. Tāpēc sodi bija ļoti bargi.

Jaunākos laikos arvien vairāk sāka atraisīties no nepatiesa zvērasta kā tāda /kā noz. nodarījuma pret reliģiju/, un arvien vairāk sāka izcelt to momentu, ka te tiek traucēta iztiesāšana. Šeits sevišķs nopelns 2 zinātniekiem: MITERMAIERAM un LISTAM. Viņi sevišķi izcēluši to, ka par nepatiesām liecībām jā soda tāpēc, ka tās traucē lietu iztiesāšanu / neatkarīgi no zvērasta reliģiskā elementa/.

Procesos zvērasts pa lielākai daļai paturēts. Dažreiz tas ir konfesionāls, dažreiz civilais zvērasts. Pēdējais pārvēršas par svinīgu solījumu - runāt patiesību.

Zvēresta nozīme /kaut arī civilā/ pastāv psiholoģiskajā momentā: atgādinot, ka jaunā patiesība, cilvēkam rodas impulss runāt patiesību un būt uzmanīgākam savos izteicienos. Otrkārt, lielu lomu spēlē paaugstinātā sodamība par nepatiesu liecību zem zvērasta.

Saskaņā ar LSL 183.p., par apzināti nepatiesu liecību soda ar cietumu; bet ja nepatiesā liecība dota zem zvērasta, tad soda ar pārmācības namu.

Tālāk seko daudzi kazuistiski panti. 184.p. runā par rakstiskiem un lietišķiem pierādījumiem. 196.p. paredz aresta sodu par pieteikšanos par vainīgo smagā noziegumā vai noziegumā, zīnot, ka to izdarījusi cita persona.

II PASIVA TIESAS DARBĪBAS TRAUCĒŠANA

1. Neziņošana

LSL 190.p.: "Kas ... nav paziņojis ... par nodomātu vai uzsāktu smagu noziegumu, ja bijis iespējams spert soļus tā novēršanai vai izbeigšanai u.t.t."

191.p.u.c.

Varētu rasties doma, ka privatpersonas uzdevums nav izpildīt policijas vai spiega funkcijas. Uz to jāatbild, ka, tiesām, privatpersonas uzdevums nav meklēt un lūkot, vai kāds neizdarā noziegumu; paziņošanas pienākums uz privatpersonu gultas tikai tad, ja ir ienākušas ziņas /par nodomātu vai iesāktu smagu noziegumu/.

KARAKLAUSĪBAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA

Izvairīšanās no karaklausības zināmā mērā ir karaspēka aizkāruma paveids. Kā "kara nodevību" šos aizkārumus mēs aplūkojam redzamākos noziegumos pret valsti. Ja darīšana ar karavīru izvairīšanos no kara dienesta pienākumu izpildīšanas, attiecīgie noziedzīgie nodarījumi ietilpst kara krimināltiesībās. Vispārējais kriminālkodeks šai nozarē skar tikai civilpersonu noziedzīgos nodarījumus. Tie ir divejāda veida, un proti:

- a/ izvairīšanās no kara dienesta līdz formālai ieskaitīšanai dienestā un
- b/ citu personu līdzdalība pie izvairīšanās no kara klausības vai arī no kara dienesta.

I. Pirmās grupās noziedzīgie nodarījumi iespējami, ja pastāv vispārēja karaklausība pēc Napoleona kara laikos Prūsijā nodibinātās kārtības parauga, kas vēlāk ieviesās visā kontinentālā Eiropā un pastāv vēl tagad.

Latvijas Sodū likuma XII nodaļa izšķir šinī grupā:

- a/ pasīvu izvairīšanos un b/ aktīvas manipulācijas ar nolūku atbrīvoties no karaklausības.

1. P a s ī v a izvairīšanās iespējama četrās dažādās pilsoņa attiecību pret karaklausību stadijās:

- a/ zinamu vecumu /16 gadus/ sasniegušu pilsoņu registrācijā vietējās pašvaldības iestādēs nepieteikšanās līdz karaklausības likumā noteiktam laikam;
- b/ karaklausības komisijas iesaukamo saraksta sastādīšanas laikā: neieņemšanu sarakstā aiz paša vainas, ja neieņemtais par to nav paziņojis attiecīgai karaklausības komisijai līdz iesaukšanas gada pirmajai iesaukšanas dienai;
- c/ medicīniskās izmeklēšanas stadijā;
- d/ atrodoties armijas rezervē vai zemes sargos.

2. A k t ī v a s manipulācijas, kas vērsas uz atsvabināšanos no karaklausības izpildīšanas, pēc 209.panta parādas:

- a/ kā veselības bojājuma izdarīšana šev personīgi vai ar cita palīdzību, ar ko zināmā persona padarīta nederīga, kaut arī uz laiku, kara dienestam, vai.
- b/ kā viltus darbība /ar melošanu vien nepietiek/ nolūkā saņemt likumā nepiešķirtu priekšrocību, atsvabināšanu no karaklausības vai iesaukšanas atlikšanu.

Visi uzskaitītie noziedzīgie nodarījumi /204., 205., 206., 207., 208. un 209.p. / robežo ar pilsoņa pāreju kara varas rīcībā; pēc šādas pārejas nevar vairs runāt par izvairīšanos no karaklausības, bet jārunā par nelikumīgu darbību, kuras nolūks atsvabināt pilsoni no kara dienesta un kuru soda pēc Kara sodu likuma. Tas arī pats par sevi saprotams, bet 214.pants to atkārtoti uzsver attiecībā uz personām, kuras karaklausības komisija pieņēmusi aktīvā kara dienestā, tāpat arī attiecībā uz rezervistiem un zemes sargiem /t.i.vēl galīgi neatsvabinātiem/, kad tie vai

nu faktiski neierodas dienestā, vai izdara sev veselības bojāšanu", vai lieto viltību, lai izvairītos no kara dienesta.

II. Ja grib atkāpties no līdzdalības normalās sodamības, tad jākonstruē īpaši sastāvi l i d z d a l i b a i nodarījumos, kas skar izvairīšanos no karaklausības un kara dienesta, izdalot tādas līdzdalības gadījumus kā sevišķus "delicta sui generis". Attiecībā uz izvairīšanos no kara dienesta atkāpšanās no līdzdalības parastās sodamības nepieciešama, lai mīkstinātu līdzdalībniekam pārāk bargos Kara sodu likuma sodus.

Šai ziņā Latvijas Sodu likums izvirza šādus speciālus sastāvus:

1. attiecībā uz izvairīšanos no karaklausības:

- a/ uzkūdišanu;
- b/ līdzdalību veselības bojāšanā vai viltībā, kas izdarīta ar nolūku izvairīties, kaut arī uz laiku, no karaklausības;

2. attiecībā uz izvairīšanos no kara dienesta:

- a/ aktivā kara dienestā esošas personas uzkūdišanu uz bēgšanu / dezertēšanu / vai bēgšanas pabalstīšanu /pēc 212.p./;
- b/ tai pašai grupai, kaut arī ne tieši līdzdalībai, pieskaitamu dezertiera apzinātu slēpšanu vai palīdzēšanu to slēpt,

Sakars ar šinī nodaļā apskatāmo noziedzīgo nodarījumu grupu ir arī 215. un 216.pantam.

Pirmais attiecas gan tikai uz kara un mobilizācijas laiku un soda karaspēkam iegādājamo satiksmes līdzekļu neatvesanu sapulcēšanās vietā, bez ievērojama iemesla, ar naudas sodu līdz divkārtīgai cenai, kāda pēc takses noteikta par katru noslēpto satiksmes līdzekli.

Otrs soda ar cietumu dienestā esošu personu, kurai no armijas mobilizācijas pavēles izsludināšanas dienas jāpaliek dienestā un kas patvalīgi dienestu atstājusi vai bez ievērojama iemesla nav laikā ieradusies dienestā.

Tāds pat sods paredzēts priekšniekam, kas atlaidis minētās personas pavisam no dienesta vai atvaļinājumā, kaitējot valsts aizsardzības interesēm.

TAUTAS VESELĪBAS AIZSARDZĪBAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA.

ISL 13.nodaļa ir viena no vājākām likumdošanas tehnikas ziņā. Pantu skaits varētu būt mazāks; varētu būt mazāk kazuistiskas. Grūti atrast kādus vadēšus principus šīs nodaļas tagadējā uzbūvē. Sveices jaunā kodeka /kasvēr navstājies spēkā/ attiecīgajā nodaļā ir tikai nedaudz pantu.

ISL 13.nodaļas trūkums ir arī tas, ka dažos pantos ir runa par noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret konkrētām personām /piem., 230., 233.pp./, Sie panti nemaz neiederas šai nodaļā, kur iet runa par publiskiem labumiem /tautas veselību/.

V i s p ā r ī g a rakstura ir 217.p.: "Kas nav izpildījis likuma vai saistoša noteikuma nosacījumus par tautas veselības aizsardzību ..."

Šis pants pēc savas konstrukcijas radniecīgs 156. un 157.pp. Arī 217.p. ir blanketa norma, ar to atšķirību, ka te paredzēti ne saistoši noteikumi un likumi vispār, bet tikai tie, kas attiecas uz tautas veselību. Skat. 3. un 4. senata pask.!

Jau specialāks raksturs ir 217.p. 2.daļai. Te iet runa par e p i d e m i j u apkarošanu.

Sods šai gadījumā bārgāks: ne arests vai naudas sods, bet - pārmācības nams vai cietums. Salīdzinot ar epidemiju apkarošanas vēsturi, šis sods nav sevišķi stingrs. Savā laikā, kad ar epidemiju nezināja citādi cīnīties, kā ar karantīnu, tad bieži pastāvēja nāves sods par karantīnas noteikumu pārkāpšanu. Sakarā ar 217.p. 2.daļu jāmin arī 229.p. /nepazīnošana par saslimšanu ar lipīgu slimību, ja pastāv paziņošanas pienākums/. Šai sakarā jāmin arī 230.-232.pp., kas paredz venerisko slimību apkarošanu.

Tālāk apskatīsim pantu grupu, kas nodarbojas ar ā r s t ē š a n a s jautājumiem,

218.pants runā par

- 1/ personu, kam nav tiesības ārstēt,
- 2/ ārstu, kas ārstējis slimnieku bez viņa /vai viņa atvietotāju/ piekrišanas,
- 3/ ārstniecības darbinieku /feldšeru, sanitāru u.t.t./ darbības robežu pārkāpšanu.

219.pants paredz sodu ārstam vai vecmātei par nolaidīgu vai nemākulīgu ārstēšanu. Bez tam tiesa var atņemt vainīgai personai tiesību nodarboties savā nozarē, kamēr tā par jaunu neiztur attiecīgu pārbaudījumu /219.p.3.d./.

Tālāk seko noteikumi par ā r s t n i e c ī b a s l ī d z e k l i e m, zālēm.

220.p. piedraud naudas sodu par ārstniecības līdzekļu izgatavošanu, glabāšanu pārdošanai vai pārdošanu - ārpus aptiekām /ja šo ārstniecības līdzekļu izgatavošana atļauta tikai aptiekās/.

Par ārstniecības līdzekļiem un zālēm runā arī nākošie panti - līdz 226.p. /ieskaitot/. Starp tiem svarīgākais ir 223.p.

Nākošā grupa ir panti par
indīgām vielām: 227., 228.pp.

Tālākā grupā ir

ēdamvielu un dzērienu noteikumu pārkāpumi:
234.-241.pp.

Tautas veselība vislielākā mērā atkarājas no ēdieniem, ko tauta lieto. Tāpēc dažādu noteikumu pārkāpšana attiecībā uz ēdienu un dzērienu izgatavošanu un pārdošanu - traucē publisku labumu - tautas veselību.

234.p. interesants tai ziņā, ka tas ir vēl specialāks pants attiecībā uz saistoša noteikuma vai likuma pārkāpšanu. Visvispārīgākie ir 156. un 157.pp.; tad nāk 217.p., un vēl specialāks ir 234.p.

Pēc 234.p. seko konkrētākie panti.

236.pantā parādas viltošanas elements / viltošanai veltīta vesela nodaļa SL-ā; runājot vēlāk par viltošanu, mums būs jāatgriežas pie 236.p./.

237.p.runā par kaitīgām ēdamvielām un dzērieniem.

238.pants nodarījumus kāpina vēl tālāk, piedraudot cietumu par tādu reibinošu dzērienu izgatavošanu vai pārdošanu, kuriem piejauktas indīgas, stipriespaids vai apskurbinošas vielas.

239.pants paredz papildu sankcijas tirgotājam vai rūpniekam, ko notiesā par 234.-238.pp.paredzētiem noziedzīgiem nodarījumiem. Papildu sankcija pastāv iekš tam, ka spriedums izsludinams, bet atkārtotā gadījumā tiesa var atņemt tiesību nodarboties ar attiecīga veida tirdzniecību vai rūpniecību /uz laiku no 1 līdz 5 g./

242.p.runā par

miroņu apbedīšanu un attiecīgiem noteikumiem. Šis pants šai nodaļā stāv pilnīgi savrūp. Miroņu neapbedīšana tikai eventuali varētu būt kaitīga tautas veselībai.

Kā redzējām, 13.nodaļas pantus, kaut arī viņi atrodas zināmā mērā haotiskā stāvoklī, tomēr iespējams sargrupēt:

1. Vispārīgs pants par saistošu noteikumu un likuma pārkāpšanu /217.p./.
2. Epidemijas un lipīgas slimības.
3. Ārstēšana.
4. Ārstniecības līdzekļi.
5. Indīgas vielas.
6. Ēdamvielas un dzērieni.
7. Miroņu apbedīšana.

Var atzīmēt, ka Šveices kodeks attiecīgajā nodaļā runā arī par dzīvnieku veselības aizsardzību. LSL 13.nodaļā zem veselības saprot tikai cilvēku veselību. Dzīvnieku veselības aizskārumi ievietoti LSL nodaļā par sabiedrisko labklājību /259.-261pp/.

LSL viedoklis jāuzskata par pareizāku.

Piezīme: LSL 10.-24. nodaļas noder kā ļoti labi temati magistra darbam. Ieteicams ņemt atsevišķu nodaļu, to pamatīgi analizēt, un magistra darbu izveidot kā attiecīgās nodaļas likumprojektu: norādīt principus, uz kuriem nodaļa būtu uzbūvējama, un izveidot šo nodaļu priekšzīmīgi. Kā paraugi noder jaunākie ārzemju kriminālkodeksi, kas tulcoti vācu, franču, angļu valodās. Šāds magistra darbs būtu ļoti vērtīgs, jo to varētu izlietot kā materiālu pie nākošās LSL reformas.

SABIEDRISKĀS DROŠĪBAS AIZSARDZĪBAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA.

Arī šai nodaļā /14.nodaļa/, kas domāta publisko labumu aizsardzībai, - ir daži panti, kas runā par privātiem labumiem. Piem., 256.p.: "Kas tīši rīdījis suni vai citu kustiņi uz cilvēku ...". Te apdraudēta konkrēta persona, tāpēc šim pantam nav vietas publisko labumu aizkārums starpā.

Par šo nodaļu sakams tas pats, kas par iepriekšējo nodaļu: neatrodam sevišķi skaidras principiēlas uzbūves. Šīs nodaļas ir vairāk atsevišķu pantu sakopojums.

Svarīgs ir 243.p., kas runā par

b a n d u

Sal. LSL 50.p.!

Senata paskaidrojumā pie 243.p. dota bandas definīcija: /vienošanās izdarīt nenoteiktu skaitu vienāda vai dažāda veida noziegumus, apzīmējot tos tikai pēc vispārējām pazīmēm, pie kam nav vajadzīgs, lai visi bandas locekļi pazītu visus pārējos bandas locekļus/.

LSL likumā banda bieži parādas kā kvalificējošs apstāklis /piem. LSL 549.p./.. Turpretī 243.p. soda jau piedalīšanos bandā vien / neatkarīgi no tā, vai banda izdarījusi kādu konkrētu noz. nodarījumu/.

Kaut gan dažos 243.p.punktos ir runa par privatu labumu apdraudējumiem, tad tomēr piedalīšanās bandā pieder pie noziedzīgiem nodarījumiem pret publiskiem labumiem: banda neapdraud kādu konkrētu personu, bet gan sabiedrību.

244. un 245.pp. runā par

s t r e i k u,

bet 246.p. - par

p a m u d i n ā š a n u izdarīt smagu noziegumu.

Tālāk nāk vesela rinda pantu, kas runā par

s p r i d z i n a m ā m vielām, spridzekļiem, kaujas ieročiem : 247.-251.p. No tiem vispārīgāka rakstura ir 250.p.

252.p. runā par

i e r o č u t u r ē š a n u,

253.p. - par r i k o š a n o s a r u g u n i,

254.p. - par tvaika katlu lietošanu.

Ļoti populārs ir 255.p.:

- 1/ pārmērīgi ātra braukšana,
- 2/ zirga vai paškustīgas mašīnas vadīšanas uzdošana personai, kas nav spējīga vadīt.

Tā tad šai nodaļā gāja runa par:

- 1/ bandu
- 2/ streiku
- 3/ pamudināšanu
- 4/ rīkošanos ar spridzināmām vielām
- 5/ " " ieročiem
- 6/ " " uguni
- 7/ " " tvaika katliem
- 8/ " " satiksmes līdzekļiem.

Visi šie noz.nodarījumi apdraud publiskus labumus. Ja, piem., kāds tur dzīvoklī dinamitu, tad tas apdraud visus tuvumā dzīvojošos, jo dinamīts var sprāgt.

SABIEDRISKĀS LABKLĀJĪBAS AIZSARDZĪBAS NOTEIKUMU

PĀRKĀPŠANA

LSL 15.nodaļā iet runa par sabiedrības materiale labklājību.

Šo nodaļu ievada pants par
spekulāciju /258.p./.

Te paredzēti 2 gadījumi:

1. iedzīvotāju spaidīgo apstākļu izmantošana, pārmērīgi saceļot nepieciešamas vajadzības priekšmetu cenas;

2. nepieciešamas vajadzības priekšmetu trūkuma mākslīga radīšana / piem., noslēpjot, vai pārtraucot pārdošanu/.

Šim pantam sevišķa nozīme tagad, kad sakarā ar kara apstākļiem daudzi priekšmeti nav pieejami tādā daudzumā kā agrāk. Tāpēc tirgotājiem iespējams savtīgos nolūkos izmantot radušos stāvokli.

Tālāk nāk panti, kas attiecas uz

dzīvnieku veselību /259.-261.p.p./.

Dzīvniekus uzskata par tautas labklājības faktoru.

259.-261.pantos parādas 156.panta specialāki varianti. Tā tad, ja kādu no 259.-261.pp. stripotu, tad tūlīt varētu piemērot 156.pantu.

Tālāk runāts par

zveju, medību un vispār par zivju un meža kustoņu aiz-

sardzību /262.-270.p./.

Sākot ar 271.p.runa iet vairs ne par dzīvniekiem, bet par augiem. Arī mežs pieder pie tautas labklājības faktoriem.

Varbūt, ka nav attaisnojams, ka šai nodaļā ievietoti pārkāpumi pret

aizsargājamiem pieminekļiem /vēsturiskiem priekšmetiem/ un - pārkāpums. kas pastāv

archaiologisku izrakumu izdarīšanā bez atļaujas /278. un 279.pp./.

Šī nodaļa aptver materialo labumu aizkārumus, turpretī vēsturiskiem priekšmetiem materialā nozīme ir mazāka, bet viņiem liela garīga, kulturāla vērtība. Bt tā kā Sodu likumā nav specialas nodaļas garīgu vērtību aizkārumiem, tad minētie 2 panti ievietoti šai nodaļā.

Tā tad nodaļā, kura ietver sabiedriskās labklājības sizersardzības noteikumu pārkāpumus, redzējām šādas grupas:

1. Negodīga spekulācija /personīgas labklājības sasniegšana uz tautas labklājības rēķina/. 258.pants ir vispārīgākais pants šai 15. nodaļā.
2. Dzīvnieku veselības aizkārumi.
3. Zivju un meža zvēru aizsardzības noteikumu pārkāpšana.
4. Meža aizsardzības noteikumu pārkāpšana.
5. Pārkāpumi pret noteikumiem par vēsturiskiem priekšmetiem un archaiologiskiem izrakumiem.

Kāda starpība starp noz.nodarījumiem, kas ievietoti šai nodaļā, un tiem noz.nodarījumiem, kurus sastopam LSL beidzamajās nodaļās, kur arī iet runa par zivīm, dzīvniekiem, mežu /piem., 577.p. un turpmākie/?

Starpība ir tā: 577. un turpmākos pantos runa iet par svešu mežu, svežu zemi, svešu zivju ķeršanu u.t.t. Turpretī 15.nodaļā runa neiet par privāta īpašuma vai valdījuma traucēšanu, bet runa bet par zivju, dzīvnieku, mežu aizsardzību, neatkarīgi no īpašuma tiesībām uz tiem, - bet ar nolūku paglābt tos priekšvisas tautas labklājības.

LSL beidzamās nodaļas aizsargā privātu labumu, bet 15.nodaļa - publisko interesi.

Piem., ja kāds nošāvis zaķi uz svešas zemes, tad viņš aizkāris zemes īpašnieka tiesības /kaut arī viņš šāvis atļautā laikā/. Turpretī, ja kāds nošauj zaķi /kaut arī ar meža īpašnieka atļauju/ laikā, kad zaķus aizliegts medīt, tad šāvējs pastrādājis noz.nodarījumu 15.nodaļas nozīmē.

Redzam, ka šī nodaļa piedraud sodus par pārkāpumiem pret vispārīgiem noteikumiem, kuri jāievēro neatkarīgi no īpašuma un valdīšanas tiesībām. Šo noteikumu mērķis ir pasargāt dzīvniekus un augus no pilnīgas iznīcināšanas, lai neciestu tautas labklājība.

SABIEDRISKĀ MIERA NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA

Kāda starpība starp šo nodaļu /16./ un 7.nodaļu /noz.nodarijumi pret valsts mieru/

Starpība ir tā, ka nodaļa par noz.nod. pret v a l s t s miera aptver svarīgākus, smagākus gadījumus, valsts iekārtas pamatu satricināšanu, - turpretī 16.nodaļā ievietoti atsevišķu "noteikumu" pārkāpumi.

Pamatpants ir 280.p.:

"Kas t r o k š n o j i s, kāviēs vai cēlis citas nekārtības publiskā vietā vai sapulcē, vai kaut arī ārpus tām, bet traucēdams sabiedrisko mieru, sodams ar arestu ..."

Paceļas jautājums, ko nozīmē "publiska vieta". Vai tā ir vieta, kur atrodas vairākas personas, vai vieta, kas visiem pieejama? Par to zinātnieku starpā pastāv strīdi. Skat senata 1.,5.,6. un 7.pask.! No pēdējā paskaidrojuma redzam, ka senats nostājies uz tā viedokļa, ka vieta uzskatama par publisku, ja ir iespēja vairākām personām /publikai/ tur atrasties.

280.p.2.daļa: "Sevišķi svarīgos gadījumos vainīgais sodams ar cietumu." Var rasties jautājums: ja rezultāts ir kautiņa viena dalībnieka nāve, vai tad piemērojams šis pants. Pēc prof. P. M i n c a uzskata tāda pieeja nebūtu pareiza. Šādā gadījumā būtu jāgriežas pie pantiem, kas runā par privatu labumu aizkārumiem.

Svarīgs ir 281.p. -

h u ļ i g a n i s m a pants: "Kas aiz palaidnības izdarījis nelietību, par tādu huļiganismu sodams ar cietumu." Seit domāti tādi gadījumi, kas nav sevišķi svarīgi pēc savām sekām, jo rezultāts ir nelietība.

LSL 59.p. runā par kaut ko līdzīgu: "Sodu var paaugstināt..., ja vainīgais, izdarot noziedzīgo nodarijumu, izrādījis nepamatotu ļaunprātību."

Daudzi smagāki huļiganisma gadījumi izspriežami pēc panta, kas paredz attiecīgo noz.nodarijumu, pielietojot soda paaugstināšanu saskaņā ar 59.p. Turpretī 281.p. domāts nelietīgai darbībai, ciktāl tā nav paredzēta kādā citā SL pantā.

Nelietības jēdziens jānosaka tiesu praksei /sen.1.pask.pie 281.p./.

Kā nelietības iesmesls 281.pantā paredzēta palaidnība. Visi citi noz.nodarijuma izdarīšanas iesmesli izslēdz huļiganismu. Ja kāds izdara nelietību aiz atriebības vai aiz mantkārīgiem nolūkiem, tad nav huļiganisma, un nav piemērojams 281.p.

282.p. runā par

n e p a t i e s u z i ņ u vai b a u m u izplatīšanu.

Sevišķi bīstama šādu baumu izplatīšana ir b i r ž ā /283.p./, jo tur cenu svārstības lielā mērā atkarājas no noskaņojuma, un tāpēc baumu izplatīšana varētu stipri iespaidot cenas un sagādāt lielu peļņu vai zaudējumus.

Sods atkrīt, ja baumu izplatītājam bijis pietiekošs pamats uzskatīt izpaužamo apstākli par patiesu /284.p./

285.p.piedraud cietumu /kvalificētā gadījumā - pārmācības namu/ par nepatiesu ziņu vai baumu izplatīšanu - ar nolūku pamudināt iedzīvotājus a t s t ā t v a l s t s r o b e ž a s. Tagad šim pantam, varbūt, ir mazāka nozīme. Šis pants radīts sakarā ar emigrāciju uz Z.A.S.V. Savā laikā daudzi vervētāji mēģināja savtīgos nolūkos pamudināt emigrācijā uz Z.A.S.V. Vienu laiku izplatījās ziņas par labiem apstākļiem Dienvidamerikā.

Līdz šim apskatītie panti rūpējas par sabiedrisko mieru tiešā nozīmē. Tālāk seko panti, kas attiecas uz iedzīvotāju pārvietošanās regulēšanu. Latvijā, tāpat kā lielākā daļā Eiropas valstu, pastāv

pasu sistema un obligatoriskās registrācijas sistema. Šī sistema prasa pierakstīšanos pie pārvietošanās. SL aizsargā registrācijas sistemu, piedraudot sodu par dzīvošanu bez registrēšanās.

Visās valstīs pasu sistema nepastāv. Piem., tā nepastāv Z.A.S.V. Sakarā ar kontroles trūkumu pār iedzīvotājiem, amerikāņiem ir grūtības noeziedzības apkarošanā.

LSL 286.-291.pp.

LSL 292.pantam ir jau cits raksturs, bet tālākie panti atkal atgriežas pie registrācijas sistēmas /293.-296.pp./.

Tālāk nāk ne tikai pasu un registrācijas noteikumu pārkāpumi, bet -

b l a n d o n ī b a /297.p./. Tā ir vairāk kā neregistrēšanās. Tā ir noteiktas nodarbošanās trūkums, un to uzskata par pieņemta socialās dzīves veida traucēšanu.

298.p. runā par

u b a g o š a n u. Principā tā nav aizliegta, bet dažos veidos tā aizliegta.

299.p. parēdz sodu par ziedojumu neatļautu vākšanu.

Apskatīto nodaļu varam sargrupēt:

1. Miera tieša traucēšana:
  - trokšņošana,
  - huļiganisms,
  - baumu izplatīšana,
  - aizviļināšana uz citām zemēm.
2. Pasu registrācijas noteikumu pārkāpšana.
3. Blandonība.
4. Ubagošana.

NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET
TICĪGO RELIGISKĀM JŪTĀM UN MIRUŠO MIERU

Pārmētumi, kas sakami par iepriekšējām nodaļām, nav vietā attiecībā uz 17. nodaļu. Šī nodaļa ir samērā īsa, formulējumi ir loģiski un principiēli. Izskaidrojums tam ir vienkāršs: Šī nodaļa 1903. g. Sodu likumos bija tāda rakstura, ka tā bija nepieņemama Latvijas likumdevējam. Nodaļas vienkāršas pārņemšanas, pielāgošanas vietā likumdevējs bija spiests to pilnīgi pārstrādāt. Tādas pārstrādāšanas rezultātā radies tagadējais formulējums.

Noziedzīgiem nodarijumiem pret ticīgo reliģiskām jūtām un mirušo mieru, jeb, vienkāršāk sakot, noziedzīgiem nodarijumiem pret reliģiju - ir ļoti gara v ē s t ņ r e.

Pašā sākumā mēs neatrodam lielu starpību starp grēka un nozieguma jēdzieniem. Tiesībām lielā mērā piekrita sakrāls raksturs. Līdz ar to tas, kas pastrādājis noziedzīgu nodarijumu, bieži tai pašā laikā tika uzskatīts arī par tādu, kas nogrēkojies; un tas, ko tagad uzskatam par grēku, tika uzskatīts par noziedzīgu nodarijumu. - Tas bija pats pirmais attīstības stāvoklis.

Vēlāk GRIEKIJA un sevišķi ROMĀ jau novērojam zinamu šķirojumu starp noziedzīgiem nodarijumiem pret reliģiju un noziedzīgiem nodarijumiem, kas ir noziedzīgi nodarijumi īstā nozīmē /nevis grēka, bet nozieguma nozīmē/. Šis šķirojums gājis tik tālu, ka Romā reliģijas atdalīšana no valsts lietām bijusi krasāka nekā dažā valstī mūsu dienās.

Tomēr VIDUSLAIKOS, kad b a z n i c a spēlēja sevišķi lielu lomu cilvēces dzīvē, novērojams tas, ka krimināltiesības aizsargā reliģiju, un pie tam aizsargā nevis reliģiju vispār, bet zinamu noteiktu dogmu: katoļticīgās valstīs ar kriminālās represijas palīdzību tiek aizsargāta tieši attiecīgā konfesija /katoļu/.

M ū s u l a i k o s noziedzīgiem nodarijumiem pret ticīgo reliģiskām jūtām ir pavisam cits raksturs. Ar krimināltiesībām netiek aizsargāta reliģija kā tāda, bet, kā tas izriet no ISL 17. nodaļas nosaukuma, tiek aizsargātas ticīgo reliģiskās jūtas. Citiem vārdiem, tiek aizsargāta zinama ticības brīvība, tā tad ne vairs kāda atsevišķa dogma, bet kaut kura konfesija. Tas ir ārkārtīgs "apvērsums" reliģijas krimināltiesiskā aizsardzībā: no zinamas noteiktas reliģijas aizsardzības esam nonākuši pie atsevišķa pilsoņa iekšējās pārlicības aizsardzības.

ISL 17. nodaļā tikai daži panti, bet tie formulēti diezgan plaši, lai varētu visus attiecīgos nodarijumus apkarot.

300.p. paredz cietuma sodu tam, kas atklāti a i z k ā r i s Latvijā likumīgi pastāvošas reliģiskas sabiedrības locekļu r e l i ģ i s k ā s j ū t a s 1 /ar dievzaimošanu vai 2 / ar šādas sabiedrības reliģiska kulta nonievāšanu.

1. Jāizceļ vārds "atklāti". Tā tad kādā pārrunā, strīdū var lietot izteicienus, kas, ja tie tiktu izteikti atklāti, būtu noziedzīgs nodarijums saskaņā ar 300.p., bet ciktāl aizkārums netiek izdarīts atklāti, tiktāl pilsoņi zināmā mērā netiek apdraudēti, ka viņu reliģiskās jūtas tiks aizkārtas. - Slēgtā sabiedrībā šis noziedzīgais nodarijums nav iespējams.
2. "Likumīgi pastāvošas reliģiskas sabiedrības". - Tā tad krimināltiesības aizsargā nevis ar katra atsevišķa individa izgudroto vai izdomāto reliģiju sakarā stāvošas jūtas, bet - noteiktas konfesijas, atzītu reliģisku sabiedrību locekļu reliģiskās jūtas.

3. Šī aizkāršana iespējama ar dievzaimošanu vai sabiedrības religiska kulta nonievāšanu. Tā tad darbībai jāpiemīt zinams specifisks raksturs, nepietiek ar parastu kritizēšanu. Vajaga parādīties nolūkam nostādīt kultu kādā sevišķi nepievilcīgā vai smieklīgā stāvoklī.

Tālākie 2 panti pakavējas pie pašas kultā izpildīšana s. 301.p. runā par tiešu kavēšanu /dievkalpojuma vai religiskas ceremonijas/, bet 302.p. - par traucēšanu.

Tālāk nāk panti, kuriem ir jau citāda nozīme: tie aizsargā religiskās sabiedrības darbību.

303.p. aizsargā religisku sabiedrību no iebrukuma no ārpusēs. Runa iet par personu, kas patvaļīgi piesavinādamās Latvijā likumīgi pastāvošas religiskas sabiedrības garīdznieka vai sludinātāja amatu, izdarījusi darbību, ko var izdarīt tikai garīdznieks vai sludinātājs, piem., salaulāšanu vai kristīšanu.

Radot 304.p., likumdevējs rūpējies, lai tiesības, kuras likumi piešķir zināmām konfesijām, religiskām sabiedrībām, netiktu izlietotas ļaunprātīgā nolūkā. Tā kā šīs tiesības dod iespēju iespaidot sabiedrības locekļus, tad likumdevējs rūpējies, lai neviens ļaunprātīgi to neizmantotu, iespaidojot politiskos, ar religiju sakarā nestāvošos jautājumos. Ar to pastiprēts, ka dievkalpojumi var tikt noturēti tikai savam tiešam nolūkam.

305.p. runā par miroņa nogānīšanu.

Šī nodaļa ir ļoti skaidra, caurskatama:

1. Vispirms ir vispārīgs pants, kas aizsargā religisko sabiedrību locekļu religiskās jūtas.
2. Panti, kas garantē atļauto religisko sabiedrību dievkalpojumu un ceremoniju norisi no dažādiem traucējumiem vai kavēšanas.
3. Dievkalpojumi, ceremonijas drīkst norisināties tikai savu tiešo mērķu sasniegšanai.
4. Sodama tā persona, kas piesavinās to personu funkcijas, kuras ietilpst šais sabiedrībās.
5. Apbedīto vai neapbedīto miroņu nogānīšana, kas saistās ar religisku jūtu traucējumu. — Attiecībā uz miroņiem jau ir viens pants ISL likumā: 242.p., nodaļā par tautas veselības aizsardzību. 242.p.pastāv, lai pasargātu sabiedrības veselību /ievērojot sanitarus un higieniskus priekšmetus/. Turpretī 305.pantā minētais noziedzīgais nodarījums traucē palikušo religiskās, moraliskās jūtas. Iespējams, ka dažreiz kādu personu var apsūdzēt kā pēc 242.p., tā pēc 305.p.

SABIEDRISKĀS TIKUMĪBAS UZRAUDZĪBAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA

Vispirms jānoskaidro, kādā nozīmē šē lietots vārds "tikumība" /vai morale/. Vispār tiesības atšķiras no morales. Ir piemēri, kur zināma rīcība ir prettiesīga, bet pilnīgi irrelevanta no morales viedokļa. Ir rīcība, kura ir nemoraliska, bet irrelevanta no tiesību viedokļa. Bet ir arī gadījumi, kad tas, kas ir prettiesīgs, ir arī nemoralisks. Šinī nodaļā ir ņemtas tiesību aizsardzībā zināmas moraliskas prasības. Šeit ņemti daži atsevišķi gadījumi, dažas moraliskas prasības, un viņām tiek piešķirta krimināltiesiska aizsardzība.

Mūsu Sodū likumā par sabiedrisko tikumību runa iet 3 vietās:

vispirms šai nodaļā, tad - noziedzīgi nodarījumi pret ģimenes tiesībām lielā mērā runā par to, ko apzīmē par tikumību, un beidzot - specialā nodaļā par netiklību, kur arī runa iet par tikumību.

Starpība starp šīm nodaļām ir tāda: piedraudot sodus par noziedzīgiem nodarījumiem pret ģimenes tiesībām, tiek tieši aizsargāts ģimenes instituts kā tāds; pie tam tie nodarījumi ir privatu interešu aizkārums.

Nodaļā par netiklību tiek apsargāta ar SL palīdzību individa dzimuma interešu sfera.

Turpretī šai nodaļā par sabiedriskās tikumības uzraudzības noteikumu pārkāpšanu - tiek apsargāta tikumība kā publisks labums. Tā tad te ir nodarījumi, kas vērsti nevis pret vienu atsevišķu individu, nevis pret ģimeni kā institutu, bet gan vērsti pret vispārību. Lai gan šie ir arī zināmas rīcības apskatītas /piem., "Kas pamudinājis par 18 g. jaunāku personu ubagot ..."/, ar kurām tiek traucēts arī privāts labums, jo tiek samaitāta viena konkrēta persona, tad tomēr šī nodaļa interpretē šos gadījumus kā sabiedrībai vispār bīstamus /tikumiskā ziņā/.

Šai nodaļā arī nav nekādas sevišķas sistēmas, te ir pantu savirknējums, bet šie panti attiecas uz dažādiem jautājumiem, un nav sevišķi lielu atkārtojumu, tāpēc šie panti ir tieši vajadzīgi. Tāpēc sistēmas trūkums izskaidrojams nevis ar paviršību, bet ar to, ka zem nosaukuma "tikumības aizsardzība" uzņemti ļoti daudzi, dažādi atsevišķi gadījumi, kuri no tikumības sfēras izņemti, lai piedraudētu kримinālsodu. Tā tad šī nodaļa ir jau principā tāds atsevišķs, viens ar otru sevišķi tuvā sakarā nestāvošu institutu sakopojums. Apskatot atsevišķos pantus, redzēsim, cik daudz dažādas lietas te tiek aizsargātas.

306.p.: "Kas atklāti pārkāpis pieklājību, izrunādams nekaunīgus vārdus vai nekaunīgi izturēdamies, sodams."

Sis pants likts kā pirmais laimāpēc, ka tam sakars ar nosaukumu "Sabiedriskās tukumības uzraudzības noteikumu pārkāpšana" - ir vistuvāks.

Seit runa iet par atklātu pieklājības pārkāpšanu. Te nav aizsargāta persona, kas tikusi nolamāta ar nekaunīgu vārdu, bet te uzmanības centrā ir tas, ka vārds ticis izrunāts atklāti, sakarā ar ko nenoteikts daudzums pilsoņu nostādīts briesmās /tikumiskā ziņā/.

307.p. runā par pornogrāfiju. Nav sodama vienkārša lietas glabāšana, bet tikai glabāšana pārdošanai vai citāda darbība, kas vērsta uz atklātību.

308.pantam pavisam cits raksturs: "Kas cietisirdīgi apgājis ar personu, kura atrodas no viņa atkārigā stāvoklī vai kurai trūkst paš aizsargāšanās spējas, ja par nodarīto nedraud bargāks sods, sodams ar cietumu". Te varētu attiecināt vecāku attiecības pret bērniem, aizbildņu attiecības pret aizbilstāmiem. Šādos gadījumos apdraudēta publiskā morale. Ja tai pašā laikā bijuši nodarīti miesas bojājumi, tad varētu sodīt arī par miesas bojājumu nodarīšanu - pēc attiecīgās nodaļas, kas apsargā privātus labumus. Bet ideālā kopībā ar to būtu 308.p.

309.p.: "Kas pamudinājis par 18 g. jaunāku personu ubagot vai nodarboties ar citu kādu netikumīgu darbību ..."

310.p. runā par parādīšanos atklātā vietā acīmredzami piedzērušā stāvoklī. Sen.pask.

311.p. runā par reibinošu dzērienu lietošanu aizliegtā vietā vai laikā, bet 312.p. - par reibinošu dzērienu reklamēšanu.

Interesants ir 313.p., kas parāda, cik dažāda veida atsevišķi gadījumi te uzņemti. Panta ideja ir tā, ka slēdzot līgumus ar kalpotājiem - vietā, kur pārdod reibinošus dzērienus, var ar reibinošu dzērienu iespaidu panākt neizdevīgu līgumu slēgšanu no strādnieku puses. Šim pantam mazliet novecojusi panta raksturs. Krievijas apstākļos, varbūt, šis pants bija sevišķi nepieciešams. Tagad kultūras līmenis ir augstāks, un tādu gadījumu ir daudz mazāk kā agrākos laikos, bet var tomēr atgadīties.

314.p. runā par dzīvnieku mocīšanu. Šeit no svārā vārds "veltīgi". Dažiem dzīvniekiem viņu nodarbināšanas veids /no cilvēku puses/ nav patīkams, bet ciktāl tas notiek sašķaņā ar tradīcijām, zinamu mērķu sasniegšanai, tas tiek atļauts. Tāpat vārdinš "veltīgi" novērš to zinātnieku saukšanu pie kriminalatbildības, kuri eksperimentē ar trusīšiem.

Tālākie panti attiecas uz hazarda spēlēm. Hazarda spēles ievietotas nodaļā par sabiedriskās tīkumības aizsardzību tāpēc, ka pati hazarda ideja - bez kāda darba, bet vienkārši ar laimes palīdzību iegūt materialus labumus - pēc savas būtības nevar tikt likta nopietnas sociālas grupas uzbūves pamatos. Tas nav normāli, ja cilvēks rēķinas ar to, ka viņš vinnēs lielākas naudas sumas, vienkārši pateicoties gadījumam. Tāpēc šāda rēķināšanās, mēģināšana to sasniegt bez darba, tiek uzskatīta par nemoralisku, netikumisku rīcību. Zināmā mērā šī rīcība tiek attaisnota, ja procedurā ir labdarīgi mērķi. Tāpēc atļauj loterijas labdarīgiem mērķiem.

Visi šie panti ir svarīgi. Šīs nodaļas kazuistika pastāv, pateicoties pašai vielai, par kuru šī nodaļa runā. Šo nodaļu der paturēt prātā, jo te daži panti, kas praksē bieži nāk priekšā. Ja taisni nezina, ka šie panti atrodami šai nodaļā, tad grūti viņus sodu likumā sameklēt.

§ 36.

SPIESTUVJU UN CITU POLIGRAFISKU IESTĀŽU, PRESES, BIBLIOTEKU, LASĪTAVU, IZRĀŽU UN KINEMATOGRAFU UZRAUDZĪBAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA

Jāpiegriež vērība vārdam "noteikumu" pārkāpšana. Šeit nav vis runa par visiem noziedzīgiem nodarījumiem, kurus varētu pastrādāt, izlietojot poligrafiskās iestādes, bibliotēkas u.t.t., bet runa iet tikai par zinamu noteikumu pārkāpšanu. Ar šo noteikumu palīdzību cer regulēt šo visu iestāžu darbību. Ir domājams, ka, ja ievēros visus šos noteikumus, tad nekas pretlikumīgs nevarēs notikt. Tāpēc tiek apkarots šai nodaļā nevis viss tas, kas tiek pastrādāts; izmantojot spiestuvi u.t.t. /piem., musināšana, dumpis/, bet tiek apkarota piesardzības līdzekļu neievērošana, kuri pastāv, lai varētu aizkavēt noziedzīgus nodarījumus.

Šie noteikumi domāti tam, lai atturētu no visādām nelikumībām, noziegumiem. Tā tad ne tieši pašī noziegumi tiek apkaroti, bet apkarota noteikumu pārkāpšana, kuri pastāv noziegumu preven-
cijai.

Apskatīsim dažus pantus, lai mums būtu priekšstats par šo nodaļu.

317.p. Šeit netiek sodīts par to, ka kāds ar spiestuves palīdzību izlaiž proklamācijas, bet soda par spiestuves atvēršanu, iekam dabūts pienācīgs paziņojums.

318.p. - 321.p.

Jānorāda uz atbildības pakāpenību nākošos pantos:

322.p.: "... izplatījis izdevumu, par kura aizliegumu izsludināts ..."

323.p.: iespiešana pretēji tiešam aizliegumam.

324.p.: "Kas izlaidis apgrozībā aizturētu izdevumu ..."

Šai pašā sakarībā jāmin 325.p.: aizliegta sacerējuma uzvešana vai izpildīšana.

330.pantam ir drusku citādāks raksturs. Šis pants paredz zināmā mērā privatu personu intereses: jānodrukā atspēkojumi viņu lietās.

Ieturot šis nodaļas garu, likumdevējs ne tikai aprakstījis šos nodarījumus /tiesas sprieduma vai privātpersonas atspēkojuma nepublicēšana/, bet pielicis klāt: "pārkāpjot likuma nosacījumus".

332.p.

1939.gadā šai nodaļā izdarīti daži pārgrozījumi un papildinājumi.

RŪPNIECĪBAS UN TIRDZNIECĪBAS UZRAUDZĪBAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA

Šī nodaļa ļoti svarīga, - svarīgāka nekā daļa laba cita nodaļa. Šī nodaļa, starp citu attiecas uz mūsu dienās tik svarīgu palikušo kopdarbības sabiedrību darbības aizsardzību. ISL lieto vārdu "kooperatīvi", bet jaunais Likums par kopdarbības sabiedrībām lieto vārdu "kopdarbības sabiedrības".

Te ir galveno kārt pārkāpumi pret dažādiem noteikumiem, kas izdoti, lai regulētu rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumu darbību.

333.p. runā par uzņēmuma ierīkošanu, neievērojot noteikumus.

334.p.

Vairāki panti runā par reibinošu dzērienu pārdošanas vietām:

335.p., 336.p.

Daudz svarīgāks, principiāls ir 337.p.: "Kas, neievērodams likuma vai saistoša noteikuma nosacījumus, atvēris akciju vai paju sabiedrību vai apdrošināšanas biedrību u.t.t."

338.p.: "... kas nav izpildījis likuma vai saistoša noteikuma nosacījumus par krāj-aizdevu kasu turēšanu ..."

341.p.

352.p.-357.p. runā par dārgmetāliem. Dažos pantos /kā 355.p./ paredzētie nodarījumi stipri tuvojas nodarījumiem, kas paredzēti nodaļā par pakalptaisīšanu.

Noteikumi par kugniecību: 364.p., 365.p.

Šī nodaļa ir visdažādāko pantu savirknējums. Te nav tā attaisnojuma kas ir nodaļai par sabiedriskās tikumības noteikumu pārkāpšanu. Šeit zināmu sistemu varētu ieturēt. Vienīgā pantu grupa, kas izvesta sistemātiskā veidā, ir tā pantu grupa, kas paredz zināmu noteikumu neievērošanu pie tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu atklāšanas un pie viņu darbības.

ALGOTA DARBA SPĒKA NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA

Vispārīga rakstura ir 368.p. un 371.p.: algas pretlikumīga pazemināšana, piespiešana saņemt algu precēs, tiesas piespīestās algas nesamaksāšana.

369.p.: nepilngadīga strādnieka neatsvabināšana no darba tai laikā, kad nepilngadīgajam jāapmeklē skola.

Vesela virkne pantu attiecas uz darbu kugniecībā: 372.p.-375.p..

372.p. un 373.p. paredz jūras kuga kapteiņa nodarījumus, bet 374.p. un 375.p. - jūras kuga kalpotāja nodarījumus.

1937.gadā ievesti 378¹.p. un 378².p. Pirmais pants runā par darba devēju, kas nolīdzis lauku darbiem strādnieku, kurš ar līgumu saistīts ar citu darba devēju. Otrs pants runā par laukstrādnieku, kas salīdzis ar vairākiem darba devējiem, apzinoties, ka darba varēs pildīt tikai vienā saimniecībā, vai kas patvaļīgi aizgājis no iesākta lauksaimnieciska darba.

Šie panti ievesti, lai stabilizētu lauku darbus, lai apkarotu, piem., tādus gadījumus, kad, izmantojot laukstrādnieku trūkumu, darba devējs mēģinātu atvilināt strādnieku no cita darba devēja, piesolot strādniekam augstāku algu.

Tā tad šai nodaļā aizsargāti šādi noteikumi:

- 1/ Vispārīgi noteikumi, kas jāievēro darba devējiem.
- 2/ Dažādi noteikumi, piem., attiecībā uz vedumu, darba laiku.
- 3/ Noteikumi par darba devēju un ņēmēju attiecībām jūras kugniecībā.
- 4/ Panti, kas runā par laukstrādniekiem.

CELTNIECĪBAS DARBU UN SATIKSMES CEĻU UN LĪDZEKĻU LIETOŠANAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA

Šī nodaļa sadalās divi grupās: 1/ celtniecības darbu noteikumu pārkāpšana, 2/ satiksmes ceļu un līdzekļu lietošanas noteikumu pārkāpšana.

Svars likts uz noteikumu ievērošanu, ar to aprēķinu, ka, ja ievēros noteikumus, tad nekādas nekārtības, nelikumības nevarēs notikt.

380.p.: "Kas cēlis vai pārbūvējis ēku vai celtni bez pienācīgas atļaujas, ja likums vai saistošs noteikums tādu atļauju prasa ..." Tas ir vispārīgs pants, pamata pants.

Vispārīgs ir arī 381.p.: "Kas, izdarot celtniecības darbus vai ierīkojot satiksmes ceļus, vai satiksmes līdzekļus, nav izpildījis likuma vai saistoša noteikuma nosacījumus..."

Uz satiksmes ceļiem, attiecas, starp citu 386.p.

Uz satiksmes līdzekļiem attiecas, starp citu 387.p.: "Jūras kuga kapteinis vai lidmašīnas komandieris, kas aizgājis no jūras kuga vai lidmašīnas..." Tāpat 388.p.

390.p.: ūdensceļa maldinoša rādītāja uzstādīšana.

394.p. runā par noteikumiem, kas jāievēro publikai uz vispārējā lietošanā esošiem satiksmes ceļiem vai satiksmes līdzekļiem.

399.p. runā par paškustīgas mašīnas vai velosipeda lietošanu.

402.p.: radio staciju vai radioiekārtas lietošana.

Dažiem pantiem ir tikai attālāks sakars ar celtniecību:

382.p. /mineralūdeņu avoti/, 383.p. /cauruļu ierīkošana netīrumu novadīšanai/.

LSL tālākās nodaļas /sākot ar 23.nod./ ir viengabalainākas.

Viengabalainība vēl lielāka un sistema vēl labāka ir noziedzīgos nodarījumus pret privatpersonām.

VILTOŠANA UN PAKALTAISĪŠANA

Iepriekšējās nodaļās bija darīšana vairāk ar atsevišķiem pantiem un zināmā mērā ar teoretiska materiāla trūkumu. Turpretī sekojošās 2 nodaļās /pakaltaisīšana un viltošana/ ir pretēja parādība: te ir daudz teoretiska materiāla; šē pastāv daudz teoriju un uzskatu.

Pirmais, kas duras acīs pie viltošanas un pakaltaisīšanas ir tas, ka abos gadījumos runa iet par kaut kādu ne patiesību, par kaut ko neīstu, patiesības sagrozījumu.

Visumā patiesība no krimināltiesībām aizsargāta netiek. Katra patiesības sagrozīšana vēl nav noziegums. Ja, piem., A sarunā ar B apgalvo, ka A redzējis šodien personu C, lai gan viņš to nav redzējis, tad tas vēl nav krimināltiesisks noziegums. SL ar savu sankciju neaizstāv patiesību kā tādu, arī tādos gadījumos ne, kad nepatiesība varētu maldināt otru personu. Ja A apgalvojums, ka viņš redzējis C, novestu personu B pie kādas rīcības, kuru B nebūtu darījis, ja nepatiesais apgalvojums nebūtu noticis, tad tomēr šāds maldinājums ne katrreiz ir noziedzīgs nodarījums.

Tā tad kādreiz apgalvotā tiesība uz patiesību, kas itkā pastāvēt sabiedrībā, - neeksistē.

Pamatojot šo krimināltiesību pozīciju, aizrāda, ka nav jāsauc tiesības ar morali. Tā ir morāles prasība, ka nedrīkst melot; bet tā vēl nav krimināltiesību prasība. No tā, protams, neizriet, ka nepatiesība nekad nav noziegums. Nepatiesība vai patiesības traucējums tiek sodīts, bet tikai izņēmuma gadījumos.

Patiesības sagrozījumus var sadalīt 2 grupās: 1/ nematerializētā nepatiesība un 2/ materializēta nepatiesība.

Nematerializētā nepatiesība ir tādos gadījumos, kad nepatiesība izpaužas vienkārši vārdos, kautkāda apgalvojumā, kaut arī šis apgalvojums pēc tam varētu tikt fiksēts uz papīra.

Materializētā nepatiesība ir tad, kad nepatiesība parādas kādā lietā /dokumentā, zīmē, priekšmetā/. Nepatiesībai te ir zināma materiāla substance, kurā viņa parādas.

NEMATERIALIZĒTĀ NEPATIESĪBA netiek apkarota visā visumā, bet tikai atsevišķos gadījumos. Šie atsevišķie gadījumi ir:

1. ar nematerializēto nepatiesību tiek aizkārta privatpersonas manta. Kad ar nematerializēto nepatiesību /meliem, faktu sagrozījumiem/ tiek izkrāpta manta, tad mēs runājam par noziedzīgu nodarījumu - krāpšanu.
2. Ar nematerializēto nepatiesību aizkar kādas personas godu. Tas ir noziedzīgs nodarījums - goda aizkārums.
3. Ar nematerializēto nepatiesību tiek traucēta tiesas darbība /piem., ar nepatiesu liecību/. Arī šeit nepatiesais apgalvojums ir noziedzīgs nodarījums.

Tā tad no nematerializētās nepatiesības aploka SL izņem atsevišķus gadījumus, piedraud par tiem sodu, un tā pārvērš tos par noziegumiem.

MATERIALIZĒTĀ NEPATIESĪBA. Arī materializēto nepatiesību varam iedomāties daudzās veidos. Var sagrupēt pēc materiāla, formas, pēc veida /kādā lietas izlaistas apgrozījumā/. Arī materializēta nepatiesība ne vienmēr tiek sodīta. Piem., ja kāds izlaiž ap-

grozībā dārgakmeņu imitācijas, tad tas pats par sevi nav noziedzīgs nodarījums /daudzas fabrikas ar to nodarbojas/. Tāpat, ja kāds izgatavo mēbeles Ludviķa 14. stilā. Tā arī ir nepatiesība, jo mēbeles nenāk no attiecīgā laikmeta; bet tomēr nav noziegums. Cits gadījums, ja būtu mēģinājums pārdot mēbeles par tādām, kas izgatavotas tieši attiecīgajā laikmetā. Šai grupā var minēt arī mākslīgu puķu pagatavošanu. Viss tas netiek sodīts. Tā tad nav tādas tiesības uz patiesību. Bet gan atkal ir izņemta viena gadījumu kategorija, kad materializētā nepatiesība tiek sodīta. Tā var izšķirt 2 grupas, kad materializētā nepatiesība tiek sodīta:

1. Materializētā nepatiesība aizkar kādus labumus, privātpersonas intereses. Piem., šāds krāpšanas gadījums: kāds paņem sviestu, apliek viņu ar augstākas kvalitātes sviesta kārtu un pārdod par augstākas kvalitātes sviestu. Te ir mākslīgs pirmās šķiras sviests. Nodarījums tiek sodīts kā krāpšana.

Lai aizsargātu tautas veselību, pastāv noteikumi attiecībā uz ārstniecības vielām. Ja vielas tiek sagatavotas nepareizi, tad par to soda.

Arī tiesas darbība var tikt traucēta ar materializēto nepatiesību: ja tiek viltoti lietiskie pierādījumi. Te apdraudēts labums - pareiza tiesas darbība.

2. Dažreiz tiek sodīta jau pati nepatiesības materializācija kā tāda, bez tā, ka viņa konkrēti apdraudētu kādu speciālu labumu, interesi. Šeit taisni pieder viltošana un pakaltaisīšana.

Rezumē:

Patiesība kā tāda nav krimināltiesību aizsargāts labums. Tikai daži nepatiesības veidi tiek apkaroti ar krimināltiesību palīdzību.

Orientēšanās labad izšķir nematerializēto un materializēto nepatiesību.

Krimināltiesības apkaro šādus nematerializētās nepatiesības veidus: krāpšana, goda aizkārums, tiesas darbības traucējums /varētu būt, ka cits SL izmeklētu vēl citus gadījumus/.

Krimināltiesības apkaro šādus materializētās nepatiesības veidus:

1. Krāpšana, uzbrukumi tautas veselībai, lietisku pierādījumu viltošana.
2. Gadījumi, kad tiek apkarota pati materializētā nepatiesība kā tāda: viltošana un pakaltaisīšana.

Kāpēc mēs izšķiram viltošanu un pakaltaisīšanu? Kāpēc neapvienojam abus nodarījumus vienā nodaļā? Abos divos gadījumos taču iet runa par kaut ko līdzīgu!

Vislabāko atbildi dod TAGANCEVS 1903.g. SL komentārā /no 872.1.p./.

Bijis priekšlikums šīs nodaļas apvienot kopā, bet šis priekšlikums nav pieņemts. Tagancevs aizrāda, ka uzbrukuma objekts katrā no šiem divi gadījumiem ir citāds.

Ja nemam pakaltaisīšanu, tad šeit aizkārums objekts ir valstī pastāvošās ekonomiskās sistēmas /naudas vai kredītzīmju sistēmas/ funkcionēšana. Proti, ja tiek pakaltaisīta nauda vai kredītzīmes, tad līdz ar to zūd paļaušanās, uzticība visai šai sistēmai. Cilvēks ne tik labprāt šķirsies no kādas lietas pret naudu, jo viņam būs doma, ka, varbūt, nauda ir pakal-

taisīta. Tā tad maiņas sistema tiek traucēta.

Līdz ar to pakaltaisīšana atšķiras no krāpšanas, jo krāpšanā aizsargātais labums ir individa mantiskās intereses. Turpretī, pie pakaltaisīšanas aizsargātais labums nav atsevišķa individa mantiskās intereses, bet gan valsts saimnieciskās dzīves pamati - naudas sistema un tās funkcionēšana.

Ja pārdod kādam individam sviestu, aplikot ar cita sviesta kārtu, un tādā kārtā nopelna 100 latu, un otrs individs zaudē 100 latu, tad tā ir krāpšana. Ja tam pašam individam iedod pakaltaisītu 100 Ls naudas zīmi, tad sodīs nevis par krāpšanu, bet par pakaltaisīšanu - tāpēc, ka šeit uzmanības centrā ir nevis tas, ka sagādāts individam 100 Ls zaudējums /viņam būs jāzaudē 100 Ls, ja neviens neņems to naudas zīmi/, bet šeit aizsargājams labums ir naudas apgrozījuma drošība valstī..

Otra atšķirība starp pakaltaisīšanu un krāpšanu ir tā, ka pakaltaisīšana vienmēr ir materializēta nepatiesība, bet krāpšana var būt kā materializēta, tā nematerializēta.

Ja gribam atšķirt pakaltaisīšanu no viltošanas, tad jāatceras, ka pakaltaisīšana attiecas uz naudu, vērtspapīriem un vērtszīmēm, bet viltošana attiecas uz dokumentiem, visādiem rakstiem, priekšmetiem, kuriem tiesiska nozīme.

Ja kāds vilto dokumentu, tad arī šeit netiek ar kriminalsoda piedraudējumu apsargāts individa labums; ja kādu soda par testamenta viltošanu; tad nevis tāpēc, ka ar viltošanu kāda persona cietusi zaudējumus, bet gan tāpēc, ka ar viltošanu tiek ienesta nedrošība visā tiesiskajā stāvoklī, tiesiskajās attiecībās valstī: uz nepareiza fakta pamata var daudz kas norisināties nepareizi. Ja testamenta viltošana netiek atklāta, tad uz šī nepareizā testamenta pamata var nodibināties daudz dažādu ģarījumu: piem., uz nepareiza testamenta pamata kāds manto mantu un to pārdod, pircējs ieklā u.t.t.; visam tam pamatā tas fakts, ka bijis nepareizs dokuments. Šeit netiek apdraudēta saimnieciskā apgrozījuma drošība, bet tiek apdraudēta tiesisko attiecību drošība un stabilitāte, kas pastāv valstī.

Tā tad viltošanas objekts ir citāds nekā pakaltaisīšanas objekts. Abos divos gadījumos objekts nav individa labums, bet gan sabiedrības, publiskās intereses. Tāpēc viltošana un pakaltaisīšana ievietota publisko labumu aizskārumu grupā. Bet starpība: pie pakaltaisīšanas ir monetārās sistēmas apdraudējums, bet pie viltošanas - tiesisko attiecību sistēmas apdraudējums. Tas ir iemesls, kāpēc šos noziedzīgos nodarījumus nesavieno vienā nodaļā.

Tāpat kā pakaltaisīšana arī viltošana atšķiras no krāpšanas:

1. Viltošana ir publisku interešu aizskārumus.
2. Par viltošanu saucam tikai materializēto nepatiesību.

NAUDAS, VĒRTSPAPĪRU UN VĒRTSZĪMJU PAKALTAISĪŠANA

403.p. piedraud spaidu darbus uz noteiktu laiku - par Latvijas vai ārzemes naudas pakaltaisīšanu.

Uzmanība jāvērs uz to, ka runa iet par Latvijas vai ārzemes naudu. Doktrinā bijuši uzskati, ka citas valsts naudas pakaltaisīšanu nevajagot sodīt tik stingri, jo šai gadījumā valstij nav tik lielas intereses. Tomēr jāievēro reciprocitate: mēs vēlamies, lai citas valstis stingri apkaro mūsu naudas pakaltaisīšanu.

Otrs, uz ko jāvērs uzmanība, ir ārkārtīgi stingrais sods: spai-

du darbi uz noteiktu laiku, Ja skatamies krāpšanu, tad tur sods ir tikai cietums.

403.p. 2.d. Nepilnvērtīgā nauda pieminēta tāpēc /tas palicis no Krievijas kodeka/, ka Krievijā metala nauda dalījās 2 grupās:

1. Pilnvērtīgā nauda /zelta nauda un lielākā sudraba nauda/.
2. Nepilnvērtīgā nauda / sīkā sudraba nauda un kapara nauda/.

404.p. runā par kreditzīmju, akciju, obligāciju, procent- un vērtspapīru pakaltaisīšanu.

Saskaņā ar 405.p., sods tikpat stingrs, ja nauda vai zīme pārtaisīta.

Tikpat stingri kā par pakaltaisīšanu, soda arī par pakaltaisītas naudas laisānu apgrozībā, izlietošanu /406.p./. Te redzam viedokli, ko ISL ienēmis strīdīgajā jautājumā: vai pakaltaisīšanu uzskatīt par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu tai momentā, kad nauda ir pakaltaisīta, jeb vai tai momentā, kad to mēģina izlietot /laist apgrozībā/, jeb vai tikai tad, kad izlietošana izdevusies. Teiksim, kāds iegādājas vajadzīgos materialus, zīmē un iztaisa 500 Ls naudas zīmi, un kad viņu grib apvainot noziedzīgā nodarījumā, viņš apgalvo: es nekad neesmu gribējis šo zīmi laist apgrozībā! Par šādiem gadījumiem doktrinā bijuši strīdi. Bijuši aizrādījumi, ka nodarījumu vajaga uzskatīt par pabeigtu tad, kad pakaltaisītā nauda uzrādīta samaksai, vai tad, kad nauda ir jau pieņemta.

Tā tad, ja kāds grib gūt labumu ar naudas pakaltaisīšanu, tad normāli /pēc analogijas ar noziedzīgiem nodarījumiem, kuri skaitas kā pabeigti tad, kad iestājies rezultāts/par pabeigtu noziegumu būtu jārunā tad, kad pakaltaisītās naudas pagatavotājs aizgājis, piem., uz veikalu, iedēvis šo naudas zīmi kā samaksu un saņēmis preces; ja, turpretī, veikalnieks samaksai uzrādīto naudu atrod par pakaltaisītu un neņem pretī, tad normāli būtu mēģinājums.

Bet ja naudas pakaltaisītājs nemaz vēl nav gājis naudu mainīt, tad būtu tikai sagatavošanās.

Tā tas būtu, ja ņemtu vērā tikai individa intereses /tā individa, kas saņēmis pakaltaisīto naudu, domādams, ka tā īsta/. Modernais krimināltiesību viedoklis ir citāds: pati pakaltaisīšana ir tik bīstama, ka jāsoda par pašu pakaltaisīšanu, neatkarīgi no tā, vai ir mēģinājums laist apgrozībā vai nav šāda mēģinājuma, un neatkarīgi no tā, vai šis mēģinājums izdevies vai nav izdevies. Tāpēc pakaltaisīšanu uzskata par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu jau tad, kad pakaltaisītā nauda izgatavota. Tas saprotams, ņemot vērā publisko interesi: nedrīkst eksistēt pakaltaisīta nauda.

Materiala iegādāšanās	Pakaltaisīšana	Laišana apgrozībā	Rezultāts /prettiesīgā peļņa/
-----------------------	----------------	-------------------	-------------------------------

Normāli: s a g a t a v o š a n ā s   mēģinājums   pabeigts noz.nod.

ISL: sagatavošanās   pabeigts noz.nod.

Tālāk daži panti, kas radīti, lai apkarotu zīmogmarku un pastmarku vai citu vērtszīmju pakaltaisīšanu vai dzēsuma atzīmju iznīci-

nāšanu. Šīs vērtzīmes nav nauda, bet arī tās atrodas apgrozībā; tāpēc, tās pakalptaisot, mēs apdraudam publisko interesi.

409. - 411.p.p. /Sen.pask./.

412.p. ir pilnīgi specials pants.

VILTOŠANA

Pamatpants ir 415.p.: "kas taisījis pakal vai pārtaisījis rakstu vai priekšmetu, kuri var noderēt par tiesības vai pienākuma nodibināšanas, pārgrozīšanas vai izbeigšanas apliecinājumu, ar nolūku lietot par īstiem, vai apzināti nodomātus šim nolūkam, par šo dokumentu viltotānu sodams ar pārmācības namu, bet ja viltotajam dokumentam mazsvarīga nozīme, tad vainīgais sodams ar cietumu.

Šī definīcija no likumdošanas tehnikas viedokļa ir apbrīnojami skaidra. Kad viņu lasa, viss liekas pats par sevi saprotams, tā ka grūti iedomāties, ka aiz šīs definīcijas stāv gara attīstība, daudz teoriju.

Kā redzam no šī panta, ar dokumentu jāsaprot raksts vai priekšmets.

No latīņu valodas un romiešu tiesībām bija ieviesusies tradīcija, ka runāja par dokumentiem tikai tiktāl, ciktāl tie bija rakstīti. Turpretī, priekšmets nevarētu tikt uzskatīts par dokumentu. Šo romiešu tiesību iespaidu arvien vēl paturējušas franču tiesības, kas runā arvien par rakstiem. Arī daži vācu zinātnieki piekrituši tam, ka dokuments ir kaut kas, kas ir sarakstīts. Vēlāk izvirzījies cits viedoklis: ir vienalga, vai darīšana ar papīra gabalu vai citu priekšmetu; tāpat vienalga, vai tur kas rakstīts vai nav rakstīts. Dokumenta būtība pastāv iekš tam, ka tas noder kā pierādījums /apliecinājums/ zināmas tiesības vai pienākuma nodibināšanai, pārgrozīšanai vai izbeigšanai.

Otrs strīds bija par to, vai par dokumentiem var uzskatīt visu ko, kas noder par tiesību vai pienākumu nodibināšanas, pārgrozīšanas vai izbeigšanas apliecinājumu, jeb vai par dokumentu var uzskatīt tikai to, kas radīts tieši šādā nolūkā, t.i., lai apliecinātu. Dažreiz lieta var apliecināt tiesības vai pienākuma rašanos vai izbeigšanos arī tad, kad, šo lietu radot, tā nebija domāta apliecināšanai, bet tikai vēlāk, citu lietu sakarībā, šī lieta tādu nozīmi ieguvusi. Vienu laiku pastāvēja uzskats, ka nepieciešams, lai dokuments pie izgatavošanas būtu domāts ka dokuments. Tagad uzskats ir tāds, ka katra lieta, kas noder kā apliecinājums, kaut arī tā nebija radīta šim nolūkam, - uzskatama par dokumentu.

Tā kā LSL legalā definīcija ir ļoti skaidra, tad mēs /vismaz praktiskiem nolūkiem/ tiekam pāri polemikai par dokumenta jēdzienu. Valstīs, kur Sodu likums tik skaidri nenoteic, kas ir dokuments, tur zinātnei vajadzēja noteikt, ko saprast zem dokumenta.

Interesanti senata paskaidrojumi pie šī panta: 1., 2. Starpība starp materialo un intelektuālo viltojumu:

Materialais viltojums pastāv tad, kad tiek viltots/pakalptaisīts vai pārtaisīts/ kāds dokuments, priekšmets.

Intelektuālais viltojums ir tad, kad zināma persona izsaka kādu apgalvojumu, tā tad vēl nematerializētu nepatiesību. Vēlāk uz mutiskā izteikuma pamata tiek sastādīts akts, radīts dokuments, kura pamatā ir nematerializētais nepatiesīgums. Piem., kāds atnāk pie notara un apgalvo nepatiesus apstākļus. Uz viņa apgalvojuma pamata notars sastāda aktu. Šādā gadījumā darīšana ar

intelektualo viltojumu.

416.p. un 417.p. radīti tādēļ, lai apkarotu tādu rakstu un priekšmetu viltošanu, kuri neietilpst legalajā dokumenta jēdzienā.

415.pantā dokumenta jēdziens noteikts ļoti skaidri, bet līdz ar to viņam ir savas robežas. Pāri šīm robežām dažreiz iespējami viltojumi, kuri apdraud tiesisko attiecību stabilitāti.

416.p. Tā tad te nav dokuments, bet apliecība, kas apliecina iestādes lēmumu, rīkojumu vai rīcību. Tā tad šeit paplašināts priekšmetu aploks, par kuru viltošanu soda.

Tāpat šo aploku paplašina 417.p.: "Kas taisījis pakal vai pārtaisījis citu kādu, 415. un 416.pantā neminētu rakstu vai priekšmetu, kuriem ir tiesiska nozīme u.t.t."

Varētu jautāt: vai tiešam iespējami gadījumi, kad priekšmets, kam tiesiska nozīme, - nenoder par apliecinājumu tiesību vai pienākumu nodibināšanai, pārgrozīšanai vai izbeigšanai?

Zinami motīvi šī panta uzņemšanai bijuši, bet tie, varbūt, neiztur kritiku. Jaunākā laikā pie mums tiek pārrunāts jautājums par 417.p. stripošanu, jo tas, varbūt, ir lieks.

Sen.2.pask.

418.p. Cilvēks domājis, ka viņš vilto, bet dokuments vai priekšmets izrādījies par pareizu. Ir jautājums, vai šis pants ir vajadzīgs.

419.p. Te vēl tālāks paplašinājums. Šeit apliecība nevis viltošana, bet gan tajā ievietotas nepatiesas ziņas. Te darīšana ar intelektualo viltojumu.

420.p. ir ļoti pazīstams: "Kas administratīvai valsts iestādei, autonomam valsts uzņēmumam, pašvaldības organam vai notaram ar parakstu apzināti nepatiesi apliecinājis u.t.t."

Jāievēro, ka šai pantā nav uzskaitītas visas valsts iestādes /piem., šis pants nav piemērojams, ja kāds Latvijas Universitātei ar parakstu kaut ko nepatiesi apliecinājis, kaut arī apliecinātam apstāklim ir tiesiska nozīme/.

421.p.

423.pantā neizdevīgs formulējums; vajadzēja runāt nevien par pakaltaisīšanu, bet arī par viltošanu.

425.p.: "Kas patvaļīgi lietojis citas personas vārdu ...". Amerikā, kur pasu sistēma nepastāv, šāds nodarījums nav uzņemts noziedzīgo nodarījumu sarakstā, un tāpēc tur katrs var lietot vārdu, kādu grib.

426.un sek.panti runā par zīmogu pakaltaisīšanu. Varētu pacelties jautājums, vai šos atsevišķos pantus nevarētu savilkt kopā kādā vispārējā pantā.

PRIVATO LABUMU AIZSKĀRUMI
=====

Pārskatāmībai noderēs šāda schēma:

Privato labumu aizskārumi

<u>I. Noziedzīgi nodarījumi pret pašu individu</u>		<u>II. Individa mantisko labumu aizskārumi</u>
<u>A. Fizisko interešu aizskārumi</u>	<u>B. Nefizisko jeb garīgo labumu aizskārumi</u>	
1/ Nonāvēšana 2/ Miesas bojāšana 3/ Divkauja 4/ Atstāšana briesmās 5/ Netiklība /pa daļai/	1/ Brīvības aizskārumi 2/ Ģoda aizk. 3/ Sveša noslēpuma aizkar. 4/ Noz. nodarījumi pret ģimenes tiesībām 5/ Autora tiesību aizk./pa daļai/ 6/ Netiklība/pa daļai/	1/ Zagšana 2/ Laupīšana 3/ Izspiešana 4/ Santaža 5/ Krāpšana 6/ Piesavināšanās 7/ Uzticības nelietīga lietošana 8/ Bankrots 9/ Augļošana 10/ Autora tiesību aizskārumi /pa daļai/ u.c.

NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET INDIVIDA FIZISKIEM LABUMIEM
=====

NONĀVĒŠANA

Nonāvēšana ir noziedzīgs nodarījums pret individa privatām interesēm, proti, pret individu pašu, viņa personu, pie tam, pret miesisku labumu - dzīvību. Nonāvēšana bijusi vienmēr centrālais noziedzīgais nodarījums. Sods parasti par to ir visaugstākais. Tas pilnīgi saprotams, jo

1/ šeit darīšana ar visaugstāko tiesisko labumu, kas ir cilvēkam - viņa dzīvību;

2/ dzīvība ir pilnīgi neatvietojamais labums; pat kompensācija vairs nav iespējama /pēc nonāvēšanas/.

Attiecībā uz nonāvēšanu nāk klāt vēl viens moments: valstiskā interese, jo katrs individs eksistē arī priekš valsts, kuras stiprums un nacionālā kultura atkarājas no individu eksistences. Tāpēc, nonāvējot individu, tiek iznīcināts nevien viņa lielākais labums, bet tiek traucēta arī publiskā interese. Tāpēc nonāvēšanu varētu ieklasificēt to noziedzīgo nodarījumu aplokā, kur tiek aizkarta publiskā interese. Tomēr privaā interese, vismaz līdz šim, vienmēr bijusi pārsvarā, un tāpēc nonāvēšanu uzskata par paša individa tiesiska labuma traucējumu.

Mūsu laikos kriminaltiesību doktrinā ir galīgi izkristalizējies nonāvēšanas jēdziens:

sveša cilvēka dzīvības iznīcināšana.

Šī definējuma elementi:

1/. C i l v ē k s.

Ir arī citi dzīvi radījumi, par kuru dzīvību iznīcināšanu piedraudēts kriminālsods, bet tādā gadījumā nav nonāvēšanas delikts, bet - noziedzīgs nodarījums pret cilvēku mantiskām interesēm.

Vai par šī noziedzīgā nodarījuma objektu var būt ikkatra cilvēka dzīvība? Mūsu laikos nav šaubu, kā visu cilvēku dzīvības, lai pie kādas tautas, rases cilvēks piederētu, - tiek vienādi apsargātas. Cilvēku dzīvības ir vienlīdzīgas.

Tomēr ir viena sevišķa cilvēku kategorija: nepilnīgi vai nepareizi izveidoti indivīdi - kropļi /piem., iedzimti idioti, kretini/. Agrākos laikos šādus cilvēkus neuzskatīja par pilnvērtīgiem, viņu dzīvība netika pilnā mērā aizsargāta. Šādam viedoklim par iemeslu bija:

1/ Sabiedriskais elements; viņi nav pilnvērtīgi sabiedrības locekļi.

2/ Labuma individualā uztvere: idiots garīgi necieš tik daudz, kad viņam atņem dzīvību, jo viņš neapzinas savas dzīvības vērtību.

Spartas laikmetā vājus bērnus varēja iznīcināt, un to bieži darīja. Te spēlēja lomu sabiedriskais elements. Tāpat romieši runājuši par monstrum /ērms/, kuru varēja iznīcināt. Arī viduslaikos bieži runāja par ērmu iznīcināšanu, nesodamību. Pret to uzstājās baznīca, atzīdama, ka tādām cilvēkam tomēr ir dvēsele, un līdz ar to šādu cilvēku nonāvēšana ir tāds pat noziegums, kā normāla cilvēka nonāvēšana. Pamazām baznīcas viedoklis izvirzījās priekšgalā, un pamazām visas kulturas valstis atzina, ka katra cilvēka dzīvība ir aizsargājama. Jāatzīmē gan, ka vēl Karolina atļāva ērmu nogalināt, tam piedzimstot.

2/. D z ī v ī b a.

Kā pareizi aizrāda prof. Mincs, te darīšana ar dzīvības iznīcināšanu un nevis ar dzīvības spējas iznīcināšanu. Tā tad vienalga, vai cilvēks ir dzīves spējīgs vai kādu apstākļu dēļ lemts drīzai nāvei. Kā mēr dzīvība vēl eksistē, tā mēr viņas iznīcināšana ir noziegums. Piem., bērns piedzimst, un ir skaidrs, ka viņš nodzīvos tikai dažas stundas, vai - kāds cilvēks tā saslīmis, ka nav izredzes uz viņa palikšanu pie dzīvības, - tad tomēr dzīvības atņemšana ir nonāvēšana tāpat kā katrā citā gadījumā.

Par dzīvības sākuma momentu jaunākos laikos pieņem to momentu, kad cilvēks piedzimst un sāk elpot.

3/. S v e š a dzīvība.

Tikai cita cilvēka dzīvība var būt par nonāvēšanas objektu. Paša dzīvības atņemšana netiek uzskatīta par šī specifiskā noziedzīgā nodarījuma sastāvu. Tā tad pašnāvība netiek sodīta.

Bijuši arī laikmeti, kad sodīja arī pašnāvniekus. Šeit nozieguma izdarītāja persona sakrīt ar personu, kurai pieder aizkārtais labums. Pret pašnāvnieku sodīšanu var iebilst, ka pašnāvnieks jau grib sev atņemt visaugstāko labumu. Tā kā sodīšana nozīmē kāda labuma traucēšana, tad sodīšanai nav nozīmes.

Attiecībā uz nonāvēšanas sodamību pastāv dažādas sistēmas.

Mēdz izskirt dažādus nonāvēšanas veidus. ISLikumā runa iet

par diviem nonāvēšanas veidiem. Par pamatveidu tiek uzskatīta slepkavība / 429.p./. Otrs veids ir paredzēts 437.pantā: "Kas aiz neuzmanības nonāvējis..." Vienā gadījumā /slepkavība/ ir nonāvēšana ar nodomu, bet otrā gadījumā ir nonāvēšana aiz neuzmanības. Tā tad no vainas veida atkarājas sodamība: par slepkavību sods ir spaidu darbi uz laiku, ne mazāku par 8 g., bet par nonāvēšanu aiz neuzmanības - cietums vai pārmācības nams.

Citās valstīs izšķir:

- 1/. Nonāvēšana ar iepriekšēju nodomu; tā ir iepriekš sagatavota, tā tad sevišķi launprātīga nonāvēšana: franču assassinat /asasinā/, vācu Mord.
- 2/. Nonāvēšana, kas gan izdarīta ar nodomu /nogalināt/, bet šis nodoms radies pēkšņi: franči šo nonāvēšanu sauc parmeurtre /mörtr/, vācieši - Totschlag.
- 3/. Nonāvēšana bez nodoma - nogalināt: franču homicide /omisid/, vācu - Tötung.

LS Likumā

slepkavības jēdziens atbilst divām augstākajām pakāpēm / Mord un Totschlag/. Vācu un franču sistēmas zemākajai pakāpei atbilst LSL nonāvēšana aiz neuzmanības. Tā tad LSL šķirojumu izved citādi. Paredzēdams slepkavību, LSL paredz vienas normālo gadījumu, normālo sastāvu, bet pēc tam - smagākus gadījumus /kvalificētus gadījumus/ - un vieglākus gadījumus /priviligētus gadījumus/.

429.p. Te ir nonāvēšana ar nodomu.

430.p. Te ir smagāki slepkavības veidi, k v a l i f i c ē t i gadījumi. Netiek uzsvērts tas moments, vai bijis iepriekšējs nodoms, bet tiek uzsvērti 3 elementi: noslepkavotā persona, izdarīšanas veids un nolūks.

1. Kvalifikācija pēc noslepkavotās personas: Lieta grozas ap tuvu stāvošas personas, ģimenes locekļa noslepkavošanu. Klasiskais piemērs: sava tēva noslepkavošana - parricidium /vēlāk šis vārds ieguva citu nozīmi/. Par tēva noslepkavošanu vienmēr draudējis sevišķi smags sods; piem., Romā šādu slepkavu sodīja ar poena cullei /noslīcināšana maisā/. Francijā vēl 19 g. simtenī tēva slepkavās sodīja ar rokas nociršanu. Prof. Miņcs pārēizi aizrāda, ka iespējami zināmi iebildumi pret soda paaugstināšanu tuvas personas noslepkavošanā. Tas fakts, ka noslepkavota tuvu stāvoša persona, norāda uz to, ka starp šīm personām bijis kāds dziļš konflikts. Iespējams, ka arī noslepkavotais lielā mērā vainojams.
2. Kvalifikācija pēc izdarīšanas veida: šeit paredzēta slepkavība, kas izdarīta sevišķi mocošā veidā / piem., ar vairākiem sitieniem vai ar pakāpenisku noindēšanu/, vai izdarīta no paslēptuves, vai sevišķi zemiskā veidā.
3. Kvalifikācija pēc nolūka. Galvenais kvalificējošais nolūks ir mantkarīgais nolūks.

LS likumā paredzēti arī p r i v i l i g ē t i gadījumi:

432.p. Bez šī momentanā nođoma rašanās tiek prasīta stipra dvēseles uzbudinājuma esamība, ko parasti apzīmē ar afektu.

432.p. otrā daļā teikts: "Ja tādu dvēseles stāvokli radījuši pretlikumīga vardarbība pret personu vai smags aizkārums no

cietušā puses, tad vainīgais sodams ar pārmācības namu vai ar cietumu ..."

Seit jātaisa izšķirība no nepieciešamās aizstāvēšanās. 432.p.2.daļa attiecas uz gadījumiem, kur nav nepieciešamās aizstāvēšanās.

Sājos privileģētos gadījumos tomēr ir nodoms /nogalināt/, turpretī tālāk nāk nonāvēšana, kur nav nodoma, bet ir neuzmanība. 437.p. /izlasīt visu pantu!/.

Sagatavošanās sodamība: 431.p.

Mēģinājuma sodamība: Tā kā mēģinājums izdarīt smagu noziegumu ir sodams, tad mēģinājums izdarīt slepkavību ir sodams. Sodams arī mēģinājums privileģētā gadījumā /432.p./.

Līdzdalības sodamība: Saskaņā ar 49.p., līdzdalība smagā noziegumā un noziegumā ir vienmēr sodama, pie tam uzkūditājam uzliekams tāds pats sods kā izdarītājam, bet pabalstītājam sods mīkstinams.

Bez tam paredzēti daži atsevišķi gadījumi. ✓

433.p./izlasīt!/. Tā tad, ja uzbrukuma atvairītājs pie nepieciešamās aizstāvēšanās nonāvē uzbrucēju, tad iespējami trīs at-
risinājumi:

1. Ja nonāvēšana notikusi nepieciešamās aizstāvēšanās robežās, tad šī nonāvēšana nav prettiesīga, kaut arī atvairītais uzbrukums nemaz nebūtu vērst pret dzīvību vai sievietes dzimumbrīvību. Kā zinam, uzbrukuma atvairīšana atzīstama par izdarītu nepieciešamās aizstāvēšanās robežās, ja pastāvējis samērs starp atvairīšanas un uzbrukuma intensitāti / nav vajadzīgs samērs starp apdraudēto labumu un to labumu, pret kuru vērsies uzbrukuma atvairītājs/.
2. Ja nonāvēšana notikusi, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas, tad šo pārkāpšanu katrā ziņā piedod, ja atvairītais uzbrukums bija vērst pret dzīvību vai sievietes dzimumbrīvību.
3. Ja nonāvēšana notikusi, pārkāpjot nepieciešamās aizstāvēšanās robežas, bet atvairītais uzbrukums nebija vērst pret dzīvību vai dzimumbrīvību, tad nonāvēšanu nepiedod, un slepkava jāsoda pēc 433.p.

Otrs specials gadījums: 436.p. Pašnāvība nav sodama, bet līdzdalība pašnāvībā /uzkūdišana un pabalstīšana/ ir sodama. Visi apsvērumi, kāpēc pašnāvība pati nav sodama, šeit nekrīt svarā.

434.p. Lai varētu piemērot šo pantu, nepieciešami abi divi apstākļi:

1. Prasījums no nogalinātā puses.
2. Līdzcietība.

Kaut gan sods ir cietums, tomēr mēģinājums sodams.

435.p.: "Māte, kas nogalinājusi savu ārpus laulības piedzīvoto bērnu, viņam piedzimstot vai tieši pēc tam, sodama ar pārmācības namu." Mīkstinoši apstākļi saskatāmi situācijā, kurā nonāvēšana notiek.

Pēc analogijas parasti te pievieno vienu nodaļījumu, kam ir citāds raksturs un objekts:

augļa nomirdināšana: 438.p. nozieguma subjekts ir grūtniece, bet 439.p. nozieguma subjekts ir cita persona.

440.p. paredz izņēmumus, kad augļa nomirdināšana nav noziedzīga

darbība.

MIESAS BOJĀJUMI

Individa organisma veselums, pareiza funkcionēšana ir tas labums, kas te aizsargāts.

Attiecībā uz miesas bojājumiem vienmēr pastāvējusi problēma: kā miesas bojāšanu atšķir no noslepkavošanas? Šie nodarījumi bieži cieši saistīti viens ar otru; lai sagādātu nāvi, vajaga kaut kādā veidā sabojāt organismu; un otrādi, var gadīties, ka kāds ar nodomu izdara otram miesas bojājumu, bet kā šī miesas bojājuma sekas iestājas nāve.

Nāve var iestāties pēc miesas bojājuma samērā ātri, bet tā var iestāties arī pēc vairākām dienām, mēnešiem. Gadījumos, kad nāve iestājas ātri, tad grūtības nerodas, jo tad darīšana ar slepkavību.

Ir citi gadījumi, kad nāve iestājas stipri vēlu, teiksim, pēc mēneša vai gada no miesas bojājuma izdarīšanas dienas. Te izvirzas jautājums par cēlonisko sakaru: vai varam saistīt nāvi cēloniskā sakarībā ar individa rīcību, kas radīja miesas bojājumu.

Nāk klāt vēl viens svarīgs moments - izdarītāja nodoms: vai izdarītājs gribējis nonāvēt vai gribējis nodarīt miesas bojājumu. Iespējami dažādi gadījumi:

1. Cilvēks grib otram nodarīt miesas bojājumu, bet miesas bojāšana izrādās tik smaga, ka tūlīn iestājas upura nāve.
2. Cilvēks grib otram nodarīt miesas bojājumu, kā sekas no miesas bojājuma vēlāk iestājas nāve.
3. Cilvēks grib otru nonāvēt, bet panāk tikai miesas bojājumu.
4. Cilvēks grib otru nonāvēt, ko arī panāk/nāve vēlāk iestājas/

Doktrinā bijuši daudz strīdi par to, kā šādus gadījumus atrisināt.

1. Viens atrisinājums, ko lika priekšā, bija tīri formāls: mērija laiku no nodarījuma izdarīšanas momenta līdz nāves iestāšanās momentam. Ja nāve iestājusies zināmā paredzētā laika sprīdī, tad nodarījumu uzskatīja par slepkavību, bet ja nāve iestājusies pēc šī laika notecējuma, tad nodarījumu uzskatīja par miesas bojājumu, neatkarīgi no tā, vai uzbrucējs gribējis nāvi vai miesas bojājumu.
2. Otrs veids, kā doktrina gribēja jautājumu atrisināt: mēģināja klasificēt ievainojumus. Daži ievainojumi esot tādi, pēc kuriem parasti seko nāve. Ja konkrētā gadījumā nāve nav sekojusi, tad tomēr jāšoda par slepkavības mēģinājumu. Ja ievainojums tāds, pēc kā parasti neseko nāve, bet konkrēti tomēr nāve sekojusi /kaut tūlīn/, tad jāšoda nevis par nonāvēšanu, bet tikai par miesas bojājumu.

Mūsu laikos parasti šo strīdu atrisina, uzsverot subjektīvo momentu: vai ir bijis nodoms nogalināt, vai nav bijis tāda nodoma. Ja ir bijis nodoms, tad ir slepkavība, bet ja nodoma /nogalināt/nav bijis/, tad ir miesas bojāšana.

Mēs esam pieņēmuši šo moderno viedokli. Tas redzams senata 2. un 3. komentāros pie 429.p.

Ar miesas bojāšanu tiek bojāts organisms vai tiek traucēta

organisma pareiza funkcionēšana.

ISL izšķir miesas bojājumu 3 veidus:

1. Ļoti smags miesas bojājums: 441.p./izlasīt!/. Panta otrā daļā ir pēc rezultāta kvalificēts noziedzīgs nodarījums. Šādu kvalifikācijas paņēmieni /pēc rezultāta/ teorija sevišķi neatzīst. Sen.l.pask.!
2. Smags miesas bojājums: 442.p./izlasīt!/. Atkal kvalifikācija pēc sekām.
3. Viegls miesas bojājums: 443.p."Kas nodarījis citu kādu, 441. un 442.pantā neminētu, miesas bojājumu ...". Kā redzam, šī definīcija dota ne pozitīvā veidā, bet ar izslēgšanu.

K v a l i f i c ē t i u n p r i v i l i g ē t i gadījumi:

445.p.: kvalificēts miesas bojājums.

444.p. un 445.p. otrā daļa paredz priviligētus gadījumus.

446.p.: runā par nepieciešamās aizstāvēšanās robežu pārkāpšanu.

447.p.: miesas bojājumu izdarīšana aiz neuzmanības.

VARDARBĪBA PRET PERSONU

448.p.: "Kas tīši kādam sitis vai nodarījis citu vardarbību pret miesas neaizkaramību, par šo vardarbību pret personu sodams ar arestu vai ar naudas sodu ..."

Te problēma, kā a t š ķ i r t miesas bojāšanu no vardarbības pret personu.

Atbilde: Aizsargājamais individa labums abos gadījumos gan ir fiziskais labums, bet tomēr tas ir dažāds: vienā gadījumā darīšana ar paša organisma veselumu un viņa funkciju netraucētību, bet otrā gadījumā - ar miesas neaizkaramību. Tā tad pie vardarbības pret personu gan var tikt nodarītas fiziskas sāpes, bet netiek traucēts organisma veselums vai viņa funkcionēšana.

449.p.pirmā daļa paredz kvalificētu gadījumu pēc personas.

449.p otrā daļa paredz priviligētu gadījumu -- afektu.

450.pantā paredzēta savstarpība.

Starpību starp vardarbību un apvainojumu apskatīsim pēc tam, kad būsim iepazinušies ar apvainojuma deliktu.

Kā redzam, ISL 26.nodaļa / Miesas bojājumi un vardarbība pret personu /uzbūvēta līdzīgi 25.nodaļai /Nonāvēšana/:

Centrālais sastāvs, kvalificēti gadījumi, priviligēti gadījumi, nodarījums aiz neuzmanības, specialie panti.

26.nodaļā klāt nāk divi apstākļi :

1. Miesas bojājumi izveidoti 3 pakāpēs /ļoti smags, smags un viegls miesas bojājums/, tāpēc sankciju uzbūve komplicētāka.
2. Kvalifikācija pēc sekām /attiecībā uz miesas bojājumiem/.

ATSTĀŠANA BRIESMĀS

Atstāšanai briesmās LS likumā veltīta 28. nodaļa. Nodaļas nosaukums "Atstāšana briesmās" patiesībā ir par šauru, ja ņemam nodaļas saturu. Šai nodaļā ir paredzēta nevien atstāšana briesmās bet arī nostādīšana briesmās un palīdzības nesniegšana.

28.nodaļa nav vienīgā vieta, kur darīšana ar noziedzīgiem nodarījumiem, kuri satur sevī b r i e s m u momentu.

Katrs noziedzīgs nodarījums ir kāda labuma traucējums: kamēr nodarījums vēl nav pabeigts, tikmēr apdraudētais labums ir nostādīts briesmās.

Tālāk, Sodu likumā ir tādi panti, kas paredz noziedzīgus nodarījumus, kuri sagādā abstraktas briesmas. Piem., ir tāds pants, kas paredz sodu par pārāk ātru braukšanu. Pati ātrā braukšana nekādu labumu neaizkar, bet viņa nostāda briesmās tiesiskos labumus un tāpēc tā ir aizliegta. Tāpat - bandas nodibināšanās satur sevī briesmas. Bandas dalībnieki, varbūt, nekā nav izdarījuši, bet soda jau par pašu piedalīšanos bandā, jo šāda piedalīšanās rada abstraktas briesmas: nevis kāda konkrēta persona ir nostādīta briesmās, bet -- piedalīšanās bandā ir vispār bīstama rīcība.

LSL 28.nodaļā vārds "briesmas" lietots kādā specifiskā nozīmē.

Vispirms, šinī nodaļā nav darīšana ar abstraktām briesmām.

Otrkārt, visos nodarījumos, kas paredzēti Sodu likumā, briesmas parasti sagādā pats noziedzīgā nodarījuma nodarītājs: ja kāds šauj, tad viņš pats sagādā briesmas un traucējumu labumam, kuru viņš apdraud.

Turpretī, 28.nodaļā runa iet par

briesmām, kuras draud no kādām trešām personām, no dabas spēkiem, varbūt, no paša cietuša.

Šī nodaļa nav pilnīgi izturēta savas logiskās konstrukcijas ziņā. Ir panti, kurus logiskās skaidrības labad gribētos izslēgt no šīs nodaļas. Tāpat citās nodaļās atrodam pantus, kurus varētu ievietot šai nodaļā.

458.p. Te ir runa par

a t s t ā š a n u b r i e s m ā s, bet vainīgais nevar būt kurš katrs pilsonis, bet tikai tāda persona, kurai pienākums par kādu gādāt. Lai šāds pienākums rastos, nav vajadzīgs, lai būtu katrā ziņā kāds rakstisks, formāls līgums, Pietiek ar neformālu uzņemšanos, Ja kāda aukle uzņemusies pieraudzīt bērnu, tad viņa jau var būt par šai pantā paredzētā nodarījuma subjektu.

458.p.otrai daļai patiesībā nav vietas šai nodaļā.

460.p.: p a l ī d z ī b a s n e s n i e g š a n a. Modernas valsts pilsonis nevar atrunāties ar to, ka viņam nav bijis intereses nodarboties ar palīdzības sniegšanu. Katra cilvēka dzīvība tiek uzskatīta par tik augstu vērtību, ka tiek uzlikts par pienākumu katram sniegt palīdzību, ja viņam šāda palīdzības sniegšana nenozīmē briesmas priekš viņa paša vai citiem.

Šai pantā atkal parādās tas moments, kas bieži parādās LS likumā: arvien pārāk liela uzmanība piegriesta sekām, kas patiesībā nestāv nekādā sakarībā ar nodarītāja uzvešanos. Varētu būt tāds stāvoklis, kur personai draudējušas nopietnas briesmas, par kuru esamību nevarēja būt šaubu.; kāds varējis šai personai palīdzēt, bet nav palīdzējis; galu galā briesmās esošā persona tikusi sveikā cauri. Tādā gadījumā nevarētu piemērot 460.p.

Patiesībā tai momentā, kad briesmas draudējušas, persona, kas nav sniegusi palīdzību, nevarēja aprēķināt, vai būs nāves iestāšanās vai miesas bojājums. Tāpēc palīdzības nesniedzējs būtu sodams neatkarīgi no rezultāta / ja briesmās esošās personas dzīvība bija apdraudēta/.

459.p. runā nevis par atstāšanu briesmās, bet par

no stādīšanu briesmās. Sodš šeit stingrāks, jo te ir aktīva darbība, kas vērsta uz to, lai persona atrastos briesmās.

Ja 458.pantā bija paredzēta konkrēta persona, par kuru jāgādā /auklei jāgādā par bērnu, žēlsirdīgai mātai - par slimnieku/, tad, turpretī,

461.pantā nav paredzētas personas, kas atrodas sevišķās attiecībās, - bet te paredzēta persona, kuras pienākums sniegt palīdzību izriet no viņas stāvokļa, amata vai nodarbošanās, pie kam palīdzības sniegšanas objekts ir nevis kāda viena noteikta persona, bet kura katra persona, kas atrastos briesmās.

461.panta 2.daļā ir kvalifikācija pēc sekām / 460.pantā sekas neradija kvalifikāciju, bet sekas bija pašā sastāvā/.

Tālāk nāk specialaki gadījumi: 462.p., 463.p.

464.p. /izlasīt !/. Vairākas reizes pacēlies jautājums, vai 464.p. nerada tā/du stāvokli, kā ārsts, feldšers u.t.t. tiek aplaupīti viņu personīgās brīvības ziņā. Varētu domāt, ka ārstam viss laiks bez pārtraukuma jāstrādā, lai ārstētu viņa ārstēšanai uzticētos slimniekus. 1903.g. Sodu likuma komentators Tagancevs aizrādījis, ka šai pantā nav domāta ārsta galīga izmantošana, bet tikai tas, ka viņam apzinīgi jāizpilda visi pienākumi, ko uzliek likums vai saistošs noteikums, un viņš nedrīkst bez svarīgiem iemesliem atsacīties no palīdzības sniegšanas.

DIVKAUJA

Ļoti labu divkaujas definīciju dod prof.Mincs:

Divkauja ir divu cilvēku cīņa ar nāvīgiem ieročiem, kas notiek tadēļ, ka viens aizkārīs otra godu, pie kam par cīņu abi vienojušies, un tā notiek pēc vienlīdzības principiem, ievērojot pie tam zināmus noteikumus.

Šī definīcija nepieciešama tadēļ, ka ISL nedod legalu divkaujas definīciju. Tā kā iespējami dažādi divkaujas veidi / piem., jautājums par daudz apstrīdēto amerikāņu divkauju/, tad bieži var pacelties jautājums, kuri no šiem veidiem ietilpst 27.nodaļā /Divkauja/, un kuri veidi būtu apspriežami pēc rezultāta /slep- kavība vai miesas bojājums/. Tāpēc definīcija būtu nepieciešama.

VĒSTURE.

Divkauja patiesība nav izcēlusies tik sen, kā to dažreiz domā.

Tiesas divkauju bieži uzskata par mūsu divkaujas priekšteci, un līdz ar to grib attiecināt divkaujas vēsturi uz ļoti seniem laikiem. Tāpat dažreiz mēdz uzskatīt viduslaiku brūņnieku turnirus par divkaujas priekštečiem.

Jaunākos laikos zinātnieki turas pie uzskata, ka nav tieša sakara starp šīm parādībām un mūsdienu divkauju. Ar tiesas divkau-

jas palīdzību cerēja atrast patiesību, ticot, ka Dievs ļaus uzvarēt tai pusei, kurai ir taisnība. Bruņinieku turniros tika galvenā kārtā demonstrēta veiklība. Tāpēc ne tiesas divkaujas, ne bruņinieku turnīri pēc sava satura nevar tikt uzskatīti par mūsu divkaujas priekštečiem. Mūsu divkauja vēsturiski attīstījies no citiem avotiem.

Parasti min Spāniju kā zemi, kur divkauja attīstījies /15 g.s./. Tad to pārņēma Itālija, Francija, Vācija. Vēlāk divkauja pārgāja arī uz Krieviju. Jau Pētera Lielā laikā izdots Kara nolikums apkaro divkauju.

Divkauja sevišķi izplatījās Francijā pirms revolūcijas. Tā tur izveidojas par sabiedrisku postu. Augstāko šķiru piederīgie bieži kāvās bez kādiem svarīgiem iemesliem. Cīņas bieži notika bez sekundantiem un bez noteikumu ievērošanas. Pret divkauju mēģināja cīnīties valdnieki; izdeva likumus, kas aizliedza divkaujas un paredzēja stingrus sodus. Bet tas nelīdzēja, pa daļai tāpēc, ka valdnieki divkaujas dalībniekus bieži apzēloja, jo uzlūkoja divkauju kā kaut ko nepieciešamu, lai aizstāvētu godu.

Mazākā mērā divkauja bija attīstījies Anglijā. Karalienes Viktorijas laikā divkauja gandrīz pilnīgi iznīka, jo galms bija nostājies asi pret divkauju. Šo savu viedokli galms pratis izvest visā tautā. Šādi panākumi Anglijas galmam izskaidrojami, laikam, ar to, ka, atšķirībā no Francijas un Krievijas galmiem, Anglijas galms bija ar patiesu pārliecību divkauju apkarojis, turpretī Francijā un Krievijā divkauju formāli apkaroja, bet tai pašā laikā atzina divkauju par nepieciešamu.

Sevišķi daudz ARGUMENTU par divkauju izveda armijas aprindas, aizrādot, ka divkauja noder rakstura audzināšanai, kas nepieciešami militārām personām. Bijuši arī daži teoretiski juristi, kas divkauju aizstāvējuši: IBERINGS, sakarā ar saviem uzskatiem par cīņu par tiesībām, uzskatīja, ka cilvēkam jācīnās par savu godu.

Tik pat daudz argumentu, kā par divkauju, tika izvirzīti arī pret divkauju:

1. Pie divkaujas. lieta gan grozas ap goda jautājumu, bet jautājuma izšķiršana atkarājas no tā, cik veikli katrs prot rīkoties ar ieroci.
2. Šāda fiziskā cīņa nekādā ziņā nevar goda jautājumu galīgi noskaidrot, nevar nomāzgat kādu apvainojumu.
3. Divkaujas tradīcija var tikt izmantota ļauņprātīgi. Cilvēki, kas ievingrinājušies ieroča lietošanā, var sev atļauties citu cilvēku apvainošanu.
4. Tais sabiedrībās, kur divkaujas pastāv, lieta negrozas ap brīvprātīgu uzstāšanos par savu godu, bet gan darīšana ar moralisku spiedienu, ko sabiedrība izdara uz saviem locekļiem. Ļoti bieži pats indivīds negribētu iet divkaujā, bet viņš zina, ka uz viņu skatīsies kā uz glēvu personu, kā uz tādu, kas savu godu negrib aizstāvēt; un tikai zem šī moraliskā spiediena viņš galu galā padodas un iet divkaujā.

Attiecībā uz divkauju Sodu likums var izturēties trejādi:

1. Divkaujas nesodišana. - Parasti tagad divkauju soda, bet bija laiki, kad divkauju nesodiāja, ja tajā piedalījās, ievērojot sevišķus noteikumus.

2. Divkaujas pilnīga ignorēšana. Novērtē tikai to rezultātu, kas radies pēc divkaujas. Tā tad, ja notikusi nonāvēšana, tad nonāvētāju soda kā slepkavu. Ja radies smags miesas bojājums, tad soda par smaga miesas bojājuma nodarīšanu. Dažreiz arī pašu divkauju kā tādu - soda kā nostādīšanu briesmās.
3. Divkauju /līdz ar rezultātu, kas radies/ uzskata kā delictum sui generis, kā pilnīgi patstāvīgu, ipatnēju nodarījumu, kuru soda, bet soda citādi nekā vienkāršu slepkavību, miesas bojājumu.

LSL

LSL izšķiries par trešo veidu: soda divkauju kā delictum sui generis. Tas nozīmē, ka LSL skatas uz divkauju labvēlīgāki, nekā uz parasto nonāvēšanu, parasto miesas bojājumu, jo, kā redzēsīm, sodi ir mīkstāki. Tā tad divkauju gan negrib sekmēt, bet tomēr soda mīkstāki.

451.p.p.: "Kas izdarījuši divkauju, sodāmi ar cietumu." Mēģinājums sodāms.

452.p.p.: "Kas divkaujā nodarījis pretiniekam ļoti smagu miesas bojājumu, vai viņu nonāvējis, sodāms ar pārmācības namu."

454.p.p.: "Kas izdarījuši divkauju bez sekundantiem, sodāmi ar pārmācības namu uz laiku, ne mazāki par 2 gadiem. Ja tādā divkaujā nodarīts ļoti smags miesas bojājums vai sagādāta nāve, tad vainīgais sodāms ar spaidu darbiem uz laiku, ne ilgāku par 8 g." /kā zinām, parastās slepkavības gadījumā draud spaidu darbi uz laiku ne mazāku par 8 gadiem /.

455.p. /izlasīt!/. Tā tad galīgi starpība zūd, ja kāds atkāpies no divkaujas noteikumiem. Tas saprotams, jo divkaujas jēdzienā ietilpst tas, kā cīņa notiek pēc zināmiem noteikumiem. Ja no noteikumiem atkāpjas, tad soda par rezultātu.

457.p.p.: "Kas pamudinājis izaicināt vai pieņemt izaicinājumu uz divkauju ..." Pati izaicināšana uz divkauju nav sodāma, jo izaicinājumu nevar uzskatīt par mēģinājumu.

456.p. Te paredzētas personas, kuras netiek sodītas. Sekundantus nesoda tāpēc, lai divkaujas dalībniekiem būtu iespējams tādus sekundantus atrast. Ja būtu paredzēts sods arī sekundantiem, tad daudzi atteiktos būt par tādiem; bet tādā gadījumā divkaujas zaudētu savu raksturu un izvērstos par vienkāršu cīņu, kurai nebūtu nekādas līdzības ar divkauju.

453.p. un 455.p. 2.daļā ir gadījumi, kad sekundanti tomēr sodāmi.

Sakarā ar divkauju piemin amerikāņu divkauju: Divkauja, kur tiek lozēts, kuram jāizdara pašnāvība. Te atkrit pats galvenais moments, kas divkaujā ir noteicošais: atkrit cīņas moments. Līdz ar to tā nav divkauja vārda īstā nozīmē. Starp citu, šis divkaujas veids nenāk no Amerikas.

§ 39.

NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET INDIVIDĀ NEFIZISKIEM LABUMIEM

=====

NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET PERSONAS BRĪVĪBU

Jānoskaidro brīvības jēdziens. Absoluta brīvība sa-

biedriskajā dzīvē nav iespējama. Individa brīvībai sabiedrībā ir robežas, kas ir tiesiskas, konvencionālās, moraliskas. Šo brīvību regulē dažādās normas. Tā tad par individa brīvību var runāt tikai šo priekšrakstu atļautos rāmjos.

Vai nodaļa "Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību" runā par visiem pārkāpumiem, kas var tikt vērsti pret personas brīvību šais rāmjos? Protams, ka ne. Arī ar citiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas ir citās nodaļās, personas brīvība var tikt traucēta. Katrs miesas bojājums, vardarbība pret personu - arī ir individa brīvības traucējums.

Ja mēs prasītu, kādā veidā brīvība vispār varētu tikt traucēta šais rāmjos, tad jāatbild: tikdaudz veidos, cik daudz pastāv dažādas legālas aktivitātes, ko persona var atīstīt. Katrā personas rīcībā var viņu traucēt.

Šai nodaļā uzņemti daži atsevišķi, tipiski individa brīvības traucēšanas veidi, kurus likumdevējs atradis par vajadzīgu sagrupēt vienā specialā nodaļā, jo šo nodarījumu galvenais aizkārtais labums ir brīvība / šais nodarījumos brīvības moments ir uzmanības centrā/.

Brīvību var traucēt divējādi: 1/ar spēku, 2/ " draudiem.

1. S p ē k u var pielietot tieši vai netieši. Spēku pielieto tieši, ja kādu cilvēku pagrūž, aptur. Spēku pielieto netieši, ja cilvēku ieslēdz istabā; šādā gadījumā persona tieši nav aiztikta.
2. LISTA definīcija: Draudi ir traucējuma vai zaudējuma piesolišana, kura priekšstats izslēdz vai ierobežo brīvo grības funkcionēšanu.

Protams, šeit spēks un draudi domāti kā prettiesīgi.

VĒSTURE šim noziedzīgam nodarījuma sastāvam ir samērā komplikēta, un lielas skaidrības līdz jaunākiem laikiem neatrodam.

ROMĀ skaidra jēdziena par brīvības traucēšanu nebija, bet bija atsevišķi nodarījumi: individa nolaupīšana, rupja spēka pielietošana / crimen vis /, sievietes nolaupīšana /raptus/. Lielu lomu spēlēja ideja par sabiedrisko mieru /pax publica/. Līdz ar to kādas personas brīvības atņemšana nozīmēja miera traucēšanu.

Sastāva attīstībai svarīga nozīme ir Prūsijas Zemes tiesībām /1794 g./. Tur piegriezta vērību nevis uzbrukumam pret publisko mieru, bet gan personīgās brīvības ierobežošanai.

No atsevišķiem momentiem, kas spēlējuši sevišķu lomu šī sastāva izveidošanā, jāatzīmē cīņa ar vērdzību, jo vērdzība sevi pēprezentē brīvības trūkumu.

Vēsturiskās attīstības rezultātā m ū s l a i k o s ir izveidojušies

daži atsevišķi sastāvi,

kurus apvieno zem kopēja nosaukuma: noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību. Šie atsevišķie sastāvi ir šādi:

1. C i l v ē k a n o l a u p ī š a n a. Tā ir fiziska, ilgstoša, prettiesīga, faktiskā valdīšana par cilvēku. Svarīgākie piemēri: vērdzība, bērnu un sieviešu

nolaupīšana /mūslaikos nolaupīšana notiek reti, tāpēc Sodū likumi tagad runā vairāk tikai par bērnu nolaupīšanu/.

2. Aizturēšana vai ieslodzīšana.

3. Piespiešana kaut ko izdarīt. Tā var notikt ar spēka vai draudu palīdzību.

4. Mājokļa neaizkaramības traucēšana.

a/ Patvaļīga ieešana.

b/ Patvaļīga mājokļa neatstāšana.

Jāņem vērā vēl viens šķirojums:

1. Iekšējās brīvības traucēšana.

2. Ārējās brīvības traucēšana.

LSL

465.p. runā par aizturēšanu vai ieslodzīšanu:
"Kas atņēmis personas brīvību aizturot vai ieslogot, sodams ar cietumu."

466.p. Te ir iepriekšējā pantā paredzētā nodarījuma kvalifikācijā pēc cietušā personas, izdarīšanas veida, brīvības atņemšanas ilguma vai nolūka.

Tālāk nāk nolaupīšana konkrētos veidos:

467.p. attiecas uz 14 g. vecumu nenasnieguša bērna nolaupīšanu, slēpšanu vai pārmainīšanu. Panta 2. daļā kvalificējoši apstākļi.

468.p.: Patvaļīgi aizvesta vai aizturēta bērna neatdošana.

469.p. attiecas uz personu, kas nav paziņojusi par izliktu vai nomaldījušos bērnu, kuru viņa atstājusi pie sevis.

470.p. pantā runa iet par nolaupīšanu, kuras objekts ir 14 - 18 g. vecs nepilngadīgais, un nolaupīšanas nolūks ir netiklība, pie tam te nolaupīšana notikusi bez nepilngadīgās personas piekrišanas, vai kaut arī ar viņas piekrišanu, bet izmantojot viņas nesapratību.

471.p. Te parādas trešais veids:

piespiešana kautko izdarīt vai atteikties no kautkā.

472.p.: Piespiešana izdarīt smagu noziegumu vai noziegumu.

473.p.: Piespiešana uz streiku.

474.p. ir svarīgs un pazīstams pants: "Kas tiši draudējis

1/ nonāvēt apdraudamo vai viņa ģimenes locekli,

2/ vai atņemt viņiem brīvību,

3/ vai izdarīt vardarbību pret viņu personām,

4/ vai aizdedzināt, uzpridzināt vai appludināt viņu mantu, ja šie draudi apdraudētā varējuši radīt bažas, kad tie tiks izpildīti, sodams ar arestu vai ar naudas sodu, bet ja draudi atzīstami par kvalificētiem pēc apdraudētā personas, tad sods - cietums."

Kā zinām, vēlēšanās izdarīt noziedzīgu nodarījumu nav sodama, un arī paziņošana nav sodama, ciktāl viņa vēl nenozīmē draudus kā delictum sui generis - 474.p. nozīmē.

Noziedzīgi nodarījumi pret
svešu t e l p u neaizkaramību :

475.p. Iebrukšana svešās telpās vai to neatstāšana /neraugoties
uz saimnieka pieprasījumu/.

Smagāks nodarījums paredzēts 476.pantā.

SVEŠA NOSLĒPUMA AIZKĀRŠANA

Te aizsargājamais labums: svešs noslēpums.

Kāda veida labums ir šis svešais noslēpums?

Ir vairākas KONSTRUKCIJAS:

1. Daži zinātnieki uzsver, ka sveša noslēpuma neaizkaramība ir tas pats, kas svešas brīvības neaizkaramība. Sevišķi šai virzienā iet vācu krimināltiesībnieki.

BINDINGS izgājis no apsvēruma, ka individa gribas brīva nodarbināšana / freie Willensbetätigung / tiek garantēta no krimināltiesībām. Kā "freie Willensbetätigung" paveidu Bindings min "Geheimhaltungswille" /griba paturēt kautko kā noslēpumu/. Apskatamais noziegums - sveša noslēpuma aizkāršana - esot vērstas pret šo individa tiesību - paturēt kautko kā noslēpumu.

LISTS drusku citādi veido šo pašu konstrukciju. Viņš neuzsver gribu, bet uzsver brīvību. Viņš runā par mājas /mājokļa/ brīvību - Hausfreiheit, par mājas tiesībām /Hausrecht/, par mājas mieru /Hausfrieden/. Tie ir objekti, par kuru aizsardzību jau runājam, apskatot noz. nodarījumus pret personas brīvību. Sai pašā sakarībā Lists min Geheimnisrecht /mana tiesība uz to, ka citas personas nēļējaucaš manās lietās/.

Pēc pirmās konstrukcijas /Bindinga un Lista/ sveša noslēpuma aizkāršana ierindošas krimināltiesību sistemā tūliņ pēc noziedzīgiem nodarījumiem pret personas brīvību.

2. Otra ir ROMIEŠU konstrukcija: noslēpuma aizkārums saista ar goda aizkārums. Domāta nevis kautkura noslēpuma izpaušana, bet - tiek izpausts kautkas individam nepatīkams, ko viņam ir tiesības un interese turēt noslēpumā. Līdz ar šāda noslēpuma izpaušanu tiek aizkārtas individa gods.

Pēc romiešu tiesību sistemas individa noslēpuma aizkārums ir tuvs individa goda aizkārums. Pie šīs sistemas pieturas LSL, jo nodala "Sveša noslēpuma aizkāršana" atrodas tūliņ aiz nodalas "Goda aizkāršana".

3. Vispareizākā konstrukcija tomēr, laikam, ir tā, ka nodalā par sveša noslēpuma aizkāršanu - aizsargājamais objekts ir patstāvīgs, specials objekts. Līdz ar to šis nodarījums jāuzskata par tādu delictum speciale, kas nav ne goda aizkārums, ne brīvības aizkārums, bet ir pilnīgi sui generis. Sveša noslēpuma aizkārums nevar pilnīgi ietilpināt ne goda aizkārums, ne brīvības aizkārums.

Sveša noslēpuma aizkāršanas VEIDI:

- 1/ P i e k l ū š a n a pie sveša noslēpuma /sveša noslēpuma uzzināšana/ ;
- 2/ I z p a u š a n a ;
  - a/ tāda noslēpuma izpaušana, kurš uzzināts pret aizkārtā individa gribu ;

b/ tāda noslēpuma izpaušana, kurš uzticēts pēc amata vai draudzīgām attiecībām.

LSL 520.p. 1.daļā paredzēta pretlikumīga pieklūšana noslēpumam. 519.p. un 520.p. 2.d. runā par izpaušanu, pie kam 519.p. 1, un 2. daļa runā par uzticēta noslēpuma izpaušanu, bet 519.p. 3.d. un 520.p. 2.d. runā par tāda noslēpuma izpaušanu, pie kura indivīds piekļuvis illegalā ceļā. Tā tad LS Likumā atspoguļojušies visi 3 augstāk minētie veidi. Gan jāsaņem, ka sastāvu formulējumi LSLikumā te nav vispārīgi, bet ir stipri kazuistiski /kaut arī darīšana tikai ar 2 pantiem/. Tāpēc šī nodaļa uzskatāma par nākotnē pārstrādājamu, radot vispārīgus formulējumus.

520.p. 1.d. Pieklūšana sodama tikai vienā gadījumā: attiecībā uz dažādiem organizātiem sazināšanās veidiem, piem., pastu, telefonu, telegrafu, radio. Tā tad sodama ne katra pieklūšana svešam noslēpumam, bet soda tikai par pieklūšanas specialu veidu.

519.p.

520.p. 2.d. Vārdi "ja par nodarīto nedraud bārgāks sods" ievietoti tāpēc, ka ar šo nodarījumu var konkurēt neslavas celšana.

GODA AIZKĀRŠANA

Aizsargātais labums šeit ir gods.

Kas ir GODS? Goda definēšanā ir ieti 2 ceļi.

Viens no ceļiem ved pie tā, ka tiek uzsvērts ārējais gods, tas, ko romieši apzīmēja ar vārdu dignitas, kas parādas zināmā ārējā uzvešanās veidā un līdz ar to citu cilvēku ārējā izturēšanās pret indivīdu. Tā ir ārējā goda koncepcija.

Otrs ceļš, pa kuru mēģināts iet, lai definētu godu, ir ceļš uz iekšpusi: par godu uzskata cilvēka moralisko vērtību, iekšējo vērtību.

Goda ārējo pusi, ārējo vērtību sevišķi uzsvēra romiešu tiesības. Jaunāko laiku virziens visumā iziet uz to, lai uzsvērtu iekšējo vērtību.

Prof. Mincs definē godu šādi: GODS IR CILVĒKA VĒRTĪBA VIŅA LĪDZ-CILVĒKU ACĪS. Vācu literatūrā godu dažreiz raksturo kā Verkehrskurs, Verkehrswert. Cilvēks apgrozas socialā grupā, citu cilvēku starpā, un tur viņam ir sevišķa vērtība /"apgrozījuma vērtība"/, un šī vērtība ir gods.

Paceļas jautājums par

goda jēdziena OBJEKTIVITĀTES pakāpi. Ir sevišķi jūtīgi cilvēki, kas tādus vārdus, ko citi nemaz neievērotu, uzskata par apvainojumu un grib meklēt sev gandarījumu. Ir arī pretēji cilvēki, kas tik nejutīgi pret apvainojumiem, ka tas, ko normāls cilvēks vienmēr uzskatītu par apvainojumu, viņus atstāj mierīgus, neaizkārtus. Tāpēc mums jāmeklē objektīva mēraukla, ar kuras palīdzību varētu pateikt, kur ir goda aizkāruma robežas. Vai te jārēķinas ar paša indivīda izjūtu, vai jārēķinas ar citu cilvēku novērtējumu, vai te jārēķinas ar kādu pavisam citu objektīvu kritēriju?

Vispārējā tendence mūsu laikos ir uzskatīt par goda jūtām vai apvainojuma izjūšanu to, kā justos tādos pašos apstākļos, tādā pašā kultūras pakāpē atrodošais vidējais cilvēks. Tā ir tā objektīva mēraukla. Vidējais cilvēks domāts tāds, kas nav ne pārāk jūtīgs, ne pārāk notrulināts.

Goda aizkāršanas VEIDI.

1. Kāds apietas ar individu bez cieņas, t.i., pats izrāda necieņu pret individu. Tas ir tiešs goda aizkārums, personisks apvainojums.
2. Kāds pamudina citas personas izturēties bez cieņas pret kādu individu. Piem., A izstāsta kautko, kas rada personas B mazvērtību citu cilvēku acīs. Šis otrs veids saucas neslavas celšana.

LSL 508.p. runā par PERSONISKU APVAINOJUMU. Tā tad te paredzēts personisks kontakts: personai tiek kautkas nodarīts, "pateikts acīs". Vārds "tīši" norāda, ka pie sastāva pieder tīšums. Ja kāds otru apvainotu aiz neuzmanības, bez nolūka, tad viņu, varbūt, varētu sodīt pēc kāda cita panta, bet ne pēc 508.p. Pantā pieminēti arī vairāki veidi. Parasti izšķir galv.kārtā 2 veidus:

- 1/. apvainošana ar vārdiem,
- 2/. apvainošana ar darbiem.

Sakarā ar romiešu tiesību apstrādājumu vācu doktrinā parasti lieto divus vācu terminus: Realinjurie un Verbalinjurie. Realinjurie jāatšķir no miesas bojājuma un vardarbības pret personu un arī no brīvības aizkāruma.

No miesas bojājuma realinjurie atšķiras ar to, ka pie miesas bojājuma ir organisma veseluma, organisma funkcionēšanas traucējums.

No vardarbības pret personu realinjurie /sitiens, plauka/ atšķiras ar to, ka pie realinjurie vajaga būt katrā ziņā a p v a i n o j o š a m e l e m e n t a m klāt; vajaga būt tīšam nolūkam netikai cilvēkam iesist, sagādāt sāpes, bet domāts viņu ar to apvainot.

Apvainojuma objekts var būt pati persona vai viņas ģimenes loceklis. Tā tad, ja kāds, uzrunājot mani, apvaino manas ģimenes locekli, tad ir noticis tiešs personisks apvainojums.

Senata paskaidrojumi pie 508.p.: 9.pask. Apvainot var arī ar vēstuli, un arī telefona sarunā. 2.pask. Juridiskas personas /kā tādas/ gods šai nodaļā netiek aizsargāts. 15.pask.

12.pask. ir sevišķi svarīgs: "exceptio veritatis" pielaižama tikai lietās par neslavas celšanu, bet nevis par apvainošanu. Ja noticis personisks apvainojums, tad atsauksšanās uz to, ka teiktais apgalvojums ir patiess, neglābj no soda. Ja es zinu, ka kāda persona sodīta par zādzību, tad tomēr tiešās attiecībās man nav tiesības šai personai aizkāruma veidā to pateikt; sabiedriskā satiksmē jāievēro zinamas formas.

NESIAVAS CELŠANA ir kāda cilvēka cieņas iznīcināšana citās personas.

509.p. Tā tad sods stingrāks nekā pie personiska apvainojuma. Starpība starp neslavas celšanu un personisku apvainojumu ir tā, ka pie neslavas celšanas aizsargājams labums nav aizkārtā individa jūtas, bet - citu cilvēku izturēšanās pret viņu. Attiecībā uz apstākļa /kas dara negodu/ izpaušanu netiek prasīta izplatīšana /t.i., stāstīšana daudziem/, bet pietiek, ka ziņas izpaustas kādai citai personai; cik personu ir klāt, tas nav no svara.

Sai pantā teikts: "... kaut arī viņai klāt neesot". Praksē gadas daudz gadījumu, kad klāt ir pats cietušais, ir citas personas, kurām izpauž kādu apstākli. Rodas ideāla konkurence

starp 2 nodarījumiem: neslavas celšanu un personisku apvainojumu. Ar vienu rīcību cilvēks pastrādā 2 noziedzīgus nodarījumus: personiski apvaino un tai pašā laikā citās personās mazina cieņas jūtas pret aizkārtu. Tādos gadījumos tiesai jāizšķir, kurš no nodarījumiem ir galvenais.

Sen.pask.: 1.pask., 3.pask., 4.pask. Tā tad neslavas celšana var attiekties tikai uz faktiem, bet nevis uz to, kas notiks nākotnē. Ja es teiktu, ka, pēc manas pārliecības, šis cilvēks ies zagt, tad nav neslavas celšana; un ja tāds teiciens noticis aizmuguriski, tad nemaz nav sodama nodarījuma.

9.pask. Tā kā netiek prasīta izplatīšana, bet tikai izpaušana, tad sen. 4.paskaidrojumā vārda "izplatījies" vietā jāliek vārds "izpaudis".

Sen. 5., 17. un 19.pask. Sūdzības priekšniecībai un valsts iestādēm ir, no vienas puses, vēlamas, bet, no otras puses, šis sūdzības bieži satur neslavas celšanas elementus.

Pastāv liela starpība starp neslavas celšanu un personisku apvainojumu - attiecībā uz exceptio veritatis: 515.p. Tā tad exceptio veritatis ir absoluta, ja izpaustais fakts ir paties, - bet ja bijis tikai pietiekošs pamats uzskatīt apstākli par patiesu, tad exceptio veritatis iespējama tikai zināmos gadījumos: apstākļi izpausti valsts vai sabiedrības labā, vai sava pienākuma izpildīšanas interesēs, vai lai aizsargātu savu personīgo vai savas ģimenes godu.

516.p. Exceptio veritatis nav pielaižama šādos 2 gadījumos: izpaustais apstākļi attiecas uz

- a/ ārvalsts galvu vai ārvalsts diplomātisko pārstāvi Latvijā;
- b/ tās personas privāto vai ģimenes dzīvi, kurai neslava celta, un ja pie tam izpaudums izdarīts izplatītā vai atklāti izliktā sacerejumā vai notēlojumā vai atklāti turētā runā.

511.p. un 512.p. paredz dažus KVALIFICĒTUS goda aizkāršanas veidus. 511.pantā ir personiska apvainojuma un neslavas celšanas kvalifikācija pēc aizskārtā personas. Diemžēl, LSL tuvāk nenosaka, kādas personas uzskatamas par tādām, kuru goda aizkāršana uzskatama par kvalificētu. Ir tikai vairāki senāta pask.:

1./... kād viņi izpilda savus amata pienākumus/, 5., 6.pask.

Otra kvalifikācija ir - pēc veida:

512.p.: "Kas aizskāris kādu izplatītā vai atklāti izliktā sacerejumā vai notēlojumā vai atklāti turētā runā, sodams ar cietumu. Ja aizkāršana izdarīta, sistemātiski ievietojot periodiskā izdevumā aizskarošas ziņas par atsevišķu personu privāto vai ģimenes dzīvi, tad vainīgais sodams ar cietumu uz laiku, ne mazāku par 3 mēn." Kvalificējošais apstākļi ir personu daudzums, kas eventuali var saņemt ziņas.

Vēl daži kvalificējoši apstākļi 518.pantā.

510.p.: MIRUŠĀ goda aizskārums. Krimināltiesību doktrīnā bijusi kontroverse. Daži domājuši, ka šeit tiek sargāts mirušās personas gods. Citi domā, ka te tiek apsargāts tuvu stāvošu personu /palikušo ģimenes locekļu/ gods jūtas, bet nevis paša mirušā gods. Tāpēc arī krimināllietu var ierosināt tikai ģimenes locekļi. Tāgad valdošais ir pēdējais ieskaits.

514.p.: SAVSTARPĪBA. Sen.pask.

517.p. "Notiesājot par neslavas celšanu, tiesa var uz aizskārtā lūgumu spriedumu izsludināt". Ja zināms apstākļi izpausti, un persona par neslavas celšanu sodīta, tad izpaustās ziņas tomēr arvien vēl kaitē cietušajam. Lai paralizētu neslavas celšanas rezultātus /lai kaitējumu samazinātu/, var lūgt

NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET ĢIMENES TIESĪBĀM

Valsts un ģimene ir sabiedriskās dzīves 2 svarīgākās formas. Bez šiem cilvēku organizācijas 2 veidiem mēs nevaram stādīties sev priekšā cilvēci mūsu dienās. Tāpēc pats par sevi saprotams, ka valsts organizācija, viņas stabilitāte un funkcionēšana, un tāpat ģimenes organizācija, ģimenes stabilitāte tiek apsargāta no Sodu likumiem. Valsts iekārtas aizsardzību esam apskatījuši sevišķās daļās sākumā, kur ievietoti uzbrukumi publiskiem labumiem. Turpretī, uzbrukumi ģimenei LSLikumā ievietoti starp uzbrukumiem privātiem labumiem.

Šai ziņā pastāv dažādi viedokļi krimināltiesību doktrinā: dažreiz uzbrukumus ģimenei uzskata kā uzbrukumus privātiem labumiem, bet dažreiz tos uzskata par uzbrukumiem publiskiem labumiem. Interesanti atzīmēt to, ka 1903.g. SL bija uztvēris uzbrukumus ģimenes tiesībām kā uzbrukumus publiskiem labumiem un nevis privātiem labumiem: 1903.g. likumā nodaļa "Noziedzīgi nodarijumi pret ģimenes tiesībām" bija ievietota pirms nodaļas par naudas pakalpatīšanu.

LSL nodaļā "Noziedz. nod. pret ģimenes tiesībām" uzņemta tikai viena daļa no visiem aizskārumiem, kas var tikt vērsti pret ģimeni. Piem., nodaļa par nonāvēšanu paredzēta slepkavība, kas kvalificēta pēc noslepkavotā personas; ja šī persona bijusi slepkavas tēvs, tad ģimenes pamati tiek satricināti. Tāpat miesas bojāšana, vardarbība pret personu var attiekties uz ģimenes locekļiem. Varētu domāt, ka šiem nodarijumiem vajadzētu būt nodaļā par noz.nod. pret ģimenes tiesībām. Tāpat arī daudzus noteikumus par tautas veselību un par tikumību - varētu tikpat labi ievietot šai nodaļā, jo viņi skar arī ģimenes stabilitāti. Tomēr šie noteikumi nav šeit ievietoti. Tie nav te ievietoti tāpēc, ka šie labumi, piem., dzīvība, kaut arī tēva dzīvība, - nav tik specifiski priekš ģimenes, jo dzīvība ir netikai tēvam, bet katram cilvēkam. Tāpat arī tautas veselības noteikumi jāievēro netikai ģimenē, bet tie jāievēro vispār. Tāpēc nodaļā par ģimenes tiesību traucējumiem uzņemti tie nodarijumi, kas skar to tipisko, s p e c i f i s k o, kas attiecas pa lielākai daļai vai tikai uz ģimeni. Turpretī citi nodarijumi, kas skar citus labumus un tai pašā laikā arī ģimeni, - izkaisīti daudzās nodaļās. Tā tad te sakams tas pats, ko teicām par brīvības aizskārumiem /arī brīvības aizskārumi paredzēti daudzās nodaļās/.

Analizējot šo nodaļu, varam konstatēt, ka te ir 3 lielākas pantu grupas:

1. Pirmā pantu grupa attiecas uz

LAULĪBU. Mūsdienu ģimenes dzīves pamats ir laulība. Aizsargājot to, tiek aizsargāta arī ģimenes struktūra un stabilitāte. Galvenais, ko likumdevējs te grib panākt, ir tas, lai visi noteikumi, kas pastāv attiecībā uz laulību, tiktu ievēroti, un lai nenotiktu nekāda ļaunprātība. Laulības noslēgšanas pamatā ir brīvība un apzinātība. Tāpēc sodams ir katra p i e s p i e š a n a vai i e s p a i d o š a n a, kas traucē brīvību; tāpat sodams v i l t u s, kas traucē apzinātību /tā apzinātību, ko cilvēks izdara/.

477.p. Te brīvības principa pārkāpums.

478.p. Te traucēta apzinātība un arī brīvība.

479.p.: divlaulība /bigamija/. 482.p. u.c.

2. Otra pantu grupa apsargā ATTIECĪBAS STARP BĒRNIEM UN VECĀKIEM. Vecāki uztur un audzina bērnus; bērniem jāpakļausa vecāki. Vēlāk, kad vecāki vairs nespēj sevi uzturēt, tad nepieciešama gādība no bērnu puses. Otrkārt, vecāki nedrīkst apieties cietsirdīgi ar viņiem padotajiem bērniem. Tāpat bērni vēlāk nedrīkst apieties necienīgi ar vecākiem, kad bērniem pienākums tos uzturēt. Tas ir parastais ģimenes iekārtas veids, un to atbalsta arī SL. 485.-487.p.p.

3. Trešā pantu grupa paredz dažādu noteikumu neievērošanu attiecībā uz DZIMŠANAS registrāciju, LAULĪBAS noslēgšanu, laulības šķiršanu, NAVES gadījumu registrāciju. 490.-492.p.p. Sevišķa vērība piegriesta noteikumu pārkāpšanai no to personu puses, kuru amata pienākumos ietilpst vest registrācijas grāmatas vai dzimšanas, nāves vai laulības sarakstus.

NETIKLĪBA

Netiklību pa daļai varētu ietilpināt aizkārumos, kas vērsti pret individu fizisko neaizkaramību, un pa daļai aizkārumos, kas vērsti pret indivīda garīgo brīvību /pieklājības jūtām/. LS likumā ir vairāk izcelts pēdējais, nefiziskais aspekts; līdz ar to saprotama šīs nodaļas novietošana starp noziedzīgiem nodarījumiem pret ģimenes tiesībām un goda aizkārumiem.

Par noziedzīgiem nodarījumiem pret t i k u m ī b a s prasībām mūsu Sodu likumā iznāk runāt 3 reizes:

- 1/ nodaļā par sabiedriskās tikumības aizsardzības noteikumu pārkāpšanu; te tiek apsargāta morale kā publiska labums;
- 2/ tad ir noziedzīgi nodarījumi pret ģimenes tiesībām; šeit tiek aizsargāta morale ģimenes sfērā;
- 3/ beidzot indivīda moraliskās tiesības aizsargātas nodaļā par netiklību.

Bez tam noziedzīgi nodarījumi, kas skar morāli, izkaisīti pa visu Sodu likumu. Katra slepkavība un miesas bojājums ir arī nemorālais rīcība. Bet minētās 3 nodaļās ir nodarījumi, kuriem speciāli morāles traucējuma raksturs.

Šīs nodaļas radīšanai pamatā ir šāda ideja: seksualo tieksmju apmierināšanā n a v iespējama a b s o l u t a brīvība /indivīda absolūta iegriba un tās realizēšana/. Tā tas attiecas arī uz citām brīvas gribas nodarbības sfērām. Arī šeit absolūta brīvība, ciktāl cilvēks grib dzīvot sabiedrībā, nevar būt.

No otras puses, šis pats seksualais instinkts ir ārkārtīgi s v a r r i g s priekš sabiedrības eksistences, jo bez šī instinkta nebutu iespējama sociālās grupas tālāka pastāvēšana.

Tā tad šis instinkts ir jāatzīst, bet tai pašā laikā, lai būtu iespējama šadzīve sociālā grupā, tas ir zināmā mērā j ā i e r o b e ž o.

VĒSTURE.

Par robežu novilkšanu /instinkta zināmu ierobežošanu/ jau no seniem laikiem rūpējas ģ i m e n e un tās galva. Primitīvās tautās pie patriarhalas iekārtas par to rūpējas ģimenes vai visas ģints galva.

Vēlākās attīstības pakāpēs par to rūpējās valsts - ar to, ka valsts sankcionā tādu institutu kā laulību. Tā tad netieši caur šī instituta ieviešanu valsts kārtu seksualā instinkta apmierināšanu.

Kā trešais, kas piedalās šī jautājuma kārtošānā, jāmin baznīca. Laulība tiek uzskatīta par reliģijas kulta institutu, un līdz ar to laulība nonāk baznīcas pārziņā pat vairāk nekā valsts pārziņā.

Vēsturē dažreiz atrodam ļoti bargus sodus par seksualiem noziegumiem.

Citu virzienu ievadīja 18 g.s. apgaismības filozofija, kas nepiegrīza vairs tik lielu vērību instinkta ierobežošanai un sabiedriskās dzīves kārtošānā, bet gan piegrīza vērību individa brīvībai, arī šīnī ziņā /seksualā sferā/, pasludinot principu, ka sodi nedrīkst būt tiktāl, ciktāl nav traucēta cita individa brīvība vai cita individa tiesības.

Mūslaiku krimināltiesību viedoklis;

jaunākās tiesības ir izšķīrušās par vidus ceļu. Tas princips, ka seksualais instinkts tiek ierobežots tikai ar citu indivīdu brīvību un citu indivīdu tiesībām, tomēr nav viscaur izvests. Tiek uzstādītas zināmas prasības arī no valsts puses. Tomēr galvenais, kas pēc jaunākām tiesībām tiek sodīts ir: ļaunprātīga citu cilvēku izmantošana un - zināmu robežu pārkāpšana.

Prof. Mincis mēģinājis formulēt šīnī nodaļā paredzētā aizskāruma objektu un nācis pie slēdziena, ka par uzbrukuma objektu šeit ir indivīda seksualā neaizskāramība un kauna jūtas. Ciktāl šie objekti netiek aizskarti, tiktāl nav arī noziedzīga nodarījuma.

Tomēr ir daži izņēmumi, kas šīs robežas drusku novēlk šaurāk:

1. Asinsgrēks, t.i., attiecības starp tuviem radniekiem tiek nolīgētas katrā ziņā, arī neskatoties uz abpusēju piekrišanu.
2. Pretdabiski seksualie sakari ir nolīgēti, neskatoties uz piekrišanu.

LSL

1. Tiek apkarota katra piespīšana: vardarbība, sodami draudi vai cita veida piespīšana, piem., aizgādņa, aizbildņa, vecāku tiesību un iespīda izmantošana. Šīs piespīšanas un vardarbības centrālo vietu ieņem izvarošana jēdziens.
2. Tiek apkarota, neatkarīgi no piespīšanas un vardarbības, mazgadīgo izmantošana par seksualo objektu. Šeit vēltīti sevišķi daudz panti, un sodi ir sevišķi bargi. Piem., 493.p.
3. Profesionāla svešas netiklības izmantošana, it sevišķi - mantkarīgos nolūkos personu vervēšana priekš netiklības. Šeit sevišķi stingrs ir 506.p.

§ 40

NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET INDIVIDA MANTISKIEM LABUMIEM

Mūsu Sodu likumā ar šiem aizkārumiem nodarbojas 7 nodaļas /34.-40.nod.; 521. - 584.p.p./. Tas nav daudz ne nodaļu skaita, ne pantu ziņā, ja ņem vērā, ka šīs nodaļas visvairāk tiek pielietotas tiesā; noziegumi visvairāk notiek pret individu mantiskām interesēm.

Jāpastrīpo, ka te objekts nav manta, bet objekts ir individs, kura tiesības tiek traucētas.

Materialās kultūras laukā notiek bieži pārgrozījumi. Saimnieciskā struktūra sabiedrībā ātri attīstas un grozas. Līdz ar to mēs nevaram prasīt no likumdevēja, lai viņš izveidotu tādu pašu stingri noteiktu sastāvu sistēmu, kā tas ir, piem., attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem pret individa organismu, dzīvību. Tur tie nodarījumi ir skaidri no seniem laikiem, un sen doktrīnā varēja strādāt pie šiem un izveidot īsus, kodolīgus sastāvus. Mantiskās interesēs un attiecībās notiek tik daudz pārmaiņu, ka bieži likumdevējs un doktrīna nespēj "sagremot" to jauno, ko devusi praktiskā dzīve. Tāpēc sistēmas vietā bieži jāizlīdzas ar atsevišķiem kazuistiskiem pantiem. Seit šī kazuistika ir saprotama, jo tad, kad rodas kāds jauns nodarījuma veids, kas kļuvis iespējams, pateicoties jauniem civilizācijas faktoriem, tad nevaram prasīt, lai uz reizi to ietilpinātu sistēmā.

Kā klasisku gadījumu piemin elektrības zādzību. Pacelās jautājums, vai elektrība ir kustama manta. Bija strīdi, vai var pēc analogijas pierērot zādzības sastāvu uz elektriskās strāvas zagšanu. Šis strīds ir pierādījums tam, ka pati dzīve mantiskā sferā dod jaunus uzdevumus.

Tāpat kreditsaimniecības daudzie jaunie institūti, piem., kopdarbības sabiedrības, kas sevišķi attīstas tagad, drīz prasīs jaunus pantus. Arī tur no sākuma būs jāizlīdzas ar atsevišķiem kazuistiskiem sastāviem, kamēr zinātnieki spēs izveidot attiecīgu sistēmu.

Seit notiek dzīvi sakari, dzīva izmaiņa kriminaltiesībām ar civiltiesībām un tirdzniecības tiesībām. Daži nodarījumi, kas agrāk bija sodami tikai civiltiesiski vai tirdznieciski-tiesiski, pēkšņi dabū citu nozīmi un līdz ar to kriminaltiesisku sankciju. No otras puses gadas, ka tas, kas ticis sodīts kriminaltiesiski, vēlāk tiek sodīts tikai civiltiesiski.

Attiecībā uz visiem nodarījumiem, kas vērsti pret mantiskām interesēm, pastāv vairāki mēģinājumi izvest

klasifikācijas. Viena no šīm klasifikācijām ir tāda:

1. Nodarījumi, kas mantkārīgos nolūkos vērsti pret citu personu mantu. Individs grib saņemt zināmu mantisku labumu.
2. Nodarījumi, kas tikai kaitēšanas nolūkos vērsti pret citu personu mantu. Priekš sevišs individs nekādu labumu negrib saņemt, bet grib nodarīt kaitējumu kādai personai.

Cits klasifikācijas veids ir klasifikācija pēc mantas veida. Piem., noziedzīgi nodarījumi pret kustamām lietām un noziedzīgi nodarījumi pret nekustamām lietām; pie tam dažreiz šeit kriminaltiesības neiet paralelī ar civiltiesībām un tirdzniecības tiesī-

bām ; kas kā fikcija civil- un tirdzniecības tiesībās tiek uzskatīts par kustamu vai nekustamu lietu, tiek citādi iztulkots krimināltiesībās.

Sakarā ar šiem dažādiem klasifikācijas principiem ir mēģināts uzbūvēt mantkārīgo noziedzīgo nodarījumu sistemu, pie kam šādas sistēmas pastāv dažādas, bet gandrīz visas šīs sistēmas ir līdzīgas. Tai ziņā, ka visu mantkārīgo nodarījumu pamatā liek zādzību. Šādu sistēmu dod arī prof. Mincs. Arī te zādzība ir stūrakmens, uz kura viss uzbūvēts. Tālākie noziedzīgie nodarījumi ir laupīšana, izspiešana, šantaža, krāpšana u.t.t. Starp citu, šāda kārtība ir arī mūsu Sodu likumā - līdz krāpšanai. Pārējie noziedzīgie nodarījumi pret mantiskām interesēm mūsu Sodu likumā ievietoti citādā kārtībā.

ZAGŠANA

Zādzības legālo definīciju dod LSL 546.p.:

"Kas slepeni vai atklāti paņēmis svešu kustamu mantu, ar nolūku paturēt to nelikumīgi savā vai citas personas labā, par šo zādzību sodams ar cietumu uz laiku, ne mazāku par 3 mēnešiem".

Šī definīcija nav tikai mūsu Sodu likuma definīcija. Viņa ir arī vispār krimināltiesību doktrīnas definīcija. Viņa ir ilgas vēsturiskas attīstības rezultāts, un katrs vārds šai definīcijā ir no svara. Tāpēc jāanalizē šī definīcija.

1. S l e p e n i v a i a t k l ā t i.

Tas nozīmē samērā plašu zagšanas interpretāciju mūsu Sodu likumā. Ne tikai slepena kustamas lietas paņemšana, bet arī atklāta kustamas lietas paņemšana tiek uzskatīta par zādzību. Ikdienīšā dzīvē ar zādzību parasti saprot tādus gadījumus, kad sveša kustama manta ir paņemta slepeni. Turpretī, pēc SL ir konstatējamas visas zādzības pazīmes, ja kāds cilvēks uz ielas nobauj otram cepuri un aizkrien, lai šo cepuri paturētu sev.

2. P a ņ e m š a n a.

Šis vārds reprezentē veselu vēsturisku attīstību un vairāku teoriju strīdu.

Parasti piemin šādu gadījumu: A aizgājis uz kaimiņa B māju. B nav bijis mājā. A ieraudzījis B-am piederošu naudu, paņēmis šo naudu un ielicis to sev kabatā un izgājis laukā. Tā kā A kabatā bijis caurums, tad nauda izkritusi un palikusi B istabā. Vai šai gadījumā ir zādzība? Tas ir pārbaudes jautājums priekš tā, lai noskaidrotu, ko īsti saprast ar vārdu "paņemšana".

Attiecībā uz šo paņemšanu ir 3 dažādas iespējamības:

- a/ Pieskaršanās /contractatio/ teorija: zādzība notiek tad, kad cilvēks pieskaras lietai. Kad kaimiņš bija izstiepis roku un pieskāries naudai, tai acumirkli viņš bija izdarījis zādzību.
- b/ Aiznešanas /ablatio/ teorija: zādzība ir tad, kad nodarījuma subjekts paņēmo lietu dabūjis prom no tās vietas, kur lieta bijusi; viņš lietu kādu laiku ir pārvaldījis, nesis prom, Pēc šīs teorijas pievestajā gadījumā zādzības nebūtu, jo cilvēks nav paspējis lietu aiznest.

c/ Satveršanas / apprehensio, occupatio/ teorija : zādzība ir tad, kad lietai ne tikai pieskaras, bet tad, kad lietu satver, pārņem savā ziņā, kaut arī uz vienu acumirkli. Pēc šīs teorijas persona, kas bija iebāzusi kabatā naudu, ir izdarījusi zādzību, jo viņa bija lietu satvērusi /kaut arī nauda izkritusi/. - Šī ir valdošā teorija.

3. Svešā kustama manta.

Savu paša lietu nevar nozagt. Svešums nozīmē, ka citai personai pieder uz šo lietu kā īpašuma tiesības, tā arī valdīšana, pie kam ne tikai valdīšana, bet arī turēšana. Zādzības pamatelements ir tas, ka cilvēks paņem no cita valdīšanas vai turēšanas kādu lietu un dara to ar nolūku nelikumīgi paturēt savā vai citas personas labā; ar to viņš iznīcina vai mēģina iznīcināt īstā īpašnieka īpašuma tiesības. Tā tad viņš iznīcina kā valdīšanu vai turēšanu, tā īpašuma tiesību, - zaglis uzstājas par īpašnieku.

Starp citu, vārdiņš "svešs" tiek zināmā mērā ierobežots ar attiecībām ģimenē. Zādzības starp atsevišķiem ģimenes locekļiem vai nu nemaz principā netiek sodītas, vai arī, ja dažreiz tiek sodītas, tad tikai uz privatsūdzības pamata. Ģimenē lielā mērā ir kopīpašums.

4. Kustama manta.

Nekustamu mantu nevar zagt vienkārši tāpēc, ka LSL legalā definīcija to neatzīst.

5. Nolūks paturēt lietu savā vai citas personas labā.

Te prasīts tīsums. Aiz neuzmanības zādzību izdarīt nevar. Tā, varbūt, būtu lietas paņemšana, bet ne zagšana. Ja daži Sodu likumi ir mēģinājuši runāt par zādzību aiz neuzmanības, tad tiem Sodu likumiem jārunā vienkārši par sodamu lietas paņemšanu.

6. Nelikumīgi.

Šis vārds no svara tāpēc, ka nāk priekšā gadījumi, kad lieta tiek paņemta likumīgi. Piem., zādzības nav, ja tiesu izpildītājs likumīgā kārtā paņem kādu lietu.

Šeit būtu ieteicams vārda "nelikumīgi" vietā lietot vārdu "prettiesīgi" jo pēdējais ir plašāks jēdziens, kas vairāk atbilst tam, ko likumdevējs te gribējis izteikt.

Nākošos pantos un 546.panta tālākās daļās ir dažādi zādzības kvalificējoši un priviliegējoši apstākļi. Šie apstākļi ir ļoti dažāda rakstura.

Priviligētie gadījumi:

1. Pirmais priviligētais zādzības gadījums ir tad, kad objekts ir mazvērtīgs. 546.p. 3.d.
2. Sevišķi apstākļi, kuros atradies noziedznieks: noziedznieks bijis galīgā trūkumā, un viņam nebija citas iespējas sevi uzturēt. Šeit sevišķi tiek ņemta vērā izsalkuma izjūta. Ja, izsalkuma dzīts, cilvēks kautkā nozog, tad tas ir sevišķi priviligēts gadījums. Ja šeit arī nodarītais zaudējums ir mazsvarīgs, tad vainīgo var vispārīgi atsvabināt no soda / 546.p. beidzamā daļa /.
3. Apmierināšana līdz kriminalvajāšanas uzsākšanai / 546.p. 3.d. beigās /. Šis mīkstinājums ieviests aiz kriminalpolitiskiem iemesliem, lai tiem, kas kaut ko nozaguši, būtu

tendence atdot atpakaļ nozagto, jo viņi zinās, ka sods tiks stipri mīkstināts.

K v a l i f i c ē t i e g a d i j u m i :

Viens no tipiskākiem kvalifikācijas veidiem ir kvalifikācija pēc nozagtās mantas vērtības.

547.p. 1.punkts : mantas vērtība pārsniedz 1000 latu, pie kam zaudējuma prāvuma dēļ cietušam cēlies svarīgs kaitējums. Šis formulējums atkārtots LSHikumā vairākas reizes: tāda pati formula ir pie krāpšanas un citur.

Šo formulējumu tagad apšauba. Tas nav pārņemts no 1903.g.Sodu likuma. Viena no komisijām, kas mūsu Sodu likumu izstrādāja, ievedusi šādu formulu un to vairākās vietās atkārtojusi. Pēc doc. P.Lejiņa pārliecības formulas kritika ir pamatota. Šeit ir savienoti divi kvalificējoši momenti - 1000 latu pārsniegums un svarīgs kaitējums, kas patiesībā savā starpā nebūtu savienojami.

Bez tam 1000 latu robeža ir pilnīgi patvaļīga.

Vispirms apskatīsim 1000 latu robežu pašu par sevi. Kāpēc likumdevējs apstājies pie 1000 latiem? Vienīgā atbilde ko var dot: ja gribēja kvalificēt, tad bija jāapstājas pie kādas sumas.

Kritika:

1. Ja tiek taisīts lēciens pie 1000 latiem, tad jāprasa, kāpēc netiek taisīts līdzīgs lēciens pie citām robežām /pie apaļiem skaitļiem/. Kāpēc nepaaugstina sodu uz spaidu darbiem, ja zādzība ir pāri par 10000 ls vai 100000 ls.
2. Zaglis patiesībā nekad nevar noteikti pateikt mantas vērtību. Ja zog pilnīgi jaunu lietu, tad viņai zināmu vērtību var konstatēt. Ja manta jau lietota, tad jāaicina eksperti, lai noskaidrotu, kāda ir lietas vērtība; tad atkārajas no tā, ko saka eksperti. Zaglim zagšanas momentā ļoti retos gadījumos ir pilnīgi skaidrs, kāda ir lietas vērtība. Mūsu Sodu likums pa lielākai daļai nostājas uz tā viedokļa, ka cilvēku var sodīt tikai par to, ko viņš īsti apzinās.

Kritika par 1000 ls robežu s a v i e n o š a n u ar svarīgu kaitējumu:

Mūsu valstī ir ļoti daudz cilvēku, varētu teikt, lielākā daļa iedzīvotāji ir tādi, kam zaudējums arī zem 1000 ls var būt ļoti svarīgs kaitējums. Neskatoties uz to, viņi tomēr nebauda pastiprinātu aizsardzību. Rodas stāvoklis, ka šis pants aizsargā tikai tādus cilvēkus, kam zaudējumi var sniegties pāri 1000 ls.

Ir izvesti statistiski pētījumi un ir konstatēts, ka apmēram 98% no visām lietām, kurās tiek iztiesāta zādzība, krāpšana un vispār mantkārīgie nodarījumi, - zaudējumu suma ir zem 1000 ls.

Tā tad patiesībā šis pants, ja pieņemam šo % priekš zādzības, piemērojams augstākais 2% lietās.

Tā tad pateicoties šim formulējumam,

- 1/ šis pants neaizsargā pastiprināti visus tos, kam zem 1000 ls zaudējums ir svarīgs kaitējums, un
- 2/ vispār šis pants piemērojams ļoti reti.

Tā tad šis pants, kas grib pastiprināti aizsargāt iedzīvotājus no zagļiem, patiesībā savu mērķi nesasniedz.

Būtu izvedama šāda r e f o r m a :

jāatmet formālā robeža - 1000 ls, bet jāpatur svarīgais kaitējums. Ja kaitējums ir svarīgs, tad būtu piemērojams šis pants,

neatkarīgi no zaudējuma sumas.

Vēl viens iebildums tiek vērsts pret panta tagadējo formulējumu: šis pants pietiekoši ne aizsargā valsti un nostāda privāto individa labumus labākā stāvoklī aizsardzības ziņā nekā valsts mantu. Ja valstij nozog 1000 ls, tad, proporcionāli ar pilsoni, kam nozagta tāda suma, - valstij nav cēlies svarīgs kaitējums. Valsts tik lielā mērā ir bagātāka par kuru katru mūsu valsts pilsoni, ka, ja vispār pie privātiem individiem varam runāt par svarīgu kaitējumu, tad proporcionāli, lai arī no valsts tiktu nozagts desmit reizes vairāk, - kaitējums nevar tikt atzīts par svarīgu.

Tā tad, ja tiesa, kas grib būt taisnīga, atst, ka zinams individs, kuram nozagta lieta, vērtībā pāri par 1000 ls, ir cietis svarīgu kaitējumu, tad tiesai jāatsakas no visu to sodīšanas, kas ir apzaguši valsti.

Zināmā mērā tas ticis pārvarēts praksē - tādā veidā, ka pastāv tradīcija: ja valsts apzagta ar sumu pāri par 10.000 ls, tad sāk runāt par svarīgu kaitējumu. Tomēr arī pie šādas prakses no 1000 līdz 10.000 ls privāts individs ir labāk aizsargāts nekā valsts.

Ja grozītu pantu augstāk minētā, doc.P. Lejiņa priekšā liktā veidā /atmetot 1000 ls robežu, bet paturot svarīgu kaitējumu/, tad valsts netiktu labāk aizsargāta. Tāpēc pants būtu vēl papildināms ar norādījumu:

ja vispār lieta grozas ap valsts mantu, tad sods ir pastiprināts.

Tā tad izeja būtu tāda:

atmetama 1000 ls robeža, paturams svarīgs kaitējums, bet tā kā svarīgs kaitējums grūti saskatams pie valsts mantas zagšanas, tad par valsts mantas zādzību sods ir augstāks katrā gadījumā.

Kvalifikācija pēc izdarīšanas veida, laika, objekta u.c.kriterijiem.

1. Sevišķa bezkaunība. Piem., ja kāds būtu norāvis otram cepurī, tad varētu konstatēt sevišķu bezkaunību.
2. Novācot aizsprostojumu vai aizslēgumus: ielaušanās.
3. Nakts laikā. Tā tad kvalifikācija pēc laika. Naktī zādzības izdarīt vieglāk. Tāpēc, lai atturētu no šādām zādzībām, kriminalpolitiskos nolūkos uzlikts stingrāks sods.
4. Tālāk paredzēti daži sevišķi apstākļi vai sevišķi priekšmeti: zagšana vilcienā /vilcienā izdevīgāki apstākļi zagšanai/. Paņemta manta bijusi nepieciešams līdzeklis cietušā uzturam vai darbam.

547.pantā paredzēti vēl daži kvalificējoši gadījumi:

1. Zādzība, izlietojot nelaiemes gadījumu.
2. Valsts aizsardzībai paredzētu priekšmetu zādzība.
3. Dievnamam piederīga priekšmeta zādzība.
4. Mantas zādzība no kapa.

Tāpat 548.p.: "Kas izdarījis zādzību no apdzīvotas ēkas, apdzīvota kuga vai citas kādas apdzīvotas telpas, vai no kādas neapdzīvotas telpas, kur tajā laikā apzināti atradies cilvēks, vai no apdzīvotas ēkas iežogota pagalma:

- 1/ ja vainīgam apzināti bijis klāt ierocis vai rīks uzbrukšanai vai aizsardzībai;
- 2/ nakts laikā, ja pie tam vainīgais iekļuvis šajā telpā vai pagalmā bojājot aizsprostojumus vai aizslēgumus, kuri kavē ietīkt tajos, sodams ar pārmācības namu."

Svarīgi kvalifikācijas veidi ir:

zādzība b a n d ā /549.p./;

zādzība a m a t a veidā vai aiz p a r a d u m a piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību.

549.p. sevišķi bieži tiek pielietots. Daži zinātnieki nākušū pie slēdziena, ka profesionālie zagļi izveidojas par īstu profesionālu tipu.

Prof.P.MINCS mēģinājis sakārtot kvalifikācijas veidus zināmā tabelē. E.Mincs sadala: kvalifikācija

- 1/ pēc subjekta: zādzība bandā, amata veidā, aiz paraduma; laužot uzticību /var strīdēties, vai uzticības laušana nozīmē sevišķu zādzības subjektu, vai sevišķu zādzības veidu/;
- 2/ pēc objekta: dievnamam piederīga priekšmeta zādzība, valsts aizsardzībai paredzēta priekšmeta zādzība, uztura zādzība;
- 3/ pēc vietas: zādzība no apdzīvotas ēkas, no kapa / var kritizēt, kāpēc dievnamam piederīga priekšmeta zādzību prof.Mincs iedala otrā grupā, bet zādzību no kapa - trešā grupā/;
- 4/ pēc laika: zādzība nakts laikā; zādzība, izmantojot nelaiemes gadījumu /patiesībā šai gadījumā nav kvalifikācija pēc laika; zādzība, izmantojot nelaiemes gadījumu, drīzāk ierindojama piektā grupā/;
- 5/ pēc veida;
- 6/ pēc vērtības.

Nemot vērā to, ka pret šo tabeli var celt iebildumus, - šī tabele noder tikai pārskatāmības iegūšanai.

LAUPIŠANA.

Laupīšana ir ļoti tuvs nodarijums zagšanai. Zagšanu no laupīšanas var atšķirt galvenā kārtā pēc tā panēmiena, ar kura palīdzību tiek ņemta, iegūta sveša kustama manta. Proti, pie zagšanas tā ir vienkārša panēmšana, bet pie laupīšanas nāk vēl klāt miesas bojāšana, vardarbība, vai sodami draudi. Tā tad nāk vēl klāt dažāda veida piespiešana. Tā tad, ja panēmšana izdarīta ar piespiešanas palīdzību, tad ir laupīšana.

Laupīšanā saplūst kopā divi sastāvi:

- 1/ noziedzīgs nodarijums, kas vērsts pret personu /brīvību vai miesas neaizskaramību/;
- 2/ noziedzīgs nodarijums, kas vērsts pret individa mantu.

Šī konstrukcija būtu samērā vienkārša, ja nenāktu klāt daži blakus momenti, kas sevišķi duras acīs, kad lasam mūsu Sodū likuma laupīšanas pantu.

550.p. dod laupīšanas definīciju:

"Kas, nodarot miesas bojājumu,
vai vardarbību pret personu,
lietojot sodamus draudus,
vai novedot nesamaņas stāvokli,
paņēmis svešu kustamu mantu ar nolūku nelikumīgi paturēt
to savā vai citas personas labā."

Šeit atrodam atkārtotu zādzības definīciju, ar tū pielikumu, ka lieta grozas ne ap vienkāršu paņemšanu, bet paņemšanu, nodarot miesas bojājumu vai vardarbību pret personu u.t.t.

Ja lasam panta otro daļu, laupīšanas otro veidu, tad redzam citādu ainu. Šeit jau iet runa nevis par paņemšanu, bet par piespiešanu atdot mantu vai mantiskas tiesības, vai atteikties no tādām tiesībām vai iestāties citā neizdevīgā mantiskā darijumā.

Otrs laupīšanas veids stipri atšķiras no pirmā veida un no zādzības. Ja starp pirmo veidu un zādzību ir starpība tikai paņemšanas veidā, tad šeit citāds ir objekts: netikai sveša kustama manta, bet arī mantiskas tiesības; ir arī cits iegūšanas veids: nav vairs paņemšana, bet piespiešana atdot vai atteikties. Tā tad starp pirmo laupīšanas veidu un zagšanu ir atšķirība tikai vienā momentā, bet starp otro veidu un zādzību ir veselas trīs atšķirības. Līdz ar to laupīšanas jēdziens stipri paplašinas.

Vēl viena maza atšķirība starp pirmo un otro laupīšanas veidu: 550.p. 1.daļā ir paredzēta novešana nesamaņas stāvoklī, bet pie otra veida novešana nesamaņas stāvoklī nav paredzēta. Tas saprotams, jo pie pirmā veida, kur lieta tiek paņemta, ir iespējama novešana nesamaņas stāvoklī, kā līdzeklis. Turpretī, pie laupīšanas otrā veida, kur lieta grozas ap piespiešanu atdot, nevar būt runa par atdošanu tad, kad cilvēks ir nesamaņas stāvoklī.

Sodams arī mēģinājums.

Ir arī daži kvalificējoši apstākļi. Priviligēti gadījumi nav paredzēti, jo laupīšana ir tik ass uzbrukuma veids, ka privileģētus gadījumus nevar saskatīt.

Kvalificētie gadījumi/550.p./:

- 1/ vainīgais izdarījis laupīšanu, nodarot ļoti smagu vai smagu miesas bojājumu;
- 2/ laupītājam apzināti bijis klāt ierocis vai rīks uzbrukumam vai aizsardzībai;
- 3/ laupīšanu izdarījis vairākas personas kopīgi;
- 4/ laupīšana izdarīta atklātā jūtā;
- 5/ laupīšana izdarīta amata veidā, vai aiz paraduma piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību.

IZSPIEŠANA.

LSL 551.p.: "Kas, ar nolūku gūt sev vai citai personai mantisku labumu,

ar netiešu vardarbību

vai ar nētiešiem sodamiem draudiem

piespiedis atdot mantu vai 525.p. norādītos dokumentus vai korespondenci vai mantiskas tiesības, vai atteikties no tādām

tiesībām, vai iestāties kādā citā neizdevīgā mantiskā darījumā..."

No otrā laupīšanas veida /kas stāvēja tālu no zādzības/ izspiešana maz ar ko atšķiras. Starpība pastāv vārdinā "netiešs" /netieša vardarbība vai netieši draudi/. Tā tad starpība pastāv vardarbības vai draudu tiešamībā, tuvumā.

No pirmā laupīšanas veida izspiešana atšķiras

- 1/ ar to, ka pie izspiešanas lieta grozas ap mantiskām tiesībām, bet pie pirmā laupīšanas veida tikai ap kustamu mantu,
- 2/ ar iegūšanas veidu: pie laupīšanas pirmā veida ir tieša paņemšana tāpat kā pie zādzības; bet pie izspiešanas ir piespiešana atdot.

Attēlosim atšķirību schematiski:

Zādzība	Laupīšanas pirmais veids	Laupīšanas otrais veids	Izspiešana
paņemšana	paņemšana	piespiešana atdot	piespiešana atdot
kustama lieta	kustama lieta	mantiskas tiesības	mantiskas tiesības
	iegūšanas veids /miesas bojājums, vardarbība, sodami draudi, novešana nesamaņas stāvoklī/.	iegūšanas veids /miesas bojājums, vardarbība, sodami draudi/.	iegūšanas veids /netieša vardarbība, netieši draudi/.

Par starpību starp laupīšanu un izspiešanu daudz strīdējušies un mēģināts to starpību dibināt visādos elementos. Bijuši mēģinājumi nodibināt starpību starp laupīšanu un izspiešanu ar to, ka laupīta tiek kustama manta /tā tad laupīšanas otrais veids tiktu atmests/, bet izspiešanā var tikt atņemtas arī mantiskas tiesības. Cits mēģinājums bija tāds, ka uzskatīja, ka laupīšana ir tad, kad ir lietas paņemšana, bet pie izspiešanas ir piespiešana atdot /tādā gadījumā atkal atkrīstu laupīšanas otrais veids/.

Tagad šie paņēmieni ir atmesti: kā izspiešanā tā laupīšanas otrā veidā ir piespiešana atdot un ir mantiskas tiesības. Vienīgais, kas paliek kā atšķirība, ir vardarbības vai draudu tiešums. Pie laupīšanas draudi ir tieši: laika un intensitātes ziņā tie iestāties tūlīt. Pie izspiešanas tas aizņem ilgāku laika sprīdi: netiek draudēts, ka tūlīt tiks nošauts, ja nedos naudu; bet tiek dots zināms laika sprīdis, tā tad ir arī iespējams naudu nedot.

Ja jautājam, kāpēc 551.p. nav minēts miesas bojājums, tad jāatbild: miesas bojājums pēc savas būtības ir vienmēr tiešs, un tāpēc pie izspiešanas, kur runa iet par netiešiem draudiem, nevar būt runa par miesas bojājumu.

Sodams arī mēģinājums.

Priviligētu gadījumu nav, bet ir kvalificēti gadījumi /551.p./: izspiešana izdarīta 1/ amata veidā, 2/ vai aiz paraduma, 3/ bandā.

ŠANTAŽA.

Šantaža ir ļoti līdzīga izspiešanai.

Doktrina /bet ne LSL /šantažu no izspiešanas atšķir ar to, ka pie izspiešanas piedraud kautko prettiesīgu, turpretī pie šantažas piedraud kautko tādu, kas nav prettiesīgs.

Izspiešana notiek, ja draud ar ievainošanu, ar ģimenes locekļa aizskāršanu, ar mājas nodedzināšanu. Ievainošana, dedzināšana u.t.t. ir prettiesīgas darbības.

Ja persona ir pastrādājusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru attiecīgā autoritāte vēl nezina, vai par kuru apkārtējie cilvēki nezina, vai personai privātā dzīvē ir gadījums, un viņa nevēlas, lai citi to zinātu, tad šādu faktu izstāstīšana nav prettiesīga.

Draudot ar šādu faktu atklāšanu, dažos gadījumos varētu piespiest samaksāt zinamu summu par to, ka šis apstāklis netiks izpausts.

Tādā gadījumā ir šantaža.

Ja kāds ir pastrādājis noziedzīgu nodarījumu, un cita persona to zina, tad pēdējai ir pienākums par to paziņot attiecīgām iestādēm. Šis pienākums pastāv sabiedrības labā.

Pie šantažas tiek draudēts ar kautko pilnīgi legālu, un šantažistam itkā nevarētu piekerties; bet viņam var piekerties par to, ka viņš no savām tiesībām grib gūt sev mantisku labumu - ar to, ka viņš šīs tiesības neizpilda.

Pie šantažas prasībai, ko šantažists uzstāda savam upurim, jābūt nesamērīgi lielai. Ja kāda persona otrai nodarījusi zaudējumus, un šī otrā persona pieprasa zaudējumu atlīdzību, draudot pretējā gadījumā iesniegt sūdzību tiesā, tad nav šantažas.

LSL 552.p.: "Kas, ar nolūku gūt sev vai citai personai mantisku labumu,

piespiedis nodot mantu

vai 525.p. norādītos dokumentus vai korespondenci,

vai atdot mantiskas tiesības,

vai atteikties no tādām tiesībām,

vai iestāties citā kādā neizdevīgā mantiskā darījumā,

piedraudēdams izpaust izdomātas vai patiesas ziņas:

- 1/ par apstākli, kurš dara negodu cietušam vai viņa ģimenes loceklim, kaut arī mirušam;
- 2/ par to, ka cietušais vai viņa ģimenes loceklis, kaut arī mirušais, izdarījis nodarījumu, kurš sodāms kā smags noziegums vai noziegums;
- 3/ par apstākli, kurš satricina cietušā tirdzniecisko kredītu."

Tā tad tas tipiskais, ka pie šantažas piespiešanas līdzekļi ir tiesīgi, nav konsekventi izvests mūsu Sodū likumā. Vārds "izdomātas" runā pretī doktrīnas izstrādātai klasifikācijai, un šis vārds starpību starp šantažu un izspiešanu padarā neskaidru. Piedraudējums ar izdomātām ziņām ir prettiesīgs, un sakarā ar to mēs ejam atpakaļ izspiešanas robežās. Pie šantažas vajadzētu būt runa tikai par patiesu apstākļu izpaušanu.

Priviligēti gadījumi nav paredzēti, jo šantaža ir kautkas tik neglīts, ka par priviligētiem gadījumiem nevarētu būt runa.

Ir daži kvalificēti gadījumi. Sevišķi tas attiecas uz periodiska izdevuma redaktoru, izdevēju vai līdzstrādnieku, kas draudējis izpaust ziņas presē. Taisni šīs šantažas

veids ir stipri populārs. 20.g.s. sākumā bijušas daudz lietas visās Eiropas valstīs, kur mazāk vērtīgas preses redaktori, izdevēji un līdzstrādnieki bieži sasnieguši labus rezultātus, izspiezdami naudu vienkārši ar to, ka draudējuši izpaust kādu faktu, kas viņiem nācis zināms. Tāpēc savā laikā ieveda šādu pantu. Mūsu laikos šim pantam ir mazāka nozīme, jo preses līmenis ir augstāks.

Pārējie kvalificētie gadījumi:

Šantaža izdarīta amata veidā, vai aiz paraduma piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību;
šantaža izdarīta bandā.

§ 41

KRĀPŠANA.

Jaunākā doktrīna definē krāpšanu šādi:

krāpšana ir apzināta viltus pielietošana, lai pamudinātu kādu personu izdarīt savām vai citas personas mantiskām interesēm kaitīgu darbību vai bezdarbību, kas sagādā pašam krāpniekam vai citai personai kādu prettiesīgu mantisku labumu.

Krāpšana atšķiras no zādzības šādos momentos:

- 1/ iegūšana ar viltu.
- 2/ nav vienkārša paņemšana, bet ir labprātīga darbība no piekrāptās personas puses.
- 3/ Mantiskas intereses /ne tikai kustama manta/.

Par viltu, nepatiesību esam runājuši pie noziedzīgiem nodarījumiem, kuri izpaužas pakaltaisīšanā, viltošanā, pretdarbībā tiesai, tautas veselības aizskāršanā. Pie krāpšanas cietušais ir privātpersona, bet pie pakaltaisīšanas, viltošanas u.t.t. apsargātas publiskās intereses.

Jāuzsver, ka piedraudot sodu par krāpšanu, SL aizsargā personas mantiskās intereses. Daudzos gadījumos lieta itkā grozas ap krāpšanu, bet krāpšanas sastāvs jānoraida tāpēc, ka nav tiešas mantiskas intereses, bet ir kāda cita interese. Ja kāds gribētu izkrāpt sev atzinību, ordeni, zinātnisku grādu, un ja tas nebūtu tieši saistīts ar mantisku ieguvumu, tad nevarētu runāt par krāpšanu.

Mūsu laiku Sodū likumos pastāv divas dažādas sistēmas attiecībā uz krāpšanas gadījumu formulēšanu. Viena no šīm sistēmām ir tāda, ka SL uzskaita atsevišķus krāpšanas gadījumus. Tā dara franču SL, Beļģijas SL, Holandes SL; piem.: kas izkrāpis kādu naudas sumu, dodot nepareizu kvīti u.t.t. Ar šādiem gadījumiem var diezgan labi izsmelt praksē iespējamus krāpšanas gadījumus.

Otra tendence ir - dot nevis kazuistisku uzskaitījumu, bet vispārīgu krāpšanas formulu: viltus pielietošana, lai pamudinātu kādu personu u.t.t.

Droši vien arī tās valstis, kas palikušas pie kazuistiska uzskaitījuma, drīz atteiksies no uzskaitījuma un dos vispārīgu formulu.

LSL

LSL krāpšanas definīcija ir tik laba, ka gandrīz pilnīgi saskan ar doktrīnas doto definīciju:

553.p. "Kas, ar nolūku gūt sev vai citai personai mantisku labumu, pamudinājis kādu personu, apzināti maldinādams to ar faktu viltīgu sagrozījumu, izdarīt savām vai citas personas mantiskām interesēm kaitīgu darbību vai bezdarbību, ja tāda darbība vai bezdarbība izdarīta, par šo krāpšanu sodams ar cietumu."

Ja analizē divi vārdi: viltus un fakts.

Attiecībā uz v i l t u jāatzīmē, ka liela problēma pastāv par krimināltiesiskā viltus atšķiršanu no civiltiesiskā viltus. Ari civillikums dod viltus definīciju. Jautājums, ar ko faktu viltīgs sagrozījums atšķiras no tā viltus, kas paredzēts civiltiesībās. Krimināltiesībnieki kopš ilgiem laikiem mēģēnājuši atrast šo starpību, bet patiesībā kvalitatīvas starpības nav. Krimināltiesiskais viltus ir tāds pat viltus kā civiltiesiskais viltus. Starpība ir vienīgi intensitātes zinā. Civiltiesiskais viltus nav tik intensīvs, tas netiek uzspiests personai ar tādū izsmalcinātību, ka tas tiek darīts krimināltiesiskā viltus gadījumā. No krimināltiesiskā viltus glābties ir grūtāk nekā no viltus, kas tiek uzskatīts vēl par civiltiesisku viltu.

No viltus, ko pielieto krāpšanā, tiek prasīta zinama izsmalcinātības pakāpe. Ja tiek pielietots ļoti vienkāršs, caurredzams viltus, un ja tomēr šis viltus sasniedz panākumus, tad parasti par krāpšanu nesoda. Tas ir jau civiltiesiskais princips, ka cilvēkam ir jābūt uzmanīgam, viņam jāuzmanas, kādas operācijas viņš slēdz. Ja viņš pavisam mulķīgā veidā ir piekrāpts, tad attiecīgo nodarītāju nesoda par krāpšanu.

F a k t s. Pie krāpšanas tiek sagrozīti, ^{fakti/} bet nevis kādi nākotnes notikumi. Tāpēc, ja lieta grozas ap kādiem apgalvojumiem, par to, kas notiksies nākotnē, tad nedrīkstam runāt par krāpšanu, Krāpšana var attiekties tikai uz to, kas ir jau noticis vai notiek.

Tomēr krimināltiesības ir izvirzījušas konstrukcijas, kas vārdu "fakts" paplašina. Runā ne tikai par ārējiem faktiem, bet arī par iekšējiem faktiem, piemēram, par apņemšanos kautko izdarīt. Šī apņemšanās itkā attiektos uz nākotni, bet tā kā apņemšanās pastāv arī tagad, tad viņa jau tagad ir tāds iekšējs fakts. Ja jūs maldiniet citu personu ar to, ka sakiet, ka gribiet kautko izdarīt, bet patiesībā jums tādas gribas nemaz nav, tad jūs tomēr sagrozat faktu: jūs dodiet priekšstatu, ka jūsos ir apņemšanās, bet patiesībā jūsos tādas apņemšanās nemaz nav.

Sakarā ar fakta jēdzienu pastāv zinami strīdi attiecībā uz dažādu blakus sastāvu formulēšanu. Dažos Sodu likumos atrodam ap šo pamata krāpšanas sastāvu vēl vairākus citus sastāvus. Piemēram, ja kāds brauc vilcienā bez biļetes. Vai krāpšanas pamata sastāvs piemērojams šim nodarījumam, jeb vai jārada jauns pants, lai šādu nodarījumu varētu sodīt? Cits piemērs: kāds ienāk restoranā un patērē dzērienus, bet beigās nemaksā. Tagad daudzās pilsētās pastāv automāti. Var iemest naudas vietā žetonu, kuram nav vērtības, un tādā kārtā no automata var izkrāpt dažādus labumus. Vai "automata piekrāpšanu" var uzskatīt par krāpšanu 553.p.nozīmē?

Šveicē un Vācijas 1927.g. SL projektā uzskatīja, ka vispārējā

formula neaptver šādus u.t.l.gadījumus, un tiem-nepieciešams radīt dažus pantus, kas paredzētu blakus sastāvu

Mūsu likumdevējs ir gribējis piešķirt ļoti plašu iztulkojumu vārdiem "faktu viltīgs sagrozījums", jo daudz citu pantu nav paredzēts.. Pēc mūsu likuma teksta var sodīt personu par krāpšanu, kas paņēmis taksometru, apsolijs maksāt, bet izlēcis un ieskrējis kādā mājā un pa otru pusi aizskrējis prom. Te varētu aizrādīt, ka ticis dots tikai rīkojums braukt, tā tad itkā faktu sagrozījums nav noticis. Tomēr mēs iztulkojam tādā veidā: notikušās darbības /iesēšanās automobīlī, virziena norādīšana/ satur iekšēju solījumu maksāt par pakalpojumiem. Ja šie pakalpojumi netiek atmaksāti, tad tas ir pierādījums, ka apņemšanās samaksāt nav bijusi. Tā tad fakti tikuši sagrozīti. Ar tādas konstrukcijas palīdzību iespējams arī restorāna apmeklētāju sodīt par krāpšanu /kas nesamaksā par dzērieniem/. Tomēr mūsu Senata prakse šai jautājumā ir bijusi dažāda / ir pretrunīgi spriedumi/.

Tā tad pastāv jautājums, vai iztikt ar plašo formulu, jeb vai radīt blakus citus sastāvu. LSL formula ir samēra plaša, un mums daudz blakus sastāvu nevajaga, jo vārds "fakts" var tikt plaši iztulkots, un arī "viltīgs sagrozījums" ir ļoti plašs jēdziens.

Analizējot tālāk krāpšanas sastāvu, jāaizrāda, ka te iet runa par mantiskām interesēm, tad tad ne tikai par kustamu mantu.

Nepieciešams, lai darbība vai bezdarbība no cietušā puses būtu izdarīta. Ja darbība vai bezdarbība nav izdarīta, tad ir tikai mēģinājums / mēģinājums ir sodams/.

Pie 553.p. ir daudz Senata paskaidrojumu. Tos ieteicams pārlasīt, lai redzētu, kādi dažādi krāpšanas paņēmieni iespējami.

Līdzīgi zādzībai, ir privileģēti un kvalificēti krāpšanas gadījumi.

K v a l i f i c ē t i gadījumi:

553.p. 2.d.: " Ja izkrāptās mantas vērtība pārsniedz 1000 Ls un pie tam zaudējuma prāvuma dēļ cietušam cēlies svarīgs kaitējums, tad vainīgais sodams ar pārmācības namu. " Te atkal ir tā formula, kur savienots svarīgs kaitējums ar 1000 Ls robežu. Par šādas formulas neizdevīgumu jau esam runājuši. Tas pats, ko teicām, runājot par zādzību, sakāms arī šai vietā.

554.p. : "Kas izdarījis krāpšanu

- 1/ amata veidā ,
- 2/ vai aiz paraduma piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību,
- 3/ bandā."

Pie krāpšanas profesionālā noziedzība ir tikpat pazīstama un bīstama kā pie zādzības.

P r i v i l i g ē t i gadījumi:

"Ja nodarītais zaudējums mazsvarīgs vai ja vainīgais līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai pret viņu apmierinājis cietušo ...".

Tē parādas maza atšķirība no zādzības. Pie zādzības dažos gadījumos, t.i., kad zaudējums pavisam mazsvarīgs, un zādzība izdarīta aiz galīga trūkuma, tiesa var atteikties no soda. Ja cilvēks ir galīgā trūkumā, un viņš kaut ko paņē, lai apmierinātu savu izsalkumu, tad var teikt, ka viņš rīkojies zināmā mērā afektā. Turpretī, ja cilvēks nav zādzis, bet krāpis, tad tas pierāda, ka viņa

mentalitate, intelekts vēl tik tāl strādā, ka viņš var domāt par faktu viltīgu sagrozīšanu. Tas pierāda, ka viņa psihes stāvoklis vēl ir tāds, ka par tiešu afektu, kas spiež kautko paņemt, vēl nevar būt runa. Tāpēc pie krāpšanas nav paredzēts tāds pavisam privilēģēts gadījums.

Tā kā nāk panti, kas paredz s p e c i ā l ā k u s gadījumus: 555.p. ir apdrošināšanas krāpšana /krāpšana, kas stāv sakarā ar apdrošināšanas operācijām. / 556.p. patiesībā ir krāpšanas veidi. 557.p.

PIESAVINĀŠANĀS.

Kā aizrāda prof.Mincs, tad līdz šim apskatītie noziedzīgie nodarījumi pret individa mantiskām interesēm - ir vērsti ne tikai pret īpašuma tiesībām, bet arī pret valdījumu par kustamu mantu vai pret faktisko kundzību attiecībā uz mantiskām tiesībām vispār. Mazliet neizdevīgā apzīmējuma "faktiskā kundzība" vietā varētu lietot vārdus "faktiskā rīcības spēja" /pār zināmām mantiskām tiesībām/. Uzkrītošais moments pie šiem noziedzīgiem nodarījumiem parasti ir valdījuma nelikumīgā pāriešana pie otras personas, noziedznieka rokās.

Bet ir gadījumi, kad valdīšana vai rīcības spēja pār mantiskām tiesībām pāriet pie noziedznieka pilnīgi legalā veidā, un prettiesīgi viņš pārņem īpašuma tiesības. Šādos gadījumos, kad prettiesīgums attiecas tikai uz īpašuma tiesību pāriešanu, mēs runājam par p i e s a v i n ā š a n o s.

VĒSTURE.

Piesavināšanās sastāvs savā vispārīgā formulējumā ir tikai jaunāko laiku krimināltiesību teorijas izveidojums.

R o m i e š u tiesībās piesavināšanās gadījumus ietilpināja zādzības plašajā sastāvā. Romiešu furtum bija pietiekoši plašs, lai tani varētu ietilpināt arī īpašuma zādzību, bez tā, kā būtu "nozagta" valdīšana.

G e r m a ņ u tiesībās izšķīra:

- 1/ piesavināšanos tādos gadījumos, kad lieta ir atrasta vai gadījuma ceļā nonākusi pie attiecīgās personas, kas piesavinās;
- 2/ lieta tikusi uzticēta kādai personai, un pēc tam piesavināta; šo gadījumu germaņu tiesības pielīdzināja zādzībai.

Apskatīsim VEIDUS, kādos var saņemt likumīgi svešu lietu:

- 1/ Lieta personai u z t i c ē t a. Ja šī persona lietu piesavinās, tad parādas uzticības laušana, kas padara šo piesavināšanos vēl smagāku. Lieta var būt pārgājusi uzticības ceļā vai nu uz kāda juridiska darījuma pamata/piemēram, lieta nodota ķīlā, glabājumā, izlabošanai/, vai arī zināma lieta vai rīcība pār mantiskām tiesībām

pārgājusi uz likuma vai rīkojuma pamata /piemēram, aizbildnības, aizgādības, valsts vai pašvaldības dienesta attiecībās/.

2/ B e z u z t i c ē š a n ā s lieta var tiesīgi pāriet pie citas personas šādos veidos:

- a/ Lietas atradums. Atrodot svešu lietu, persona iegūst turējumu. Ja kāds atrod gredzenu uz ielas un paņem to savās rokās, tad te vēl nekāda prettiesīga turēšanas pāriešana nav notikusi.
- b/ Lietas aizmiršana. Ja strādnieki strādā dzīvoklī un aizmirst tur rīkus, tad šo rīku pāriešana dzīvokļa īpašnieka rīcībā vēl nenozīmē, ka pāriešana bijusi prettiesīga.
- c/ Lieta pāriet pie citas personas gadījuma dēļ: vējš, ūdensplūdi var aiznest kādas personas lietu pie citas personas.
- d/ Kļūdas dēļ lieta var nonākt pie citas personas: ja kasieris izmaksā lielāku naudas summu, tad kļūdas dēļ naudas summa nonāk pie saņēmēja. Kamēr saņēmējs naudas summu nav paturējis, kamēr viņš šo tiesīgo turēšanu nav pārvērtis pretlikumīgā īpašumā, tikmēr nekāds noziedzīgs nodarījums vēl nav noticis.

Kurā momentā tiek izdarīts piesavināšanās noziedzīgais nodarījums?
Atbilde: tai momentā, kad rodas animus sibi habendi, t.i., nodoms piesavināties, nodoms pārvērst lietu par savu īpašumu.

Grūtības rodas šī animus konstatēšanā. Bieži, lai konstatētu šo animus, uzstāda zinamas tīri ārējas prasības. Ārējām prasībām tik daudz nozīmes, ka pēc ārējiem faktiem spriež par šī animus rašanos.

Dažreiz šāda ārēja prasība ir kāda termiņa uzstādīšana, piem., ja kasieris revīzijas dienā nevar uzrādīt kasē pēc grāmatām atrodošos naudas sumu, tad pieņem, ka viņš naudu piesavinājis.

LSL

541.p.: "Kas piesavinājies savā vai citas personas labā viņam uzticētu svešu kustamu mantu, sodams ar cietumu".
Te jau parādīts, kādā ceļā lieta nonākusi pie piesavinātāja: uzticēšanās ceļā.

Senata 1.pask., 2.pask.

Mantkārīgais nolūks nepieciešams, lai piemērotu pantu par piesavināšanos. Mantkārīgais nolūks panta tekstā ietvērts vārdos "savā vai citas personas labā", kas nozīmē: mantiskās intereses.

Sen. 3.pask.

K v a l i f i c ē t i g a d i j u m i :

- 1/ 541.p. 2.d.: Piesavinātās mantas vērtība pārsniedz 1000 Ls un pie tam cietušam cēlies svarīgs kaitējums. Šis formulas kritika dota jau pie zādības.
- 2/ 541.p.2.d.: Piesavināšanās izdarīta aiz paraduma piekopjot sodamu mantkārīgu nodarbību.
- 3/ 544.p.3.daļas beigās: "...vai piesavinājies savā vai citas personas labā viņa aizbildnības vai aizgādības pārziņā stāvošu kustamu mantu".

4/ 545.p.3.d.: Piesavināšanās dienestā.

Priviligēti gadījumi /541.p.3.d./:

1/ zaudējums mazsvarīgs;

2/ vainīgais līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai apmierinājis cietušo;

3/ nodarījums izdarīts aiz galīga trūkuma.

Par tādas lietas piesavināšanos, kas nonākusi nevis uzticēšanās ceļā, bet citādos ceļos, runā 542.p. Te uzskaitīti visi veidi, kurus jau pieminējām: atrašana, aizmiršana, gadījums, kļūda.

Priviligēti gadījumi panta 2.daļā: 1/ zaudējums mazsvarīgs; 2/ cietušā apmierināšana; 3/ galīgs trūkums.

543.p. Iepriekšējā pantā lietas saimnieks piesavinātājam bija zinams, bet šai pantā saimnieks piesavinātājam nav zinams. Priviligēts gadījums: ja zaudējums mazsvarīgs, tad tiesa var vainīgo atsvabināt no soda.

Uzticības nelietīga lietošana.

Var rasties jautājums, vai "uzticības nelietīga lietošana" nozīmē gadījumus, kad notikusi uzticētas lietas piesavināšanās. Tas pa daļai arī ir, jo arī uzticētas lietas piesavināšanās, bez šaubām, ir uzticības nelietīga lietošana. Tomēr likumdevējs ar "uzticības nelietīgu lietošanu" domājis tikai tos gadījumus, kad nenotiek lietas piesavināšanās, bet kur notiek uzticības nelietīga lietošana bez piesavināšanās.

Pie uzticības nelietīgas lietošanas uzmanības centrā nav īpašumu tiesību pāriešana, bet gan te ir galvenā nozīme kaitējuma nodarīšanai. Kā zināms, viens no mantisko labumu aizskārumu šķirojumiem ir:

1/ nodarījumi, ar kuriem izdarītāji cenšas iegūt mantu sev;

2/ nodarījumi, ar kuriem izdarītāji cenšas tikai nodarīt kaitējumu cietušajam; uzticības nelietīga lietošana ietilpst šai otrā grupā.

Citos SL, piem., franču, šo uzticības nelietīgo lietošanu bieži saista ar piesavināšanos; šos sastāvus sajauc. Tomēr pareizi ir atdalīt, kā to dara mūsu likums, jo te nav svarīgs mantkārtīgais nolūks, un te ir runa ne tikai par kaitējumu kustamai lietai, bet par visām mantiskām tiesībām.

Subjekts pie uzticības nelietīgas lietošanas nevar būt kautkura persona, bet gan var būt tikai tāda persona, kurai šāda uzticība ir parādīta. Šāda uzticība tiek parādīta vai nu uz likuma pamata, vai uz rīkojuma pamata, vai uz juridiska darījuma pamata, vai arī bez sevišķas vienošanās - uz negotiorum gestio pamata.

Iespējams Sodū likumā iet divus ceļus:

1/ uzskaitīt kazuistiski visus dažādos gadījumus, kad tiek uzticēts kautkas;

2/ dot vispārīgu formulu.

LSL lielā mērā devis šādu vispārīgu formulu.

LSL

544.p.: "Kam pēc līguma vai uz likuma pamata vai kā bezuздеvuma lietvedim jāgādā par svešu mantu vai svešām mantiskām interesēm, un kas izlietojis savu pilnvarojumu vai stāvokli par kaiti viņam uzticētai vai viņa parzinamai mantai vai mantiskām interesēm, ja no šādas nelietīgas izlietošanas cēlies kaitējums, sodams ar cietumu".

Te trūkst norādījuma "savā vai citas personas labā". Tā tad mantiskās intereses trūkst, nepieciešama tikai kaitējuma nodarīšana.

K v a l i f i c ē t i g a d i j u m i :

1. Kvalifikacija pēc s u b j e k t a :

a/ uzticību nelietīgi izlietojis aizbildnis vai aizgādnis par kaiti aizbildnībā vai aizgādnībā esošajam /544.p.3.d./;

b/ dienestpersona vai kredītiestādes, akciju vai paju sabiedrības, apdrošināšanas vai kopdarbības sabiedrības, slimo kases vai labdarības iestādes dienestā stāvošais, kas izlietojuši savu dienesta stāvokli par kaiti viņu gādībai pēc dienesta uzticētai mantai vai mantiskām interesēm, ja no šādas nelietīgas izlietošanas cēlies kaitējums /545.p./...

2. Kvalifikacija pēc v ē r t ī b a s : nodarītā kaitējuma apmērs pārsniedz 1000 Ls un pie tam cietušajam cēlies svarīgs kaitējums /544.p.2.d./.

Visos kvalificētos gadījumos sods ir pārmācības nams, bet personām, kas minētas 545.p. 1.d. , ja zaudējuma prāvuma dēļ cēlies

1/ valstij svarīgs kaitējums,

2/ vai kredītiestādes lietu satricinājums,

3/ vai daudzu personu izpostījums,

- spaidu darbi līdz 8 gadiem/545.p.2.d./. Paredzams, ka tuvākā laikā 545.p. 2.d.grozīs un 3 punktu uzskaitījumu atvietos ar norādījumu uz svarīgu kaitējumu.

Sen. 22. un 17.pask. pie 545.p.

Nobeidzot piesavināšanās un uzticības nelietīgās lietošanas apskati, var atzīmēt, ka uzticētās lietas piesavināšanās ir nodarījums, kurā pie savināšanās un uzticības laušanas noziedzīgie nodarījumi ir apvienoti kopā, un tādā kārtā radīts trešais nodarījums: piesavināšanās līdz ar uzticības laušanu.

Šai ziņā /ka uzticētās lietas piesavināšanās sastāvs ir salikts no diviem citiem sastāviem /interesants ir Senata 18.pask.pie 545.p..

Piesavināšanās /542. un 543.p.p./	Uzticības laušana / 544.p./
mantkārīgs nolūks	kaitējums
uzticētā piesavināšanās /541.p., 544.p. 3 d.beigas, 545.p.3.d./.	

SVEŠAS MANTAS PATVAĻĪGA LIETOŠANA

Šeit redzēsīm sastāvus, kas nav vēl galīgi izkristalizējušies.

Mantas vērtība pastāv iespējā šo mantu lietot. Mantas vērtība pastāv šīs mantas funkcijās, ko šī manta var izpildīt saimniecībā. Lietas īpašnieks vai valdītājs taisni tāpēc ieinteresēti zināmā lietā, ka viņi var šo lietu lietot.

Mēs esam runājuši par noziedzīgu īpašuma tiesību atņemšanu, valdījuma atņemšanu, vai par abu /īpašuma un valdījuma/ atņemšanu; bet iespējams arī tāds veids, ka ne īpašums, ne valdījums netiek atņemts, bet tiek prettiesīgi izmantota lietas lietošana; lietas funkcijas tiek prettiesīgi "paņemtas".

Pa lielākai daļai šādu prettiesīgu lietaslietošanu apkaro civiltiesības. Tāds nodarījums nav tik smags: lieta paliek īpašnieka vai valdītāja īpašumā vai valdījumā. Tomēr likumdevējs nācis pie slēdziena, ka daži gadījumi pietiekoši svarīgi, lai tos uzņemtu Sodu likumā.

Tomēr svešas mantas patvaļīgas lietošanas sastāvs abstraktā, vispārīgā formulējumā Sodu likumos vēl nav uzņemts. Tas ir tikai teorijas sasniegums.

LSL

Mūsu Sodu likumā ir nodaļa ar nosaukumu "Svešas mantas patvaļīga lietošana" /40.nod./, un tur ir patvaļīgas lietošanas gadījumu uzskaitījums.

Te ir 3 pantu grupas:

1. 584.p.: "Kas nodarbojas ar svešas kustamas mantas pieņemšanu k i l ā vai g l a b ā š a n ā, vai viņa darbinieks, kuri tādu mantu patvaļīgi lietojuši, par kaiti mantas iekļātājam vai īpašniekam, vai devuši to citam lietot, sodami ar arestu."
Tas ir vispārīgākais pants šai nodaļā. Te ir arī zinama uzticības laušanas nokrāsa.

583.p. 3.pkt.: zemei ir tāda īpašība, ka tā var nodevēt atkritumu novietošanai, un ja to izmanto, tad zemi patvaļīgi lieto.

4.pkt.: zeme izpilda, starp citu, ceļa funkciju, un ja cilvēks iet vai brauc pa zemi, tad viņš zemi lieto.

5.pkt.: lopu un putnu dzīšana vai laišana pa svešu zemi.

2. Pirmā grupā redzējām gadījumus, kurus bez iebildumiem var uzņemt mantas patvaļīgas lietošanas konstrukcijā. Turpretī, pārējie panti šai nodaļā mazākie deras šinī konstrukcijā. Pa daļai šeit ir tāda konstrukcija, ka svešas mantas patvaļīgu lietošanu saprot kā šīs mantas augļu iegūšanu.

Te parādas seno laiku uzskats, ka augļu iegūšana no kādas lietas, piem. no koka, nozīmē koka lietošanu. Šī konstrukcija ir novecojusies un patiesībā tagad drīzāk jārunā nevis par lietas lietošanu, bet par okupācijas tiesību traucēšanu.

Otrs moments, kas te parādas, ir tas, ka tautas apziņā dažas lietas tiek uzskatītas kā kopīpašums no seniem laikiem: piem. pļavas, meži; tāpēc šo lietu augļu iegūšana netiek uzskatīta kā zādzība, neskatoties uz to, ka šīs lietas nav kopīpašumā, bet pieder atsevišķām personām.

Ja kāds no sveša meža paņēmis koku, tad tas arvien tiek uzskatīts par vieglāku nodarījumu nekā tieši zādzība. To neuzskata par zādzību, bet par delictum sui generis. Ar laiku šāda delictum sui generis konstrukcija izzūd, un sodi tuvojas parastiem noziedzīgiem nodarījumiem, piem., arvien stingrāk soda par koku ciršanu svešā mežā.

Šeit paredzēti šādi nodarījumi:

d a b i s k o a u g ļ u patvaļīga iegūšana:

583.p. 1.pkt. Te parādas tā starpība no zādzības.

Ja kādam ogas mājā, un cits tās paņem, tad ir zādzība. Ja, turpretim, pretēji saimnieka aizliegumam, kāds lasa ogas svešā zemē, tad to neuzskata par zādzību, bet par kautko daudz vieglāku, proti, svešas mantas patvarīgu lietošanu, un sods pavisam citāds, nekā par zādzību.

No vienas puses te parādas konstrukcija, ka mežs ir kopīpašums, un no otras puses - konstrukcijas, ka augļu noņemšana nav zādzība, bet lietošana.

2.pkt. runā par izrakteņiem.

5.pkt.: ganīšana uz svešas zemes. 6.pkt. un pārējie.

Pie šīs grupas pieder arī

koku patvaļīga ciršana svešā mežā: 579.- 582.p.p.
/pārlasīt!/.

3. Patvaļīgas medības un zveja. /577. un 578.p.p./.

Tā tad šai nodaļā varam saskatīt 3 pantu grupas:

1. Grupa, kas visvairāk pieslienās vispārīgai formulai par svešas lietas lietošanu /584.p., 583.p. daži pkti/.
2. a/ dabisko augļu patvaļīga lietošana /pēc modernas konstrukcijas: dabisko augļu patvaļīga okupācija/: 583.p. vairāki punkti;
b/ patvaļīga koku ciršana svešā mežā /579.-582.p.p./;
3. Patvaļīgas medības un zveja /577. un 578.p.p./.

§ 42.

MANTAS BOJĀŠANA.

Pie zādzības, piesavināšanās, izspiešanas u.c. jau apskatītiem nodarījumiem lieta grozījās ap mantas pāriešanu no viena individa pie otra. Vai nu īpašums vai valdījums pārgāja no viena individa uz otru. Bija tikai viens izņēmums: uzticības nelietīga lietošana. Te pietika ar kaitējuma sagādāšanu. Tagad apskatīsim veselu nodaļu, kur runa iet par nodarījumiem, kas attiecas uz mantu, bet kur mantiska labuma iegūšana nav nepieciešama.

Pie šīs 34.nodaļas jāpieiet ar lielu kritiku. Tāpat kā nodaļā par svešas mantas patvaļīgu lietošanu, arī šinī nodaļā likumdevējs nav vēl pratis aptvert un klasificēt to vielu, kas viņam

apskatama. Likumdevējs izlīdzējies ar diezgan nesaņarīgu pantu savirknējumu, kuru starpā ir pilnīgi kazuistiski panti. Šinī nodaļā likumdevējs ir gājis pat tik tālu šādā pamatprincipu neievērošanā, ka šī nodaļa, lai gan viņa atrodas to nodaļu starpā, kas runā par privāto labumu traucējumiem, - satur diezgan daudz pantu, kas runā par publisku labumu aizskārumiem. Tas uzskatams par sistematizācijas trūkumu.

VĒSTURE.

Romiešu tiesībās pastāvēja lex Aquilia, kas runāja par dažādu priekšmetu bojāšanu. Lex Aquilia lielā mērā atspoguļojās arī vēlākā likumdošanā Eiropā. Pēc būtības tas bija civiltiesisks likums. Mantas bojāšana /blakus zādzībai/ ir tāds nodarījums, kas kādreiz bijis civils, bet vēlāk ticis kriminalizēts.

Pirmo reizi mantas bojāšanu kā vispārīgu jēdzienu atzina Prūsijas Landrecht 1794.g.

MŪSLAIKU KRIMINĀLTIESĪBU TEORIJAS VIEDOKLIS.

Attiecībā uz mantas bojāšanu jāaizrāda, ka te mēs atkal atgriezīamies pie lietu bojāšanas, bet nevis pie kādām mantiskām tiesībām, ka to redzējām pie laupīšanas, izspiešanas.

Attiecībā uz pašu bojāšanu /par to, ko saprast ar bojāšanu/ runā Senata 13.pask. pie 521.p.

Parasti aizrāda, ka bojāšanu var saskatīt tad, kad attiecīgo lietu pēc bojāšanas var lietot, tikai izlabojot to.

No vainas viedokļa ir iespējama tīša un arī neuzmanīga svešas lietas bojāšana. LSL 521.p. piedraud sodu tikai par tīšu bojāšanu.

TĀ SAUCAMIE VISPARBĪSTAMIE NOZIEDZĪGIE NODARIJUMI.

Sakarā ar mantas bojāšanu ir izvirzījusies problēma, kas dažreiz tiek apskatīta arī neatkarīgi no mantas bojāšanas jēdziena. Šī ir problēma par t.s. vispārbīstamiem noziedzīgiem nodarījumiem. Ar mantas bojāšanu šī problēma saistās tāpēc, ka darīšana ir patiesībā ar mantas bojāšanas kvalifikāciju: mantas var tikt bojātas tādā veidā, ka tas ir bīstami citiem cilvēkiem. Tādos gadījumos soda stingrāk. Tā ir parastā tagadējā konstrukcija, bet jautājums par vispārbīstamiem noziedzīgiem nodarījumiem savā laikā bija apgaismots drusku citādi: ne tikai mantas bojāšana, bet visi noziedzīgie nodarījumi var tikt pāstrādāti vispārbīstamā veidā. Piem., slepkavību var izdarīt, noliekot sprāgstvielu, kas eksplodētu un iznīcinātu to cilvēku, ko grib noslepkavot, bet apdraudētu dzīvību arī citiem cilvēkiem. Tāpat, aizdedzinot māju, tai pašā laikā apdraud arī apkārtējās ēkas.

Teorijā ticis pārrunāts priekšlikums - radīt vispārbīstamu noziedzīgu nodarījumu grupu, kas sastādītu vienu atsevišķu nodaļu Sodu likumā. Tomēr grūtība ir tā, ka tad jāuzņem ļoti daudz dažādu nodarījumu, jo patiesībā visi nodarījumi var būt vispārbīstami. Iznāk, ka būtu jāradā vispārējā daļā kāds pants par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vispārbīstamā veidā. Var būt, ka tas būtu vispareizākais ceļš, bet likumdošanas līdz šim to ceļu nav gājušas, bet apmierinājušās ar to, ka speciāli at-

tiecībā uz mantas bojāšanu paredzējušas tādus kvalificētus gadījumus, kad manta tiek bojāta vispārbīstamā veidā.

Vispārbīstams veids ir jēdziens, kas vedams paraleli ar atklātības jēdzienu. Esam runājuši par 2 elementiem, kas sastāda atklātību:

- 1/ tas, ka zinama vieta, sapulce ir pieejama visiem;
- 2/ ja arī nav pieejama visiem, tad tur ir liels cilvēku skaits.

Attiecībā uz vispārbīstamiem noziedzīgiem nodarījumiem arī ir izvirzīti divi raksturīgi elementi, kas nepieciešami, lai varētu runāt par vispārbīstamu noziedzīgu nodarījumu.

Vienu elementu izvirzījis BINDINGS, kas aizrādījis uz briesmu lielo apjomu. Ja aizdedzina māju, un apkārt atrodas citas koka mājas, tad briesmas var draudēt visai pilsētai.

LISTS uzsvēris kautko citu: nevis lielo postu, ko zinama rīcība var sagādāt, bet gan viņš ir uzsvēris nenoteiktību attiecībā uz to, kas var no šī nodarījuma ciest. Ja mēs noliekam veikalā bumbu, lai tā sprāgtu un iznīcinātu veikalu, tad mēs apdraudam arī klientus. Tas ir vispārbīstams noziedzīgs nodarījums, tāpēc, ka objekti, kas cietīs, ir nenoteikti. Tur var būt 10 personas vai mazāk. Tā tad nodarījums nav iepriekš ierobežots uz kādu noteiktu personu.

Varbūt, pareizākais ceļš būtu abas pazīmes apvienot tādā veidā, ka pie vispārbīstamiem nodarījumiem šie nodarījumi tiek izdarīti tādā veidā, ka draud briesmas, kas ir ļoti plašas pēc sava apjoma, un tai pašā laikā šīs briesmas draud nevis noteiktam objektam, bet nenoteiktiem objektiem.

LSL

Jāizšķir 2 pantu grupas:

1. v i e n k ā r š a mantas bojāšana:
  - a/ priviligiēts gadījums;
  - b/ kvalificēti gadījumi;
2. v i s p ā r b ī s t a m a mantas bojāšana:
  - a/ vispārbīstama pēc izdarīšanas veida, līdzekļa;
  - b/ vispārbīstama pēc objekta, mantas rakstura. Te ir domāti satiksmes ceļi un līdzekļi, galvenā kārtā modernie satiksmes ceļi un līdzekļi. Noziedzīgie nodarījumi, kas traucē to funkcionēšanu, pateicoties lieliem ātrumiem, ko attīsta modernie satiksmes līdzekļi, - var izsaukt lielas nelaiemes.

Visus pantus gan ir grūti iesistematizēt šai schemā.

521.p. Jāuzsver vārdi "tīši" un "kaitējumu".

Priviligiēts gadījums: kaitējums mazsvarīgs. Priviligiēšanas veids, nenorādot robežu, ir ļoti labs.

Kazuistiski pielikts klāt: Ar tiem pašiem sodiem u.t.t.

522.p. Tas ir kazuistisks pants. - Tādu vielu iemešana, no kurām ūdens v a r bojāties, būtu noziedzīgs nodarījums pret tautas veselību.

523.p. 2.d. nevisai viegli ietilpinama dotajā schemā.

524.p. dod kvalifikāciju vienkāršai mantas bojāšanai. Jāievēro vārds "svešu". Savu paša mantu var bojāt, bet tomēr ar zināmu ierobežojumu. Ja paša mantas bojāšana kādā veidā var sagādāt citiem cilvēkiem briesmas, tad šāda mantas bojā-

šana aizliegta. Klasiskais piemērs: romiešu tiesības aizliedza aizdedzināt savu māju, ja tā atradās pilsētā.

526.-531.p.p. .

532.p. ir runa par vispārbīstamiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas ir vispārbīstami pēc līdzekļa.

533.p.

534.p.: sagatavošanās.

535.p., 536.p.; svarīgs ir 537.p. Tiek prasīta uzmanība, jo uzmanība ietilpst šīs personas uzdevumos.

Zināmā radniecībā ar vispārbīstamiem noziedzīgiem nodarījumiem mūsu Sodu likumā ir vēl viens pants nodaļā par krāpšanu: 555.p. Attiecībā uz šo pantu ir daudz strīdu arī citās valstīs, sakarā ar citu valstu Sodu likumiem. Tā ir pazīstama problēma par t.s. apdrošināšanas krāpšanu. Pie mums šī apdrošināšanas krāpšana paredzēta nodaļā par krāpšanu. Ja izlasa pantu, tad pēc tam, kad esam iepazinušies ar nodaļu par mantas bojāšanu, var just, ka ir kāds sakars ar mantas bojāšanu vispārbīstamā veidā.

Šeit ir darīšana ar jauktu sastāvu/Mischtatbestand vai Mischgesetz/. Te, no vienas puses, ir runa par krāpšanu, viņas veidu - apdrošināšanas krāpšana. No otras puses, te lieta grozas ap vispārbīstamu noziedzīgu nodarījumu. No sistēmas viedokļa šāda kombinācija nav sevišķi izdevīga.

Dodot kopslēdzienu par vispārbīstamu mantas bojāšanu, jāsaka, ka sistemātiski vislabāk šo jēdzienu par vispārbīstamību varētu iestrādāt vispārīgajā daļā. Tad tas attiektos uz visiem nodarījumiem, vai tā ir mantas bojāšana, apdrošinājuma krāpšana vai cits noziedzīgs nodarījums. Iespējams, ka tas tiks darīts, kad likumdevējs ķersies pie plašākas LSL reformas.

NOZIEDZĪGI NODARIJUMI PRET AUTORA TIESĪBAM.
UN IZGUDROJUMU PRIVILEĢIJĀM.

Autora tiesības domātas literatūrā, mākslā, bet izgudrojumi domāti vairāk materiālās kultūras laukā, sevišķi tehnikas laukā.

Ir veca dilemma par to, kā izturēties pret autoru un izgudrotāju tiesībām.

No vienas puses, viņiem tiesības būtu jādod un tās jāsargā. Tur viņi pielikuši savu garīgo enerģiju, ieguldījuši arī līdzekļus. Tāpēc autoram un izgudrotājam ir tiesība uz to, ko viņš ir radījis.

No otras puses, jāņem vērā arī tas, ka šie izgudrojumi, gara ražojumi domāti tomēr plašākām masām, sabiedrībai. Ja kāds izgudro mašīnu, tad viņš to neizgudro sev, bet sabiedrībai. Sabiedrība ir ieinteresēta, lai šo mašīnu varētu izlietot. Tāpēc rodas otrs moments: vajaga rūpēties arī par sabiedrību, darīt izgudrojumus un autoru darbus sabiedrībai pieietamus, izlietojamus.

Ja mēs tomēr autoru un izgudrotāju tiesības neaizstāvēsim un to, kas ticis radīts, atdosim tūlīt vispārējai lietošanai, tad cilvēkiem nebūs stimula nekā radīt, izgudrot. No kultūrpolitiska viedokļa parādas prasība - darīt izgudrojumus un autoru

gara ražojumus pieejamus plašākām masām, bet, no otras puses tāda pati kultūrpolitiska prasība ir tā: aizsargāt autoru un izgudrotāju tiesības, lai viņiem būtu motivs, stimulē kautko radīt, izgudrot.

Starp šīm divi kultūrpolitiskām prasībām kautkāda veidā ir jābalansē.

Jāiedomājas arī tas fakts, ka izgudrojums nav pilnīgi atsevišķas personas atradums. Katrs izgudrojums patiesībā atbilst kultūras līmenim, tehniskās attīstības pakāpei, uz kuras atrodas sabiedrība. Kā mēr nebija izgudrota viena lieta, piem., tvaika mašīna, nevarēja izgudrot daudzus citus tehniskos līdzekļus, kas bāzijas uz tvaika mašīnu. Kad radušies zināmi priekšnoteikumi, tad viegli izstrādāt tālāko. Ja kāds izgudro tālāko, tad, ja viņš nebūtu to izgudrojis, kāds cits uz iepriekšējās bāzes būtu to izgudrojis. Ja mēs neierobežoti aizsargātu izgudrojuma privilēģiju, tad mēs aizsargātu tādu personu, kurai gadījies kā pirmā šādu lietu atrast. Dažreiz pie vienas lietas strādā desmitiem inženieru, un pareizo atrisinājumu vienam izdevies atrast tikai dažas dienas ātrāk nekā citiem.

Attiecībā uz autora tiesībām un izgudrojumu privilēģijām jāizšķir divējādi labumi, kurus šīs tiesības aizsargā:

1. Nemantiskais, garīgais labums. Tas pastāv cieņā, godā, ko izgudrotājs vai autors saņem par to, ka viņš kautko jaunu radījis. Tāpēc nodaļu par noziedzīgiem nodarījumiem pret autora tiesībām un izgudrojumu privilēģijām, ciktāl te iet runa par nemantisko interešu aizskārumiem, mēs varētu nostādīt to nodaļu starpā, kur darīšana ar noziedzīgiem nodarījumiem pret nefiziskiem labumiem.
2. Izgudrotājs un autors var gūt mantiskus labumus no sava gara ražojuma.

Tā tad var tikt traucēti kā nemantiskie, tā mantiskie labumi. LSL 39.nodaļā pārsvarā ir mantisko labumu traucējumi. Tāpēc šī nodaļa novietota mantisko noziedzīgo nodarījumu starpā.

LSL

- 573.p.: autora tiesību tīša pārkāpšana.
- 574.p.: pa radiofonu raidītas informācijas neatļauta publicēšana presē.
- 575.p.: svešas izgudrojuma privilēģijas patvaļīga lietošana; sveša fabrikas modeļa vai zīmējuma patvaļīga reproducēšana.
- 576.p.: tirgošanās ar priekšmetu, kas izgatavots, pārkāpjot autora tiesības vai izgudrojuma privilēģiju.

Saskaņā ar 1939.g. grozījumu, visos 4 pantos naudas soda maksimālā robeža pacelta uz 1000 Ls.

BANKROTS, AUGĻOŠANAUN CITĀDĀ SODAMA ĻAUNPRĀTĪBA ATTIECĪBĀ UZ MANTU

Tāds ir LSL 38.nodaļas nosaukums. Apzīmējums "Ļaunprātība attiecībā uz mantu" ir ļoti plašs. Piem., arī zādzība ir Ļaunprātība attiecībā uz mantu. Tomēr 38.nodaļā neiet runa par katru noziedzīgu Ļaunprātību attiecībā uz mantu, bet šai nodaļā ir ievietoti tikai tie mantisko labumu aizskārumi, kas nav ietilpinami kādās citās nodaļās. Tāpēc šīs nodaļas nodarījumi nesastāda sistematisku sakopojumu. Vienmēr rodas jauni mantisko labumu aizskārumu sastāvi, un ja teorija tos vēl navpaspējusi galīgi formulēt un sistematizēt, tad tos savieno kopā un kautkur ieliek kriminālkodekā.

Šai nodaļā jāapskata

1. bankrots
2. augļošana
3. Ļaunprātīga konkurence
4. noziedzīgā ceļā iegūtas mantas slēpšana
5. aizturēšanas tiesību traucējums.

Bankrots un augļošana ir kreditsaimniecības traucējumi. Kreditsaimniecību var Ļaunprātīgi izmantot divi veidos:

1. kreditors izturas Ļaunprātīgi pret savu parādnieku /augļošana/;
2. parādnieks izturas Ļaunprātīgi pret saviem kreditoriem /bankrots./

BANKROTS

To noziedzīgo nodarījumu centrā, kuri traucē kreditsaimniecību, ir bankrots. Vārds cēlies no "banca rotta" /apgāzts galdinš/.

Var izšķirt dažādus bankrota veidus:

1. bankrots nelaimes gadījuma, apstākļu sagādīšanās dēļ;
2. bankrots neuzmanības dēļ;
3. tīšs, Ļaunprātīgs bankrots.

Krimināltiesības klasificē bankrotu drusku citādi:

1. vienkāršs bankrots;
vienkāršs bankrots ir faktiskā nespēja maksāt;
2. Ļaunprātīgs bankrots;
Ļaunprātīgs bankrots ir fiktīva nespēja maksāt; Ļaunprātīgo bankrotu var panākt vai nu ar aktīva daļas noslēpšanu vai ar pasīva pārspīlēšanu.

LSL nostājies uz tāda viedokļa, ka bankrots vispār sodams tikai tad, ja oficiāli paziņots konkurss, t.i., kad visu kreditoru prasības saplūst kopā, un šāda saplūšana atzīta no attiecīgām iestādēm ar maksāt nespējas izsludināšanu.

Pēc LSL par vienkāršo bankrotu sodami tikai

tirgotāji: 561.p. Pazīmes:

1. tirgotājs,
2. tirdzniecības darīšanu nolaidīga vešana vai izšķērdība,
3. faktiskā maksātnespēja,
4. izsludināšana par maksāt nespējīgu.

Ļaunprātīga bankrota /558.p./ pazīmes:

1. izsludināšana par maksātnespējīgu parādnieku,
2. nolūks izvairīties no parādu maksāšanas,
3. parādnieka darbība par kaiti kreditoriem; saskaņā ar 558.p.4.pktu, ļaunprātīgs bankrots ir arī tad, ja panta 1.-3.pkt. minētu darbību parādnieks izdarījis pirms izsludināšanas par maksātnespējīgu, paredzēdams tāda izsludinājuma neizbēgamību drīzā laikā.

AUGĻOŠANA

Pie bankrota parādnieks izdara zinamu ļaunprātību attiecībā uz kreditoru, turpretī pie augļošanas kreditors izmanto parādnieku.

Tā kā augļošana nozīmē pārmērīgu procentu ņemšanu, tad paceļas jautājums par procentu ņemšanas likumību.

Bijuši laikmeti, kad katru rentes iegūšanu no kapitāla uzskatīja par pretlikumīgu. Naturalā saimniecībā, kur kapitāls sevišķi lielu lomu nespēlē, labuma iegūšana no kapitāla aizdošanas likās nemoraliska, prettiesīga. Bībelē atrodam aizliegumu ņemt procentus un tāpēc baznīca viduslaikos bieži uzstājās pret katru rentes iegūšanu.

Romā stāvoklis bija citāds: procentus drīkstēja ņemt, bet pastāvēja ierobežojums ar zinamu maksimumu.

Pēc klasiskās pasaules sabrukuma stāvoklis vairākkārtīgi mainījies.

Rezultāts, pie kā nonāca teorija un prakse 19.g.s., ir tāds, ka procentu ņemšanu atļauj, un to ierobežo nevis ar maksimumu, bet gan norāda minimumu, zem kura par augļošanu nevar būt runas. Ja ņem pāri par minimumu, tad tas vēl nenozīmē, ka notikusi augļošana.

Par augļošanu parasti runā tad, kad

kādam personai viņas spaidīgo apstākļu dēļ bijusi vajadzīga nauda un otra persona izmantojusi pirmās personas materialo stāvokli, noslēdzot darījumu, pēc kura mantiskais labums, ko iegūst parādnieks, ir nenormāli zemaks par to, ko viņš apņemas atdot kreditoram.

LSL:

minimums, zem kura par augļošanu nevar runāt, nav paredzēts LSLikumā, jo minimums grozas, un tāpēc to nav ieteicams uzņemt kriminālkodekā.

568.p. pazīmes:

1. nolūks gūt mantisku labumu,
2. otras personas grūtā materialā stāvokļa izlietošana,
3. aizdošana,
4. darījuma nosacījumi pārmērīgi apgrūtina parādnieku.

Bez bankrota un augļošanas LSL 38.nodaļā ir vēl citāda sodama

ĻAUNPRĀTĪBA ATTIECĪBĀ UZ MANTU

1. Negodīga konkurence.

569.p.: svešu uzņēmumu dienestā esošu personu uzpirkšana.

2. Noziedzīgā ceļā iegūtas mantas slēpšana.

Par šo jautājumu bija jau runā sakarā ar piesaistību.

570.p.: Slēpējs zinājis, ka manta iegūta ar noziedzīgu nodarījumu. Soda mērs atkarājas no tā, vai manta iegūta ar smagu noz., noziegumu vai pārkāpumu /par pārkāpumu runā panta 2.daļā/.

571.p. attiecas uz tirgotāju, kas aiz neuzmanības ieguvis vai pieņēmis mantu, kas iegūta noziedzīgā ceļā.

3. Aizturēšanas tiesību traucējums.

Patvaļīga svešas aizturēšanas tiesības aizskaršana paredzēta

572.p.: noganījumā aizturētu lopu vai putnu patvaļīga aizvešana vai aizdzīšana.

PAPILDINĀJUMI UN KLŪDU IZLABOJUMI

44.lp. Pirms virsraksta "Politisko noziedznieku izdošana" jāiesprauž: "Sal. Krim.proc. lik.855. un 856.p.p."

59.lp. 11.r.no augš. stripot iespiesto romiešu cīparu:III.

87.lp. 14.r.no augš. iespiests:"bet tā atvainojamā kārtā nezina". Jābūt:"bet tai nav nodoma izdarīt noziedzīgu nodarījumu, t.i. viņa nezina /kaut arī šī nezināšana būtu cēlusies neuzmanības dēļ/,"

90.lp. 21.r.no augš.iespiests: "par pamudināšanu soda neatkarīgi no tā, vai pamudinātā persona ir vai nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu". Jābūt: "par pamudināšanu runā tad, kad pamudinātā persona nav paklausījusi pamudinājumam vai arī ir paklausījusi, bet noziedzīgo nodarījumu nav novedusi līdz mēģinājumam. Pamudināšana pēc vispārēja noteikuma nav sodama, izņemot gadījumus, kas paredzēti SL specialā daļā kā delicta sui generis /LSL 245.p.2.d., 246.p.1.pkts/,"

95.lp. Nodalījuma "IDEALĀS KOPIBAS GADIJUMI" īstā vieta ir 94. lp.beigās. Iespiestā virsraksta "IDEALĀS KOPIBAS GADIJUMI" vietā jābūt "Gadijumi, kad liekas, ka mums darīšana ar vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, bet patiesībā ir tikai viens noziedzīgs nodarījums:"

Pirms idealās kopības definīcijas jāiesprauž sekojošais: "Termini- idealā, likumu un realā kopība jeb konkurence nāk no vācu doktrīnas. Vācu doktrīna šos jēdzienus izveidojusi, pamatojoties uz Vācijas kriminālkodeksa §§ 73.un 74.

§ 73: "Wenn eine und dieselbe Handlung mehrere Strafgesetze verletz" /idealā kopība/ § 74 runā par personu, kas pāstrādājusi vairākus pārstāvīgus noziedzīgus nodarījumus vai vienu noziedzīgu nodarījumu izdarījusi vairākas reizes /realā kopība/; ja šai personai draud vairāki brīvības sodi, tad šie brīvības sodi apvienojami vienā sodā.

Idealā kopība /plašākā nozīmē, /sadalās

1. idealā kopībā šaurākā nozīmē un
2. likumu kopībā.

Idealā kopība šaurākā nozīmē: "

96.lp. 3.r.no ap. iespiests "pastrādājis noziegumu un tiek no policijas meklēts, var droši izdarīt pārkāpumus," jābūt "pastrādājis, piem., noziegumu, līdz tiesas sprieduma pasludināšanai var droši izdarīt pārkāpumus."

97.lp. Pirms virsraksta "RECIDIVS" jāiesprauž: "Jāievēro, ka sodu savienošana, par ko runā 61.p., neattiecas uz reālo kopību, un arī ne uz recidivu LSL nozīmē."

132.lp. 1.r.no augšas iespiests "viss laiks". jābūt "kad viss laiks".

156.lp. Pirms virsraksta "SPECIALĀ DAĻA" jāiesprauž:

REABILITĀCIJA. Rehabilitācija ir vairāk populārs nekā stingri zinātnisks jēdziens. Krimināltiesībās rehabilitāciju dažādi zinātnieki saprot dažādi. Visumā ar rehabilitāciju saprot nozieguma seku izbeigšanos, ņemot vērā ne tikai izciesto sodu, bet arī pārējās sekas. Tas, kas ir rehabilitējies, ir tādā stāvoklī, itkā viņš noziedzīgo nodarījumu nekad nebūtu izdarījis.

Rehabilitācija ir sevišķi attīstījusies Francijā. Tur izveidoti vairāki rehabilitācijas veidi:

1. Réhabilitation gracieuse /reabilitācijon grasjēz/. Tā ir žēlastības parādīšana no valsts galvas, kas pasludina nozieguma izdarītāju par līdzīgu tādējiem, kas nav izdarījuši noziegumus.

2. Réhabilitation judiciaire /reabilitācijon žūdsjēr/; tā dibinas uz tiesas atzinumu; pēc tam, kad ir pārbaudīts, ka cilvēks ir labojies, tiesa pasludina viņu par rehabilitētu.

3. Réhabilitation de droit /reabilitācijon dō druā/ ir automātiska rehabilitācija, saskaņā ar likumu, ar zināma termiņa noteikumu.

Bez tam ar rehabilitāciju beidzamā laikā saista ziņu /par noziedzību/ izsniegšanas pārtraukšanu. Tāds institūts pastāv Francijā un daļai Vācijā. Neizsniedzot vairs ziņas par noziegumu un sodīšanu, noziedznieka rehabilitācija ir pilnīgi noslēgusies.

Cik tāl rehabilitācija parādas ka zaudēto tiesību atjaunošana, par to runā LSL 29.p.

172.lp. beigās pievienot: "2.Procesualu ienākumu neizpildīšana: 192. 198. p.p."

173.lp. zem virsraksta jāiesprauš šāds ievads: "Pilsoņiem ir jāpilda pret valsti zināmi pienākumi, un viens no svarīgākiem pienākumiem ir karaklausības izpildīšana. Attiecībā uz daudzu citu pienākumu izpildīšanu, piem., nodokļu maksāšanu, valsts izlīdzas ar citādām sankcijām / soda naudām/, turpretī karaklausības pienākums ir tik svarīgs, ka par šī pienākuma nepildīšanu valsts piedraud kriminalsodus."

Pēc 12.rindas no augš. jāiesprauž: "Protams, ka šeit "līdzdalība jāsaprot kā delictum sui generis, bet nevis kā līdzdalība uz 49.p.pamata."

186.lp. 3.r.no aug. iespiests "dabūts pienācīgs paziņojums". jābūt "dabūta pienācīga atļauja."

214.lp. 5. un 7.r.no augš. iespiests "mantkārīgo", jābūt "mantisko". 10.r.no ap.iesp. "contrectatio" jābūt "contrectatio".

219.lp. pēc 8.r.no ap. pievienot: "6 /laupīšana izdarīta bandā."

220.lp. 6.r.no augš. iespiests "atšķiras", jābūt "atšķiras bez tam vēl".

Tabulas 2., 3. un 4. ailē iespiests: "iegūšanas veids"; jābūt: "iegūšanas paņēmieni".

228.lp. 4.r.no ap. iespiests: "/544.p./", jābūt "/544.p., 545.p.l. un 2.d./".

KĻŪDU IZLABOJUMS KRIMINALTIESĪBĀS

L.p.	Rinda	Iespiests	Jābūt
6	15.no augš.	uzrunātāis	uzrunātais
10	stripot pēdējās 4 rindas	/Par krīminaltiesību attīstības u.t.t./!	
19	6.no augš.	813	843
30	7.no augš.	videjas	idejas
33	19.no augš.	šai	Šai
45	19.no augš.	izdarītais	izdarītājs
46	19.no ap.	sistema	sistemā
60	2.no augš.	robežas	robežās
63	6.no ap.	laiku	laivu
72	5.no augš.	uzveidojusies	izveidojusies
77	15.no augš.	pirmai	pirmais
91	13.no ap.	ar	par
96	21.no augš.	<u>subsidiārais</u> <u>likums</u>	<u>pamatlikums</u>
102	5.no augš. 9.no augš. 13." "	Logikas būtiskā līdzekli	logikas būtiskām līdzekli /.
108	13." "	cilvēka	cilvēkā
113	9." "	neija	nebija
115	7." " 18.no ap.	Howard entonvilas	/Howard/ Pentonvilas
117	7.no augš.	telpas	vienieslodzījuma telpas
118	3." "	kā sods	<u>kā sods</u>
120	11.no ap.	ez ram	Bez tam
121	12.no augš.	kontinentalais	kontinentalās
123	17. " "	atmeta"	atmesta
127	17. " "	<u>ieslodzīto darbu</u> <u>fondā</u>	<u>ieslodzīto darbu fondā</u>
143	13. " " 12. no ap.	550 atsvabinātājam	50 atsvabinātājam
151	17. no augš.	papilsodu	papildsodu
159	27. " "	<u>duellos</u>	<u>duellus</u>
169	10. " ap.	pret valsts mieru	<u>pret valsts mieru</u>
183	15.no ap.	priekšmetus	priekšrakstus

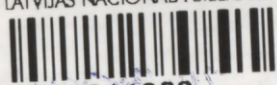

La 7144

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306014083